

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03623

OYSGEKLIBENE SHRIFTN

Moshe Broderzon

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אשה בראדערזאן

אויסגעקליבענע שריפטן

בו ענאָס-אײַדעס

ליטעראַטור-געזעלשאַפט ביים יוואַ אין אַרגענטינע

1918

Moishe Broderzon — Oisgeklibene Shriftn

Moisés Broderzon — Poesía, Teatro

Copyright 1972, by
ATENEO LITERARIO EN EL IWO
Pasteur 633
Buenos Aires

Impreso en la Argentina

Printed in Argentina

Queda hecho el depósito que previene la ley 11.723

Se terminó de imprimir en el mes de octubre de 1972, en los
Talleres Gráficos Dulau S.R.L., Rauch 1849, Buenos Aires

משה בראדערוואן

אויסגעקליבענע שרייבטן

לידער, דראמאָלעטן, מעשהלעך

מיט ניגונים צו 18 לידער

פראַגמענטן פֿון פֿאַרשאַרבעטן
צו דער כאַראַקטעריסטיק
און זכרונות

2טע אויפֿלאַגע

אַריינפֿיר און רעדאַקציע
פֿון
שמואל ראָזשאַנסקי

7טער באַנד פון ציקל
מוסטער־ווערק פון דער יידישער ליטעראַטור

אַרויסגעגעבן פון

יוסף לייפשיץ-פאָנד

פֿון דער

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים יוואָ
אין אַרגענטינע

אונטער דער רעדאַקציע
פֿון

שמואל ראָזשאַנסקי

קאַרעקטור: קהת קליגער

יאָר: ה'תשל"ב — 1972

ליטעראַטור־געזעלשאַפֿט ביים יוואָ אין אַרגענטינע

תוכן

זייט		
8	ביאגראַפֿישע שטריכן
9	משה בראַדערזאָג, קויל־צייכענונג פֿון פעליציע פּאַצאַנאָוסקיי .
30	משה בראַדערזאָנס שריפֿטן אין בוכפֿאַרעם
		שמואל ראַזשאַנסקי — משה בראַדערזאָג, דער שפּילמאַן
11	פֿון יונג־ייִדיש
31	Per Aspera ad Astra
35	אַנשי שלומינו, לייב גיידוס ..
36	צו די שטערן
		32 סיהאַט מיט דונערן
		33 זאַל אויפּפלאַצן
		34 בראַנד און פייער
37	יונג בין איך און דאָך — פֿאַרטרויערט
40	שוואַרצע פּליטערלעך, אומרו,
41	קדוש
42	יונג בין איך!... פּערל וועל
		38 אַקאַמפּאַניאַמענט, ווי אַ מאַמע
		39 איך זוכן
43	עלנאה קאָן אַ וועלט פֿאַרברענען
53	פון צייט צו צייט
57	שפּיל!
58	דער שטן — דער שעפּער ...
60	איצט, ביינאַכט
61	חורבן
63	מיר זיינען — מיר
69	דער שופּר של משיח
70	אליהו הנביאס כּוס
		64 אַ למד־וואַוויק
		66 צו פּרצן
		68 מיט אליהו הנביא

זייט			
71	גאטס מענטשן בענטשן!	
78	פּוּרִים־שִׁכְרוֹת	72
80	הַבְּדֵלָה	73
81	צֶעֶר־לִילִיעֵן	קרבן מנחה, אַ שְׂמִיכֵל, אַ כּוֹס,
83	טוֹי	74
84	נִסְתָּרוֹת	75
			76
85	זינגען איז דער עיקר	
90	ווער לייענט אונדז (פאלעמיק)	86
92	צו וואָס?	87
			88
95	לידער (לידער פֿאַר קינדער)	
104	דער האָן	96
105	דריי שלייען	97
106	פישעלע לויפער	98
107	אַ בהמהלע	99
108	מע־ע	100
109	אַ ליגן	101
110	מייזעלע	102
			103
111	י (50 לידער)	
147	כזויל אַנטלויפֿן פֿונעם גרויל	
151	מיין פֿאַלק, די שרעק, ווענדונג	148
152	באַרויקונג	149
			150
153	דראַמאַלעטן	
183	זיין הויקער	154
194	די קוקאָוקע	163
			171
199	מאַל	
220	דאָס ציגויבערדל	200
225	הייזעלע־ברייזעלע	206
			212
		ווי צו זיין	
		ווי אַנטלויפֿן?	
		ווער ווייסט?	
		אויטאָ־דאַפֿע	
		שיילאַק לאַכט	
		ביי די טויערן פון ירושלים	
		אוי, עס טרעפֿט, עס טרעפֿט אַ מאַל	
		באַבע יאַכנע	
		בושל	
		לעקעשל דער בער	

233	צו דער כאַראַקטעריסטיק	זייט
		מלך ראָוויטש — אין דער לאַבאָראַטאָריע פֿון ייִדישע	
243	דורות איציק מאַנגער — משה בראָדערזאָנס ליריש־מוזיק	
245	..	קאַלישע שפּילעזוח־דיקייט .. מ. ניימאַן — דער עקספּאַנענט פֿון	
247	..	וועלטלעכער ייִדישקייט ..	
250	משה בראָדערזאָן־ביבליאָגראַפֿיע	
269	נאַכבאַמערקונגען	

מ ו ז י ק :

86	פֿון דוד בייגעלמאַן צו יידן שמידן
87	" " " " הירש־דוד
89	פֿון קליינקונסט־טעאַטער צו וואַסערטרענגערס
		פֿון ישראל גלאַדשטיין צו אַלע 15 לידער פֿאַר קינדער
110—96	(פֿון ציקל גייען מיר אַרומגענומען)

בילדער און רעפּראָדוקציעס :

31	משה בראָדערזאָן, געצייכנט פֿון אַרטור שיק
43	..	אַ בלאַט פֿון „שיחת־חולין“, געכתיבהט פֿון אפרים ליטיצקי
85	אַ סצענע פֿון דער אָפּערע „דוד און בת־שבע“
231—200		6 אילוסטראַציעס פֿון אַרטור שיק צו די קינדער־מעשהלעך
232	בילד פֿון משה בראָדערזאָן מיט זיין פֿרוי און טאָכטער

ביאגראַפישע שטריכן

שוין אין מאַסקווע, אין 1918, מערקט זיך ביי ב. די טענדענץ צו שאַפן ליטעראַרישע גרופעס, אַפילו ווען די שותפות איז נישט קיין גלייכע. אזוי דערשיינט דעמאלט די לידער - זאַמלונג זאַלבטפּערט (בראַ) דערזאָן, ברויזאָ, מנשה האַלפּערן, דניאל טשאַרני).

ער ווייזט אויך, מיט דער איבער-זעצונג פון אַלעקסאַנדער בלאַקס פּאַעמע „צוועלף“, וואָס האָט דע-מאַלט מרעיש עולם געווען, ווי מען קען אַפילו עכט־רוסישע דיכטונג אי-בערגעבן עכט־יידיש. פּענקט ווי ער באַניצט די יאַפּאַנישע פּערזאָנאַלעם פון טאַנקעס און דערגרייכט וויר-טוואַזשקייט מיט יידישן טעם. און מיט די דערגרייכונגען און אומרוען פאַרלאַזט ב. מאַסקווע און קערט זיך אום אין 1918 צוריק קיין לאַדזש.

*

צוריקגעקומען אין לאַדזש אין עלטער פון 28 יאָר, האָט ב. איינז און צוויי „אינגענומען“ נישט בלויז די שטאַט, נאָר געוואָרן אַ שם דבר איבער גאַנץ פּוילן. ער ווערט דער פּרינץ פון יונג־יידיש.

צילנדיק צו פאַראייניקן אין איין משפּחה אַלע מינים קינסטלערס, שרייבערס, מאַלערס, מוזיקערס, זינג-גערס, שוישפילערס, ווערט ב. מיט גרינדער פון קונסט־צענטער „שמיר“ און רעד' פון יונג־יידיש, העפּטן פאַר שרייבערס און פּלאַטיקערס — 6 נומערן זייגען אַרויס אין 1919, אַ טעטיקייט וועלכע איז אויסגעברייט-טערט געוואָרן דורכן גרינדן אַ פאַר-לאַג מיט דעם זעלביקן נאַמען וואָס האָט אין 1920—1921 אַרויסגעגעבן אַ אַ ריי טעאַטער־עטיודן מיט אַ נייעם טאַן, אינהאַלט און סטיל, ווי אויך שפּראַך: דראַמאַלעטן האָט זיי ב. אַג גערופּן, גלייכצייטיק דערשיינען זיי נע ביכער און ביכלעך באַגייסטע-רונג, פּערל אויפן ברוך, איבערגאַנג,

משה בראַדערזאָן, געבוירן אין מאַסקווע דעם 23סטן נאָוועמבער 1890 ביי באַלעבאַטישע עלטערן, האָט זייער פרי דערפילט דעם טעם פון פאַרפּאָלגונגען, פון גלות. ויין פּאַטער, אַ שקלאַווער, אַן אייניקל פון גוטן יידן ר' איצעלע ראַסקין, האָט נאָך גירוש מאַסקווע (1891) זיך באַזעצט אין לאַדזש און ס'קינד אַוועקגעשיקט צום זיידן ר' שמואל לייב טוראַוו. ביז די 9 יאָר אויפּגע-האַלטן אין געסוויזש, ווייסרוסלאַנד, געלערנט אין חדרים, נאָך דעם, גע-בראַכט אין לאַדזש, אַריינגעטראָטן אין אַ האַנדלשול. געוואָרן בוכהאַל-טער, גלייכצייטיק אַנגעהויבן דרוקן לאַדזשער טאַגעבלאַט. אַ טייל פון די לידער איז דערשיינען אין זיין ערשטער אויסגאַבע, שוואַר-צע פּליטערלעך (1913).

באַלד ברעכט אָבער אויס די ער-שטע וועלט־מלחמה. דער יונגער דיכטער ווערט זיידער אַרויסגעריסן פון זיין היים און — פאַרטראָגן קיין מאַסקווע.

*

כּוּן ערשטן וועלטקריג לאָזן זיך אויס אין רוסלאַנד אויפשטאַנדן. בייגערקריג, פאַגראַמען, וועלכע צעטרייסלעך דאַס לעבן און די ליי-טעראַטור. בראַדערזאָן ווערט מיט געריסן פּיין צייטגייסט, פון די נייע קינסטלערישע עקספּערימענטן און זוכט זיי. צו געבן אויך אַ יידישן תּיקון, אַרויסווייזנדיק פּריע מייס-טערשאַפט פון שפּראַך און פּערזאָ-נלי. בוי גיט אַרויס אין 1917 מעשהלעך לעגענדעס, פון וועלכע עס טיילט זיך אַרויס שיחת חולין און שוין דאָ זעט מען זיין טענדענץ צו גע-מען פאַר שותפים מאַלערס און ציי-כענערס. אפּריים ליסיצקי און יוסף טשיקאַוו, אילוסטרירנדיק זיי נע אויסגאַבעס, האָבן געזוכט אַריינצו-ברענגען יידישן סטיל, נוסח.

משה בראַדערזאָן, קויל־צייכענונג פֿון פעליציע פּאַפּאַנאָוסקי,
נאָך די טרויעריקע געשעענישן, פּאַר זיין טויט

געדרוקטע אין ביכער און ביכעלעך, וועלכע ווערן געלייענט אָדער גע־ לערנט אין קינדערגארטנס און שולן פון דער גאַנצער יידישער וועלט.

ב. איז אויך זייער פראדוקטיוו אין דער טעגלעכער פרעסע, ווי מיט־עדאַקטאָר פון לאַדזשער פּאָלקט־בלאַט, ו. ער דרוקט פובליציסטישע אַרטיקלען, פעליעטאַנען, הומאָריס־טישע פּערזן און רעאַגירט אויף ליי־טעראַטור־פּראַבלעמען, אונטער זיין נאָמען, ווי אונטער די פּסעוודאָימען אַמֶן, בראַדער זינגער, דער רבי ר' אלימלך, ר' זאַנוועלע א"א. שרייבט לידער צו אויפֿפירונגען אין פּאַר־שיידענע טעאַטערס ווי צו גאַלדפּאַדנס צענטע געבאַט זעצט־איבער פון פּאַר־שיידענע ליטעראַטורן, דערהויפּט פון די נייסטע רוסישע שרייבערס.

אָן אָפּלייב פּון ב. דראַמאַטישע עטיה־ן דערשיינט אין 1936 א"נ פּאַרשטעלונגען; פון לידער מיט מר־זיק פון הענען־קאַן און יעקב־שיי־פּער — בראַנד און פּייער און זיין בוך י (50 לידער), דערשינען אין 1939. איז דער אַנזאָג פון דער צוויי־טער וועלט־מלחמה און חורבן.

ב. אַליין. הגם געראַטעוועט פון דער גאַנצישער אינוואַזיע און אַר־יעד מיט דער פּרוי און משפּחה אין ראַטנפּאַרבאַנד, און ווידער געקומען אין מאַסקווע, וווּ עס ווערט אין 1947 געשפּילט אין ייד־קאַמעַר־טעאַטער זיין פּיעסע ערב־יו־טוב־, דערפּילט דעם ביטערן טעם פון גלות... ער איז אין 1948 פּאַרשיקט געוואָרן אין אַ שקלאַפּן־לאַגער אין סיביר, פון וואָנען ער איז באַפּרייט געוואָרן אין סעפטעמבער 1955 און מ'האַט אים דערלויבט צוריקצופּאַרן קיין פּוילן. נאָר ווען ער איז אָנגעקור־מען אין וואַרשע און שטילערהייט זיך געגרייט קיין מדינת ישראל, איז ער, פּלוצלינג, געשטאַרבן דעם 17טן אויגוסט 1956.

וועלכע שטעלן אים פאַר ווי אַ טאַג־געבער פון דער מאַדערנער דיכטונג. פון ב. אימפּולסן הייבט זיך אָבער באַזונדער אַרויס זיין דראַנג צו טעאַטער מיט נייע נוסחאות.

*

אין 1922 — דער ערשטער עקס־פּערימענט. צוזאַמען מיט י. מ. ניי־מאַן, סקולפּטאָר יצחק ברוינער און מוזיקער הענער קאַן שאַפּט ב. אַ מאַ־ריאַנטע־טעאַטער, „חד־גדיאָ", וואָס קיבעצט די ליטעראַרישע, געזעל־שאַפּטלעכע און קולטור־גאַס, שפּילט מיט דערפּאָלג אין וואַרשע, לאַדזש און ווילנע. בראַדערזאָן רעגטאָן צו שאַפּן יידיש אַפּערע־טעאַטער: שאַפּט דוד און בת־שבע, וואָס ווערט מיט דער מוזיק פון הענער קאַן גע־שפּילט אין 1924 אין וואַרשע. זעצט־איבער עלעגאַנטע ווינער אַפּערעטעס, וועלכע מאַכן פּוראַר אויף אַלע איי־ראַפּעישע בינעס, ווי „באַיאַדעראַ", „דאַס האַלענדיש מיידל", „דאָלי", און זיי ווערן געשפּילט אויף יידיש. אין 1924 געשאַפּן אין לאַדזש אַ וואַריע־טע־טעאַטער, שוור הבור, וואָס אויב ער האָט נישט לאַנג אָנגעהאַלטן, האָט ער געפּירט צו אַ צווייטן טיפּ טעאַ־טער, מיט וועלכן ב. האָט טריומ־פּירט און געשאַפּן אַ נייע טעאַטער־טראַדיציע — אַ קליינקונסט־טעאַטער, אַררט, געגרינדעט אין 1926. אַ גרוי־טער טייל פון זיין רעפּערטואַר און גוטח איז שפּעטער צעטראַגן און פּאַ־פּולאַזירט געוואָרן איבער דער גאַנ־צער וועלט דורך זיינע אייגנאַרטיקע שוישפּילערס שמעון דושיגאַן און ישראל שומאַכער, וואָס ווערן אַנ־גערופּן בנשימה אחת דזשיגאַן־שו־מאַכער.

ב. שאַפּט אַ גרויסע צאָל לידער פאַר קינדער, באַגלייט מיט מוזיק פון פּאַרשיידענע קאַמפּאָזיטאָרן, ווי אויך קינדער־מעשהלעך אין פּערזן,

משה בראדערזאן, דער שפילמאן פון יונג-ידיש

אין די וועגן פון י. ל. פּרץ און לייב נידוס

משה בראדערזאן איז אַרײַנגעקומען אין דער ייִדישער ליטע-ראַטור — ווי ער זינגט אין זײַן הימען צו די שטערן — „אין טיפֿע, מרה-שחורהדיקע טעג, אין נעכט פֿון שרעק“. אויף זײַנע קינדער-יאָרן האָט געהויערט גירוש מאַסקווע. ער איז דער דיכטער צווישן צוויי וועלט-מלחמות, צווישן כאָאָט און רעוואָלוציע. ער האָט געזען אונדזער שוואַרץ שבת און אונדזערע פּערל אויפֿן ברוק. ער זעט, ווי „ס'הייליקט זיך אין קאַמף די ערד“ און „יונג דער מענטש — אַ נײַער ווערט“. ער הערט אָבער אויך דעם ווייִגעשריי, פּונקט ווי דעם ווייִגעשווינג... און דאָך, בײַ דער גאַנצער פֿאַרפֿלייצונג פֿון מרה-שחורה און שרעק, האָט ער אַרײַנגעבראַכט אַן אַ שיעור פֿרייד אין דער ייִדישער וואָרטקונסט, אין דעם ייִדישן טעאַטער, אין דעם ייִדישן לעבן, און דאָס איז דערפֿאַר, ווייל ער איז געאַנגען אין די וועגן פֿון י. ל. פּרץ און לייב נידוס.

זינגט ער צו פרצן, באַגניסטערט אים „דער גניסט פֿון משהן און פֿון דיכטער“. זינגט ער פֿאַר לייב נידוס, באַגניסטערט אים, וואָס „בלויז הימלען האָט געהאַט מײַן חבר-פּריַנק“. ער חלומט פֿון פֿירער, פּאַעט, פּריַנק, ער האָט באַשטימט דאָס „געפֿיל, אַז די קולטור פֿון אַ פֿאַלק ווערט געמאַסטן מיט דער צאל לידער, וואָס די יונגט קען אויף אויסווייניק“¹. ער באַציט זיך „מיט ליבשאַפֿט צו פֿל השיינקייט“ און האָט די איבערצייגונג, אַז „אויף צו האָבן ליב און ליב האָבן דאָרף מען זען גאָט אין יעדער דערשייגונג“².

¹ חיים גרינבערג — „דער דיכטער און דער ליענער“, ייִדישער קעמפֿער, 1003, נ' 1953.
² משה בראדערזאן — „מײַן באַליבטסטער שרייבער“, ליטװבל, 1930, 312, וואַרשע 1930.

מיט אזא ליבשאַפֿט איז משה בראַדערזאָן בנים סוף פֿון דער ערשטער וועלט־מלחמה אַראַפּגעקומען פֿון מאַסקווע קיין לאַדזש. אין אַ ציט, ווען אומעטום האָט געלויערט האָס, איז בראַדערזאָן גע־קומען אַ פֿאַרפֿלייצטער מיט ליבשאַפֿט. די וועלט האָט נאָך גערוי־כערט פֿון די קריגס־פּלאַמען און בראַדערזאָן איז געקומען מיט חלומות פֿון אַ... רענעסאַנס.

רענעסאַנס — פֿאַר אַלע צווינגן פֿון דער ייִדישער קונסט: אין דער ליטעראַטור, זוי אין טעאַטער, אין מאַלערני, ווי אין שוישפּיל. פּוילן, וואָס האָט אַקערשט, נאָכן ערשטן וועלט־קריג, איר אומ־אַפהענגיקייט צוריקגעקראַגן, איז געווען צעטרייסלט ביז די טיפּסטע טיפּענישן. ייִדן האָט מען פֿון די באַנען, דורך די פֿענצטער, אין מיטן פֿאַרן אַרויסגעוואַרפֿן. געשניטן בערד. באַפֿאַלן אין די גאַסן פֿון די גרויסע שטעט און געממיתט. האָבן ייִנגערע, מוטיקערע, אומגעדולדיקע, זיך אַ וואַרף געטאַן צו נייע היימען, אַנדערע קאַנטי־נענטן. ווער קיין אַרץ־ישׂראל און ווער אין די אַמעריקעס. בֿפֿרט נאָך, אַז הונגער האָט אַ ריזיקע מאַסע צעפֿרעסן. פֿון דעסטוועגן, אין דער מיט פֿון די אַלע זאַרגן, צער און צאַרן, איז אויפֿגעשטיגן אַ גרויס ייִדיש שולוועזן, אַ קאַלאַסאַלע טעגלעכע פרעסע, אַן אַרגאַניזירטע ייִדישע אַרבעטער־באַוועגונג און אַ פֿאַרצווינגטע נאַציאָנאַלע פּאַלי־טישע באַוועגונג פֿון אַלע שיטות. ווי בראַדערזאָן האָט געזונגען: *Per aspera ad astra*. מען האָט זיך נישט געשראַקן פֿאַר די שטערונגען און שוועריקייטן. מען האָט געגלויבט.

דער באַוווּסטזיגן און די ליבשאַפֿט האָבן אין אַנשי שלומינן מוט אַרײַנגעגעבן — זוי מ'האַט נאָך מיט צענדליקער יאָרן צוריק גענעמען חלומען, אָבער נישט געפרוווט רעאַליזירן — אַ אַ ייִדי־שער ראַמאַנטיזם וועט די ייִדישע ליטעראַטור איינגאַרטיק מאַכן, צוריק צום אורקוואַל ברענגען און דעמאָלט „וועט זי ווערן היילונג־ברונעם פּונעם מידן, איבערגעזעטיקטן אינטעליגענט און די ליבע, אַלטע, מיט מאַך באַוואַקסענע, קרעניצע פֿונעם פּשוטן דאַרף־

מענטשן"³. בראָדערזאָן האָט אויף דעם אויסגעפרוווט זינע פּוּחות. אויב נישט אויף צונויפֿזאַמלען די קינסטלערס פֿון גאַנץ פּוילן, איז ווייניקסטנס פֿון זיין היימשטאַט, לאָדזש.

אַזוי האָט „אין אַ שיינעם, העלן ווינטערטאָג זיך באַוווּזן אויף די לאָדזשער גאַסן אַ יונגע־מאַן, וועלכער האָט געצויגן אויף זיך די אויפֿמערקזאַמקייט פּמעט פֿון אַלע דורכגייערס. ער איז געווען אַנ-געטאָן אין אַ ברייטן פעלץ מיט אַ שטרעמל. ער האָט געמאַכט דעם אַננדרוק פֿון אַ רבין אָדער פֿון אַ באַיאָר. דער דאָזיקער „סוחר“ האָט מיט זיין אייסזען אַרויסגערופֿן אַזאַ פֿאַרווונדערונג, אַז גרויס און קליין זינען געבליבן שטיין און אים נאַכגעקוקט. אַפֿילו דער פֿאַלי-ציי-מאַן, וואָס רעגולירט די באַוועגונג... איז פּלוצלינג שטיין גע-בליבן מיט זיין טיטעהעלצל און זיך פֿאַרגאַפֿט אויף דעם אומבאַ-קאַנטן. נאָך אַ גרעסערע סענסאַציע האָט ער אַרויסגערופֿן מיט זיין באַוווּזן זיך אין קאַפֿע. ביי אַ טישל האָט זיך פּלוצלינג באַוווּזן אַ יונגע־מאַן אין אַ בלוי העמדל אויסגענייט מיט געלע בלומען, מיט צוויי ברענענדיקע שוואַרצע אויגן, שוואַרצע האָר און לאַנגע באַקן-בערד. אויף זיין מיטלסטן פֿינגער האָט ער געטראָגן אַ גרויסן רינג. פֿון צינט צו צינט האָט ער אַרויסגענומען אַ גרויסן לאַרניאַ און באַ-טראַכט דעם עולם, וואָס האָט זיך נעגעריק צוגעקוקט, געשושקעט און געפֿרעגט איינער ביים צווייטן, ווער איז דער אומבאַקאַנטער ייִדישער פּרינץ"⁴.

בראָדערזאָן האָט איבערגענומען די עקסטראַוואַגאַנץ און ליב-שאַפֿט פֿון י. ל. פּרצן, די עלעגאַנץ און ווירטואַזישקייט פֿון לייב נעידוסן און צו זיי נאָך צוגעגעבן אַברהם גאַלדפֿאַדנס-טעאַ-טראַלישקייט...

אויסערלעך און אינערלעך.

³ יואל ענטץ — „אַ ייִדישער ראַסאַנטיזם“, טרויען און ווירקלעכקייט, זאַמלבוך, נ"י 1909, ז' 24.
⁴ הענער קאַז — „משה בראָדערזאָן“, ליט"ב, נ' 505, וואַרשע 1934.

און אזוי ווי ער פֿאַרבינדט די אַלע דרײַ טראַדיציעס, איז משה
בראָדערזאָן דער מאָדערנער שפּילמאַן, וואָס גיט צו זינגען און צו
זאָגן.

דער אומצוטרוי צו די שפּראַך־ווירטואַן

אַ סך מיינען, אַז דער שפּילמאַן איז אין תּוֹך אַ פּרימיטיווער
קינסטלער און — דאָס איז אַ טעות. דער שפּילמאַן איז אפֿשר דער
קאָמפּליצירטסטער טיפּ קינסטלער, אויב ער איז עכט. „אין אַלגע-
מיין — איז שוין אפּילו פֿאַר דער ווייטער געשיכטע פֿעסטגעשטעלט
געוואָרן — כאַראַקטעריזירט דעם ייִדישן שפּילמאַן אַ סאַלידער
גניסטיקער באַגאַוש“⁵. דאָס, וואָס דער שפּילמאַן האָט קיין מאָל
נישט פֿאַרגעסן, אַז ער דאַרף פֿאַראַינטערעסירן דעם עולם, אויב
ער וויל צום עולם דערגיין, ווײַל אויב גיט, האָט קיין זין גיט צו
קומען צו אים, קען טאַקע אַראַפּשלעפּן שוואַכזיניקע און אומפֿאַר-
אַנטוואַרטלעכע פֿאַר ויך אַליין פֿון דער הייך, אויף וועלכער זיי
דאַרפֿן זיך געפֿינען, אָבער דיסציפּלינירט אַפּילו די גרעסטע קינסט-
לערס. „צום גליק איז אַ טייל פֿון ייִדישן פֿאַלק, דער געזונטער און
קערנדיקער, געבליבן בײַ זײַנע חושים און איז מיט לײַטן גלײַך.
פֿאַר אַלע דורות פֿון לומדות און דיאַלעקטיק האָט דאָס פּראָסטע
פֿאַלק געוואָלט גענוס. אַפּילו אין די געטאָס זײַנען געשאַפֿן געוואָרן
פּורים־שפּילערעניען, מעשיות און ליבע־געזאַנגען. קינסטלערס פֿון
באַרוף, ווי שווער עס זאָל גישט זײַן פֿאַר זיי, בלײַבן זיי טרײַ זיך
אַליין, זיי טוען דאָס, צו וואָס זיי זײַנען באַרופֿן פֿון דער נאַטור“⁶.

אין משה בראָדערזאָנס דיכטערישער נאַטור האָט אימפּראַווירט-
זאַציע פֿאַרנומען דעם אויבנאָן.

בײַם ייִדן אָבער, אַז מ'רעדט פֿון אימפּראַווירטאַציע, דערמאַנט

⁵ מאַקס עריק — די געשיכטע פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור, וואַרשע
1928, ז' 84.
⁶ י. י. זינגער — „ליטעראַטור דאַרף פֿאַרשאַפֿן גענוס“, סביבה, נ' 1,
נ"י 1943.

מען זיך צופיל בדחנות... און בדחנות איז אַ לאַנגע צייט אַנגעגאַנ-
גען פֿאַר אַ זידלוואָרט, בעת אין אמתן וואָלט זי נישט באַדאַרפֿט
פֿאַררעכנט ווערן צו פֿאַעזיע, אַפֿילו ווען זי איז אין פֿערן און מיט
בראַמען.

און וויבאַלד עס איז אַזוי לזכט אין פֿאַעזיע, וואָס טראַגט אויף
זיך דעם חותם פֿון אימפּראַוויזאַציע, זיך טועה זיך און זי אַנגעמען
פֿאַר בדחנות, איז פֿאַראַן אַ פֿאַראַרטיל און אַן אומצוטרוי צו די,
וועלכע ס'קומט אַן גרינג צו שרייבן פֿערן.

נישט איין טעות איז אין דעם זיך געמאַכט געוואָרן וועגן משה
בראַדערזאָנס דיכטונג: ווייל ס'ליגט אויף זיי דער חותם פֿון אימ-
פּראַוויזאַציע, האָבן טייל נישט דערזען אין זיי עטאַס... ס'הייסט:
צופֿיל עסטעטיק און צו-ווייניק עטיק...

און קריטיקערס האָבן אין פֿאַרשיידענע פּעריאָדן פֿון בראַ-
דערזאָנס שאַפֿן געהאַט טענות און דערביי זיך פֿאַרענטפּערט, אַז
זיי וואָלטן איינגטלעך קיין טענות נישט געהאַט, ווען יידן וואָלטן
געווען אַ פֿאַלק מיט אַלע פֿעלקער און געקענט זיך פֿאַרגינען, אַז
אַ גרויסער פֿאַעט זייערער זאַל בלויז עסטעטיזירן און נישט האָבן
אין זינען אין זינען לידער קיין אידייען...

דאָס איז אַן אומצוטרוי, וואָס ווערט אַרויסגעוויזן צו אַלע
שפּראַך-ווירטואַזן. וואָס גרינגער עס קומט אים אַן אַרויסצוברענגען
דאָס וואָרט, וואָס שפּילעוודיקער עס איז, וואָס ריכטיק עס איז, זיך-
נען טייל חושד, אַז הינטער דעם איז נישטאָ דער צער פֿון יצירה, די
איבערלעבונג, די פֿאַרטיפֿונג, „צופֿיל ווערטערשפּיל“...

עס זינען אָבער דאָ אַזעלכע, וואָס קענען מיט רעכט זאָגן:
„אַלע קענען בראַדערזאָנען דעם באַהערשטן פֿון דער פֿאַעטישער
סטיכיע; איך אָבער קען בראַדערזאָנען דעם קלאַרן, נעטן דענקער,
דעם וואַרטקאַרן... דעם קינסטלער פֿון חכמת-הצימצום, ביי וועלכן
ס'איז ממש אַ רענדל אַ וואָרט“⁷. אדרבה, פֿאַרקערט: אין „י“ האָט

⁷ שמעון שפיגעל — „שטריכן צו דער בראַדערזאָנגעשטאַלט“, ליטװקע,
נ׳ 509, וואַרשע 1934.

בראדערזאן צופיל זיך פארענגט אין דער פארעם; וועלנדיק דווקא אין 16 שורות אויסדריקן אלץ, וואס ער האט געוואלט זאגן, האט ער דעם געדאנק צופיל אונטערגעווארפן און געמאכט משעוּבֵד צו דער שורה; בעת עס בעטן זיך ערטערונגן נאך עטלעכע ווערטער צו מאכן ליכטער אין קלארער דעם פֿערז.

פֿאר בראדערזאנען איז טאקע לייב נידדוס דער, וואס זנן וויר-טוואזיעט האט בני אייניקע ארויסגערופן צו אים אומצוטרוי. דאס איז זיכער די סיבה, וואס מ'האט נישט דערזען, ווי דווקא אין בראדערזאנס צעפלאסענע אימפראוויזאציעס פֿון נאך דער ערשטער וועלט-מלחמה איז גראד פֿאראן אן איבערפלוס פֿון אינהאלט, טעמע, אידיע, עטיק, די אלע עלעמענטן, וועלכע זינען צוליב דער שפראך-עשירות נישט דערזען געווארן פֿון אייניקע...

מיט וויטמאנישער סטיכיע האט בראדערזאן זיך פאעטיש צע-רעדט אין זינע ביכער באגייסטערונג און איבערגאנג וועגן דער צעווילדעוועטער וועלט. דאס זינען בילדער און שטימונגען, וועלכע געהערן גיכער צו דער אטאמישער עפאכע ווי צום פֿעריאד פֿון נאכן ערשטן וועלטקריג. אט, למשל, אינעם ליד ערב האַרבסט:

„און אומעטיק און ווייט איז אפגעשניטן הוילע פעלד,
ווען ס'זיינען שוין אראפגערוימט די בערגלעך גארבן,
און אומעטיק איז אין דעם ערב האַרבסט די ווייטע וועלט,
און ס'זיינען טונקעלע און אפבליאקירטע אלע פֿריערדיקע פֿארבן
און טרוימען פֿיל — א, גאט — אזוי פֿיל זון-חלומות וועלן
מוזן שטארבן“

די סימבאלן ריידן דא ארויס הויך און מ'זעט זיי קלאר, די סימבאלן פֿון „ערב-האַרבסט“. דער מוח צינדט זיך אָן, ווען מ'גיט אַ טראַכט, וויפֿל „זון-חלומות וועלן מוזן שטארבן“...

נביאישע פֿאָרגעפֿילן

אין זינע ברייט-צעכוואליעטע פֿערזן גיט בראדערזאן איבער די שווערע פֿאָרגעפֿילן פֿון שוידערלעכע צייטן, וואס קלאפן אין

אונדזערע טירן. דאָס זינגען די אַנגסטן פֿון 20סטן יאָרהונדערט, דער שוידער וואָס עס וואַרפֿט-אַן די גרויסע ציוויליזאַציע און מאָדערנע טעכניק, וועלכע באַדראַעט אַפּצוווישן לענדער און פֿעלקער מיט איין פֿלאַם... דאָס זינגען אַנגסטן, וועלכע געהערן גיכער צו דער דריטער וועלט-מלחמה, פֿאַר וועלכער עס קלינגען ווי אַ הויכע וואַרע-נונג באַדערזאָנס פֿערן פֿון נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה...

אַ סך אַזעלכע אויסערגעוויינטלעכע שפּירונגען רופֿן-אַרויס באַדערזאָנס פֿערן, וואָס זינגען נאָך זיין טויט אפּשר מער אַקטועל ווי דעמאָלט, ווען ער האָט זיי געשריבן.

דאָס זינגען נביאישע פֿאַרגעפּילן פֿון אמתע פּאָעטן, גרויסע פּאָעטן, "ווינל אַ גרויסער פּאָעט איז אַ פּירשפרעכער, אַ סך-הפל, אַ הויכער פּונקט פֿון זיין עפּאָכע", אַ חוץ וואָס "ער איז דער אַנ-זאָגער און דער ביישפּיל פֿאַר אַ נייער קינסטלערישער קאַנצעפּציע. ער שאַפֿט אַ נייעם שפּראַכמעדיום און ווערט אַזוי נאָך זיין מניס-טער. זיין מאַטעריאַל, ווי אויך דער אופֿן, ווי ער באַהאַנדלט אים, איז ספּעציפּיש זינגער".⁸

באַדערזאָן האָט דאָס געזויזן נאָך אין 1917, אין זיין פּאָעמע ענִיחת חולין, וואָס איז דערשינען אין מאַסקווע, ווי אַ דיכטער קען אינטוויטיוו דערשפּירן און אַנטפלעקן אַ טראַנסצענדענטאַלע אידיי אין אַ קינסטלערישן לבוש — אַן אידייע וואָס גרענעצט זיך מיט נביאות. ס'איז אַ מעשה פֿון פּראַג, וועגן דער קהילה, וועגן דער סביבה פֿון "לויטער רבנים", וועגן "קלויזן-פּאַלאַצן", ווי עס זינגען "מיליאָסן פּיל אוצרות באַגראַבן", ווינל די "גאַנצע קולטור איז פֿאַר דאַרטיקע תּושבים אַ מאָדנע לעגענדע", מחמת "פֿאַר טראַפּנס קול-טור וועט מען דאַרטן באַשיטן מיט אוצרות דעם פֿרעמדן, פֿאַר-וואַלטן ייִדן". אַפּילו אין אַזאַ מקום קדוש האָט זיך געפּונען אַ ייִד, ר' יונה, וועלכער האָט זיך געלאָזט פֿאַרטשעפּען דורך אַשמאַדיס טאַכטער. וואָס איז? ער האָט אַ טראַכט געטאַן; איין מאָל... ער איז

⁸ ב. ב. מינקאו — ייִדישע קלאַסיקער פּאָעטן, נ"י 1937, ז' 7.

מיד געווען פֿון וואַגלען און וואַנדערן — און דאָ האָט אים אַשמדאָים
טאַכטער אויפֿגענומען מיט אַפֿענע אַרעמס...

„צו יונה נאָר האָט זי אַ קליינע בקשה:
הגם ס'איז אַן תנאים, אַן חופּה קידושין,
פֿון דעסטוועגן בעט זי, ער זאָל זיך דערלויבן
פֿון איר זיך נאָר איין מאָל, נאָר איין מאָל צעקושן.“
האַט טאַקע ר' יונה מורא, נאָר ער גיט אַ טראַכט:

„נאָר איין מאָל צעקושן?
נו, מילא, פאַרפּאַלן!“

נאָר איין מאָל אַ קוש טאָן?
דער חטא איז ניט שרעקלעך...”

אַבער אז מ'זינדיקט איין מאָל, איז שווער שוין פֿון זינד זיך
צו באַפֿרענען! אַבי ס'ערשטע מאָל בני זיך געפּועלט צו זינקען, זינקט
מען שוין און מ'זינקט!

„און דאָס איז דער סוף פֿון דער פּראַגער געשיכטע:
עס ליגן איצט שנייען, פאַרחלשטע, ווייסע,
איר זעט, ווי עס שיטן איצט שנייען געדיכטע,
זיי שיטן אַן אויפהער אויף הייזער, אויף קברים,
אויף אַלטע מצבות, אויף נייאניקע שולן

זי האָט אים אַ קוש נאָר געגעבן, נאָר איינעם,
„עד פּרחת בשמתו און ער איז געשטאַרבן,
ווי אונטער אַ חלף אַן ווידוי אַנטרווען
ר' יונה, פֿון שדישער ליבע אַ קרבן“...

מיד האָבן דאָ אַ הַנְּטַצְנִיטִיקן וואַריאַנט פֿון פּרצעס „מאַניש“
מיט אַ מוסר־השפּל וואָס גיט צו פאַרשטיין, הלמאַי בראַדערזאָן איז
גלנץ בנים אָנהייב פֿון דער רעוואַלוציע אַוועק פֿון מאַסקווע קיין
לאַדזש. חוץ דער אידיע, זשאַנער און סביבה קען דינען ווי אַן
עדות דער הידור פֿון דער אויסגאַבע: אַן אַלבאָם ווי אַ מגילה, בלע-

טער ווי פֿון פֿארמעט, אותיות געכתיבהטע, מיט אַרנאָמענטן ביי יעדן דף, ביים שער פֿון אַ ספֿר, אפֿרים ליסיצקיס האַלצשניטן אין פֿרום־ייִדישן נוסח.

שוין דאָס אַליין שטעלט אונטער אַ פֿרעגצייכן, צי זינען גע־רעכט יענע, וועלכע האָבן אַזוי פֿיל געזאָגט אויף ב., אָז ער איז שיעור נישט „אַ גוי“, באַשר געווען אַ מאַסקוויטש, אַ באַהעם פֿון גרויסוועלטישן פֿאַרנעם. אין אמתן איז ער געווען גרונטיק ייִדיש, כאַטש ער האָט געגראַמט לאַטזן מיט העברעיִש און די מערקווער־דיקסטע גראַמען אויסגעפֿונען פֿאַר ייִדיש. אפֿילו אין דער רעוואַלוציאָנערער מאַסקווע איז ער געווען גרונטיק ייִדישלעך. בעת מ'שטו־רעמט קעגן אַלע עלטערע טראַעיעזעס, וואָס האָבן „אַ ריח פֿון קלע־ריקאַליזם“, שרעקט ער זיך נישט צו שעפֿן פֿון טראַדיציאָנעלסטן פֿאַלקסוואַל, פֿון לעגענדעס, פֿון לומדים, וועלכע קריגן אַ פֿינצטערן פֿסק פֿאַר כאַפֿן אַ הנאהלע „פֿון שדישער ליבט“...

איז שוין גאָר נישט צו חידושן, וואָס בראַדערזאָן האָט אין 1939 אויסגעמאַלן, אין זיין בוך „י“, דורך 50 ליהער, דאָס בילד פֿון ייִדישן חורבן אונטער דער סוואַטיקאַ, ווי אַ דערגאַנצונג צום שטורמישן ליד אין ניו־יאָרק „אַ גוטע נאַכט, וועלט!“. ווי דאַרף מען קוקן אויף די־אַ לידער — „דיכטונג אָדער נבואה?“, די תשובֿה איז: „דער עיקר זינען זיי נבואה“⁹. וואַלטן דאָס די יידן אין אייראָפּע באַ־צייטנס פֿאַרשטאַנען, וואַלטן זיי אין אַזאַ בוך לידער געזען חוץ אַ גרויסן אויפֿטו פֿון אַ ווירטואַז, אַ מאַלער, אויך דעם פֿאַרויסזעער פֿון ייִדישן פֿאַלקסאומגליק — וואַלטן זיכער הונדערטער טויזנטער יידן אַנטלאָפֿן פֿון די נאַציס איידער מ'האַט זיי געפֿירט אין די גאַז־קאַמערן. דעמאָלט וואַלטן זיי באַגריפֿן דעם טיפֿן זין, וואָס איז נאָך מיט צענדליקער יאָרן צוריק אויסגעדריקט געוואָרן, אָז „מיט דער ליטעראַטור לעבט דאָס פֿאַלק. אויף איר ווערט דערצויגן די יוגנט.

⁹ יעקב גלאַטשטיין — „אין תוך גענומען“ (משה בראַדערזאָן), ייִדישער קעמפּער, נ' 1019, אויגוסט 1953.

פון איר שעפט יעדער דור זיין קראַפֿט, זיין ליבע צום ופֿאַלק, צו זיין פֿאַרגאַנגענהייט. מיט איר אַטעמט ער אַרײַן אין זיך די נשמה פֿון פֿאַלק, איר איידלקייט און שיינקייט, דעם גלויבן און האַפֿענונג. דע- מאַלט וואַלטן אַלע פֿאַרשטאַנען, אַז „אַ פֿאַלק אָן אַ ליטעראַטור איז אַ ווילדע סטאַדע. אָן איר איז עס קיין פֿאַלק נישט. די ליטעראַטור איז די גניסטיקע מלוכה פֿון אַ פֿאַלק“¹⁰. בראַדערזאָנס „ר“ געהערט צו, דעם מין ליטעראַטור, וואָס איז די גניסטיקע מלוכה פֿון אַ פֿאַלק. אַז משה בראַדערזאָן האָט אַזאַ הויכע אויפֿגאַבע זיך געשטעלט: לײַך בנים אָנהייב פֿון זײַנע שרײַבערישע זוכענישן, זאָגן עדות די צוויי מאַטאָס אין רוסיש, וואָס ער האָט אַוועקגעשטעלט סאַמע פֿאַרנט פֿון זײַן ערשטן ביכל לידער, „שוואַרצע פֿליטערלעך“: פֿון ק. ד. כאַלמאַנט — לעבן איז דאָס גליק פֿון געזאַנג און פֿון אַלעקסאַנדער בענואַ — דורך קונסט וועט געבוירן ווערן אַ גלויבן.

משה בראַדערזאָנס אַרט צווישן „די יונגע“

אַנגענומען איז: משה בראַדערזאָן געהערט צו „די יונגע“, וועלכע זײַנען אויפֿגעשטיגן אין פּוילן גלײַך נאָך דער רוסישער רעוואַלוציע, נאָך דער ערשטער וועלט-מלחמה, נאָך די פֿאַגראַמען אויף אוקראַינע, נאָכן צוריקגעבן פּוילן איר פֿאַליטישע אומאַפֿ- הענגיקייט. די אַלע פֿאַקטאָרן האָבן געפֿונען אויסדרוק אויף פֿאַר- שיידענע אופֿנים און אין פֿאַרשיידענע מדרגות בני די שרײַבערס, וועלכע האָבן אויפֿגעשטעלט זייערע געצעלטן אין וואַרשע, לאַדזש און ווילנע. די קעמפֿערישסטע צווישן זיי, פּרײַץ מאַרקיש, משה בראַ- דערזאָן, מלך ראַוויטש, אורי צבי גרינבערג, האָבן גיך זיך צעשיידט, אויף וויפֿל יעדער איינער פֿון זיי האָט אויסקריסטאָליזירט זײַן פּער- זענלעכקייט. פֿון זיי איז דער ערשטער אַוועק אויף זײַן אייגענעם וועג משה בראַדערזאָן. און ער האָט צום גיכסטן געפֿונען זײַן ציל:

¹⁰ דײַר י. לודיע — „פֿאַליטיק און ליטעראַטור“, דאָס יודישע פֿאַלק, 1' 20, ווילנע 1906.

יונג-יידיש. זיך פאן האט צונויפגענומען ארום יידיש זוכערס און קינסטלערס מפל המינים, פדי צו פארשוטפן זיך דורך ציטן, דורך דורות, דורך אלערליי פארמען פון אויסדרוק, מיט דעם אינהאלט און אידיען, וואס האבן אויפגעהאלטן דאס יידישע לעבן. גענומען צום ווייניקסטן — פרומקייט, פונקט ווי צום ווייניקסטן — פראלע-טארישקייט, אבער דערפאר צום מערסטן — פאלקסטימלעכקייט. בראדערזאן, דער מאדערניסט אין שפראכקולטור און פערזענליכע טעראטאפ, זוכט די שוואפן מיט פאלקלאך, אין ליד און אין טעאטער-קונסט, און כדי צו קענען וואס מערער עקספערימענטירן, באניצט ער זיך מיט מיניאטור. אזוי ארום דערגרייכט ער מערער קינסטלע-רישע קאנצענטרירקייט — אין מיניאטור. דערפאר האט ער זיך אנגעקלאמערט אין קליינקונסט, וואס ביי דעם ווערן אונדזערע יידישיסטישע אינטעלעקטואליסטן שטענדיק געשטרויכלט. ווייל „ס'איז נישטא קיין קליינע קונסט און קיין גרויסע — זאגט ער — ס'איז פאראן נאר איין באגריף: קונסט און קינסטלערישע פאטענץ... דער עיקר איז, אז די סצענישע מיניאטור זאל זיך קינסטלעריש קאנדענסירט און זאל עמאציאנירן די חושים פונעם טעאטער-באו-כער, אז ס'זאל אים מאכן אומרוק".¹¹

פון איין זייט — געשאפן א טראדיציע, ווי צו פאראינטערעסירן די גאס, דעם עולם וואס האט נישט קיין איבעריק געפיל פאר קונסט. „איז אין לאדזש באנייט געווארן א נייע בראדער-זינגעריאדע אויף א לאדזשער אופן. אין די קאפען האבן זיך די שרעבערס געשאפן זייער ארט און אונטער א גלעזל ווען און מוזיק איז אנגעפירט געווארן צו מאכן אימפראוויזאציעס אויף פארשיידענע טעמעס. די אטראקציע איז געווען, ווער עס וועט שנעלער פארטיק מאכן זיך ליד אויף דער טעמע. דער געווינער פלעגט געקרוינט ווערן אלס „פרינץ פון ליד“ פון לויפנדיקן אונט און באקומען א פרעמיע — א פלאש ווען. פון די אימפראוויזאציעס איז שפעטער דערשינען א

¹¹ משה בראדערזאן — וועגן „ארט“ לייט"ב, ג' 303, ווארשע 1930.

בוך מיט 50 לידער — 25 פון יצחק קאצענעלסאָן און 25 פון משה בראָדערזאָן¹². דאָס איז געווען איינע פֿון אַ ריי איניציאָטיוועס, וועלכע האָבן פֿאַראַינטערעסירט ברייטערע קרייזן מיט ליטעראַטור און ליטעראַטור. געזעלשאַפֿטלעך. עמכדיק.

פֿון בראָדער זינגער איז געוואָרן בראָדערזאָן זינגער יאָדע. עקספּערימענטירנדיק אין זינגע מיניאַטור־טעאַטערס, האָט בראָדערזאָן דערהויבן זיך זשאַנער פֿון דראַמאַלעטן, ווי דער פּאָעט האָט דערגרייכט די ראַפּינירטסטע טענער, און דער דראַמאַטיקער האָט פֿאַר עקסיסטענץ. מאַטיוו פֿון ייִדישער געשיכטע און אַנטיסעמיטיזם, געטאָ און אַוניווערסאַליזם ווערן קינסטלעריש אַרויסגעפֿירט, ווי דאָס איז קיינעם פֿריער נישט געלונגען. דער אַוניווערסאַלער שוישפּילער קין גיט צו פֿאַרשטיין, ווי מ'דאַרף זען העם געטאָ־ידן שנילאַק, ווער מען אַלע האָסן. בראָדערזאָן מאַכט טעאַטראַליש אַ פּירוש אויף דער אומענדלעכער דיסקוסיע וועגן שעקספּירס קלאַסישן טיפּ, פֿאַרוואָס שנילאַק איז אַזוי געלטגנציק. ווייל:

„דאָס גאַלד און זילבער

דאָס איינציקע געווער,

וואָס קאָן מיר שיצן

אינעם ווילד־וואַלד פֿון אייערע צדיקים און גולגים.“

אַנטקעגן דער שלאַגלערישקייט פֿון פּרץ מאַרקיש, הומאַניסטי־שער פּילאָסאָפּירונג פֿון מלך ראַוויטש זוכט בראָדערזאָן, להיפּוך, אַרויסצורופֿן בענקשאַפֿט נאָך שיינע פּאַלקס־פּירונגען, טראַדיציעס, משפּחה־שלווה, בעימותדיקייט.

אַנטקעגן ביזקייט — ליבשאַפֿט.

אַנשטאָט צו זוכן רק פֿעלערן — געפּינען מעלות.

בראָדערזאָן ווערט דער דיכטערישער יאָ־זאָגער.

¹² חיים לייב פּוקס — „דאָס ייִדישע ליטעראַרישע לאַדזש“, 119 נאָענטן עבר, 1957, ז' 238.

ער פֿאַרכלינעט זיך און אַנדערע מיט דער מוזיקאַלישקייט פֿון פֿערז, מיט דער עשירות פֿון גראַמען און קלאַנגען, וואָס אַ סך פֿון זיי זינען צום ערשטן מאל געהערט געוואָרן, אַזעלכע המצאהדיקע, אַז זיי רופֿן אַרויס באַוווּנדערונג. ער מניסטערט טריאַלעטן און טאַנ-קעס, פֿיר-שורהדיקע און הימנען, מיט אַליטעראַציעס, אַטאַנאַנסן, וואָס פֿאַרחידושן.

משה בראַדערזאָן האָט שטאַלצירט מיט זיין אויסגעקעמפֿטער פֿאַזיציע אין לאַדזש. ער זאָגט:

„אויב געטע האָט געהאַט זיין געליבטע הימשטאַט וויימאַר, האָב איך מײַן וויימיר — לאַדזש...“¹³

און דער דיכטער פֿון „וויימיר“ צויבערט-אויס גראַמען, אין וועלכע ס'איז דאָ אַפֿט מאל אַזוי פֿיל זין, אַז די פֿערזן באַקומען אַ ווערט שוין צוליבן זיין פֿון די גראַמען... למשל:

$\left. \begin{array}{l} \text{חושך וצלמות} \\ \text{קאַטאַועס} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{שעכטן} \\ \text{גערעכטן} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{אַן אַ שיעור און ערך} \\ \text{דערקלער איך} \end{array} \right\}$
$\left. \begin{array}{l} \text{פּיל-געערטער חבר} \\ \text{אַ חוק ולא יעבור} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{האַס-שטות} \\ \text{ראַשט עס} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{ערב רב} \\ \text{מאַסן-אַף} \end{array} \right\}$
$\left. \begin{array}{l} \text{פרומע} \\ \text{קרומע} \\ \text{טומאה} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{שעץ עס} \\ \text{געזעץ איז} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{יעבור} \\ \text{בראַוואַ} \end{array} \right\}$
$\left. \begin{array}{l} \text{סטרונועט} \\ \text{האַרץ-שפּאַרוועט} \end{array} \right\}$		$\left. \begin{array}{l} \text{ואהבת לרעך} \\ \text{וינד פאַרפלאַכן} \end{array} \right\}$

נישט געווען בני בראַדערזאָנען קיין וואָרט, אַז וועלכן מיזאַל גישט קענען קריגן אַ גראַם מיט טעם. אַזוי, למשל, האָט ער אַז רעד מאַדערניזירטער און אַקטואַליזירטער אויפֿפֿירונג פֿון גאַלדֿפֿאַדענס

¹³ יצחק ליכטענשטיין — משה בראַדערזאָן דער לאַדזשער, ליט״ב, ג' 502, וואַרשע 1933.

„לא תחמוד“ זיך געוויצלט אין גראמען מעניני דיומא; האָט ער באַשאַפֿן אַ נײַ וואָרט, „מען פֿל נדריוועט, און געגראַמט לאַקאַרנאַ מיט דאַנדרנאַ און פֿאַרנע 14... און ס'איז נישט איין מאָל שווער „פֿעסט־צושטעלן, צי בראַדערזאָן איז ייִדיש, רוסיש, צי גאַר פֿראַנצויזיש, בײַ די אַלע שפּראַכלעכע אויפֿטוונגען זײַנע אינעם ייִדישן לשון, ווײַל ער איז פשוט פֿאַרויסגעלאָפֿן דעם גאַנצן שפּראַכלעכן אוצר און זאַצ־בױ, ווען ס'איז נאָך נישט גרייט געווען דער באַדן פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור צו קאַנען אויפֿנעמען אַזאַ באַגאַזש נײַס“ 15.

די עשירות פֿון בראַדערזאָנס ריטעם און גראַמען זעט זיך באַ־זונדער אַרויס אין זײַנע קינדהער־מעשיות. אמת, „פֿאַר קליינע קינדער איז די שפּראַך צור־רעד, צור־וישיק“ 16. אויב מ'זאָל דווקא וועלן, אַז קליינע קינדער זאָלן פֿאַרשטיין וואָרט בײַ וואָרט, וואָלט מען באַדאַרפֿט פֿסדר איבערריסן און פֿאַרטיטשן. בפרט נאָך, ווען מ'רעדט וועגן ייִדישע קינדער נאָך חורבן אייראָפּע, קינדער פֿון די אַמעריקאַני־זירטע סביבות, וווּ דער שפּראַכבאַגאַזש איז זייער אַ קליינער. בראַדערזאָנס שפּראַך־אוצר איז אַ צירונג, וואָס איז נישט צום שאַצן, צווישן די מײַסטערס איז ער — גרויסמײַסטער.

דער זון פֿון מאַסקווע און דער פֿאַעט פֿון לאַדזש

משה בראַדערזאָן איז אַ ווונדערלעכער פֿאַראַדאַקס פֿון ייִדישן לעבן. אַ בײַשפּיל פֿון דער איבערנאַטירלעכער צופֿאַסונג־פֿעיקייט. אַן אילוסטראַציע, צום היסטאָרישן פֿאַלקס־טראַגיום. בראַדערזאָן, דאָס קינד פֿון מאַסקווע, ווערט דער פֿאַעט פֿון לאַדזש.

געשטראַפֿט פֿון מאַסקווע, ווען ר'איז נאָך אַ זויגלינג געווען, טראַגט ער אויף זיך די געלע לאַטע פֿון 1891 און צוליב דעם ווערט

¹⁴ דערציילט פֿון שוישפּילער זלמן הירשפּעלד.

¹⁵ ירחמיאל נייבערג — „משה בראַדערזאָן“, ליט״בל, 1/780, יוני 1939.

¹⁶ ש. נייגער — „אַלדאָס גוטס“, ביכער־וועלט, 1/5—4, וואָרשע 1922.

ער ווי אן אראפגעשמיסן בלאט פארטראגן קיין לאדזש. דאך האפט ער נאך אלץ צו געפיינען מאסקווע א רעהאביליטירטע. אז ער דארף איבער נייע קאטאקליזמען אנטלויפן, קלייבט ער ווידער אויס מאס-קווע. אפשר וועט זי פאָרט זיין אַ מקום מקלט? אפשר וועט זי פאָרט ווערן אַ מקום. מנוחה? אפשר וועט די רעוואָלוציע פאָרריכטן, וואָס דער צאָריום האָט צעבראַכן? אָבער אויך אין 1918 דערשפירט ער די ליווערנדיקע סכנות און קערט זיך ווידער אום קיין לאָדזש. די ווונדערס דרייען זיך, די ציפערן ווערן איבערגעשטעלט, אָבער די זעליקע ציפערן...

די צאָרישע מאַסקווע — 1891.

סאָוועטישע מאַסקווע — 1918.

מקובלים, גריבלערס אין ציפערן, גימטריאס, קענען געפיינען אין מאַסקווע די געאַמעטריע פֿון ייִדישן גורל אין גלות...

בראַדערזאָן האָט אויך זיך געמיינט, ווען ער האָט אין דער דראַ-מאַלעטקע „זיין הויקער“ — משה מענדלסאָנס הויקער — געשיל-דערט, ווי דאָס ייִדישע פֿאַלק טראַגט געדולדיק זיין היסטאָרישן „הויקער“, דעם געטלעכן בטחון, ווייל —

„מיר זיינען קינדער פֿון אַ פֿאַלק,

וואָס גאָט באַשאַנקען האָט אין מדבר נאָך

מיט אַ באָרג

אַ הויקער פֿון געדולד.“

ווי אַרעסטאַנטן, וואָס הערן זיך אויף צו שרעקן פֿאַר טורמע, קומט דערפֿאַר דער זון פֿון מאַסקווע אויך צום דריטן מאל קיין מאַס-קווע... אפשר פֿאַרט? בראַדערזאָן, וועלכער האָט אין דער יוגנט „אויסגעזען עפעס ווי אַ סיבירישער קניאַז און עפעס ווי אַ חנן פֿון „דיבוק“, עפעס ווי אַן איטאַליענישער באַהעם און עפעס ווי אַ צפֿתער מקובל“, האָט נאָכן אַנטלויפֿן פֿון נאַצישער אינוואַזיע אויף פּוילן פֿאַרט געהאַפֿט, אַז ער דאַרף פֿאַרט זיין, אויב נישט קיין יחוס, לפחות נישט קיין פֿאַריער אין דער „באַפֿרעטער“ וועלט... אויב

נישט יחוס עצמו, האָט ער „א ברודער אין מאַסקווע, אַ פּראָפּעסאָר, מיליטערישער כירורג“¹⁷. און סוף כל סוף: ער האָט טאַקע באַדאַרפֿט האָבן מאַסקווע, אַנקומען צו איר, אויף צו באַשיצן זיך פֿון די היי־טלעריסטישע גזלנים, אָבער — אויב ער איז געווען אזוי ניצלעך פֿאַר לאַדזש, פֿאַרוואָס זאָל ער ניט זיין ניצלעך, פּראָסט גערעדט, אויך פֿאַר מאַסקווע?

משה בראַדערזאָנס אויפֿטו איז דאָך באַשטאַנען אין דעם, וואָס ער האָט געשאַפֿן פֿאַר יידן פֿון אַלע מדרגות. פֿאַר אויסהערדוויילטע — דער ווירטואַז פֿון ליד; פֿאַר עמל — קליינקונסט, וווּ פּאַעזיז אין פֿאַלקס־הידור, דערנענטערט דורך די שטימבענדער פֿון שוישפּילערס און פּלאַסטיק פֿון רעזשיסאָר, איז אַרײַן אין דער מאַסע, און פֿאַר די אויגן איז געשאַנען די נייע דערפֿאַרונג: „די דײַטשן האָבן גע־קענט צורויבן דאָס ייִדישע פֿאַרמעגן; אַרויסטרייבן פֿון די היימען; טרייבן דורך שיכורע זעלנערס אין אַ געטאָ; אָבער זיי האָבן נישט באַוווּן צו צעברעכן דעם ייִדישן גניט — די אייביקע בענקשאַפט נאָך אמת און שיינקייט“¹⁸. פֿאַרוואָס זשע זאָל אין דער רויטער מאַסקווע זיין ערגער ווי אין פֿאַרשוואַרצטן לאַדזש?

עס איז אָבער גענוג געווען צו זיין געציילטע טעג אין דער סאַוועטישער ספּערע פֿון ביאָליסטאָק, אָ דער פֿאַרבטחונטער משה בראַדערזאָן, אַקערשט זיך אַרויסגעריסן פֿון די נאַצישע נעגל, זאָל דערשפּירן אויף זיך פֿרישע נעגל... גלייך בײַ דער ערשטער באַגע־געניש האָט אַ רויטער יחסן אים פֿאַרמסורט בֿפֿני פֿל עם ועדה, אָן ער איז קיינמאַל קיין קאָמוניסט נישט געווען און געהערט צו די שונאים... און אזוי האָט זיך אויסגעשפּרייט אַ נעץ פֿון ביאָליסטאָק ביז מאַסקווע, אויף וועלכער „דער באַפֿרייטער“ בראַדערזאָן האָט

¹⁷ משה גראַסמאַן — „ווייִגעשווייג איז שטאַרקער פֿון ווייִגעשריי“.

היימיש, תל־אָביב, סעפט' 1956.

¹⁸ רבקה קוויאַטקאווסקי־פּנחסיק — „דער לעבעדיקער משה בראַדער־זאָן אין לאַדזשער געטאָ און דער שווייגנדיקער משה בראַדערזאָן אין מאַסקווע“, די צוקונפֿט, יאַנואַר 1959.

באדארפט זיך קליגלען, ווי זיך נישט צו פארפלאנטערן — ביז עס האט גאר נישט געהאלפן.

מיר ווייסן, אז „בראָדערזאָן האָט אין רוסלאַנד אַ סך געשריבן. ער האָט געשריבן לידער קעגן דײַטש. ווען ער איז געקומען קיין מאַסקווע פֿון דער קאַראַ קאַלפּאַקישער רעפּובליק, האָט ער אָפּגע-געבן אין פֿאַרלאַג „עמעס“ אַ בוך לידער, וואָס האָט שוין געוואַלט דערשיינען. ביז דאָס בוך איז דערשינען איז אָבער געקומען אַ נײַער פּאַליטישער קורס. מען האָט זיך אָנגעהויבן תּנדלען צו די דײַטשן און זײַן בוך איז שוין נישט דערשינען“. אין אַט-דער אַטמאָספֿערע איז בראָדערזאָן געבראַכן און צעפיצלט געוואָרן. „בראָדער-זאָן האָט געהערט צו די וואָס זײַנען פֿאַר דער צײַט אַלט געוואָרן. ער האָט שוין מער גאָר נישט געוואַלט ווי מנוחה. צוליב דעם האָט ער רעזיגנירט פֿון פֿאַרן קײַן פּוילן און איז געבליבן אין רוסלאַנד. אַרעמער בראָדערזאָן! ער האָט נישט געוואַלט זען, אַז דווקא דאָס, וואָס ער זוכט, וועט ער אין רוסלאַנד נישט געפֿינען“¹⁹.

עס איז גענוג צו ברענגען איך פֿאַקט, פּדי צו פֿאַרשטיין, אין וואָס פֿאַר אַן אַטמאָספֿערע בראָדערזאָן האָט אַלץ געהאַלט זיך אַרײַנג-צופאַסן; ער, דער דיכטער פֿון לאַדזש, דער פֿירער פֿון יונג-יידיש, דער בויער פֿון קליינקונסט־טעאַטער „אַררט“, מיט וועלכן ער האָט מרעיש עולם געווען פּוילן, איז אַרומגעפֿאַרן מיט דעם טעאַטער אי-בער אייראָפּע, גאַסטראָלירנדיק (אין 1935) אין פֿאַרײַ, לאַנדאָן, בריסל, און מיט אַ טייל פֿון דעם אַנסאַמבל געשפּילט אין מאַסקווע (1940—1941), און דער גרעסטער טייל פֿון די ליטעראַרישע טעקסטן אין טעאַטער־פּראָגראַמען איז באַשטאַנען פֿון זײַנע שאַפּונגען — משה בראָדערזאָן האָט זעקס יאָר צײַט (6 יאָר!) באַדאַרפֿט זיך מען און בעטן, אַז מ'זאל אים אָננעמען פֿאַר אַ מיטגליד אין „פֿאַראַיין פֿון סאָוועטישע שרײַבערס“... ערשט אין 1945 האָט מאַסקווע געלאָזט

¹⁹ יצחק יאַנאַסאָוויטש — „משה בראָדערזאָן“, די פרעסע, ב"א, 28 אָקט' 1953.

בראָדערזאָנען ווערן אַ מיטגליד פֿון שרייבער־פֿאַראייניג אַ דאַנק דעם האָט געקאָנט געמאַלט זיין, אַז מ'זאָל אויפֿנעמען זינע אַ פּיעסע, ערבֿ יום־טובֿ, וואָס איז פֿון 1947 געשפּילט געוואָרן צוויי יאָר אין מאַסקווער ייִדישן מלוכה־טעאַטער און וואָס האָט געקאָנט זיך אַרויס־ווייזן ווי אַ נפּער ערבֿ יום־טובֿ אין בראָדערזאָנס לעבן און שאַפֿן...

אַבער ...דעם 28סטן אַפּריל 1950 — ווי בראָדערזאָן האָט גע־שריבן אין נאַועמבער 1955 אין רוטלאַנד — בין איך, ווי עס זעט־אויס, צוליב אַ מיספֿאַרשטענדעניש אַרעסטירט געוואָרן דורך דער עמ־גע־בע. פֿאַרמשפּט געוואָרן אויף 10 יאָר, וווּ איך קום־אַפֿ די שטראַף אין די טישעטער לאַגערן אין סיביר. נאָך דעם ווי מ'זען ענין איז נאָך אַ מאָל דורכגעקוקט געוואָרן בין איך פֿולשטענדיק רעהאַביל־ליטירט געוואָרן און איצט, נישט קוקנדיק דערויף וואָס מ'זען געזונט־צושטאַנד איז אַ שווערער און איך בין פֿיזיש שטאַרק אָפּגעשוואַכט, בין איך אַזוי צו זאָגן פֿול מיט ענערגיע"....²⁰.

וואָס דער אַזוי צו זאָגן קען מיינען, (אין ראַטנפֿאַרבאַנד דאַרף מען בנים ליינען שטענדיק איבערקלאַרן, וואָס די אַנדערע מיינען), גיט צו פֿאַרשטיין אַ ליד, בראָדערזאָנס, וואָס איז געדרוקט אַנגע־ראַמט אין זיין ביאָגראַפֿיע (פֿון רוטלאַנד) — ווער ווייסט?

„ס'איז גרויס די חרפה, גוואַלדיק,
ס'איז דער פֿאַרברעכן שווער,
ווען מענטש איז חיהש, וואַלדיק,
ווער ווייסט — ווער שולדיק מער?

די פֿראַגע דאַרף מען שטעלן,
ווער מער אין זינד איז גרויס:
צי דער וואָס גיט באַפעלן,
צי דער וואָס פֿירט זיי אויס?"

דער פֿערזנמייסטער משה בראָדערזאָן, זעען מיר, איז אַפּילו־נאָך זיין נפּיעם מאַסקווער גיהנום אויך געווען אַ געדאַנקען־מייסטער,

²⁰ „אויטאָביאָגראַפֿישע מאַמענטן" — אונדזער לאַדזש, 1' 6, ב"א 1957.

וועלכער האָט פּרעכטיק אויסגעדריקט די טרויעריקע לשבנט-חכמה פֿון אונדזער צײַט, די נייע תּורה פֿון אונדזער מאָרטיד־לאַגע. בראָדערזאָן האָט אַפֿילו אין די פֿינצטערסטע יאָרן פֿון פֿאַרשי-קונג נישט פֿאַרלוירן דעם שפּראַכמייסטער, גראַמען־ווירטואַז און קאַלאַמבורן־אימפּראַוויזאַטאָר, וואָס האָט אים באַרימט געמאַכט אין זײַנע גליקלעכע יאָרן. אויב ער האָט דאָס נישט געקאַנט אַרויסברענגן גען אין צײַטונגען, זשורנאַלן, ביכער, קליינקונסט־טעאַטער אָדער גאָר אין אָפּערע, פֿון וואָס ער האָט געחלומט, האָט ער עס צעוואַרפֿן אין בריוו. ער אַליין האָט אַפֿילו פֿון דער פֿאַרשיקונג אין זײַ געזאָגט, „איך בין בכלל געוואָרן אַ בעל־בכי, כאַטש דעם בטחון און דעם גלויבן אין ניסים האָב איך נאָך נישט אין גאַנצן פֿאַרלוירן... אַז מעט לעבן — עט מען עסן, און אַז מעט עסן, וועט מען נישט פֿאַר־געסן, דער עיקר: נישט פֿאַרגעסן, וואָס די קולטור־עלט־פּראַמיסאַן האָט מיט אונדזער פֿאָלק און מיט אונדז גופּא אָפּגעטאָן פֿאַר אַ שפּיצל“²¹...

משה בראָדערזאָן, דער גירוש־זון פֿון מאַסקווע, וועלכער איז געוואָרן דער פּרינץ פֿון יונג־יידיש, אין לאַדזש, דער דיכטער צווישן ביידע וועלט־מלחמות, האָט אין י. ל. פּרצעס שאַטן אויפֿגעהויבן לייב נידוסעס אַראַפּגעפֿאַלענע קרוין און ווי דער אויסזינגער פֿון רעוואַלוציע, כאַאָס און חורבן זיך און די ליטעראַטור סובלימירט מיטן צויבער־פּוח פֿון ייִדישן לעבנשטייגער און פֿאָלקשאַפֿן, אינספּיר־רירנדיק ליבשאַפֿט צום ייִדישן לעבן, פּונקט ווי ער האָט פֿרײַער דורך הימען צו אַנשי שלומינו און צו די שטערן געצונדן מוט אין דער צעוונגענער עכטי־ייִדישלעכער און דאָך מאַדערן־שבמאָדערנער יוגנט.

שמואל ראַזשאַנסקי

²¹ אַברהם זאָק — „אויף די שליאַכן פֿון הפּקר“, ב״א 1958, ב' 2, ת' 244 און 159.

משה בראדערזאנס שריפטן אין בוכפארעם

- שווארצע פליטערלעך, לידער, 48 זייטן, פיעטריקאוו 1913.
ליחת-חולין, א פראגער לעבענדע, מיט צייכענונגען פון אפרים לר-
סיצקי, 16 ז'י, מאסקווע 1917.
תמרל, א באבע-מעשהלע, מיט צייכענונגען פון יוסף טשייקאוו, 18 ז'י,
מאסקווע 1917.
טוי, הונדערט טאנקעס, מאסקווע 1919.
א חתונהקע, פארשטעלונג, 16 ז'י, לאדזש 1920.
פערל אויפן ברוך, לאדזש 1920.
איבערגאנג, צייטלידער מיט האלצשניטן פון מארק שווארץ, 46 ז'י,
לאדזש 1921.
דער רויטער רייטער, פארשטעלונג, 28 ז'י, ווארשע 1921.
תחית המתים, מיסטעריע, 32 ז'י, לאדזש 1921.
די מלכה שבא, דראמאטישע פאעמע, 32 ז'י, לאדזש 1921.
צונגענלונגען, מאריאנעטן-שפיל, 32 ז'י, לאדזש 1921.
שנייטאָן, גראַטעסק-פאַרשטעלונג, 32 ז'י, לאדזש 1921.
שוואַרץ-שבת, מיט צייכענונגען פון יעקב אַדלער, לאדזש 1921.
באַגייטטערונג, 192 ז'י, לאדזש 1922.
אַדאַט גוטס, מעשהלעך פאר קינדער, אילוסטרירט פון ארטור שיק,
92 ז'י, ווארשע 1922.
לעבעדיק און פריילעך, ווארשע 1924.
האַפֿטשיק-טשאַק, ווארשע 1924.
גאַטס ברואימלעך, ווארשע 1924.
זיי — געלעבט, ווארשע 1924.
זאַלבעדיק, ווארשע 1924.
צאַפֿל-מענטשעלעך, פ' גייע יידישע פאלקשול, ווילנע 1928.
פאַרשטעלונגען, 132 ז'י, לאדזש 1936.
י, 50 לידער מיט פאטאמאנטאזשן פון יהודה לעווין און פנחס שווארץ,
56 ז'י, לאדזש 1939.

PER ASPERA AD ASTRA

משה בראָדערזאָן אין זײַן בלייַציט.
געצײכנט פֿון אַרטור שיק

אַנשי ש'לומינר

מיר, זינגערס, פֿון דינן מעכטיקער אומשטערבלעכקייט, אַ גאַט
מיר, זינגערס, פֿון דינן יעדער רעטעניש און סוד —
מיר פֿליגלען אין דער גרענעצלאָזער וועלט אַרום
און קניען אין דעם פֿלוצן פֿרום.
מיר, זינגערס, פֿון די אַלע דורות ביז אַהער!
און אַפֿטערס בלייבט מען ביזן שטאַרבן אין דעם אייגן פֿאַלק
און לאַנד — אַ גרז!

מיר זינגען פֿון לייטזעליקער התלהבות, גענאַד,
מיר זינגען פֿון אומשטערבלעכקייט, אַ גאַט,
מיט זונען־אונטערגאַנגען, אין פֿאַרנאַכטן בלוטנד —
און שפּילנדיק אין קאַמף פֿון פֿרייד און שרעק,
מיר זינגען אין די איינזאַם־אומעטיקסטע טעג!
אַ גאַט, דערהער אונדז — *Morituri Te salutant* *

ל י י ב נ י ד ו ר ס

בלויע הימלען האָט געהאַט מנן חבֿר־פֿרינץ, ווי יונג!
צוויי סאַפֿיר־אויגן און אין יעדערן אַ שמייכלפֿונק!
יעדער קלאַנג — אַ זונען־זינגענדיקער האַרפֿן־קלונג!
יעדער וואָרט — אַ זונג!

האַט געלעבט אין בלויע וועלטן ער, דאָס קלאַנגענקינד,
און געשטראַלט מיט טויען־ווערטער, בלומענדיק אין מנן צעגרינט.
גאַלד און בלויקייט אויסגעפֿלאַכטן מיט אַ הייסן מורח־ווינט —
און צוזאַם געשפינט.

פֿעלדער, וועלדער — אַלעמענס! און ס'זינגען אונדזערע — אויך דאָ!
האַ, ווי פֿרנז די וועלט איז, און ווי גליקלעך בלוי, האַ, האַ
און ווי זינגענדיק, ווי קלינגענדיק איז יעדע רגע, יעדע שעה!
איצטער איז מנן חבֿר־זינגער שוין נישטאָ!

(אַטיי: די באַגריסונג פֿון די רוימישע גלאַדיאַטאָרן צום אימ־
פֿעראַטאָר פֿאַרן אָנהייבן דעם קאַמף). די וואָס וועלן שטאַרבן באַגריסן דיך.

צו די שטערן

מיר, יונגען, מיר — א פריילעכע, צעזונגענע כאליאסטרע,
 מיר גייען אין אן אומבאווסטן וועג,
 אין טיפע, מרה-שחורהדיקע טעג,
 אין געכט פון שרעק —
 Per aspera ad astral!

און ס'ווערן שטערן — טרערן,
 און כרערן ווערן — שטערן,
 און טויבע הייבן-אן צו הערן,
 און טויטע הייבן-אן — באגערן,
 און אַלדאָס גוטס — מקוים ווערן:

— ס'איז שווער דער וועג, וואָס פֿירט צו שטערן?
 היי, ווייניקער אַ ביסל קלערן?
 וואָס ס'איז באַשערט, וועט אונדז באַווערן?
 די פֿרייד טײַך פֿרוכפערן און מערן,
 און הערן וועלן הימלען גערן,
 און בקדושה טרײַהייט שווערן;
 כאַכאָ — דערוועלע טאַנצן בערן!

* Per aspera ad astral!

מיר גייען! גייען מיר אין אומבאווסטן וועג,
 אין טיפע, מרה-שחורהדיקע טעג,
 אין געכט פון שרעק —
 מיר, יונגען, מיר — א פריילעכע, צעזונגענע כאליאסטרע

* (לאטיין): לאַזונג פון טריישאַפט דורך קאַמף צום זיג) דורך די שווערסטע וועגן צו די שטערן!

בראנד און פייער

בראנד און פייער, גלי דעם שווערד!
סי'הייליקט זיך אין קאמף די ערד,
יונג דער מענטש — אַ נײַער ווערט!

רײַטער, אויפֿן פֿערד! אין וועג!
ס'קומען-אָן די נײַע טעג:
אַלטע — גײט-אַוועק!

שרעק און צאַרן! בלוט און מוט!
ווער עס קעמפֿט, איז יענעם גוט —
נעם-אַראָפֿ דעם הוט!

פֿאַר מאַרטירער, פֿאַר דעם טויט,
זע, אַ נײַער הימל גײט,
פֿלאַמט אין פֿורפֿור-רויט!

דער מזבח פֿון דער וועלט
פֿלאַקערט-אויף און טרײַבט די קעלט:
אַלע הערצער — העלט!

שעלטן שעלט נאָך אַלץ די קראַ,
וואָס נבלה איז נײַטאָ —
זי פֿאַרשוועכט די שעה!

הײַ, טרומײַטן, העכער שאַלט!
וואַלקנס שמעטערט, וואַלקנס שפֿאַלט!
ברעכט די חורבות אַלט!

און באַהאַלט דײַן טרויער אײַצט,
ווען דער פֿינגט מיט צײַנער קרײַצט,
ווען עס דױנערט, בליצט!

זיצט אין מקדש אויף אַ טראָן —
 זיצט אַ געץ, פֿון אים הייב־אָן!
 העכער הייב די פֿאָן!

רײַטער, אויפֿן פּערד! אין בראַנד
 קעמפֿן מיט דעם מענטשנס שאַנד!
 — צום געבענטשטן לאַנד!

ס'האַט מיט דונערן

ס'האַט מיט דונערן אַ שלאַג־געטאָן אין העכסטן טורעם,
 האָט עס אויפֿגעטרייסלט אים — דעם העכסטן שפיץ!
 אוי, דו שטורעם, ווונדערבאַרער קלאַנג פֿון די יסורים!
 אוי, דו ווונד־אַנטפּלעקטער, אומגעריכטער בליץ!

האַט מיט דונערן אַ שלאַג־געטאָן אין אַלע גלעקער,
 אומגעצוימט פֿון דער כינעזישער פֿאַרשטאַרטער וואַנט!
 האַקט דעם אורוואַלד־עונש אַ צעווילדעוועטער העקער,
 צינדט דעם אורוואַלד אונטער — ברענט אַ בראַנד!

און עס ברעקלט זיך די וואַנט פֿון בראַנד־געפֿליגל,
 שלאָס און ריגל ווערט צעגאַנגען אין דעם פֿלאַם,
 און עס פֿאַלט־אַרויס אַ ציגל נאָך אַ ציגל,
 און עס לינטערט זיך אין פֿייער יעדער שטאַם!

און אין אומגעהייער פֿון די ווייטע סטעפעס
 הויערט עפעס אינעם פּורפור־בלוט און פֿיין!
 ס'וואַקסן טרעפֿ, און אויף די פֿייערטערע איז
 אויסגעגאַסן אַ ליטזעליקער, מאַרטירערישער שניין...

זאָלן אויפֿפלאַצן

זאָלן אויפֿפלאַצן די הימלקוואַלן!
 און אַ רעגן אין אַ מבול-שטראָם זאָל פֿאַלן
 אויף דער ערד אַראָפּ
 מיט אַ נײַעם, מיט אַ שאַפֿונגסגאַב!

אַלע שפּינעכצן און נעצן פֿונעם האָס און טרויער
 און די שימלען פֿון באַדויער,
 זאָל דער הימל, דער פֿאַרוואַלקנטער, דער גרויער,
 מיט די מבול-וואַסערן פֿאַרלענדן
 אינעם פֿך-הקלע פֿון פֿאַרגעסנקייט און טויט!

און צונטער-רויט —
 אין בלוטן פֿונעם יונגן הימל הייס.

אין אַנגסטנשווייס,

אין שטורעמבייז —

וועט גלייך אַ נײַע, יונגע וועלט געבוירן ווערן

מיט אויגן פֿריילעכע און זינגענדיקע שטערן!

און ס'וועט דער שופֿר של משיח ווייט זיך לאָזן הערן

פֿון דונער אַרויס!

פֿון הויז צו הויז!

פֿון שטאָט צו שטאָט!

פֿון מענטש ביז גאָט!

און ס'וועט אין לויטערקייט זיך גאָט אַנטפלעקט דערקלערן.

ווען אַפֿן וועלן ווערן נײַע בלויע קוואַלן

און ס'וועט אַ נײַער מבול זײַן פֿון שטראַלן.

פֿון זון און פֿרייד — און מענטש און גאָט!

ינג בין איד און דאך — פארטרױערס

שוואַרצע פליטערלעך

איך מאַך־צו די אויגן — פאַרבלענדט פֿון די שטראַלן;
איך זע, ווי פֿאַרווירטע אין גאַלדענעם ים
עס צאַפלען אין טיפֿקייט, ווי פֿינקלענדע שטערן,
די פֿליטערלעך שוואַרצע — פֿאַרבאַרגענער סם...

זיי דרינגען־אַרײַן אין דער טיפֿקייט פֿון האַרצן,
זיי שימערן, שטיפֿן אין קראַנציקן טאַנץ;
און ביסלעכוכוונז, שפעטער, ווערט טונקל דער גאַלד־ים,
עס קריגט דאָס אַרומיקע פֿליטערלעך־גלאַנץ!

אומרו

ס'ווערט די אומרו טיף געבוירן מיט דעם שימער פֿון דער נאַכט;
אַונט־שאַטנס ציען לאַנגזאַם, ווי געמאַטערט, נאָך אַ שלאַכט...
און עס רוט די נאַכט שוין שטילער — שטום, ווי עטעמדיק מיט טויט!
דאָן — אין האַרצן ברויזט די אומרו: די נשמה בלוטיקט, ווייט...

קדוש!

די זון פֿאַרגייט. עס דוכט זיך — אין גאַמען גלאַנץ־קאַלירן;
שפּילט עמעץ *con sordino* אַ טרוימיקן נאַקטורז...
און אין דעם נאַנטן שולכן — איר וועט באַלד הערן קדיש — — —
איצט האַלט מען בײַ מנחה: קדושה — — „קדוש! קדוש!“...

יונג בין איך!

י. ל. פרצן

יונג בין איך, ווי יונג — דער פֿרילינג!
 (פֿרילינג איז דאָך אייביק יונג).
 הייס דאָס בלוט און קלאָר די אויגן, —
 ווי אַ האַרפֿעס ציטערקלונג...

יונג בין איך און דאָך — פֿאַרטרויערט:
 בענקשאַפֿט זינגט פֿון יעדער ליד!
 ווינטע, ווינטע אַלטקייט שימערט
 אין מיין אַלטן ניגון: „ייד“.

פערל וועל איך זוכן...

פערל וועל איך זוכן, פערל וועל איך נאָמלען,
 אויף אַ שגירל קלייבן.
 טראָגן וועסט עס שטרענג אויף די פערל-העלדזל;
 וועט'ס אַ זכר בלייבן!

וועל איך פֿריער שטאַרבן... זעסטו ווען דערמאָנען?
 וועסט געוויס געדענקען?
 און אויב דו... דו — פֿריער... וועל איך מיט די פערל —
 נאָך דיין העלדזל בענקען.

NOCTURNE

לבנה... און נאכט. אין אלייע איז פֿינצטער.
 עס שפּאַנט אין דעם שאַטן גאַנץ איינזאַם, אליין,
 אַ מיידל אין ראָזן, אין זנדנס געקליידטע,
 און זעצט זיך אַוועק'עט ביים טנך אויף אַ שטיין.

עס רונצלט זיך ס'וואַסער... לבנה — באַזילבערט,
 צעקנייטשטע די וועלכלעך: עס טראַכט איצט געוויס...
 דאָס לעבעדיק וואַסער טראַגט מיט זיך, מסתּמא,
 פֿון ווייטע מקומות אַ האַרציקן גריס.

און קוקט איצט דאָס מיידל, און זוכט וואָס אין וואַסער,
 און וואַכט אַ פֿאַרטראַכטע — זי וואַרט אויפֿן גליק;
 און ס'קוילערט דאָס זילבערנע טנכל די וועלכלעך —
 זיי אַנלן דאָ אומ'עט אויף הין און צוריק...

NATURE MORTE

צניטיקע טרויבן, ווי גאַלדענע הענגלעך,
 זיי רוען אין מאַטאָנן דרעמל...
 און — צערטלעך, ווי סאַמעט — דאָס הייטל פֿון פּערטיק, —
 געפּאַסט אין אַ פֿאַרביקן דעמל...
 און — עפל פֿאַררויטלט, ווי מיידלשע בעקלעך,
 פֿון זון, ווי פֿון קושן געפּלאַמטע...
 און יאָדערדיק מילגרוים... און געל־פּאַמעראַנצן,
 פֿון ווייטן, צו אונדז שוין פֿאַרזאַמטע
 זיי ליגן אין אייטעם, אין קאַרבן, אין פֿענצטער;
 די שויב איז פֿון געפּל פֿאַרצויגן...
 עס פֿינקלט דערנעבן — געפּאַלמעסטער הערינג,
 און בלעכענע קעסטלעך רויגן...

אקאמפאניאמענט

מזן לעבן איז א שפילעכל, ווי אלעמענס — ווער ס'לעבט!
 מזן חלום איז א שפילעכל: א ווינטער וואלקן שוועבט...
 און ווערט ער גלייך פארלוירן — ווי? אין ווינטן, ווינטן רויים —
 ווי אין דעם ווינט, דעם קלארן ווינט — דאס ברויזנדיקע שויים.
 מזן לעבן איז א שפילעכל, ווי אלעמענס פון אביך:
 איין וועג! דער וועג — דער זעליקער — פאר אלעמען אונדז גלייך,
 און בלאנקען מיר, און זוכן מיר —
 איז לויטער קלאר דער ציל:
 ווי לענגער, לאנג צו אטעמען —
 פארגעסן זיך אין שפיל!

**

ווי א מאמע א געטרנייע וויינט צוזאמען מיטן קינד,
 פונקט אזוי באגלייט מזן טרויער, פונקט אזוי — דער
 הארבסטיק וויינט!

ווי א טאטע א געליבטער האט הנאה פון זיין זון,
 אזוי ליכט מיר, בעת איך פריי זיך, יענע הייסע גאלדנזון!
 ווי א פויגל, פריי און מונטער, פלייט צו הימלען מיט געזאנג,
 פונקט אזוי פארווייגט מזן לעבן יעדער אטעמדיקער קלאנג...
 ווי עס ווארט דער צוקונפט-חורבן, אויף דאס אלץ וואס ווערט געבויט,
 לויערט נאך אזוי מיר שטענדיק, זוכט און יאגט זיך נאך דער טויט!

סקערצא

אין דעם וועג פֿון נוסן-ביימלעך,
ווי דער שאַטן איז גאַלדגרין,
שפּילן מיר זיך: פֿאַנטן-קושן;
דו פֿאַרלירסט און איך — געוויין!

אין דעם וועג פֿון נוסן-ביימלעך,
בײַ דעם חשובֿדיקן דוב *
ווינט פֿון טאַטע-מאַמע, ברידער —
שווער איך טריישאַפֿט ביזן גרוב...

זשאַסמין

זשאַסמין שמעקט פֿון גאַרטן!
זשאַסמין פֿון דינן קלייד;
— „דאַרשטיק איז די ליבע,
און די לעבנספֿרייד!“

קום, איך וועל דיך פֿירן!
— „ווי?“ — דו פֿרעג נישט: „ווי?“ —
זשאַסמין שמעקט אין גאַרטן.
„טויט — איז אונדזער רוי!“

שנאה קאן א וועלם פארברענען!

זן קליינע פסקלאנגען פארן העלפען דער מאמען
 שר ליידי ט'דער רב' דער מאהרש"א זענען
 און ס'הערט נישט יונה און שאקעלט זיך פרומער.
 און האלט זיך דאס צוגעגע בערדעל אין גלעטען
 און קעסט זיך מיט פנימי. און ביסט זי מיט ציי-הנער
 און עפט זי און שמוטשקעט: איי האטען זי טאטע
 און ס'יענטשעט דאס וויבעל: עס וועלן די קנדיע
 פון קייען דאס בערדעל ניט ווערען קיין זאטע
 וואלפט זוכען האטשע עפס א שטיקל מלאכה
 צו פארען אויף מילך פאר די קנדיע פארדען
 און ס'קאפען איהר סרעהרען: ער איז ניט ביים זענען
 און שמייע ביי הייער פון מילכעלאך ר' יען
 אהן זיען: אהן זיען: וואו וועט ער אים אלץ דען
 א קלאהרע: דייטליכע דעשודה געפיינען
 און ס'האט זיך געסראפען, איר וויסט דען די סיבה
 דער יוד האט באמת געריהרען זיך פון זייערן
 פארפאקט זיך און קלומען דריי העפעלאך קאנען
 אפגייעל ברויט און זיין טליד ווי פריידין
 און היירא און ווען אויף א שפעל געזעצט זיך
 והלך ר' יונה מיט לעבען זיך שפייערן

זיך א הויבט זיך אן ערשט דער ספור העשה
 אין פראג האט געלעבט זיך א יודעל רב יונה
 א יוד א בן שלשים מיט פעדימלאך ווייסע
 אין בארד און אין פאות פאר צרות פאר אייגע
 א יוד א פאר ווארגענער אין ענין הינדע
 א יוד מיט א פלוגיט א פייגע א שיענע
 מיט קליינע פויי יודשימלאך ביים לאך קליינע
 מיט אויגעלאך יודישע שרפ'ים לאך ריימע
 מיט חשק צום לערנען, מיט חשק צום עסען
 ניט קלענער א הארץ ניט, און הנגעיג אפטער
 און ס'סענ'ט די פלוגיט: מורנו ר' יונה
 וואס זיין וועט דער הכלית: פרנסה פאר שלאפט ער
 מיט שטענדיגען זוכען זיך קעסטס אין די ספרים
 מיט שטענדיגען שמוקען אין פארמעט און בלעטער
 ער שטעלט מיך בריות דער גולן. דער מערדער
 האט קוקט ער דער אויבערשטער אהנטען: ווייסט ער
 וואס טרייבט ער ניט אפ איהם פון זיאכען משניות
 און שטעלט זיך ניט אין פאר די עפהלאך קליינע
 א הכלית דערלעבט זיך: מען הנגעיגט מעת לעת
 פון זעהט זיט א ביסען: א פליה א שיענע

א זייט פון „שיחת-חולין“, געכתיבהט און אלוטטירט פון אפרים לייסיצקי,
 בעדרוקט אק אלבאם-פארמאט

פון צייט צו צייט

די זון האט זיך אויף לאנגע יארן מיט די שליערן פֿאַרהאַנגען:
באַמערקט זי ניט דעם ווייטיקדיקן צער פֿון דער ערד,
דערהערט זי ניט די טרוגעריק־לוויהדיקע ראַב־געזאַנגען,
און ס'איז די ערד אין בלוטן־טויען נאָך פֿאַרטערט.

עס ווערט אַ טאָג אין שוויס פֿון נאַכט געבאַרן,
דאָן קומט ער אויף דער וועלט — אַ בלינדעס מפּיל־קינד,
דאָן קומט ער אויף דער וועלט — געהאַדעוועט אין צער און צאַרן,
און גייט־אַוועק אין יאַמערלעכן וויינען פֿונעם ווינט.

פֿאַרצווייפֿלט זאָגט מען אָפּ אַ קורצן קדיש בחפּזון,
ס'באַגלייטן אים די הערצער פֿון צדקניות שטיל,
און ס'איז די מאַמע־ערד אַ וויסטעניש פֿאַרלאָזן,
און ס'זינגען אירע זאַפֿטן — די געבליטן קיל...

זי קאַרטשעט זיך אין חבלי לידה פֿון אַ טאָג אַ נניעם
און גיסט זיך אָפּ מיט נניע שטרוימען בלוט:
און ווייט איז נאָך דאָס הייליק לאַנד, דער טרויס־ירושלים,
און ווייניק איז געבליבן אין די אוצרות פֿון די הערצער מוט!

און ס'חלשט־אָפּ די ערד, פֿון אַלעמען פֿון אונדז — די טרייע מאַמע,
און ליגט אין קימפעט, אין פֿאַרשאַלטנדיקייט און פּלאַג;
און ס'ציט זיך יאַרן לאַנג, אַ גאַט, די ליקוי חמה,
און ס'ווערט געבוירן ווייטער צו דער וועלט אַ שוואַרצער טאָג!

ש פ י ל !

די שנאה קאן א וועלט צו אש פארברענען!
און אויף דער שריפה גרויס, וואס אלץ האט אומגענומען —
א. ווער וועט קומען?

א. ווער דעם העליש בראַנד פארלעשן וועט מיר קענען?
און ווער ט/פארענטפערן מײַן טיפן צער?
א נביא צי פון קעגנווארט א גוט-געשטימטער נאָר?
דאָס טיף פארגעסן זיך? צי ס׳ניכטער זײַן און וואָך?
דאָס ווימלען זיך פון צוגעקאמטן שטן פלאַך?
צי ס׳טרייסטן פון די „פיל אַזעלכענע“, א סך,
וואָס בייגן זיך אין זייער איידל-וועלטלעכקייט אין דרייען
און ווילן אין דעם שווייט פון זייער פנים אלץ באַנניען,
אלץ באַפרייען?

— עס ברענט! עס ברענט!
און אל-נשמה-הייליקייטן זינען איצט געשענדט.
און וויפל אין דער שיעור?
א. וויזן מיר וווּ, צו וועמען זאל איך שטרעקן מײַנע הענט?
— צו גאָט!...

נו, גוט — זאל זײַן צו גאָט, צו רעטעניש, צום סוד;
צו גאָט אין דעם נישט-גלויבן
מײַן צער וועל איך דערהויבן!
און מײַן נשמה ווענדן
צו די פארלוירענע לעגענדן!

די שנאה קאן א וועלט צו אש פארברענען
דערוויילע שפיל מיר, קינד, א שטיקל פון שאַפענען!

דער שטן — דער שעפער

...האָבן שטראַלן מיך אַרום-אַרומגענומען,
האַבן ווינטן אָנגעהויבן טרייסטווערטער צו ברומען.
דוכט זיך אויס — איך שטיי מיט אַש פֿון האַרץ אַ הויפֿן
אין דער זון, וואָס איז מגולגל אין אַ פֿלאַקערדיקן שניטערהויפֿן;
און די ווינטן טוען איצט דאָס העליש פֿלאַם צעבלאָזן,
און עס צייטערן און לאַשטשען זיך צו זון די פֿרישע גראַזן.
און עס קלינגען זילבער-גלעקלעך פֿון די בלומען,
און עס רוישן בלויע, ווייסע גלעקלעך פֿון די בעזן:
„גאַר נישט, גאַר נישט איז געוועזן,
גאַר נישט, אַסור, איז דאָך פֿאַרגעקומען!“
הימלען האָבן זיך אַ האַר נישט אומגעענדערט, נישט געביטן.
גאַט האָט אויך נישט פֿאַר זיין נאַמען-לעסטערונג געליטן.
די בני-אָדם האָבן אויך נאָך מענטשלעך אָפּגעשניטן,
אלא, וואָס-זשע דען, די אימהדיקע ווייען?
אלא, מײַנע ווייטיקדיקע אויסגעשרייען?
אלא — מײַנע טעג אין גרויזאַם וואָס פֿאַרגייען?
זאַל אַ שטורעם און אַ וויכער און די בלעטער גרינע,
אין די מדבר-גראַזן גרינע זיי פֿאַרדרייען און פֿאַרווייען!
דען וואָס איז, אייגנטלעך, די נפֿקא-מינאַ?

— שלום, שלום, שטן! ביסט אַ יונג מיט ביינער!
ביסט אַצינדערט אפֿשר איינער,
וואָס איז זיין שוואַרצער גבורה טריי געבליבן.
אַ דאַנק, וואָס דו האַסט איצט דיין בליק אויף מיר געווענדט
און מיך אין דיין געלויער פֿאַר אַ ליבלינג אויסגעקליבן,
און שפּאַס, דיין שכלדיקן שפּאַס מיט מיר געטריבן...
אַ, זע — איך דריק דיר דײַנע שטעכעדיקע, קאַלטע הענט!

א. זע ווי ס'האָבן איצט צו דיר די אויגן מײנע אויפגעברענט.
און קוקן־אויס און וואַרטן פֿון דיר אָפּ
אַ שלאַגנדיקן ביז צום טויט, אַ קללה־גאַבו

אוי, וועל איך דיר באַדאַנקען בלוטיק הייס דערפֿאַר
מיט ריזיקייט, מיט לאַווע־קוואַלן פֿון מײן צער!
אוי, וועל איך דיר דערפֿאַר באַדאַנקען
מיט פלערליי קרבנות און געשאַנקען —
באַצאַלן דיר דעם מס

פֿאַר אַלעמענס נבלות און דעם פֿרעסנדיקן האַס.
באַדאַנקען — מיט דעם גסיסה־צאַנקען פֿון געדאַנקען!

און זיי געטרייסט, אַ פֿרילינג־שטן, זיי געגריסט —
פּל־זמן מײן האַרץ און אויג איז נישט אין גאַנצן נאָך פֿאַרוויסט;
דורכױס, אין יעדן אַרט, וווּ נאָר דו ביסט.
און וווּ דו ביסט, סײ גרויס אין יחוס, סײ געשרומפֿן, קליין,
בין איך אין גאַנצן נישט פֿאַרלאָזן הפֿקר — נישט אַליין
דו שטראַלסט־אַרויס אין מײנע שמייכלען און געוויין
און ס'לאַכן בעתן קריצן דײנע גלאַנצנדיקע ציין.
און כ'בעט בײ דיר, בײ מײן באַהערשער בעט איך שוץ און מוט,
אַרויסצודונערן די קללה פֿון מײן בלוט.
אַרויסצושפּרייטן אין דער לענג און ברייט,
אויף יעדן וואַלד און פֿעלד,
אַריבער גאָר דער וועלט —
דעם טיפֿן צער אויף יעדן איינציק בייט,
אין יעדן מענטשלעך האַרץ צו אַנזײען מײן גרויזאַם־טרער —
נישט מער!

— פֿאַר וועמענס וועגן זאָל איך איצט די גוואַלדריסן פֿון האַרץ
און מײן נשמה — פֿון דעם שטנס שאַטן שוואַרץ —
אַנטפלעקן?

- פֿאַר וועמענס וועגן לוינט זיך אויפֿצודעקן?
- פֿאַר גאַט? וווּ איז ער, גאַט?
- געשטאַרבן? צי ער לעבט אין מיניע שרעקן?
- דאָס איז, ווי אַלע מאַל, נאָך מערער איצט אַ סוד!
- ווער ווייסט, וווּ רוט ער אין גלעכגילטיקייט אַצינד?
- ווער ווייסט, אויף וועלכן ווינטוועג זינע שפורן מען געפֿינט?
- פֿאַר וועמען זאָל איך האַרצן זיך? פֿאַר וועמענס וועגן?
- פֿאַר וועמען אויסהילן מיין אויבֿ-שטראָף?
- פֿאַר די צדיקים, קדושים, פֿאַר די למד־וואָו?
- וווּ זינען זיי אין וועלכן תהום אַנטרווען?
- אין וועלכע נעצן פֿון נסתרות אינגעשפונען?
- וווּ בלאַנקען זיי? אין וועלכע וועגן?

- דער שטן האָט אַ וועלט פֿון זונענשטראַלן אויסגעשאַטן
- די שלום־פֿענדלעך, גאַלדן־רענדלעך און קליינאַטן *...
- דער שטן האָט מיט פֿרילינג אויפֿגעוועקט די טינכן.
- אויף אַלדאָס שפּראַצנדיקע, אויפֿגעבליטע
- הערשט זיין שליטה:
- דער שטן גייט זיין וועג דעם אייביקן און גלייכן.
- דער שטן זינגט!
- דער שטן האַפּסט ** און טאַנצט און שפּרינגט.
- דער שטן רויטלט זיך פֿאַרשעמט, הכנעהדיק און קיכט און ווינקט...
- (דעם שטנס מזל־ברכה און מערכה).
- דער שטן גראַבט אין דר־ערד אַרײַן זיין אַקער־סאַכע
- אין יעדן זאַנג און קערנדל דער שטן בלייט...
- דער נאָך דעם קלייבט ער דאָס גערעטעניש, דעם שניט.
- ס'איז אַלץ — ס'איז אַלעסדינג דער שטן!

* (פּויל') צירונג. — ** שפּרינגט־אונטער.

ער האט אין הארץ צו מיר אריינגעטראָטן
און רוימט מיר איין פֿאַרטרוילעך זײַנס, די נײַגעבאַטן;
— „האַב פֿײַנט! האָב שטענדיק, שטענדיק פֿײַנט;
זײַ מיאוס, קליינלעך און פֿאַרקריפֿלט ווי דער שוואַרצער הײַנט,
מאָך חושך־וויסטענישן, וווּ אמונה שײַנט,
צעשטער און חרובֿ מאָך די וועלט,
נאָר שטילערהייט, און נאָר מיט ישוב, פֿײַנערהייט,
מיט זיסע, חנעוודיקע צערטלדיקע רייד —
אין זון און פֿרילינג אײַנגעהילט, פֿאַרשטעלט!“

— — — — —
ווי ס'שמעקט פֿון די מיליאָנען בלומען-גלעקלעך פֿון די בעזן!
ווי ס'קלינגען צאָרט די זילבער-גלעקלעך, ווי שטיל און מילד!
ווי יעדער קלאַנג פֿון זיי צום שלווה-לחש צילט;
— „ס'איז גאַרנישט, גאַרנישט, אייגנטלעך, דאָך נישט געוועזן,
ס'האַט גאַרנישט נישט פֿאַסירט!
איז — נישט געמאַכט קיין וועזן!
ס'האַט קיינער קיינעם נישט פֿאַרפֿירט!
און גלאַט —
אַ מאָל אַ שטיפֿערני, אַ שפּיל, וואָס שאַדט?
בשעת אין גלות איז די שכינה
און די געוועבן פֿון דער מענטשן-ליבע זײַנען שפּינעכץ-פֿעדעם דינע...
וואָס איז די נפֿא-מינאַ?!

אַ שלעכטער חלום, אַ ביזער חלום,
שלום עליכם, שטון! „עליכם שלום.“
— אַ דאַנק דיר פֿאַר דעם נס! — — —
ווי ס'שיפורט-איין און ווי ס'פֿאַרשלעפֿערן די ריחות פֿונעם בעזן...

א י צ ט , ב י י נ א כ ט

עס ליגט א שרעק אויף בלינדע, שטארע גאסן —
 די שרעק פֿון דער ניט־זיכערקייט און נאָכט...
 און עמעץ וואַכט, די פחד־אויגן אויפגעמאַכט,
 און גייט־אַרום, זיך שטאַרקנדיק, געלאָסן,
 און מאַכט זיך מוט, און מיט אַ שמאַכטן טראַכט
 פֿון עפעס זינטיקעס: פֿון נעכטיקע פֿאַרזוימטע זאַרגן,
 און פֿון אַ מאַרגן, פֿון אומבאַוויסטן, ווייטן מאַרגן!

און די לבנה קוילערט זיך און שניינט פֿאַרצווייפֿלט, אויסגעלאָסן,
 און, דאַכט זיך, אירע בעלמע־אויגן שפּאַסן
 פֿון וואַנדערדיקן וועכטער פֿון דער נאַכט.
 זי קוקט און — לאַכט.

און מאַכט אַ בלייך העוויהלע, אַרונטער וואַלקנס זיך באַהאַלטן,
 און מאַכט אַן אויסגערעכנט חנדעלע אַ קאַלטן...
 און ס'שפּרייט זיך אויס אַ גרויסער שאַטן אויף דער ערד,
 וואָס ווערט מגולגל אין אַ שוואַך אויף אַ שוואַרצן פֿערד —
 אַ שוואַרצער פֿינט, אַ שוואַרצער פֿינט, וואָס בולטער אַלץ ווערט,
 וואָס נענטערט זיך אַלץ גיכער, גיך — אַ גרויל!

און ס'ווערט דער וועכטער מיט אַן אַנגסטנשווייס באַגאַסן:
 פֿאַר זיך אַליין דערשטאַקן! אויסגעשאַסן —
 שיקט ער אין דער לופֿטן צו לבנה הויך אַ קויל, און נאָד אַ קויל...
 און ס'זויקלט זיך אין די געהיימע אימה־שפיגעכצן אַ קנויל
 פֿון ווילדע, פּוסטע, וויסטע, פֿעלדער־שרעקן בלינד,
 און ס'ווערט דער וועכטער איינגעשפּינט.

פֿון ערגעץ — ווייסט איין גאַט — פֿון וועלכן מדבר קומט אַ ווינט.
 און הינט פֿאַרמרהשחורטע צו דער לבנה בילן עס? צי וועלף?
 — גאַט העלף!...

און איידער ס'שלאגט דער שטאטזיגער פֿארשלאָפֿן צוועלף, שוין בלאַנקען-אום געשטאלטן, פֿארבאהאלטן אין די שאַטנס פֿון די מויערווענט;

און נישט איין פֿריינד האָט איצט —
 בשעת דער פחד האָט מיט ציין געציטערט- און געקריצט,
 דעם אַנדער פֿריינד באַגעגענענדיק — נישט דערקענט.

ח ו ר ב ן

עס זינען טויערן פֿון בית-המקדש מיט דעם חזיר-בלוט פֿארשוועכט;
 עס זינען טויערן פֿון בית-המקדש אויפֿגעפֿראַלט
 און אויסגעשאַכטן אַלע פֿהנים, לוויים, יונג און אַלט,
 און ס'איז דאָס פֿאַלק פֿאַרפֿירט, אַוועקגעפֿירט, פֿאַרקנעכט...
 און ס'זינען אימהדיק, ווי שטיל די שוואַרצע, לאַנגע חורבן-נעכט,
 וואָס דויערן אין יאָמער-טרויערן, ווי אייביקייטן לאַנג — — —
 און ערגעץ הערט זיך פֿון שגעון אַ געזאַנג,
 און ערגעץ גיט אַן אַש-פֿאַרשאַטענער אַ פֿלעמל, נאָך אַ צאַנק;
 און ווי די אויסגעשרייען פֿון אַ יונגער מוטער וואָס איז קראַנק
 איז ס'ווילדע פֿאַפֿן פֿון דעם שונאדיקן ווינט;
 ווי איינע וואָס געבוירט אין ווייטיקן דאָס ערשטע קינד —
 אַזוי איז דאָס געשריי פֿון דער בת-ציון!
 און שווער-געקנוילטע די נאָך-שריפֿהדיקע וואַלקנס ציען —
 זי קרעכצט און שפּרייט און שטרעקט צו זיי די אויסגעבלייכטע הענט...

און ווי, ס'איז ניט געוועזן איבער איר קיין שומר;
 זי האָט געטריבן זנות, באַהאַלטן אונטער גרינע ביימער,
 און אַפֿן — אין דער שטאַט און מאַרק,
 אין יעדן טאַל, אויף יעדן הויכן באַרג,
 און מיט איר זנות, און מיט איר שלעכטיקייט ביינאַנד
 איר פֿלהשאַפט געמאַכט צו שפּאַט און שאַנד;
 געשענדעט איז דאָס הייליק' לאַנד!

ווייל זוכן, ווען מען זאל אין אלע לענדער,
 און נישטערן אין יעדן דארף און שטאָט —
 געפֿינען וועט מען ניט — אַ פֿלה אירע בענדער
 פֿאַרגעסן זאָל... און ס'זאל אַ יונגפֿרוי צירונג, גאָלד,
 איר חתן, וואָס זי האָט אין הייליק' בענקען האָלט,
 פֿאַרגעסן, ווי מײַן פֿאַלק פֿאַרגעסן האָט אין גאָט!
 און גרויזאָם איז די לעסטערונג און שאַנד,
 און ס'האָט די שנאה זיך צו אונדז צעקוואַלט:
 און חרובֿ, וויסט צו מאַכן דאָס געבענטשטע לאַנד —
 אַרויסגעגאַנגען אין אַ לייב פֿון דיקן וואַלד,
 אַרויסגעצויגן איז פֿון פֿעלקער אַ פֿאַרדאַרבער,
 אַ מוראדיקער, שוואַרצער, פֿליגלדיקער שפּאַרבער —
 אַרויסגעצויגן פֿון זײַן אָרט — — —
 און ווי פֿאַרצווייפֿלט הייליג דעם נביאס וואָרט:
 — אוי, וויי צו מיר! און וויי צו מײַנע טעג!
 אוי, פֿון די מערדער איז שוין מײַן נשמה מיד,
 און אויסגעפֿיניקט — יעדער אַדער, יעדער גליד
 פֿון שלעג נאָך שלעג! — — —

און אויף דעם גרויסן חורבן לויערן די אלע שלעק,
 און די היענעס און שאַקאַלן וואַיען-אום אויף יעדן וועג...

און ס'בלאַנדזשעט אין די וועלטן שטום דער נביא אום,
 ווען ס'זינען אלע הייליקייטן פֿון דעם חזיר-בלוט פֿאַרשוועכט,
 און ס'ציען זיך אַן סוף די שוואַרצע חורבן-נעכט,
 און ווען-נישט-ווען אַ טרייסט — אַ טויב אין פֿליען גיט פֿאַרביי
 אַ ברום!

ש ו ו א ר ז - ש ב ת

ושעירים ירקדו שם
(ישעיה י"ג)

מיליאנען מענטשן זינען אומגעקומען; און מיליאנען גייען
ווייטער, ווייטער.

עס איז אין מיר א נאכט, א נאקעטע, א הוילע נאכט.
אָט שטייען זיי אַלע טויטע. בלוט און אייטער
האַט אַלע אויסוועגן צוריק און אויך פֿאַרויס פֿאַרמאַכט,
איך טרעט אין אייגן בלוט מיט צוגעמאַכטע אויגן.
מיט צוגעמאַכטע אויגן עס איך בלוטיק ברויט,
באַזאַלצן מיט אַ טרער... המוציא מאַכט דער פֿרומער טויט,
וואָס יצט מיט מיר בנים טיש אַ מידער איינגעבויגן,
און קוקט אויף מיר — אַן אַלטיטשקער — מיט לעכער אין די
אויגן טיף;

און שטיל דערציילט ער מיר רחמנותדיק, פֿאַרצויגן,
פֿון עפעס ווייט אַ וואַגלדיקער שוף...
גיט אַ בוגד איינגעבויגט און פויקט, און פויקט פֿון ליבע.
און פויקט סיי טאָג סיי נאָכט אין אומעטיקער פויק.
עס שלעפט זיך נאָך נאָך אים אַ הונגעריקע צויג
מיט אויגן וואַסערדיקע, טריבע.
און ס'העשעט הויך די צויג, און ס'שטאַרצן איר די ריפן,
און ס'גאַווערן מיט גאַל מיט גרינער אירע ליפן.
זי גייט דעם פויקער נאָך און שלעפט דעם פוסטן בויך.
און ס'באַמבלט זיך אַראַפּגעלאָזט איר עק...
דער בוגד פויקט די ליבע אויס, אַז ס'גייט אַ רויך
און ס'כאַפט אים אום אַן עלנטקייט, אַ וויסטע שרעק
פֿאַר זיין געשטאַרבענעם און אויסגעגליטשטן וועג.

עס האָט די צייט אַריינגעלאַכט אין מינע אויגן,
אַזוי דעם קאַפּ פֿאַרוואַרפֿנדיק, אַזוי פֿאַרצויגן.

אזוי פֿאַרגייענדיק זיך שאַרף און ביטער,
אז ס'איז מײַן אויג אַדורך אַ בליצן־ציטער;
און ווי אַ שפּליטער פֿון דעם הילכיקן געלעכטער
האַט מיך אַדורכגעשטאַכן דער שגעון;
איך האָב דערהערט אין זיך אַ הינטיש ווילדן וואַיען
אַלץ אומברחמנותדיקער, ווילדער, שלעכטער:
— ״וואָס, — בין איך דען מײַן ברודערס היטער?״
און ס'איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון דער הויך אַ בליץ — אַ שטריק
צו וואַרען ס'אויסבאַהאַלטענע, דאָס טויטע גליק...
און כ'ווייס ניט אָן אַ שום פֿאַר וואָס און אַ פֿאַר ווען,
מײַן פֿריינד האָט מיט זיך שטיל נשמה, פֿול מיט טרערן
און מיט אַ פֿאַרוורף מיר געזאָגט: ״ביסט איוב — שטיל מאַדערן...
איך ווייס ניט, ווי אזוי זעסט איז מיט דיר געשען?״
— ווילסט וויסן ווי אזוי, מײַן פֿריינד, דו ווילסט עס זען,
טאָ זע... אַט זעסטו פֿון אמונה און האַפֿענונג דעם שאַרבן;
אַט זעסטו מיך אַ קרעציקן פֿון ליפּדן אין אַ גרוב אַ שמאַלן;
ס'איז עמעצער געקומען, צוגענומען אַלץ, ס'האַט אַלץ געפֿלאַצט...
די שיינקייט צוגענומען איז געוואָרן ענג — צום שטאַרבן.
דאָס לעבן איז אין גרוב, ניטאָ קיין בערג און טאַלן —
און כ'האַב די ווונדן מיט דעם שאַרבן פֿון דער אַלטער וועלט
געקראַצט.

און כ'בין אַדורך אין יוגנט לעבן מײַנעם מאַט און מיד,
דער אייביק זוכנדיקער, וואַנדערנדיקער יוד;
איך בין אַדורך מ״ט, די אַלע 49 שערי טומאה,
דורכויט, אין יעדן טויער, האָבן מיך באַגענגט מערדערס שטומע,
די שטומסטע זינגען די געוועזן, וואָס האָבן אָן אַ שיעור גערעדט,
און די געדאַנקען מיט דמיונות זיך געגלעט,
אַז ס'זעט אַ מאַל נאָך ווערן אָן אַ גומא גוט,
און אַ גן־עדן בליען וועט, וווּ ס'האַט געמבול'ט בלוט...
דער אַלטאָג פֿון דעם גיהנום האָט מײַן יוגנט מיך צעפֿליקט.

געוואָרגן און מיט פֿינע-צוואַנגען מיך געשטיקט —
 און ס'לעבן האָט געשאַפֿן מיר צו שטאַרבן מוט!
 אויף אונדזער מזל ווינט, מסתּם, דער טינול פֿאַר רחמנות.
 אויף אונדזערע פֿאַרעלנטע, פֿאַרפֿינצטערטע פּונות.
 אַרויפֿגערוקט אַ שוואַרץ-צילינדער אויף זיין פּליך איז.
 דאָרט זיצט ער רינטנדיק אויף קאַלדעכער און אויף סטריכעס —
 באַקלאַגט אין קויםענס מיטן ווינט דאָס ניי-משיחות...
 זיין פרצוף איז צעקרימט — ער זוכט אַ פֿלעמל,
 וווּ אַנצוואַרעמען זיין דאָרן גוף.
 און ס'דוכט זיך אים, אַז פּלוצלינג הערט ער ווי אַ מיטלידרוף
 און שטילער ווערט ער. אַננגעהאַלטן. פּשר, ווי אַ קרבּן-לעמל.
 און ס'דוכט זיך אים — ער איז געקומען צו אַ ציל און גרענעץ.
 כאַ-כאַ! ס'איז אונדזער מהיכא-תייתידיקער גענעץ!

נאָך דעם ווי גאָט אַוועקגעגאַנגען איז זיין גלות ריכטן,
 האָט אינעם רויך פון שוואַרצן שבת, אינעם רויך דעם
 שוואַרץ-געדיכטן,

אַרויפֿגעפּליגלט אין אַ קראַגעשטאַלט דער שקר.
 ער האָט אַ צי געטאָן די ביזע צינגער פון די טורעם-גלעקער,
 ער האָט אַ שטויס געטאָן די בלבול-צינגער פונעם ליגן;
 און ס'האָט געקוילערט זיך ס'רכילות איבער דר'ערד,
 און קונצן ווינדיק, געשפרונגען און אַרומגעהוליעט,
 און הויך געכיכיקעט, געלאַכט מיט שפּאַטיש פאַרגעניגן —
 אין אויסגעלאַסנקייט מיט זנות-טינולאַנים זיך פאַרהערט...
 און ליכט געבראַכן זיך, און זאָרגלאָז זיך געקוליעט,
 און אונדז, די יורשים זינע, צום ברוסט גאַטוליעט!
 קלאַפּט קין מיט זיין פּויסט פאַרבלוטטיקט אין די הימלען,
 ער וויל אַראַפּרעסן פון זיי דאָס ווילד געוויקס — די פּוילע שימלען.
 ער קלאַפּט מיט וויי, אַרויס די שטומע אַונט-בליצן;
 און זינע ציינער ברעקלען זיך אין אימהדיקן קריצן;

איך וויל אז הבלס גאט זאל מיד באשיצן!
 איך וויל! ער האט דאך צוגענומען אים — זיין קרבן!
 א סימן — ס'איז זיין גאט נאך ניט געשטאָרבן!
 און מ'זעט לעבט שוין ניט! ניטאָ פֿון אים קיין זכר און קיין פֿונק.
 — (רפואות מישט פֿאַר קינען דער אַלטער, קלוגער דאָקטער פֿויסט,
 וואָס ברויזט אין פֿלעשעלע אַ מיטל ווי צו ווערן יונג...)
 און קיין קלאַפט אין הימלען מיט זיין זינדיק פֿויסט.

ווער ס'האָט דעם שוואַרצן שבת אין זיין טיף געזען,
 דער וועט זיך אייביק, אייביק פֿלאַגן נאָך אים.
 ער האָט אין זיך אַ ביזן נוח, אַ פֿאַרשאַלטן קראַפט.
 ער האָט זיין גרויליק-דונערדיק וואָרט,
 וואָס פֿלעכט און שמידט מיט לייב און לעבן צו איין אַרט —
 וואָס ציט-אַרויס פֿון דר'ערד דעם שאַפֿונגזאַפֿט;
 ער האָלט אין האַנט אַ רייצנדיקע גורל-קאַרט,
 און קומט די צייט, און שלאָגט די ניסים-אַפֿגעוואַרטע שעה —
 דאָן פֿאַלט די קאַרט, און פֿוסט איז זי, און גאַרניט איז אויף
 איר ניטאָ!

איך ווייס... איך ווייס ניט וואָס איך ווייס!
 נאָר ס'ווילט זיך אָנהייבן פֿון אַנפֿאַנג, פֿונעם אַלף-בית,
 און אָנהייבן צו פֿילן אויף דאָס ניי דאָס בלויז ליכט...
 אַן ערשטלינג-שמייכל זאל צעשפֿילן זיך אויף מ'זען געזיכט.
 עס ווילט זיך אָנהייבן מיט ערשטע ווערטער: טאַטע, מאַמע...
 איך ווייס — איך ווייס דאָך גאַר ניט ניט, מסתמא.

און עפעס נײַע, נײַע ווערטער אויסגעפֿינען,
 אַרײַנלייגן אין זיי אַ גליקלעכן, אַ נײַעם זינען,
 באַשנען זיי, און מיטן קומענדיקן טאָג באַחנען...
 און עפעס פֿאַלן אויף דער דאַרער ברוסט פֿון וועג און דינען,
 און מיט די גרויסע, הייסע קינדערישע טרערן, וויינען, וויינען.

פון צער

ס'איז וויי צו די וואָס וויינען מיט פֿאַרוואַרלאַזטע און בלאַסע טרערן,
וואָס זייער זיפֿץ קאָן לינדערן פֿון זיי אַליין דעם פּינן דעם שווערן!
ס'איז וויי צו דעם וואָס מורמלט אין דער שטיל
אַ תּפֿילה אויס.

אין ד' אַמות פֿון זינן אייגן היים און הויז,
אַ „ברוך דבֿן אמת“ מיט אַ בליק געווענדטן אָן אַ ציל!
אַ ווען איד קען.

אין צאָרן און ענויים־ברען,
אַ וועלט פֿאַרסמען מיט מין ווייטיק־סם!
אַ ווען ס'וואַלט ווערן
פֿון אויגן־פֿלאַטער מנינעם איין אַלוועלטלעך פֿלאַס!
און ווען פֿון טרערן
וואַלט געוואָרן
מיט אַ נס געבוירן

אַ שטורעמדיקער אַל־אוקינוס־ים —
וואַלט איד פֿאַרטיליקט אַלץ אין בראַנד,
פֿאַר חרפה גרויס און שאַנד!
וואַלט איד פֿאַרפֿלייצט מיט דעם טרערן־שטרוים
יעטוועדער שטעג און וועג,
אין מנינע אַבלדיקסטע טעג,
יעטוועדער — גראַז און בוים,
וואָס האָט דעם צער פֿון פֿאַלק, מין פֿאַלק, געזען...
אַ ווען עס קאָן געשען!

און וויי צו די, בני וועלכע ס'טריפֿן טרערן ווייכער, בלייכער,
עס וועט פֿון זיי פֿאַרבליבן קוים אַ זכר!
נאָר וויל איז די וואָס הילכן דרייסט אַ קללה אויס
פֿון גיהנום־האַרץ אַרויס,
און וויל צו די, בני וועלכע ס'ווערט אַנטבלויזט —
אַ קראַמפֿהאַפֿטע, אַ מוראדיקע פֿויסט!...

צ א ר ז

זאל וויינען דער וואָס האָט אין האַרץ אַן אוצר טרערן,
ווער ס'טרוימט מיט טרערן בלויז די שקר-פעלדזן צו צעשטערן?
אַ, איך, איך האָב אין האַרצן איצט אַ קללה-בראַנד,
אַ שטילן, שלענגלדיקן שמייכלגאַל!
איר זעט, איך האָב די גרינע שמייכעלעך אַ סך,
איר זעט — איך לאַך...
איך האָב אין זיך די שנאה פֿון אַ גאַנצן לאַנד?

„זינען פֿון די שלינגענדיקע גלאַטעס און די זוחפן,
זינען זיי אַרויס פֿאַרקריפֿלט, אַננגעשרומפן,
אויפֿגעפֿלומפט די בלוטן-פֿלומפן*.
אויפֿגעפֿנט סמען-קוואַלן און פֿון האָס אַ ים:
שטרוימט אַ שפרודלדיקער — אַן עלילת-דום...“

„היי, היי בלוט פֿאַרגיס!
ברעך! שטעך! שנייד! שיס!
נאָך אַ שטיק! און נאָך אַ פֿליק! און נאָך אַ ריס!
נאָך אַ גוטסדיקער ביס!
אוי, אוי, דאָס בלוט איז זיס!...“

איך וואַרעם אין מנן ברוסט די שנאה פֿון אַ גאַנצן לאַנד,
דעם שלאַנגענגיפֿט און שאַנד,
פֿון סדומען-זינד אַ פעך-און-שוועבל-קוואַל,
וואָס וואַרט אויף תיקון,
דעם צער און צאַרן אין אַ מבול צו דערשטיקן!

איך האָב אַ האַרץ וואָס וועט אין אַ ווילקאַן מגולגל ווערן,
וואָס האָט די לאַווע — שפּאַט און חרפה — אַנגעזאַמלט,
וואָס ריכטט זיך שוין פֿון איר פֿאַרשטיינערט הויט אַרויס

* פֿאַמפע (דורך רערן).

און טעמפ דערווייל מיט אונטערערדיש' קלעפ נאך שטאַמלט,
וואָס לויפערט אויף דעם אומרעכט גרויס...
און ווען עס וועט דער פֿאַליענדיקער לאַווע-טרויער
פֿון דונערדיקן האַרצן אומגעהויער,
אין מיין נקמה, בענקשאַפֿט און געלוייער —
אַ, ווען — — עס וועט זיך אויסרניסן פֿון קלעמענדיקע ברעגן,
זיך אויסלאָזן אויף דאָרף און שטאַט,
אויף אַלע קללהדיקע וועגן —
אַ, דאָן וועט אַשמדאי אַפֿילו אויך נישט לאַכן!...
אַ, דאָן וועט עס אַ וועלט, די גאַנצע וועלט פֿאַרוויסטן, חרובֿ מאַכן
צום אויסגעברענטן שטויב און קויל
אין שטיקנדיקן, ווערגעדיקן רויכנקוויל,
אַזוי אַז אויפשטיין וועט פֿון הימלען גאַט,
שוין לאַנג פֿאַרגעסן זיין לינטזעליקייט און גרויס גענאָד,
אַראַפֿגיין אויף דער ערד
צענטערט,
און אַנקוקן וועט ער דעם חורבן־גרויל.

מיט שרעק פֿון אויסגעוויינטע טעג,
מיט זיין „רחמנות אַן אַ ברעג“,
און אַנקומען וועט ער צו אונדז מיט אַ געבעט,
מיט אַ חרטה שוין פֿאַרשפעטיקט, שפעט,
און שלאַגן וועט ער זיך אין זיין פֿאַראַבלט ברוסט,
פֿאַרשוועכט און מוטלאַזיק און אַן בטחון־לוסט,
פֿאַר זיין גלייכגילטיקייט — על חטא...
זאָל קלאַגן דער וואָס האָט אין האַרץ אַן אוצר טרערן,
זאָל יענער מילדערן מיט דעם זיין פֿיין דעם שווערן,
זאָל יענער מוחל זיין דעם הימל און די שטערן,
זאָל יענער מוחל זיין דער פֿרילינגזון אין שיין!
און איך וועל ווייטער שמייכלען: כִּקאָן נישט מוחל זיין!

די מגפה פון שנאה

מאה קולות האָט דער שופר הילכיק און פאַרצווייפלט אָפגעבלאָזן:
און געבויגן האָבן זיך צו דער ערד דערשראָקן אונטערטעניק גראָזן.
— תקיעה! שברים-תרועה! שברים!
און עס טאַקט די וועלט אַלץ ווינטער, אָן אַן אויפהער, טיף דער
נאַגנדיקער וואָרעם,

און מען מעסט, מען רייסט די קברים.
העלפֿט דאָך גאַר נישט: די מגפה-שנאה שפרייט זיך ווינטער.
און עס זויגן-אין די שנאה-קינדער
פֿון דער ברוסט דער מאַמעס, ווערן זיי פֿון טאָג צו טאָג אַלץ בלינדער.

און דער הימל איז אַ גרוי-פֿאַרשפּינטער,
און די וואַלקנס, ווי פֿון ווונדן — אַנטער.

און די שנאה האָט אַדורכגעדרונגען אַלע טעמפלען, אַלע בתי-תּפּילה;
האַב איך מיר אַ פּלהשי, אַ הייליקע, אַ שטילע,

האַב איך מיר אַ פּלהשי אַ פֿרומע,
אַ פּערל-טרוימערן, אַ פּערעלע, אַ טאַכטער פֿון מנן אומה...
האַט זי מיך געבעטן מיט די בליקן-שמיכלען שטומע:

„לאַמיר חופּה שטעלן אין די ווינטן,
לאַמיר חופּה שטעלן, ווינט פֿון גאַט און לינטן!“
ביידע מיר יתומימלעך — געשטאַרבן אונדזער פֿריד און פֿרייד,
ביידע מיר יתומימלעך — מיר ריידן שטילערהייט.

זינען מיר צו דעם בית-עולמל געגאַנגען,
ווי אַ שטייגער טיבלעך צוויי וואָס ליבע ברומען,
זינען מיר געגאַנגען מיט די ליב-געזאַנגען
און צום אוהל פֿון אַ צדיק זינען מיר געקומען...

האַבן מיר אַ שטילע חופּה דאַרט געשטעלט.
אין דעם רוענדיקן צדיקס אַלט געצעלט.
און עס ווייסט דאָך קיינער נישט אַפּילו אין דער וועלט.

און דער פלייזמר איז געווען — דאָס שטילע, שטילע בענקען,
און בדחנים זינגען פֿיל געווען — די בוימער,
און די געסט, די מחותנים — אַלע ווינטן־טרוימער:

וועל איך זיי געדענקען, וועל איך זיי געדענקען.
אַלע שמייכלען, וואָס זיי שענקען.

און אַ חזן מיט משוררים איז אויך געווען — דער טיפער אומעט,
און די אונטערפֿירערס — ס'טרויעריקע שווינגן
פֿון די צווינגן.

ס'טיפע שווינגן, וואָס מיט תפֿילות זשומעט...
און דער הימל האָט געצונדן אונדזערטוועגן אַלע, אַלע שטערן,
און געווינקען האָבן זיי צו מיר און צו מיין פֿלהס בלנך געזיכט,
ווי פֿון קברֿים פֿלעמלדיקע, צאַנקענדיקע ליכט.

ווייט אין ווייטקייט האָבן מאה קולות קוים געלאָזט זיך הערן:
תקיעה! שִׁבְרִים! תרועה גדולה!

און דער שנאה־וואָרעם האָט גענאַגט, געטאַקט די ווינטע וועלט
די פֿוילע — —

ת ע נ י ת - צ י ב ו ר

כ' סיון, תרע"ט

עס האָבן איבער בערג און ימען זיך נשמות אויסגעשטרעקט,
פֿון שווערן הינערפלעט דערוועקט,
און ס'האָט אַריבער אונדזער וועלט דער טריבער,
און איבער אַלע עקוועלטן און ערדטיילן אַריבער
אַ פֿיבערדיקער רוף צום תענית־צבור
זיך הערהערט.

אַ הייסע זון געגליט האָט איבער אונדזער ערד
און אום־אָרום האָט זינגענדיק געבליט:

מען האָט מיט יום־טובֿדיקן האַרצקלאָפּן געוואָרט
 אויף ס'נני גערעטעניש — דעם ערשטן שלום־שניט!
 ווי נאָך אַ שווער חולאת האָט די ערד געאַטעמט צאָרט
 און ס'האָט דורכויס די שווערד אין שייד זיך אומגעקערט,
 און בעלי־חלומות האָבן איבערשמידן זי געקלערט
 צום אַקעראַיזן,
 מיט ברידערלעכקייט זייער גבֿורה צו באַווייזן —

און ווי? און ווי?
 איבער אונדזער גורל איז געלעגן גלייכגילטיק דער שניי
 און איבער אונדז האָט נאָך דער שטן אין זיין מאַכט געלוייערט.
 די שכינה האָט אין גלות־אַפּריכטן געטרויערט
 איר טויזנט־יאָרעדיקן טרויער, וואָס ביז איצט געדויערט.
 זי האָט פֿאַרבראַכן אירע צאָרטע פֿליגלענהענט
 אין גרענעצלאָזן זויטיק און אין קלעמען...
 — ווער זויסט, צי וועט זי נאָך אַ מאָל באַפֿרייט די הענט צענעמען?

מען האָט נאָך אַלץ גערודפֿט און געשאַכטן און געברענט.
 מען האָט נאָך אַלץ די קדושה אונדזערע געשענדט,
 און ביז אַצינדערט האָט מען אין די פתּום־ורעמסס־ווענט
 דאָס ליים, פֿון אויפֿבויען מיט אונדזער בלוט געקנאַטן!

און ווי? און ווי? — מיר האָבן זיך געשטעלט אַנטקעגן שטן
 מיט תּשובֿה־תּפֿילות, מיט תּענית, מיט דאָס אַלט געווער,
 מיט הערצער אויסגעליידיקט, שווער:
 „וה' ישלח לנו עזרתו להביאנו
 אל המנוחה בארצות פּוּרְנו —
 ואל נחלתנו
 בארץ אַבּוֹתֵינו“ —

און מיר — מיר האָבן פֿאַר די פֿרעמדע זינד געשלאָגן זיך
 „על חטא“, צוזאַמגעהאַפּטן אין איין־איינציקן געבעט!

איר זיינען - איר

דער שופר פון משיח

פֿון טויזנט־יאַריקן פֿאַרשטאַפֿטן שופֿר־האַרן
איז מיט אַ בליצנפֿלאַם, אין הימלען שננדנדיק, אַרויס אַ קול־מבֿשר,
פֿון האַרן דעם פֿאַרלוירענעם און קוים געטרוימטן טויזנט יאַרן,
פֿון אַלטן שופֿר גרויס — אַריבער טריקעניש און וואַסער —
אַ בת־קול — ווינט אַריבער באַרג און ים,
אַ בת־קול, אַ ווילקאַניש פֿלאַם,
וואַס האָט די הערצער אויסגעלאַשענע דערפֿלאַקערט צו דעם זיג,
וואַס האָט באַלויכטן צו אַנטפלעקונג יעדן בלינדן בליק,
וואַס האָט אַרײַנגעדונערט אין יעטוועדער טויבן אויער
און אָפּגעהאַקט, ווי מיט אַ נס, דעם בייזוויליקן טרויער —
דעם גלות און ירושה־טרויער...
און ס'האַט פֿון אורקוואַלן אַרויסגעקוואַלט,
און פֿון מרחקים, פֿון דער ווינטסטער ווינטעניש האָט
שטורעמדיק געשאַלט:

— מיר זײַנען — מיר!

און אויפֿגעפֿנט האָט זיך שטיל אַן ערדיש טיר
פֿון דעם בית־לחם־קבר, האַלב געזונקען, אַלט,
דער קב פֿון די טרערן אָן אַ שיעור געזאַפֿט,
די טיר צו וועלכער ס'האַט יעטוועדער טרײַער זון געקלאַפֿט,
אין טיפֿן צער געהילט, אין אימהדיקע זאַרגן...
און פֿלוצים האָט אַרויסגעזונט פֿון דאַרט אַ נײַ פֿרימאַרגן,
און ס'האַט זיך אונדז אַנטפלעקט די יוגנטלעך געשטאַלט
פֿון אונדזער אייביקער פֿאַרבענקטער מוטער
אַרויסגעשטראַלט,
און ס'האַט צום ערשטן מאַל אַ לײַטזעליקער, גוטער,

א גוטמוטיקער שמיכל אויף די לעפצן איר געשפילט,
ווי פֿרילינג־ערשטלינג שטראלן־מילד

און ס'איז אַנטקעגן יונג־פֿאַרעלטערטע און אַלטע יוגנטלעכע קינדער,
די מוטער מיטן פֿרילינגיונג אַרויס.
און ס'איז די שמחה ווי אַרײַן אין יעדן הויז,
און ס'האַבן אויפֿגעטאַנצט די בערג ווי אינדן,
און טאַלן ווי די שפּרינגענדיקע שאַף און רינדער...
און טיפֿן, ימים האַבן אַנגעהויבן פֿליסן ברויזנדיקער און געשווינדער,
און ס'זינען לויטער אויסגעלייטערט פֿריי געוואָרן שטעט,
פֿון דעם דערבאַרעמדיקן, וואַרעמדיקן פֿרילינגגלעט.
און בלינדע האַבן זיך אַרומגעקוקט אין גרויס פֿאַרווונדערונג
צום ערשטן מאל

און אויפֿגעלונגען האַבן ביי די שטונות — שטימען קלאַר,
און ס'האַט אַ פֿיל־מיליאָנענדיקער כאָר
געזונגען אין האַרמאָנישן געבעט...
דער נייער פֿרילינג האָט מיט טאַנען־אַנזאָגן געשטראַלט,
דער שוֹפֿר האָט געשאַלט
די אויפֿלעבונג פֿון לעצטן יונגן דור.
און ס'האַט די גאַנצע ערד מיט בלומען־בלעכץ זיך פֿאַרדעקט,
מיט גליק פֿון פֿרייד פֿאַרשמעקט,
און טויטע האַבן אין די קברים זיך געוועקט —
די אונטערערדישע געהיימע קרעפֿטן —
און ביין מיט ביין האָט זיך געטאָן צוזאַמענוואַקסן און באַהעפֿטן,
און וויינט געקוילערט זיך צום עולם־הבֿאוועג.
און וויינט אַוועק פֿון דער פֿאַרגעסנקייט און שרעק...
און פֿון די הימלען זינען אויך די וואַלקנס — וווּ אַוועק...
און ליכטיק און אומזינדיק האַבן זיך געביטן טעג נאָך טעג,
און ס'האַט אויפֿסונג דאָס געטלעכע און דאָס נבֿואה־וואַרט געבליט,
אין יעדן הויך, אין יעדן ליד.

אין יעדן הללויה-שיר:
 — מיר זיינען — מיר!
 — מיר זיינען — מיר!
 האָט וועלט אומפֿליענדיק דער שופֿר הויך געשאַלט,
 און טיר און טויערן פֿון ענגע תּפֿיסות-הערצער אויפֿגעפּראַלט.
 געטראַגן האָט זיך ווייט דער פֿלאַמענדיקער קול,
 אַריבער באַרג, אַריבער טאַל,
 אַריבער פֿרעמדע פֿעלד און וואַלד — — —
 און באַלד האָט אויך אַ טרוימער, איינגעשמידט אין עצבֿות-קייטן,
 געוואַלט די פֿליגלען פֿון חזיונות ברייט צעשפּרייטן,
 און פֿליען ווייט געזאַלט,
 באַגילדט מיט זונענגאַלד ...
 נאָר ס'האָט די משאַ פֿון דעם נאַנטסטן עבר שווער
 אַרויסגעפֿינט ביי אים אין אויג אַ מידע טרער
 און צו דעם מיזרח אויסגעצויגן, אויסגעשטרעקט, די הענט,
 האָט ער זיך שטיל מיט אַ שהחיינו־ברכה צו דער פֿרילינגזון
 געווענדט ...

אליהו הנביאס פוס

ס'באוועגט זיך שטיל דער צימוקים-זומן אין אליהו נביאס בעכער
 און ס'דוכט זיך, אַז ער ציט זיך צו מלאכים-ליפּן אויס;
 בלויז פֿונקען-פֿייערלעך פֿון ליכט איצט הויכן, פֿלעמלען העכער
 און גייען-אויס אין אַ קרבנותדיקן בענקען גרויס.
 באַוועגט עס עמעצער מיט פֿליגלען איבער מיר אין לופֿטן?
 און ס'דופֿטן וויינען-ריחות מיט אַ הייליקן גענאָד ...
 אַ, העלף מיר, גאָט, דעם זינגער דינעם, העלף דעם אויסגעפרוּוּטן
 נאָך איין נסיון בניצושטיין, אַ, העלף מיר גלייבן, גאָט!
 אַ סוד איז איצט אין מיר אַרבען פֿון דרייסקייט און פֿון וואַגן.

און ס'ציטערט אַלץ אין מיר — איך בין אַ שטורעם־ווירבל־ווינט;
 און ס'שפּילט אַ דונערליד מײן האַרץ — דער אייביקער מנגן,
 דאָס תּמיד לוייערנדע, זוכנדע קדושה־קינד...
 געשווינד! פֿאַר שפּוך חמתך זינען צוגעמאַכט די טירן;
 עס איז אין סדר־חדר איצטער קיינער נאָך נישטאָ,
 איך וועל די ברעגן פֿונעם פּוס מיט ליפּן נאָר באַרירן
 נאָך איידער אַלץ! עס איז דאָך איידער נאָך... „ברוך הבא“
 האַהאַ, ס'איז וויל און זיס! ווי זיס, ווי מלאַכדיק דער ווייץ איז
 פֿון אליהו נביאס גרויסן פּוס, עס טריפֿט אַ קוואַל פֿון מוט
 און גײסט דעם הייסן גלוט אַרײַן! זוער, האָט צו גאָט איצט טענות?
 ס'וועט אַלץ פֿאַרענטפֿערן מײן יונגעס אויפֿגעפֿלאַמטעס בלוט...

איך האָב דעם פּוס, אליהו נביאס ווייץ, איצט אויסגעטרונקען,
 זיין ווינדער־גורל אַנגעזאַפט און כּיפֿלי איצט אין דער וועלט,
 וואָס איז אין אַפּגרוינט פֿון חרפה און פֿון שאַנד פֿאַרוונקען,
 דערטרונקען אינעם פּף הקלע פֿון גליווערדיקער קעלט...
 און ס'קוועלט מײן יונג און זודיק האַרץ; איך טראָג אַ טרייסט,
 אַ היילונג

און ס'שיינט ווי זון מײן גאַלדענע מרפֿבה איבער דרײַער?
 געלויבט איז דער, דער יעניקער, וואָס גלייבט אין אויסדערווייזונג!
 — היי, פֿלינקער, פֿלינקער פֿליגלט, מײנע פֿייערדיקע פֿערד:

מיט אליהו הנביא

עס איז געווען אַ בלויע, סאַמעטענע ליל-שימורים-נאַכט,
 פֿון גוטן נביאס גניסט באַוואַכט.
 און כִּיבין פֿון איינזאַם סדר מיַינעם, פֿונעם הויכן מויערהויז
 אין שטילקייט פֿון דער גאַס אַרויס.
 אַרויס באַגעגענען דעם נביא, זינע ווונדער, זינע נסים גרויס,
 די עלנט־ווונדן צערטלען אין לבנה־שיין.
 דער בוזעם אָפֿן, אויגן — פֿול מיט פֿינקלדיקן טרערנוזן,
 וואָס האָבן ווי אין חלום אַנגעקוקט די שטערן —
 אין סודותדיקן הימל טיף אַרפֿן.
 און ס'האַט די גאַס געהאַלטן אין אַ מיטן שטילן קלערן,
 געזונקען אינעם אַוויר, אינעם לערן...
 און יעדעס הויכע, יום־טובֿדיקע ליד,
 און יעדער קלאַפּנדיקער קלאַנג פֿון טריט
 וואַלט, דאַכט זיך, איצט די מלכותדיקע רו צעשטערן.
 האָב איך אַראַפּגענומען פֿון די פֿיס די שיד, געהייליקט זיך,
 און ווען אַ שטילקייט־קול האָט מיך געפֿרעגט, גערופֿן מיך —
 האָב איך געענטפֿערט שטילערהייט.
 אַז איך בין גרייט —
 פֿאַר שוואַכקייט פֿון מַיַן האַרץ, זיך אַנגעהאַלטן אין מיַין ווילן גרויס...
 דערנאָך, ווען בלנד בין איך געוואָרן, פֿון לבנה אויסגעוואַכסט,
 געגליכן צו דעם נביאס זילבער־לויכטנדיקן גניסט,
 בין איך צוזאַמען און מיט אים אַרומגעאַנגען,
 אין שטרוימען פֿון די הייליקע געזאַנגען
 פֿון שטוב צו שטוב, פֿון הויז צו הויז,
 דורך אים געפֿירט, די אויגן פֿעסט פֿאַרמאַכט,
 אין סאַמעטענער בלויקייט פֿון דער פּסחדיקער נאַכט.

א למד-ווארניק

— גאָטס אַ שטראַף! גאָטס אַ שטראַף!
 — כ'בין אליין — א למד-וואָר:
 כ'האָב בטחון און איך האָף.
 אַנדערוואָכן — נעמט קיין סוף:
 זינגט מען, טאַנצט מען — נעמט קיין שלאָף!
 ווינטן פֿאַכען:
 כ'האָב בטחון.
 וואַסער טראַגן,
 תהילים זאָגן.
 אַנדערוואָכן! אַנדערוואָכן!
 מיד און מאַט —
 ס'האָט אַ גלעט — דער חטא פֿאַרשאַדט,
 טוען וויי פֿון פֿיס די קנאַכן!
 כ'האָב בטחון און איך האָף!
 אַנדערוואָכן נעמט קיין סוף!
 זינגט מען! טאַנצט מען — נעמט קיין שלאָף.
 און איך זינג אזוי דאָס רובֿ —
 קומען וועט די גרויסע פֿרייד
 שטילערהייט, שטילערהייט...
 און משיח, זעסטו גייט!
 אַרבעט, ברידער, אַלע פֿלינסיק,
 אַלע, אַלע זעקס און דרײַסיק:
 האַקט דאָס האַלץ און טראַגט דאָס וואַסער!
 גוטע בשורות זײַט מײַן!
 און אין ימים גאָלד צעפֿלאַסן
 וועט אין זונען-שיפֿן קומען,
 וועט מיט וועלט אַרומגענומען,
 יענע רובֿ פֿון אייביק שבת — פֿונעם שבת פֿון שבתון!

צו פרצן

— דו ביסט אַוועק אין לאַנד פֿון אייביקייט און שטילן שווינגן,
 דו ביסט צו זיך אַוועק אין ענדלאַז־ווייטן לאַנד
 און כּוֹזע דינן גניסט צו בלויקייטן, זינן פֿליגלדיקן שטענגן,
 און עמעקן, זע איך, טוֹליעט זיך צו דיר, און פֿלייט מיט דיר בננאַנד,
 און האַנט בני האַנט, און גניסט בני גניסט, איר פֿלאַטערט ביידע,
 באַגלייט פֿון טענער־זיפֿצן אויפֿגעציטערט קוים;
 זיי יאָגן זיך אין שטראַלנגאַלד — אַ שימערירנדיקע עדה
 און יעדער טראַגט מיט זיך אויף פֿליגעלעך אַ טרוים...
 די שכינה פֿלייט עס מיט! און קלאַנגען־זיפֿצן שלייכן,
 באַפֿערלטע מיט טרערן פֿון קדושהדיקן גלות־צער,
 מיט קלאַנגען אַפֿגעריסענע פֿון האַרפֿן פֿון די בבל־טייכן,
 אויף צווינגן אויפֿגעהאַנגענע, אויף צווינגן הויקערדיקע, אַלט און דאַר..
 אַ, דו ביסט ווייט אַוועק אין לאַנד, וווּ שווינגן־קוואַלן שטרוימען!
 אַ, דו ביסט ווייט אין וואַלקן־בלויקייטן אַצינד!
 און כּוֹזי איצט אָן די זעגעלען פֿון מנין פֿאַלקס־געבענטשטע טרוימען,
 און כּוֹלאַז זיך אין די לעבנס־שטרוימען מיט אַ ליאָדן ווינט.
 — היי, טרעבט, איר ווינטן, אָן אַהין וווּ ס'ווערט געהייליקט
 אַלדאַס בלויעס,
 וווּ גרויסקייט ווערט פֿון טרייסטגעפֿיל צעגאַנגען שטיל.
 ס'איז שוין געשען! זיי וועלן נאָך געשען, די ניסים ונפֿלאות —
 דער גניסט פֿון משהן און פֿון דיכטער זעט פֿון באַרג דעם מאַרגנציל!

גאָס לענומען בענומען!

בענטשונג

אויב איך בין יונג,
וועל איך נאך מער זיך יינגערן:
אן אויפגעפלאמטער פֿון יעטוידער פֿונק,
פֿארליבט אין יעדן שטערנוונק,
פֿארליבט אין יעדן ווערטערקלונג,
אין יעדע — סודי-סודות-זינגערן!

אוי, פֿינגער מנינע, אויסגעצויגן לאַנג,
איר שטראַלט-אַרויס מײַן יעדן האַרציקן געדאַנק
און נעמט-אַראָפּ איר יעדן צוואַנג פֿון דינים
פֿון פֿל המינים!
און יעדן ענגן פֿעדעמל, דעם דינסטן דינעם,
און יעדן גאַלשמייכל, דעם שלאַנגען-גרינעם,
פֿון מענטשן-פֿנימער אַראָפּ!
אַראָפּ, אַראָפּ דעם בויעראַל פֿון יעדן אויער,
דעם עול פֿון יעדן יונגן קאַפּ,
דעם מרעיש-עולמדיקן משאַ-טרויער!

איך וויל מיט מנינע הענט —

די אומענד און די ענד —

גאַזס מענטשן בענטשן!

גאַטס מענטשן

בענטשן!

און כאַ-כאַ-כאַ, ווי לעכערלעך עס שפּרינגען מיך אַרום
די הויקער-בחורמלעך, די פֿלינקע זלידנע בעלי-מום...
פֿאַרויס — פֿאַרלייגט מיושפֿדיק די הענט —
אַ גאַוהדיקער צאַפֿלט-אויף אַ שטומפֿיק אינגעשרומפֿן שרעטל
מיט פֿיל חטאים גרויס — אַן אויסגעחשבונט צעטל!
און ווען ער לייענט-פֿאַר דאַס זינד-רשימהלע,

דאן הילכט זיך גרילציק, אויסגעקראכן שטימעלע
און פֿרום פֿאָרגלאַצט די אויגן דרינגט ער הויך אַ פֿשטל:
— היי, יונגעראַן, איר קריכט אויף גליכע ווענט,
איר האָט אַליין זיך נישט דערקענט
און ס'קומט דערפֿאַר אַיך סקילה, קומט אַיך, סקילה!

כ'פֿאַרוויי דעם ביזן חלום מיט די שמייכלען מניע שטילע
און כ'בענטש
אין תפילה יעדן מענטש!
און כ'נעם-אַרום אין אַרעמרינג
מנין יוגנט — מנין נשמה-זינגערן!

אוי, ליבער פֿריינד,
אויב היינט
די זון נאָך ווינציק שיינט;
אויב אַיך ביז יונג — — —
וועל אַיך נאָך מער זיך יינגערן!
און גערן שטאַרק, צי אומגערן,
וועט יעדער בליק נאָך יוגנט-שמייכלען הונגערן!

פיר-שורהדיקע

ק ד ו ש ה

איד און זי און אונדזער ליבע, אַנגענומען פֿאַר די הענט,
און אויך די זון אין הייסן פֿלאַקערן צעברענט.
און אויך דער אומזיכטבאַרער ווייט און נאַענטער גאַט —
מיר אַלע גייען אין אַ שטילן, תאווהדיקן קאַרעהאַד.

קרבן מנחה

און, ראשית, האסטו צערטלדיק די האָר געקעמט,
 דערנאָך — אַ רויטקייט האָט באַפורפּורט אונדז פֿאַרשעמט,
 דערנאָך — האָסטו די שטראַלנהאַר געפֿלאַכטן,
 דערנאָך — אַ בייזן פֿאַרגעפֿיל מיט חלף-בליצן-בליקן אָפּגעשאַכטן.

א ש מ י כ ל

דין פנים האָט געטאָן פֿאַר מיר צוערשט אין פֿינצטערניש אַ בלייכל:
 און דו האָסט מיך דערזען: האָט עס געטאָן אַן אומענד־שמייכל
 צו אַרבע־פינות־עולם: האָט אַ לאַך געטאָן צו מיר די וועלט
 פֿון אַלע זייטן: און דער טרויער האָט זיין אַטעם אָפּגעשטעלט.

א פ ו ס

— אַט האָסטו, פֿרײַנד, אַ פֿולן פּוס מיט ווײַן פֿון גליק!
 נישט קוק פֿאַרויס, נישט קוק זיך אום צוריק!
 מיט לאַנגן ישובֿ און טראַכטן נישט פֿאַרפֿלאַך עס —
 און טרינק דעם ווייַן, איינס־צוויי, בנשימה אַחת!

ב ר ע ז

— דאָס שטיק פֿאַרעלנטע, פֿאַרוואַרלאַזט הוילע לאַנד פֿון אלימלך —
 פֿאַר דינעטוועגן אויסלייזן עס וועל איך!
 פֿאַר דינעטוועגן, פֿאַר דיין גליק
 צוריק!

דאָס לאַנד פֿון אלימלך, דאָס אויסגעבענקט, פֿאַרעלנט שטיק!
 און ס'וועלן זיך אויפֿסננ די פֿעלדער מיט אַ פֿרייד באַדעקן,
 און ס'וועלן שוין אויפֿסננ די שלמחה־לידער זיך דערוועקן,
 און ס'וועט פֿון שרעקן אויסטאָן זיך דער הימלאַנד דער בלויער.

שטייט בועז און ער וואָרט דעם גואל אָפּ בייַם טויער.

די קעניגלעכע רות

בני די פורעים-פאלנדיקע לעצטע שטראלן
 קלייבט די זאנגען, פון די גארבן אפגעפאלן,
 קלייבט די לעצטע גילדערנע די זאנגען-שטראלן —
 די קעניגלעכע רות.

— לאזט איר, שניטער-יונגען, קלייבן! לאזט איר, ברידער!
 ס'גילדערן זיך פעלדער פון יהודה ווידער!
 און פון שפע זינגען שניטערס, און מיט לידער
 שיקט איר יעדערער אַ גרוס.

— לאזט איר, ברידער, שניטערס, חסד-זאנגען קלייבן!
 צווישן אונדז זאל רות, אין אונדזער גבול פארבלייבן!
 ווער וועט העזה האבן זי פון אונדז צו טרייבן??
 צווישן אונדז לאזט רות?

זאל זי שטילן דארשט פון אַלע, אַלע קוואלן
 פון אונדזערע, זיך קוויקן! שטראלן-גליקן פאלן
 און די פורעים-פאלנדיקע זאנגען, שטראלן
 פאלן איר צופוסן...

און עס שנינען קרוין-באזוימטע ווייץ און גערשטן-גארבן,
 און עס שפריצט פון דער פארגייענדיקער זון מיט אַלע פאָרבן.
 — אַלץ פון אונדז איז — דינע, דינע!
 זיי געגריסט, אַ קעניגלעכע שולעסער מנינעז!

איך, א פורים-שפילער ...

(פראלאג)

מיין אליעזר ליסיצקין

איך בין א פורים-שפילער הננט
און כ'שפאס פון מיינע פֿרענד און פֿינט!
און פֿון די קנילעכדיקע מאסקע-לעכער
פליט איצט מיין לאַכעדיקער בליק אַרויס —
אַריבער יעדן פּאַלאַץ, יעדן קליינעם הויז,
און פּלאַטערט-אויף, און פּליגל העכער,
אַריבער ימען, טיך און טעכער,
און פּליקט מיט דערנער יעדע רויז,
און קיצלט ביי די זיטן יעדן טרוים-פּאַרשוועכער,
און גיט דעם שטן ייִ-נסך, בראַנד אַ פּולן בעכער:
— היי, אַלטער שוטה, מיט די אויגן רויטע,
טרינק און זינג —
„המן איז אין דר'ערד
און מרדכי — אויפֿן פּערד!“
אין פּרעמדע גלעקער קלינג,
אַז אויפֿשטיין זאָלן אַלע טויטע!
און לאַך! אַנציינערדיקער, טרוקנביינערדיקער, לאַך:
די פּרומע קדושים און די חושים-פרושים לאַז געמאַך!
און מאַך די קרום-העוויהלעך, די הינטיש-חנדעלעך אַ סך,
און שרייב נישט, אַז די וועלט איז פּלאַך!
און אויב דו זעסט נישט אַנדערש, נעם די אויגן און פּאַרמאַך:
און — טראַך-טאַר-אַ-ראַך! —
עס איז דאָך שלום ושלווה אויף דער וועלט!
עס העלט שוין אויף; אַ פּרילינגזון אַ נייע קוועלען,
און מענטשן קושן זיך אין לאַנד אין פּרייען,
און פּעלקער זינען אַנגעטאַן אין גניסט אין נייעם,
און אויפֿגעבויט און אַפּגעבויט איז אויך ירושלים!

היי, אסתרל, מנן שוועסטערל, דיר קומט א מלך-קוש;
 א קלייניקייט — פון הודו ביו פוש
 דערגרייכט דיין צויבערפולע הערשנדע מדינה;
 און דו אליין ביסט מלכותדיק און שייך!
 נאָר אויסגעטראַכט האָט ושתי עס, אַז דו — דו ביסט אַ גרינע,
 ס'האָט ושתי אויסגעטראַכט אין קנאה-צאָרן,
 די ושתי אויפן שטערן מיטן האָרן...
 נישט וואָר! עס האָט מנן אסתרל אַ פנימל אַ קלאָרן!
 אַ סימן, זעט, דער קלוגער מלך-טיפּש האָט זי האַלט,
 און שפּילט זיך מיט דער רוט פֿון גאַלד...
 און גיט איר אַפּ אין האַנט
 אַ האַלבע לאַנד!

און המן? המן אויך, דער דורכגעטריבענער, דער אַלטער המן,
 האָט אומגעביטן איצט זיין קלינגענדיקן נאָמען,
 פֿאַרקירצט, פֿאַרצויגן אים אויף Homo,
 און אַפּנגעקנייטשט, פֿאַראַידלט די נשמה —
 ער איז דער איינציקער, דער טרענער אויף דער וואָך,
 וואָס קעכלט זיין מיוזיקל ויזחאן...

און — טראַך-טאַ-ראַ-ראַד! —

ווער זאָגט, עס איז אַצינדערט אויף דער וועלט מלחמה?
 אַ ליגן! קיינער ט'נישט גענאָסן!
 — אומזיסט-אומנישט נאָר בלוט פֿאַרגאָסן!
 און ס'פּליסן טרערן איבער אַלע מאַסן!
 ס'איז חי-געלעבט! ס'איז שמחה ושליון!
 און ערגעץ הערשט די נויט און הונגער??
 און ערגעץ ווילדעוועט אַ שטורעם פֿון יסורים!!

אוי, הינטט איז פורים,

און הינטט בין איך א יד א יונגער —

און ס'שמיכלען טרערן אויף די אומעטיקע אויגן!
 און כ'רייד אזוי מאָדערן און פֿאַרצויגן,
 און איידלאַרטיק צו דעם ערפֿ-רבֿ געבויגן...
 ס'באַהאַלט די מאַסקע — פֿונעם ליכט
 מײַן בלאַס און אויסגעפֿיניקט יונג געזיכט,
 פֿון בליקן לעסטערדיקע אומגעריכט...

און ווער עס זעט, דערקענט אין מיר — פיערעך,
 וואָס אַטעמט מיט דער צופֿעליקער חי-שעה;
 און כ'גי-אַרום, כ'שפּאַציר-אַרום אין ווינסן, ברייטן קיטל,
 און כ'זוך אַ לוסטיקן, בשמחהדיקן מיטל
 צו אויסשפּאַטן פֿון פֿינט און פֿריינד,
 ווייל... כ'בין נישט-מער —
 אַ סתם בחינמדיקע טרער,
 אַ ווילער יונג, אַ פורים-שפילער היינט!

פורים-שיכרות

„אַ, קיינער פֿון הערשערס פֿאַרמאַגט דאָך נישט, קיינער,
 ווי איך — אַזאַ ליכטיק ברייליאַנט!
 איבער הונדערט און זיבן און צוואַנציק מדינות
 פֿאַרשפּרייט איז מײַן הערשנדע האַנט.
 און גרויס זינען אוצרות פֿון גאָלד און פֿון שטיינער
 אין פרס, אין גליקלעכן לאַנד.“

*

— „אַהער ברענגט די מלכה און ווערן זאָל פֿריילעך:
 די קעניגן ברענגט מיר אַהער!“
 עס שמיכלט אין בענקען דער שיפורער מלך
 און ס'ציטערט אין רופֿן אַ טרער:
 — „אַ, ושתּי המלכה, מײַן ווייב די געליבטע.“

„עס רופט דײך דעם מלכס באַגער!“
 און ס'קוקן סריסים מיט אויגן באַטריבטע:
 — „נישטאָ שוין די קעניגן מער!“
 און ס'ציטערן־אויף אינעם צער די סריסים
 און טרעטן פֿאַרצוויי־פֿלטע אָפּ:
 „חרטה־געפֿילן — דאָס מוזן געוויס אים
 „פֿאַרחושן זײַן האַרץ און זײַן קאַפּ...“

*

— „אַהער ברענגט די מלפּה, און פֿריילעך זאָל ווערן,
 זאָל הערן און זען זי די וועלט!
 און אַלץ זאָל זי הערן און טרײַהנט איר שווערן —
 פֿאַר אויגן פֿאַר מײַנע געשטעלט!“

*

דער „מלך“ איז שיפור, און ס'ווערן אין צאָרן
 געבוירן געדאַנקען פֿון ווײַן,
 זכרונות — פֿאַרנעפֿלטע, פֿאַרטויבטע געבאָרן
 פֿון עפעס אַ שוידערלעך פֿיין.

*

דער טאָג קומט געלאָדן מיט נײַע באַגערן.
 פֿון נאַכט און פֿון שוואַרצקײט געוועקט — — —
 און אסתר — אַ ליכטיק פֿרימאַרגן־גרין שטערן
 ווערט טיף אין מײַן האַרצן אַנטפֿלעקט.

ה ב ד ל ה

אַ שווערער, זילבערנער, אן אַלט הַבְּדֵלֶה-בעכער פֿול מיט ווייַן,
 און כ'קוק אין אינעווייניק טיף אַרײַן,
 און טונקל בליקט פֿון דעם אויף מיר און ציטערט מיין געזיכט
 אין שימערשיין פֿון אויסגעפֿלאַכטענעם הַבְּדֵלֶה-ליכט —
 און לאַכט צו מיר מיט וויינענדיקע, וויינענדיקע אויגן גרויס אַ פֿאַר,
 צופֿרידן-טרויעריק. ביז גאַר!
 און אויגן ריידן עפעס מאַדנע דײַטלעך קלאַר,
 נאָר כ'קאָן נישט די באַדײַטונג, זייער מיין פֿאַרשטיין,
 און כ'זע און כ'פֿיל זיך איצט אַליין — —
 אַד! פֿלוצלינג ווערט דאָס ליכט פֿאַרלאַשן אין די הענט.
 עס שווימען אין דעם חושך וויינט אַוועק פֿון מיר די ווענט
 און איך — איך ווער פֿון פֿינצטערניש פֿאַרבלענדט,
 און בנשימה אַחת טרינק איך אויס דעם גאַנצן פֿוס...

— האָ? וואָס?... מיט מיר געשען — וואָס איז עס?... וואָס?...
 כ'האַב אויסגעטרונקען זיך אַליין, זיין גופֿא מיטן ווייַן,
 און ס'איז פֿון שפּיגלען זיך די שיכרות טיף אין מיר אַרײַן.
 און האַלטנדיק אַ פֿוסט הַבְּדֵלֶה-בעכער, מאַך איך „בורא פֿרי הגפֿן“,
 און ס'זינען מנינע אויגן אויפֿגעריסן אַפֿן.

צ ע ר - ל י ל י ע ן

(טריאלעטן)

1

איך טראָג אויף מײַן קאַרק דעם באַרג סיני פֿון ליבע;
און וועל איך נאָר צווייפֿלען — באַגראַבט מיך דער באַרג.
אין טעג און אין נעכט פֿון די אומעטן טריבע
איך טראָג אויף מײַן קאַרק דעם באַרג סיני פֿון ליבע;
און כװייס ניט פֿון ווייטיק פֿון מײַנעם די סיבה.
און שטאַרק איז מײַן טרער — מײַן בטחון איז שטאַרק,
ווען כװאַט אויף מײַן קאַרק דעם באַרג סיני פֿון ליבע;
און וועל איך נאָר צווייפֿלען — באַגראַבט מיך דער באַרג.

2

דײַן טרער זוכט אין וואַנדלען — דערלייזונג אַ תּיקון,
און פֿאַלט דאָך לסוף מיר אַרײַן אין מײַן האַרץ
אַ פּערעלע טרויער פֿון אוצר אַנטיקן.
דײַן טרער זוכט אין וואַנדלען דערלייזונג אַ תּיקון,
אַ טויעלע פֿאַלט אויף די דאַרשטיקע גליקן,
דײַן טרער איז געפֿאַסט אין דײַן אויגרינגל שוואַרצן.
דײַן טרער זוכט אין וואַנדלען — דערלייזונג אַ תּיקון,
און פֿאַלט דאָך לסוף מיר אַרײַן אין מײַן האַרץ.

3

וואָס איז אויף די לוחות אויף מײַנע געשריבן
געווען פֿון מײַן יונגן נשמה-געדאַנק?
וואָס שטויב איז פֿון זיי נאָר אַ הויפֿן געבליבן!
וואָס איז אויף די לוחות אויף מײַנע געשריבן
געווען? ניט מער — ווי נאָר ליבן און ליבן!
דער שטויב איז פֿאַרטריבן. אויף אייביק? אויף לאַנג!
וואָס איז אויף די לוחות אויף מײַנע געשריבן
געווען פֿון מײַן יונגן נשמה-געדאַנק?

4

ס'איז שפעט שוין בנינאכט. און עס רוט ניט מנן בענקען.
 עס הערט זיך א שפילן פון קלעזמער אין גאס.
 א שפאס — צי דיין הייליקייט וועל איך געדענקען?
 ס'איז שפעט שוין בנינאכט... און עס רוט ניט מנן בענקען;
 מיט טרערן צי קאן מען העם אומעט פארשווענקען —
 זיך שענקען חטאים? פארוואַנדלען אין שפאס.
 ס'איז שפעט שוין בנינאכט און עס רוט ניט מנן בענקען;
 עס הערט זיך א שפילן פון קלעזמער אין גאס.

5

מיר דוכט זיך, עס גיסן זיך אויס דיר די אויגן,
 ווען וויינען דו וויינסט אויף דעם קבר פון טרוים.
 פארבני איז די ליבע — א טויב אונדז געפלויגן,
 מיר דוכט זיך, עס גיסן זיך אויס דיר די אויגן;
 איך האב זיך פאר אימה אין דרינען געבויגן.
 א קנויל אינגעצויגן — מנן הארץ ווערט א תהום.
 מיר דוכט זיך — עס גיסן זיך אויס דיר די אויגן,
 ווען וויינען דו וויינסט אויף דעם קבר פון טרוים.

6

איך גראב איצט א קבר, פון אונז — דער רידל.
 וואס זוך איך אין קבר? מנן טרויעריק הארץ?
 איך גראב איצט א קבר און כ'זינג מיר א לידל.
 איך גראב איצט א קבר, פון אונז — דער רידל.
 מיך זידלט א קברן, א שפיציקער יידל,
 וואס האלט איצט ס'משוגענע פידל — מנן הארץ...
 איך גראב איצט א קבר, פון אונז דער רידל.
 וואס זוך איך אין קבר? מנן טרויעריק הארץ?

ט ר י

(טאָנקעס *)

מיט זיין העלקייט פֿאַרטרויערט...
זאָג מיר: שיינקייט געדויערט?

ביסט מיד, ווי אַ טויב
אויף דער נאַכט נאָכן פֿליען.
דיין קעפל דערהויבט,
ווען דיין ליבסטער טוט קניען,
אויב — דו ווילסט זיך באַמיען.

איך וואַקל זיך, כִּפֿאַל
אויף די זאַמדן וואָס בריען.
מיין תּפֿילה איז „טל“,
כִּימוז זיך פֿאַלן באַמיען,
ווייל — מען טאַר דאָך ניט קניען

דער האַרבסט פּויקט אין שויב
מיט אַן אומעט אַ נניעם.
און נאַנט פֿליט אַ טויב,
נאָכן חורבן... פֿאַרבנ אים —
פֿון מיין האַרץ — ירושלים.

עס נידערט אַ טוי,
פֿאַלט אויף פֿעלדער פֿון שלאַכטן
— צי ווייסטו גענוי,
וואָס אַ ריטער קאַן טראַכטן —
מיט אַ ווונד אַ פֿאַרמאַכטן?

מיין הימל איז בלוי —
אויסגעשטערנטער פֿרומער.
און דו ביסט דער טוי —
פֿון דעם האַרבסטאָונט קומער,
צי פֿון זונאוויפֿגאַנג — זומער?

און שיר השירים
איז מיין ליבסטערס געזאַנגען.
צו קושן איר שטים,
צו פֿאַרנעמען די קלאַנגען —
דאַרף מען הימלען דערלאַנגען.

אַ הירש איז דיין בליק,
וואָס וועט קיינעם פֿאַרמנדן,
פֿיל קוואַלן פֿון גליק
טויען ברעמען פֿון ליידן —
די פּרוכטלעך זיידן.

כִּיזע שטענדיק דעם שנין
פֿון דיין בליציקן שטערן.
סני שיפור פֿון וויין —
פֿון די אייגענע טרערן,
סני — אין ניקטערן קלערן.

אין פֿינצטערע נעכט
זוכט דיין שטערנדל, לוייערט —
פֿון חושך פֿאַרקנעכט.

* טאָנקי ווערט אַנגערופן אַ יאַפּאַנישע פֿאַרעם פֿון ליד אין 5 שורות,
וועלכע גראַמען זיך — 1 מיט 3 און 2 מיט 4 און 5.

נסתרות

לכבוד ד. פרישמאן

א בלויער סאמעט-יאַרמלקעלע קליין,
 און ס'באַמבלען זיך צוויי לאַקן-פּאָותלעך געקרייזלטע, מלא חן,
 אַן אַטלעס-זשופּיצל... אַ רויטע טיכל שיין
 און זאַקן ווייסע, זינדענע, געצויגן ביז די קני.
 איך טו מנן שאַרפּע ציגן-בערדעלע אַ צי —
 און כ'פּלי!
 און ס'זווערט די גרויסע ערד — אַן ערדעלע ווי קליין!
 און ס'האַבן שטערן טויזנט טעם און טויזנט חן,
 און אַלע וועלטן, אַלע וועלטעלעך — אוי, אוי, ווי שיין!
 און איך אליין ווער גרויס — אַ, גאַט, אַ ריז!
 און כ'גיב פֿון גרויסן הימל זיך מנן חלק עולם-הזה שטיק אַ ביס.
 ס'איז בלוי און זיס...
 אַ פּלי אַהין, אַהער! ס'געדויערט ווי אַ ווונק, ניט מער,
 און איך באַשאַף די שטערן און צעשטער.
 און קיינער קאַן מיך ניט און פֿרעגט ניט: „ווער איז דער“?
 און כ'קלער מיר אַפּטערס, ווי ס'איז וווּיל — איך פּלי,
 און קיינער זעט מיך ניט, קיין בייזער בליק פֿון הי — —
 און כ'פּלי...

זינגען איז דער עיקר

א סצענע פון משה בראדערזאגס אָפּערע דוד און בת־שבע, בעת בת־שבע
(רות לעוויאָש) זינגט דודן (משה רודינאָו) אַ וויגליד

מוזיק - דוד בייגלמאן

יידן שמידן

יידן שמידן, זינגען,
 זינגען איז דער עיקר;
 קלינגען אפזונס, קלינגען,
 שפריצן פֿונקען שטיקער.
 היי, היי, ווויל דעם
 שמידער,
 ווויל איז אים און גוט,
 זינע שטאל- און
 אפזון-גלידער

צינדן אונדז דעם מוט.

מענטשן, נעמען, בלינדע
 אין דער פֿינצטער טאפן,
 דארף מען זיי אצינדער
 פֿאדקעוועס צוקלאפן.

היי, היי, ווויל — — — (אפזון)

צער און צארן גלעזן,
 ווילן דוקא פֿריי זיין,
 דארף מען איבערשמידן
 שווערד אויף אקעראפזון.

היי, היי, ווויל — — — (אפזון)

— כ'האָב אַ מויד, אַ פּשר קעלבל,
 דו אַ זון, אפֿרים,
 מ'וועט זיי מאַכן אַ געוועלבל,
 לאַמיר שרעַבן תּנאים.
 כאַ-כאַ-כאַ צוויי מאות זילבער
 גיב איך זיי אין גאַנצן,
 איבער פֿעלדער, איבער וועלדער
 וועלן יידן טאַנצן.
 אַנידי, דיילדי, דידידי ...

וואַסערטרעגערס

ערד און שטיין איז דאָס געלעגער
 פֿון די בידנע וואַסערטרעגער.
 שטייט מען אויף כאור ואור
 מיט די עמערלעך אַ פֿאַר;
 טראַמפלט מען אַרויף, אַראַפּ,
 שלעפּן וואַסער טראַפּ נאָך טראַפּ.
 ווי אַ הויקער דריקט דער עול,
 שווערער ווערט ער וואַס אַ מאַל.

ווערן ווינטערנעכט אַליץ בלאַסער,
 ברוך השם מען שלעפּט דאָס וואַסער.
 היי, היי, זאווערוכעס!
 היי, היי, צעקאַכטע יוכעס!
 וואַסערטרעגער שעפּן וואַסער,
 טראַגן וואַסער, מים חיים,
 בשורות איז מען אַיך מַבְשׁוּר,
 אַז ס'וועט ווערן אומעטום אַ וועלט אַ נייע.

שפני־ארנין אין די ידים,
 ס'וועט נאך גוט זיין, פֿעטער חיים,
 ס'וועט נאך זיין אַ גוטער סוף
 וועל עס לעבן ל"ו,
 לאַמעד וואָו צדיקים, אוי,
 טראַגן וואַסער אַט אזוי,
 אַן אַן אויפֿהער שעפּ און שלעפּ,
 קלעטער אויף די הויכע טרעפּ.

ווערן ווינטערנעכט אַלץ בלאַסער — — — (אַאַז"וו)

ס'פֿיפּט און קריכט־אַרום דער דלות
 מיט צעריסענע שטיוואַלעס,
 סמאָליעט, ס'צופּט דער פֿראַסט און פּרעסט,
 פֿרירן קינדערלעך אין נעסט,
 נישט געגעסן דריי מעת־לעת —
 אַז מען זשיפעט, איז אַ נס.
 נאָר ס'גיט־אויף אַ נצער קול
 העלער, ליכטיק ווערן זאַל!

ווערן ווינטערנעכט אַלץ בלאַסער — — — (אַאַז"וו)

Erd un abtero iz dos ge-le-ger fun di bid-ne ve-ser-tre-ger abtoit men oif ke-or ve-or
 mit di c-mex-lech a por tramp-let meo a-roif a-rop shle-pu va-ser trop nach trop vi a boi-ker dreikder el
 shve-zer vest er vos a mol ve-ru vis-ter ocht elts bla-ser bo raebha-ehemmen shlept dos va-ser
 Heil Heil aa-ve-ru-ches! heil heil tse-koch-te in-ches! va-ser-tre-ger a shle-pu va-ser tro-gu va-ser
 ma-im che-im heu-roo iz meo sich me-va-ser aa-dret ve-ru a-mo-tum a velt a na-ic'

פראגמענטן

ווער לייענט אונדז...

(מעלאַנכאָלישע געדאַנקען פֿון אַ בריוועלע)

... אויף מײַנעם אַ רעציטאַציע־אַונט בק"ק קאַליש איז געקומען
אַ בחורל פֿון אַ קליין שכניש שטעטל מיך אַנקוקן. אַנקוקן. דעם פֿוטור־
ריסט בראַדערזאָן. צי איז עס נישט אַן איינהאַרניקע חיה מיט אַ
וויידל און מיט אַ פֿעל באַדעקט.

**

אין לאַדזש גופּא האָט מיך אַנומלט אַ ייד, אַ צינטונגלעזער.
געטראַפֿן און צווישן אונדז איז פֿאַרגעקומען אַזאַ שמועס:
ער: איז ווי גייט עס אַנך?
איך: נישקשה — אויף צרות!
ער: פֿון אַנער שרייבן האָט איר עפעס? ס'לוינט אַנך?
איך: הם... סטייטש? שניך צו זאָגן!
ער: איר ווייסט, די וויצן אַנערע, וואָס איר שרייבט, פֿאַרשטיי
איך נישט!
הייסט עס, אַז איך שרייב וויצן, און אַזעלכע וויצן, וואָס מען
פֿאַרשטייט זיי נישט!

**

הערשעלע (אַ פֿאַלקסמענטש) שמועסט בזה הלשון:
— כאַפט זיי דער וואַטנמאַכער. אין ניו־יאָרק, זעסטו, אין אַמע־
ריקע, איז דאָ אַ געזונטער ייִדישער לייענער! האַסט געזען: אַזוי פֿיל
צינטונגען! אַזוי פֿיל ביכער גייען דאָרט אַרויס! אויסגעצייכנטע לידער־
שרייבערס און פֿראַזאַיקערס!

— אמת טאקע! אויסגעצייכנטע! ווי מען דערציילט מיר אָבער, איז דאָרט דער קאָנטינגענט לייענערס נאָך אַ באַגרענעצטערער, נאָך אַ אינדעפֿערענטערער.

אמת טאקע, ביכער ווערן דאָרט פֿאַרהעלטנישמעסיק פֿאַרקויפֿט. און אויף אַזאָ שטייגער:

גרינע האָבן זיך שוין אויסגעגרינט, געל געוואָרן. געקומען צו אַ פֿאַר גילדן און שאַפּ — האָט מען חתונה, און אַז מען האָט חתונה — קויפֿט מען זיך מעבל. און אַז מעבל און אַז אַ ספֿרי־שענקל (סימן אינטעליגענטישקייט), דאָרף מען אָנפֿולן מיט ביכער. האַנדלט מען אַינן ביי דעם ביכער־אַגענט אויף פּוץ אַ רעשטל געשטאַרבענע קלאַסיקערס מיט גאַלדענע רוקנס.

גראַבע ביכער גייען שייך!

דינע בליבן אַליין!

עס זינען דאָ גראַבע ביכער און דינע ביכער!

די קלאַסיקערס שטייען ווי די זעלנערס, פֿינערלעך, אין גליכע רייען, אין די אַלמערלעך, און די יונגע שרייבן פֿאַר זיך און קיבעצן איינער דעם אַנדערן:

— הלמאי טאקע האָט באַלזאַק געמעגט אַנשרייבן אַ ראַמאַן, אַרויסגעבן אים אין איין עקזעמפּליאַר און אַוועקשענקען איינער אַ דאַמע?

— וואָרום מען שרייבט דאָך נאָר פֿאַר זיך...

— אַ ליגן, אַ ליגן! שקר וכזב!

**

וועגן די כעלעמערס דערציילט מען אַזאָ מעשה: ויהי היום, איז דעם כעלעמער רב, רבי לעמעשקע זצ"ל, געקור־מען אויפֿן זינען אַ מחשבה, אַז משיח דאָרף בקרום בימינו אַנקומען אויף זיין וויסן אינזעלע — אין דער וועלט אַרנן. עס איז שוין רעכטע צייט געקומען. האָט ער קהל גערופֿן, אַן אַסיפה געמאַכט און בהספּם פּולם איז געבליבן, אַז היות, אַזוי ווי כעלעם ליגט אַ ביסל

אָפגעלייגט אין דער זינט פֿון דער וועלט — פראָפעסאָר א זאָגט, אָ דאָס איז די סיבה, וואָס די זיטן און מנהגים, ווי אויך די אייגנארט איז בײַ די כעלעמער עד היום קאָנסערווירט, און היות אזוי ווי משיח וועט בקרויַ בימינו, געוויס קומען, און אזוי ווי כעלעם איז אין אַ זינט אָפגעלייגט און משיח קאָן חס ושלום אויסמנדין די שטאַט, בכּן איז געבליבן בהסכּם פּולם, מען זאָל דינגען דעם שמש' — ער זאָל אַכטונג געבן, צי ער רייט נישט, צי משיח איז שוין נישט אַרויס אין דער וועלט. כעלעם איז פּידוע אָן אַרעמע קהילה, האָט מען דעם שמש באַשטימט דערפֿאַר צוויי גילדן אַ וואָך שכירות — נישט מער. קלאַגט זיך, געבעך, דער שמש וויינט מיט ביטערע טרערן: — סטניטש, איד האָב אַ ווייב מיט קינדערלעך, אַ מענטש מיט אַלע מענטשן גלייך. איך וויל אויך עסן.

טרייסט אים דער רב, ר' לעמעשקע זצ"ל:

— ביסט גערעכט, ביסט טאַקע גערעכט, אָבער וואָס קאָן מען דיר העלפֿן? פֿון וואָנען, נעמט מען? פֿאַרגעס נישט, ס'איז טאַקע קנאַפ שכירות, אָבער דו וועסט עס באַקומען בײַ דינן גאַנצן לעבן, אייביק וועסטו עס האָבן, ביז משיח וועט קומען.

**

אויך מיר, יידישע דיכטערס, קיין עולם הזה האָבן מיר נישט, אָבער פּבוד און עולם הבא — ביז משיח וועט קומען...

צו וואָס?

אין דער גאַרלעצטער צינט איז אויף אונדזער ליטעראַרישן מאַרק געוואָרן אַקטועל אַ מין חולאת ר"ל, וואָס איך האָב קיין אַנדער נאָמען נישט פֿאַר איר ווי — ליטעראַרישע היפּאָכאָנדריע! — מען שרייבט, און מען שרייבט, און מען שרייבט — מען דרוקט, און מען דרוקט, און מען דרוקט — און אַלע אויף איין קול:

— אינדז גניע-מא-אינטא! (אויפן פויקישן דיאלעקט) און —
מיר גליען אונטער (אויף ליטוויש).

וואס גייט אונטער? ווער גייט אונטער? פון וואגען נעמט זיך די
פאניק?

איך ווייס נישט ווער עס איז געווען דער איגיציאטאר און דער
באגסטערער פון דער מרה-שחורהדיקער ארמיי.

צו דעם ענין האבן שוין אויך צוגעלייגט זייערע טאלאנטירטע
הענט: ליוויק, גלאזמאן, מנחם. און לויט מנין אריענטירן זיך אין
ראוויטשן — רעדט אויך ער וועגן דעם איבעם דיסקוסיע-ארטיקל
"וועגן די פערספעקטיוון פון דער יידישער ליטעראטור".

דאכט זיך, מאדערנע מענטשן — מנינע ליבע חברים — און
דאך, זאלן מיר מוחל זיין, אזעלכע וויינערס, אזעלכע קלאגמוטערס
פון מאנסבילשן געשלעכט...

און א קאנסעקווענץ? א קאנסעקווענץ — אפגעהיטן זאל מען
ווערן — א ריייוויבערישע א גערוועזענע א בשום אופן נישט אויס-
געהאלטענע!

לייענט מען ברוך גלאזמאנס ווידי "פיאנערן". דוכט זיך אויס:
אט-אט פאלן זיי, די אמעריקאנישע הימלען, אויף אונדזערע איינ-
זיטיקע פינאנערן, און ס'עקט זיך אונדזער... ביכערוועלט...

... ביי אונדז, פונקט להיפוך, האבן נאך א תיקון, א צו-גרויסן
תיקון, פארשיידענע מינדערווערטיקייטן אויפן ליטערארישן, מוזי-
קאלישן, מאלערישן און טעאטראלישן געביט!

נישט צו פארזינדיקן!

און אז גוטע ביכער גייען שלעכט — א גוט בוך — מוז האבן
א גוטן ליענער. א גוט בוך — מוז האבן א דערצויגענעם, דאס איז
גאר נישט קיין חידוש, ליענער.

איך וועל געבן נאענטע ביישפילן:

* ביכערוועלט ג' 2, ווארשע.

אַז מען חזרט אין דער שול אויף אויסנווייניק, „דזשיאָדי“ — קאָן מען דערנאָך תּוֹפֵס זײַן „טשיהאַניע נאָ באַגאַ“.

אַז איך האָב, בעווונותי הרבים, געזוברעוועט * אויף אויסנווייניק „פּאַלטאַווע“, „טשודען דניעפר“ און שטיקער פֿון „דעמאַן“ — האָב איך שפּעטער הנאה געהאַט פֿון יעסענינען, פֿון לייוויקן, גלאַזמאַנען, בראַדערז... (אַך, מײַן גאַט, ווי אומבאַשיידן!) און איך האָב געוואָסט, ווי צו ליבן און לויבן מײַנע יונגערע און עלטערע קאַלעגן אויף ביידע זײַטן פֿון ים, און ווי נתפעל ווערן פֿון דער הערלעכער „פּישוף“ מאַכערן פֿון קאַסטיליע“...

...עפּעס מיר נישט, דיר נישט, הייבן מיר זיך אָן צו פּילפּולן וועגן דעם „קיום פֿון אומה און שפּראַך“, און מיר באַיאַמערן זיך און מיר באַקלאַנגן זיך, און מיר מאַכן זיך רעקלאַמע דאָרט, וווּ מיר דאַרפֿן עס לחלוטין נישט האָבן!

מען קאָן דאָך נישט קומען מיט אמתער ליבע צום פּאַלק, און זאָגן: קויף מיך... קויף מײַנע ביכער!...

איין זאָך מוז אָבער פֿאַר אונדז קלאַר זײַן, אַז אויב דאָס פּאַלק „קויפֿט“ אונדז נישט, אַפּילו בײַ די גרעסערע יללות און שטומע פּאַרוורפֿן — איז עס נאָר אַ באַזונדער, אַז עס האָט נישט פֿאַר וואָס. זיי ווילן נישט טרינקען שאַמפּאַניער און באַגענוגענען זיך מיט עפּל-קוואַס!

אַז דאָס פּאַלק אָבער דאַרף אונדז, מוז אונדז, צוזאַמען מיט אונ-דזער ליטעראַטור און שפּראַך, האָבן — איז אויך דאָ אַ סימן. והאַ ראַיה — מיר זײַנען!

טאָ, וואָס באַדײַט עס, אויב אַזוי, דאָס שטענדיקע צולייגן צו דער נאָז אַ פּעדער און דאָס אויספרווען, צי מיר לעבן נאָך צי ניט? צו וואָס שרעקן און אַנוואַרפֿן אַ פּחד און אַרומגיין מיט טרויע-ריקע מתים-פּנימער?

און צו וואָס זיך אַליין טרייסטן מיט פּילפּול?

1924, אין פּוילן

* געלערנט, צו קענען „ווי אַ וואַסער“.

גייען ארומגענומען

לידער פאר קינדער

מיט מוזיק פון ישראל גלאדשטיין

שבת־צור־נאכטס

Andantino

מאדארן ביז: קען - גלייך יען יקליי, כער - גלע - גען - קליי
 ! באָס איז באָס קיין יך דער זינגט, דען - מיין דער זינגט
 . פלייס יא פלייס, לען - פֿען, לען: פלייס - לען - שטרייט קען - די
 רהם - איז באָס: דען - נע - שיי - פֿען - באָס די זאָגט

קלינגען גלעקער,
 קלינגען גלאַקסן —
 ביים און באָס;
 זינגט דער זיידע,
 זינגט דער זקן —
 באָס און באָס;
 זינקען שטראַלן,
 פֿאַלן, פֿאַלן —
 פֿלייס און פֿלאַם;
 זאָגט די באָבע
 שיינע דאָבע:
 „גאָט פֿון אַברהם“...

— אַ גוט וואָך דער
 וועלט, דער גאַנצער —
 אַ גוט וואָך!
 — טאַטע, נאָך
 הַבֿדלה־זייגן,
 אַ ביסל נאָך!
 — מאַמע, מאַרגן,
 ווייטער זאָרגן —
 אין דער קראַם?
 קלינגען גלעקער,
 קלינגען גלאַקסן —
 ביים און באָס.

בלומען

Tempo di Marcia (אין 2/4 דור)

מיט מיר הען - נע , שען - ריי דער - וועל , נען - פיל דער - פעל
 יין מיר הען - נע , מען - בלי - שען - קי - לע - ט
 , פען - יי - נע רוס - יי מיר הען - נע
 , פען - בלי - נע יי מיט קיאונט - גע - און
 ציר - טען - ביי - דעם יין

פעלדער גרינען, וועלדער
 רוישן —
 גייען מיר מיט פולע קוישן
 בלומען און א שיעור...
 גייען מיר ארומגענומען
 און באקראנצט מיט יונגע
 בלומען
 אין דעם בונטן ציר...
 זינגען, שפרינגען מיר און
 טאנצן
 און פון גליק די אויגן
 גלאנצן

בלומענדיק און רייך!
 ווער באקראנצט וויל זיך פון בלומען,
 זאל צו אונדו, צו אונדו זאל קומען,
 קומען זאל צו גיין!
 מירן אפגעבן אין גאנצן!
 און אין פעלדער ווינטער טאנצן,
 לאזן ווינט זיך גיין!
 לאזן ווינט זיך גיך, געשווינדער,
 וועל מיר זענען אלע קינדער —
 בלימעלעך אליין!
 היי, איר, ברידער, שוועסטער, פריילעך,
 ווי שולמית, שלמה מלך —
 קומט אויף בלומשפאציר...
 פעלדער גרינען, וועלדער רוישן —
 גייען מיר מיט פולע קוישן
 בלומען און א שיעור

צ י פ ע ל ע

עס האָט די קליינע ציפעלע
פֿאַרביסן זיך אַ ליפעלע...
— אוי, ציפעלע, וואָס וויינסטו?
אַן עפעלע — דאָס מיינסטו?
— אוי, ניין, ניין, ניין,
ווער זאָגט עס, אַז איך וויין?

עס האָט די קליינע ציפעלע
פֿאַרקניפט דאָס מויל — אַ קניפעלע...
— אוי, ציפעלע, וואָס וויינסטו?
צוויי עפעלעך — דאָס מיינסטו?
— אוי, ניין, ניין, ניין,
ווער זאָגט עס, אַז איך וויין?

און ס'טרייסלט זיך איר קעפעלע
צוזאַמען מיט איר צעפעלע.
— אוי, ציפעלע, וואָס וויינסטו?
צוויי עפעלעך — דאָס מיינסטו?
— אוי, ניין, ניין, ניין!
איך וויל אַ קוש — נישט מיין!

Tempo giusto

פֿאַר ליע - פֿאַר בי - נע - קלי - ר הָאָט עס,
וואָס ליע - פֿאַר בי - נע - קלי - ר הָאָט עס,
אוי, מינס - טו - ר אָס ליע - פֿאַר בי - נע - קלי - ר הָאָט עס,
וויין און אַ קוש, עס זאָגט ווער, ניין, ניין, ניין.

א י ת ו מ ל

— וואָס ביסטו, יינגעלע, אזוי פֿאַרטערננט?
 וואָס ביסטו, יינגעלע, פֿאַרטראַכט?
 — אַך, מנין הימל איז נישט אויסגעשטערנט,
 פֿינצטער, פֿינצטער איז מנין נאכט.

אַך, געשטאַרבן איז מנין טאַטע־מאַמע!
 ס'האַט אַ וואַלקן זיי פֿאַרשטעלט:
 הויך אין הימל זינגען זיי מסתמא.
 כ'בין אליין דאָ אויף דער וועלט...

Let's

וואָס רענט טרעק-פֿעל אַ לע - גע - טו - טו - ביס יואָס
 ? טראַכט פֿער - לע - גע - ווי - טו - ביס
 , רענט - טע - גע - וויס יט - ווי - פֿעל - יי - פֿין , פֿין
 .. נאָנט פֿין - ווי - טע - פֿינט טע - פֿינט

אַכט אַ זייגער

Retardation

1. ווי דער זיגער
 2. פאר ייל - טו - ווי דער זיגער
 3. פאר ייל - טו - ווי דער זיגער
 4. פאר ייל - טו - ווי דער זיגער
 5. פאר ייל - טו - ווי דער זיגער
 6. פאר ייל - טו - ווי דער זיגער

זינגט דאָס זייגערל פֿאַרצויגן:
 ביים און ביים! געשלאָגן אַכט.
 צינט צו עפֿענען די אויגן:
 ס'איז אַוועק, אַוועק די נאַכט...
 טיך און טאָך — דער פֿאַמפעדיקל
 גייט זיך ווּגיטער אום זיין וועג;
 נאָך אַ שטיק און נאָך אַ שטיקל:
 ס'איז דער וועג גאָר אַן אַ ברעג;
 און די זון דערוועגל שפּאַצירט זיך,
 צירט זיך אויס אין פֿלאַמענגאַלד.
 אַלדאָס לעבעדיקע רירט זיך
 מיטן טאָג, וואָס איך האָב האַלד;
 גייט די זון זיך לייגן שלאָפֿן:
 צינט שוין אונדז צו מאַכן נאַכט;
 און דער זייגער פּונקט געטראָפֿן,
 קלינגט פֿאַרשלאָפֿן אויסעט — אַכט...

Tempo ordinario

לַיֵּךְ - בַּע - טִי - הַעַן - פִּלִּי, הַעַן - פִּלִּי
 לַיֵּךְ - בַּע - הִי - סַע - וְיִי - סַע - וְיִי
 קַעַן - וְיֵלֵךְ דַּעַם צו הַיֵּךְ דַּעַר אִין הַעַן - פִּלִּי
 וְיֵךְ דַּעַן - בָּךְ סַע - הִי דַּעַם אִין רֵיךְ
 וְיֵךְ דַּעַן - לֵךְ קִיט - בְּלוֹי דַּעַר מַטָּה
 - גַּע נִמְלֵךְ דַּעַם אִין - לִכְט אִין וְיֵךְ קַעַן - טַט
 , גַּע - סַע - לֵךְ גַּע וְיֵךְ דַּעַר אִין רִיכְט
 נֵה - חַה - חַה - וְיֵךְ וְיֵי מִיד
 אִין רַע - דַּעַן - יֵי , גַּעסַט וְיֵי מַעַן טַ קַ
 , וְעַלְט ע - פִּרִּי אִין רִיכְט עַר - וְיֵי גַעסַט
 גַּעלְט עַר טַרִי דַּעַר אִין סַע - לֵךְ הִי
 עַר - פִּרִּי צו רִוּפֵט רִוּפֵט אִין וְעַלְט דִּי קִוְעַלְט
 לַיֵּךְ כַּע טִי יַעַן - פִּלִּי רַעַן - פִּלִּי לִוּפֵט
 - כַּע אִיג מִיֵּן אִין , לַיֵּךְ - כַּע - הִי אִין לַעַן - בִּי - מַנֹּס
 קִיט אִין קִיג כַּעַן - טִי : גַּלִּיט

ט יי בעלע

פליצען, פליצען, טייבעלעך,
 וויסע, וויסע הייבעלעך,
 פליצען אין דער הויך
 צו דעם וואַלקן רויך...

אין דעם הימל באַדן זיך,
 מיט דער בלויקייט לאַדן זיך,
 טוקן זיך אין ליכט,
 אין דעם גאַלד געדיכט.

און דערנאָך — געלאַסענע,
 מיד, ווי נאָך אַ חתונה,
 קומען זיי ווי געסט —
 יעדערע אין געסט...

זייער היים איז פֿרֿייע וועלט.
 הימל איז דער טרֿייער צעלט.
 רופֿט צו פֿרֿייער לופֿט;
 קוועלט די וועלט און רופֿט.

פליצען, פליצען טייבעלעך
 מאַנסבילן און ווייבעלעך...
 און מנין אויג באַגלייט
 טויבן, קינד און קייט!

Mod. to Cant.

למך - מ - פילן - נג - פי
 ציפא ציפא ציפא היפא היפא היפא

ציפא ציפא ציפא היפא היפא היפא לעב איך כהאב

Cant. Mod. to assai

10. היפא - מ קומט
 10. היפא - מ קומט
 לעב איך כהאב, למך - נג - פי, למך - נג - פי

15. למך - נג - פי
 15. למך - נג - פי

איהר רע - ט, איהר רע - ט
 איהר רע - ט, איהר רע - ט

לע - קו א סט, בעל - קו א סט
 לע - קו א סט, בעל - קו א סט

צו - טע און דין בעל - טע א רע
 רעל - טע א מיט וכל - רעל - טע

פער צוויי א רופט ציק - אי ציק - אי
 רעל - טע א רעל - טע

היפא היפא היפא רעל - טע רעל - טע

למך - נג - פי, למך - נג - פי
 ציפא ציפא ציפא

ציפא ציפא ציפא היפא היפא היפא לעב איך כהאב

לעב איך כהאב, למך - נג - פי, למך - נג - פי

זומער-פייגעלעך

היפ, היפ, היפ! ציפ, ציפ, ציפ!
 פייגעלעך, פייגעלעך, כ'האב אנך ליב!

קומט אהערצו, פייגעלעך,
 פשרע איר אייגעלעך!

אינע מיט א וונסן בנכל,
 מיט א קולעכל — א מאכל,
 מיט א שנאבל דין און שפיציק
 זינגט א לידל: „איציק... איציק“

קומט אהערצו, פייגעלעך,
 פשרע איר אייגעלעך!

און א צוויטשערל א קליינער
 מיט א שטימעלע א ריינער,
 אויפן העלדול מיט א שנרל
 רופט א צווייטער: „צירל... צירל“

היפ, היפ, היפ! ציפ, ציפ, ציפ!
 פייגעלעך, פייגעלעך — כ'האב אנך ליב!

ד ע ר ה א ז

קוֹקאַרע־קו, האָז?
וואָס־זשע ווילסטו טאָז?
— כּוֹויל אין חדר גיין
קאָז איד נישט — אַליין?

קוֹקאַרע־קו, האָז?
וואָס־זשע זאָגסטו אָז?
— כּ׳זינג עס, יונגעלעכט,
אויפֿשטיין איז שוין צייט!

וואָס־זשע שרייבסטו, האָז?
ס׳טוט דיר וויי אַ צאָז?
שאַקלט האָז מיט באַרד:
— ניין, אויף ערנוואַרט!

וואָס־זשע ביסטו רויט?
ווילסטו אַ ביסן ברויט?
קוֹקאַרע־קו תּם,
וואָס איז רויט דיין
קאַפּ?

ווערט אין פעס האָז,
ווייסט נישט וואָס צו טאָז:
פּליט ער, ציט ער אַפּ...
— דרייט מיר נישט
קיין קאַפּ!

Stesso modo

האָז? קו - קע - קע - קו
דר - ח יין כּוֹויל טון י ווילסט זשע וואָס
ליין י נישט ייך קאָז נען
טוֹזעס זשע וואָס האָזן קו - רע - קו - קו
ליט - נע - יו - עס כּשריטק י
׳נייט שוין יזו שטענן - טרין

דריי שלייען

Tempo regiato

פֿון אַלע דעם טעגלעך
 פֿון אַלע דעם טעגלעך
 פֿון אַלע דעם טעגלעך
 פֿון אַלע דעם טעגלעך
 פֿון אַלע דעם טעגלעך
 פֿון אַלע דעם טעגלעך

אינעם טיכעלע
 דריי שלייען
 שווימען-אום צוואַ
 אין דרייען...
 ערשט פֿון ווינטן
 שווימט אַ העכט:
 — טאַטע, גאַט,
 ס'איז שלעכט!

אינעם טיכעל
 שרייען שלייען,
 ווילן זיך פֿון העכט
 באַפֿרייען...
 גיט דער העכט אַ
 רעכטן שפרונג:
 שלונג און שלונג
 און שלונג!

און דערשלונגען
 אַלע דרייען,
 אַלע שלייען,
 אַלע שלייען...
 איז דערפֿאַר ר' העכטלס קאַפּ
 הינט געווען
 אין טאַפּ!

מ-ע-ע!

ציגעלע-מיגעלע, מיגעלע-ציג,
 קום אהער צו מיר צוריק!
 קום אהער צו מיר צוריק:
 כוועל דיר געבן קעז א שטיק!

ציגעלע-מיגעלע, ציגעלע נאר,
 נא דיר קעז! א ביסעלע האר...
 און דערפאר — א ביסעלע האר:
 זאג, וואס ביסטו אזוי דאר?

ציגעלע, כאפ נישט... ווארט!... עהע!
 ווילסט נישט זאגן — גאר נישט? זע!
 ענטפערט ס'ציגעלע מע-ע-ע!
 און דאס יינגעלע לאכט: כע-כע!

ציגעלע-מיגעלע, ציגעלע, גאלד,
 זאלסט געזונט זיין, כ'האב דיר האלד!
 ווער האט וויסן דען געזאלט:
 מע-ע-ע טייד דיר פארוואלט?

Mod.to

The musical score consists of four staves of music in G major, 2/4 time. The melody is simple and rhythmic, with lyrics written below the notes. The lyrics are: 'ציג ליב מיין טיר, לע נע מי, לע נע מי, לע נע מי, קום ריק מיין טיר, קעז א שטיק, נא דיר כוועל'.

א ליגן

Tempo ordinario

רען - זי שפאט געהט כער - דע די אויך,
 יח - זי ב' בעל ש' - פ' רען - זי שפא רום - א אקס - א געהט,
 נון שטי - טו איהם זי אויך אין דעם,
 קאסן זיז דעס נאר וואו, נון ש' - זיג וואס וויך קל א פיס'

אויף די דעכער גייט שפאצירן,
 גייט אן אקס ארום שפאצירן
 מעשה באלעבאָס.
 האָב איך הויך צו אים געשטיגן,
 מיט אַ קול צו אים געשריגן:
 — הער נאַר, דאָס איז וואָס!
 האָט דער אַקס זיך גלייך דערשראָקן,
 ברעכט זיך פֿיס און הענט...
 לענד און רוקן זיך צעבראַכן!
 יום-טובֿ שבת אין דער וואַכן —
 האָט מען אים פֿאַרברענט!
 הערט וואָס אַלץ עס קאָן פֿאַסירן!
 גייט אָן אַקס אַרום שפּאַצירן
 אויבן, אויפֿן דאַך...
 זעט איר, כ'האַב עס נישט פֿאַרשוויגן!
 גלייבט איר נישט?? איר זאָגט — אַ ליגן?
 כ'האַב זיי נאָך אַ סך!

מ י י ז ע ל ע

מניזעלע קוקט פֿון לאַך.
 — מניזעלע, אַ גוט וואָרן
 מניזעלע זוכט, שנאַרכט.
 מניזעלע האָט פֿאַרכט.

סינעזעלע קעזעלע פֿילט...
 מניזעלע האָט דערציילט.
 — מניזעלע, זע, קוק:
 מניזעלע — טיוקו טיוקו

Moderato

א . ל . ע - ז . ע - מ י י . ז . ע . פֿון . קו . כ . ט . ל . ע . - ז . ע . מ י י .

פֿאַר . טֿי . כ . ט , ז . ו . כ . ט . ל . ע - ז . ע . מ י י . ז . ע . פֿון . קו . כ . ט . ל . ע . - ז . ע . מ י י .

א . ל . ע - ז . ע - כ . כ . ט . ז . ו . כ . ט . ל . ע - ז . ע . מ י י .

ל . ע - ז . ע - מ י י . ז . ע . פֿיל . ט . ל . ע - ז . ע - כ . כ . ט . ז . ו . כ . ט . ל . ע . - ז . ע . מ י י .

ל . ע - ז . ע - מ י י . ז . ע . פֿיל . ט . ל . ע - ז . ע - כ . כ . ט . ז . ו . כ . ט . ל . ע . - ז . ע . מ י י .

מ . י . י . ז . ע . ל . ע . - ז . ע . מ י י . ז . ע . פֿון . קו . כ . ט . ל . ע . - ז . ע . מ י י .

1 - 2

דער נאָמען מײַנער איז אַן אות — אַ צײַכן,
 דער שטילסטער פֿון די אַלע אותות און די מופתים גרויס און קליין —
 איך בין אַן אות, אַ צײַכן פֿון דעם העכסטן, טיפסטן גרייכן
 און פֿון נישט קאָנען בלייבן אויף אַן אומוועג שטיין.

און אויף דעם אומוועג אויפֿגעריסן זײַנען אַלע בריקן,
 אויפֿגעשוידערט — פֿאַרנט, אויפֿגעציטערט — הינטער מיר:
 טאָ זאָל דאָס וואָגלען אייביקע באמת זײַן מיין תיקון,
 בעת די שפורן אייגענע אין וואַנדער איך פֿאַרליר?

ס'איז אות — דער וועג אליין — די סתרי־תורה ורזין דרוין,
 און אות פֿון נישט דערגאַנגענער משיחות־פראַכט,
 דער דרך־מלך מײַנער — אַ וואָ דאָלאַראַז *
 אין לאַנגער, טומלדיקער און מבולבליקער נאַכט!

יא, ס'איז דער נאָמען מײַנער „יוד“ — אַזאַ אַן צײַכן,
 אַ מספר צען, און צען מאַל גרעסער איז מיין צער:
 איך בין אַן אות — אַ פֿאַלק וואָס איז זיך מכין —
 נאָך עונש אַפּקומען — צו לאַדענען אויף זיך דעם שכר דערפֿאַר!

* (לאַטיין) דער וועג פֿון פֿיין, אויף וועלכז ישו הוצרי איז בעגאַנגען
 צום גאַלאַטאָ.

2

נישט פֿאָדערט גלייך זיין פֿון אַ פֿאַלק — אַ מראה גאַר אָן אַנדער,
 נישט פֿאָדערט פֿונעם נע-ונד אַ שטאַלצן טראַט,
 נישט פֿאָדערט עס פֿון פֿאַלק, וואָס גייט יאָרטויזנט אין וואַנדער,
 אין איינעם זוכעניש גערעכטיקייט פֿון מענטש און גאָט.
 נישט פֿאָדערט עס ביי די, וואָס אין מדבריות-זאַמד פֿאַברענגען,
 אָן אייביק ווערן אין מיראַזשן אייגענע פֿאַרפֿירט,
 ביי די וואָס אומעטום די האַרפֿן זייערע פֿאַרהענגען
 און יעדער וואַגלוינט די סטרונעס זייערע באַרירט.
 נישט פֿאָדערט גלייכקייט פֿונעם פֿאַלק, וואָס איז געבויגן
 פֿון אַלע צייטן-שטורעמס זינט ווען זיך ס'געדענקט —
 צי האָט איר ווען אין טיף אַרבינגעקוקט אין יידנס אויגן;
 צי האָט איר ווען, ווי זיי, נאָך אויסלייזונג געבענקט?
 נישט מאַנט קיין גלאַנציק-טאַנצנדיקן טריט פֿון פֿיס געבראַכן,
 פֿון פֿיס געטונקענע אין שטויבן פֿון אַ ליאָדע וועג,
 פֿון פֿיס פֿאַרווונדיקטע פֿון שפּאַנען צום נצחון,
 בכדי משיחן אַראַפּצוברענגען אויך אין אונדזערע די טעג.

3

און אַז מיר זאָגן ייִד — דאַן דאַרף מען ברכה מאַכן, ווי אויף ברויט
 אַ לעבל,
 ווייל פּראַסט און ערלעך איז עס, ווי דער תּבואה-זאָנג אין פֿעלד,
 און אַז מיר זאָגן ייִד — דאַן מיינען מיר נישט ערבֿ-רבֿ, דאָס פעבל,
 די משומדים און די ערבֿ-משומדים, ס'אַפּפֿאַל פֿון דער וועלט!
 ווען מיר זאָגן ייִד — דאַן מיינען מיר נישט איבערלויפֿערס האַסטיק,
 דעם עבֿר פֿנעני דעם פֿאַרשטעלטן אין פֿרעמדן מנהג און אין טראַכט
 ווי אויכעט די וואָס קוילערן אין שטויב זיך פֿון סכּאַלאַסטיק
 און האַבן אויג און האַרץ פֿאַר אויסערוועלט פֿאַרמאַכט.

און ווען מיר זאגן ייד — דאן מיינט מען נישט דעם אַתה בחרתנו,
ווייל ס'קומט קיין שטאַלצקייטן נישט פאַר זיין אַ ייד:
דאָס זיין אַ ייד הייסט — אייביקייטן מאַנען און דערמאָנען,
דאָס זיין אַ ייד הייסט — פֿינער פּראָמעטעוסעס געהיט...

און אַז מיר זאָגן ייד — דאָן דאַרף מען צו דעם לעבן וואָכן
און אויפֿמאַכן די טירן-טויערן פֿון מענטשלעכן געמיט,
ווי אויף דעם ברויט מיט זאַלץ מען דאַרף אַ ברכה מאַכן
ביים שטיין אין די ד' אַמות פֿון דער ווירקלעכקייט, וואָס טראָגט
דעם נאָמען — ייד!

4

דורך מילשטיינער פֿון די יאַרטוויזנטער אַדורכגערעדערט,
דורך זיפּן פֿון יאַרטוויזנטער אַדורכגעזיפט,
איך האָב זיך צו דער געטלעכקייט געפֿעדערט
פֿאַרקוקט אין דור-דורות, האַפֿענונגלאָז פֿאַרליבט.

איך האָב זי ליב, די וועלט, און ליב דאָס לעבן,
און שטאַרקער ווי דער טויט מוזן ליבע איז צו זיי,
און כאַטש דער מלאך-המות שטייט מיר תמיד נאָנט, דערנעבן,
איז צו דעם חיות גרייט מוזן פֿליסטער און געשריי.

וויי, וויי, פֿיל ניסים מיר פֿאַרזעען פֿון דעם סך דאָ,
פֿיל ווונדער לאָזן מיר אַדורך אַן ווידערקלאַנג,
און מחמת ליבע צו דעם לעבן — האָט די אויבערמאַכט דער פּחדן,
דער מענטש — צום וואַלד-גולן דערפֿירט אין קריגערישן גאַנג.

פֿון זיי מיט שטיוול גראַב פֿאַרטרעטן קען מיך יעדער,
מיט קאַנווענאַנסן נאַרישע געבונדן און געקניפט,
מיך, וואָס כ'האַב זיך צו דער געטלעכקייט געפֿעדערט,
וואָס אינעם לעבן בין איך האַפֿענונגלאָז פֿאַרליבט!

5

ווי הייליק-וונדערלעך די וועלט איז באשאפן,
ווי שייך, ווי הייליק שייך עס איז דער מענטש אין איר,
ווי הייליק איז דאס בלוט — אפילו פון די אפן. *
ס'איז קדוש, קדוש, קדוש — יעדער לעבעדיקער ריר.

ווי וונדערלעך איז מאן און פרוי און קינד אין שפילן,
ווי הערלעך איז דער ציל פון זיי — פון זיך אליין באשטימט
און ווער האט דען דאס ביז געטאן? א, זיכער איבער ווילן,
וואס האט די וועלט די ניסימפולע צעלאַמיעט ** און פֿאַרקרימט?

א, ווער האט עמעצן דאס רעכט געגעבן אויף חלוקה?
און אויב פון אייך איז עס, טא וואס איז'ס פֿאַר אַ רעכט?
ווי שטייט עס, אז מען מעג אלץ רויבן און פֿאַרצוקן?
וואס איז עס פֿאַר אַן אויסטערלישער מין געפֿעכט?

וואס הייסט עס: אָפּנעמען בני עמעצן די הימלען בלויז?
וואס מיינט עס: אָפּנעמען בני עמעצן זיין חלק פֿון דער ערד?
א, הייליק-וונדערלעך עס איז די וועלט — מה נאה,
וואס איז צו מיר, צו דיר, צו אים — צו אַלעמען באשערט?

6

אויך איך האב צוגעלייגט אַ האַנט צום בוי פֿון בבל-טורעם,
צו אַנזער געצנדיגערישן בנין, פֿון פֿאַרויס פֿאַרפֿוילט,
אויך איך האב הויך און שיינקייט די לפנימדיקע ברייט געזייט
אויף שטורעם, אויף שטורעם.

אויך איך האב אין די רייען אַנזערע געגרוילט.

איך האב, ווי איר, צום בנין צוגעטראָגן ליים און ציגל,
און אויך, ווי איר, געשלאָגן ווילד געוואָרן מיט נישט-פֿאַרשטייך.

* (דייטש) מאַלפעס. — ** (פּויליש) צעבראַכן.

לסוף — פֿאַר מײַנע טױעגן צוגעהאַקט איז שלאָס און ריגל,
און יעדן אַנקום מײַנעם גלײַך באַגעגנט פֿרעמדער שטיין.
אויך איך האָב צוגעלייגט אַ האַנט צום בוי פֿון בבל־טורעם,
מיט אײַך פֿאַרמאַסטן זיך אין אייביקייט־געוועט,
און אַלע מײַנע מאַטערנישן, פּלאַגענישן און יסורים,
אויף זיבעציק לשונות האָבן זיך צעפּלאַפּלט און צערעדט.
די שבעים לשונות ברעקלען מיר מײַן לײַב און לעבן,
פֿאַרפּינצטערן, פֿאַרחושן מײַן טאַג און נאַכט;
מיר האָט דער מגדל בבל פֿרעמדע זיבעציק געגעבן
און פֿון די פֿרעמדע אַלע — די איינציק־אייגענע איז אויסגעלאָכט.

7

טיר־און־טויער אין איר היכל ליכטיקן עס זײַנען תּמיד אָפֿן;
מאַכט אומווערדיקייטן יעדער עזות־פּנים אויף דער שוועל,
טרעף איך אָפֿט, ווי הײַנט האָב איך געטראָפֿן,
פֿאַרוויינט, פֿאַרטרויערט איז זי, ס'ווערט פֿון איר אַ תּל.
יעדער קרענק פֿאַרשלעפטע און נישט־דאָ־געדאַכט וויל זײַן איר מײַן,
רופֿט זי אויסגעלאָסן, ציילט איר טאַג, איר שעה,
אַבער — זעט זי, הערט זי עמעצער אַמאַל פֿון זיי ווען,
בעת זײַן איר נביא קליגט זיך יעדער אומהיימלעכע קראַך?
און אַז איך זע און הער זי מיט דעם טיפּסטן פּינן געלאָדן,
צי לײַכט באַפּליגלט מיט בטחון און מיט פֿרייד,
אין בלוטן, טרערן פֿון די לאַנגע דורות הייס געבאָדן,
דאָן וואַרט זי, ווי אַן אַכנציאַריקע אויף לאַסקע און התּפעלות־רייד.
איך לייג דאָן אויף מײַן ברוסט איר זיסן קאַפּ געבויגן,
די טױונט טעם און חן פֿון איר — איר ליכטיקן געמיט,
און כּ'מורמל: — מיר פֿאַר דיר, פֿאַר דײַנע גוטע, קלוגע אויגן,
מײַן היים — מײַן ייִדיש, מײַן ייִדיש וואַרט, מײַן ייִדיש ליד!

8

דאָס איז דער פּנין וואָס לאָזט מיך נישט אין שלאָף אַפּילו לאַנדן,
דער ווייטיק וועלכער לאָזט אַ רגע מיך נישט אָפּ —
דאָס איז פֿאַר שפּלות פֿון דעם מענטש די שאַנדע,
די שאַנדע אומגעצוימט, וואָס טראַגט זיך אין גאַלאַפּ.

דאָס איז זי דאָך, וואָס שפּרייט זיך אויס אויף בערג און טאָלן,
וואָס טראַמט אויף פֿעלד און וואַלד, און טינד, און ים,
וואָס לויפֿט־אַרום אויף ברייטן וועג און שטעג דעם שמאַלן —
די שאַנדע — אומגעשטערט אין וואַסער און אין פֿלאַם.

דאָס איז דער ווייטיק וואָס צעפֿרעסט מיר מנין נשמה,
וואָס מאַכט מיך אומדערטרעגלעך טויב און בלינד,
זי איז עס, וואָס פֿאַרלירט אין זיג דערווייליקן איר נאַמען,
דאָס איז די חרפה מענטשלעכע, וואָס אויפֿגעוויגט פֿון ווינט.

עס איז אַ צייט אַזאַ באַעפּיגענע מיט סמינע, *
קלעק מיט סרחאדיקן איז באַגאַנווערט ** איטלעך פֿאַלק און לאַנד.
איך שטעם זיך פֿאַר דער פּשוטער דער ווילדער חיה,
מיר איז פֿאַר מענטשן־מין אַ חרפה און אַ שאַנד!

9

אַ שפּיל פֿאַר הפּקר איז מנין אַרעם ליב־און־לעבן,
און אַ פֿאַרענטפֿערונג פֿאַר הפּקרישן ניאוף און פֿאַר זנות,
אויף איינזען פֿון פֿאַרברעכערישקייט סתם איבערגעגעבן,
פֿאַר שפּאַס און שאַנד — דער אייסדרוק פֿון דעם הויכגענוס.

איך — אַ פֿאַלק וואָס תמיד זעט דעם גיהנום פֿאַר די אויגן,
וואָס אומאויפֿהערלעך שפּיר איך טיזולשן באַריר,
איך שפּיר, ווי שטינקענדיקע שדים־ליפּן חיות מנינעם זייגן,
ווי ס׳יאַגט ווילקיר מיך פֿון אַ יעדן טויער, יעדער טיר.

* סעקעציע פֿון מויל, סלינע. — ** אַנגערונען (מיט שפּייכען).

ס'ארא פֿאַרגלייך איז — גיהנום אויסגעדיכטעטער פֿון דאָנטע מיט העליש פֿינער, וועלכער פֿרעסט מיין קנאָכן און געביין, וואָס כאַפּט־אַרום אין פֿלאַמען די אַרעם־הייליקע אמונה־טראַנטע און לייטערט זי יסורימדיק צו אש להבה ריין?

אַ צילברעט פֿאַר די הפֿקר־ליינדנשאַפֿטן אנערע און לינדן, אַן אָנהאַלט איינציקער, ווען ס'ווערט אַן אָפּגרונט פֿונעם גרונט — מיין גורל לאַזט עס מיך נישט מיין שליחות אויסצומינדן: פֿון טראַנטע־הייליקער צו ווערן — פֿלאַם פֿון בונט!

10

דאָס ווייסן מיר — די ערד פֿאַר מענטשן־מין: די גרעסטע ברכה, דאָס ווייסן מיר — וואָס ס'הייסט די פֿרייד פֿון אַקערן די ערד, וואָס הייסט עס: זייען — די גערעטעניש — הער יום־טובֿ אין דער וואָכן

וואָס הייסט — פֿון רעגן און פֿון זון צו זיין גענערט.

מיר ווייסן וואָס עס הייסט פֿון ים און טייך די פֿולע נעצן אַרויסצושלעפֿן אויף צו ברכה מאַכן איבער גאָטס גענאָד, מיר זינען דאָך די לעצטע אַט־דאָס גליק און ברכה צו פֿאַרלעצן — געבענטשט איז דער, וואָס ערדנפֿרייד איז זיין געבאָט!

צי האָט איר אָבער, זינדיקע פֿאַרדאַרבער און פֿאַרשוועכער, געזען, געפֿילט דעם צער פֿון די באַזינטיקטע פֿון פֿעלד? וואָס ווייסט איר דען דערפֿון, וואָס ס'הייסט בזעת אַפֿיך — פֿון מאַטערניש אַן דעם גערעטעניש אין מי־ברשן־געצעלט?

וואָס ווייסט איר פֿון דער לאַסט: צו זיין אַן טוי און רעגן? וואָס ס'הייסט צו זיין אַ וואַגל־און אַ הפֿקר־קינד? וואָס הייסט עבֿודת־פֿרד אויף גלייכע און אויף קרומע וועגן, און זייען, שנעידן, מאַלן אינעם ווינט און אויף דעם חסד פֿונעם ווינט??

11

די זיגן און די בלוט־פֿאָרגיסונגען זינן לעבן מאַכן ראָז דיר,
 דו צייסט נצחונות, ווי די פֿאַטשערקעס, אויף די געשיכטע־שניר,
 און מיר — פֿאַר מיר יאַרטויזנטער — אַ פֿינצטערער, אַ לאַנגער
 פּרוּדור,

און ווינט און זאַמד, און וויי און ווינד צו מיר!

איך גיי און גיי, געלאָדנט און באַלעסטיקט איבער מנינע פּוחות,
 און הילכיק זינען מנינע טריט אין חושכן דעם קאַרידאַר.
 אַריבער מיר — איך ווייס — אַן אומענדלעכער הימל הויך איז,
 מיט מיר עס גייען מיט די אַלע דורות — דור נאָך דור!

איך האָב שוין איבער מיר אַ באַרג אַ געטלעכן געהויבן —
 מיט נעטאָ ונשמע האָב איך „טוונג טאַן געטאַן“ באַפֿאַר געהערט.
 צי ווייסט איר, וואָס ס'באַדינט צו טראַגן בערג פֿון גלויבן,
 און ביי דעם יאוש גרעסטן נישט פֿאַרצוויילען אין דער ערד?

פֿאַרפֿאַלן, טראַג איך אײַך, און טראַג אײַך איבער אין געוויסן
 ביז אַנקימען איך וועל צום פּרוּדורס לעצטן באַרם.
 און — צו פֿאַרדאַנקען מיר — געניסן טוט איר פֿונעם לעבן מיאוסן,
 און וואָס לעת־עתה ס'איז נישט חרובּ ומוחרבּ אײַער סדום!

12

מיר זינען: אײַן, שטאַל און גרובנס פֿון דעם גאַלד און זילבער,
 מיר זינען: צום גערעטעניש דער שפּריי־רעגן, דער טוי,
 אויף אַלדאָס לעבעדיקע זינען מיר ביז זעלבסטפֿאַרלייקענונגען
 פֿילבאַר

און אונדזער גלויבן איז וווּ הימל איבער הימל בלוי.

מיר קאַנען מילד און גוט זיין אין דער ליבשאַפֿט און הכּנעה,
 מיר קאַנען אַנצינדן די העלסטע זונען אינעם רוים,
 מיר קאַנען זיך צו געטלעכקייטן איבערענטפֿערן, פֿאַרטרויען,
 מיר קאַנען יאוש פֿירן אין די זעען פֿונעם אויסלייז־טרוים.

מיר זינען — אומצאליקע אוצרות פֿאַר גערעכטן סדר-עולם
 און מערער קאָנען מיר נאָך ווערן, ווייל אזוי באַשערט.
 אזאָ — דער גורל אונדזערער, וואָס ס'וועט נישט ענדערן קיין גרויל אים.
 וואָס האָט דען איבערגאַנג אַנטקעגן אייביקייט די ווערט?
 נאָר אויב איר וועט זיך נישט צו אמת איינציקן דערהויבן
 און ווייטער אונדז פֿאַרוואַנדלען אינעם שטויב פֿון אַנער שטן-טריט.
 דאָן ווייסט: עס קאָנען אַט-די אַשן און די שטויבן
 מגולגל ווערן אינעם אומקום-איפּעריט!*

13

אין די יריעות פֿונעם אַנזערנעם געדולד געוויקלט,
 איך קוק זיך צו. ווי ס'ברענען אָנגעצונדענע די שולן,
 ווי חזן טשוולשער עס האָט זיך איבער וועלט צעציקלט.
 ווי אַחן זאָגט מען נאָך דעם לצים-געץ דעם דולן.
 איך אַטעם-אַינן דעם רויך פֿון פֿאַרמעטן — צעאַשטע ספֿרי-תּורות.
 איך אַטעם-אַינן דעם צער פֿון די מיליאָנען ברידער מנינע.
 איך קוק זיך צו, ווי אַלץ אַוועקגעשטעלט קאַפּויער איז.
 נאָר — ס'איז צו קיינעם נישט געווענדט מנין טענה.
 מיך אַרן נישט די אַלע שדים-שמחות און גדולות,
 נישט איך בכוח בין צו מינטערן, צו שרייען: — האַלט!
 איך ווייס, ס'איז שווער צו זיין מיושבֿ אין אַ דולהויז;
 אויף מנין געשריי געוואָלד דאָס עכאַ ענטפֿערט — וואָ-אַ-לד!
 נישטאַ אויף דעם, אויף וואַנזיין-כאַאַס קיין שום וועטאַ.
 אַ זינד איז צו אַנטלויפֿן אין די ערי-מקלט.
 און שוין דערפֿאַר איך וועל נישט לאָזן זיך פֿאַרפֿירן אין אַ געטאַ;
 כּיחאַב מוט צו וואַרטן, אינעם אַנזערנעם געדולד געוויקלט.

* אַ מושטאַרדע-גאַז, וואָס לעכערט די לונגען, באַנוצט צום ערשטן מאל
 פֿון די דייטשן אין דער ערשטער וועלט-מלחמה אויף די שלאַכטמעלדער פֿון
 איפּער, בעלגיע.

14

עס גייט נישט דורך קיין טאג, איך זאל נישט זאגן ווידוי,
פֿאַר זיך — איך זאל זיך נישט מתוודה זען אין מינע זינד —
די אימת-מוות וויינט און וויינט אין אַלע מינע גלידער,
און אויף אַ רגע נישט די טויטשרעק עס פֿאַרשווינדט.

צי איז'ס אַ חידוש דען: אַז ס'אַרעם מאַלצייט איז — דער סם נאָר,
און כ'דריי אין דרייען זיך פֿון קראַמף און וויי.
— הער, גאַט, וווּ נאָר דו ביסט: ס'איז אמת, וואָר — אַשמנו,
אַשמנו און בגדנו, אָבער — אַסור מער פֿון זיי!

ס'איז אמת, אַז מיר אַלע האָבן שווער געזינדיקט
ביודעים און בלא יודעים — אַלע מיר, פֿון גרויס ביז קליין,
במזיד און בשגגה האָבן מיר די פֿרע געקינדיקט,
און צום מיינסט פֿאַרזינדיקט זיך פֿאַר זיך אַליין.

נאָר זיי — זיי בלעכלען-אויס די ברוסטן די פֿאַראַדנע,
און ס'גלאַנצן אויף דער זון די העלדישקייטן פּוסט,
בעת מיר — מיר אַנען ריכטיקער — אַשמנו און בגדנו,
מיר זאָגן ווידוי יעדן טאָג און קלאַפּן זיך אין ברוסט!

15

די תקופה אונדזערע — אין קלעם פֿון ווערג-שלאַנג אומגענומען —
זי האָט דעם היינט דעם אונדזעריקן באַלד דערוואָגן;
דאָס גסיסה-כאַרכלען קוילערט זיך אַרויס פֿון גומען
און באַלד פֿאַרנעמט זיך שוין די ווערגשלאַנג אויפֿן מאַרגן.

וואָס יונג — באַקלעקט זי מיט איר קלעק און סממע,
פֿאַרפֿינצטערט מוחות יונגע מיט איר גילט,
און נעע מחנות גייען אין מעכאַנישע אין גולם-רייען,
פֿון חסר-דעה און הפֿקות שיפור און פֿאַרבליפֿט.

עס ציט זיך אויס די שלאנג — אויף אלע וועגן ציט זי,
און אומעטום פֿון איר איז — שפור פֿון קריכעניש און בויג,
אָ, אומעטום עס שטרוימט אויף אונדז די אינקוויזיציע:
דורך ראַדיאָ, דורך דער טאַגזאַטונג און מענטשנאוּיג.

די תקופֿה אונדזערע, אין קלעם פֿון ווערגשלאַנג אומגעקלאַמערט,
באַוויזנט אונדז נאָך אַ גרוילן-פֿאַקוס, נאָך אַ גיהנום-קונץ;
ווי מוראדיק, ווי גוואַלדיק, ווי גרויזאַם אונדזער האַרץ עס האַמערט
אין הינט — אין ערבֿ ס'וועט די שלאַנג דערווערען זיך מיט אונדז!

16

געבראַכן, חרובֿ שטיי איך פֿון די מידע קני אויף,
און ענג איז מיר מנן וועלט, און ענג מנן שטוב —
עס האָט אין האַרץ זיך מיר אַרבינגעצויגן אױב,
וואָס האָט פֿאַרלאָזן ערגעץ-ווּ זיין גרענעץ-גרוב!

צעזעצט האָט ער זיך ברייט בני מיר אין האַרצן
צוזאַמען מיט חברים זינע, טרייסטערס דריי,
און ס'ווערט דאָס האַרץ אַ קוואַל פֿון בלוט פֿון שוואַרצן,
מיט וועלכן אויף די נייע הייליקייטן זייערע איך שפּני.

און כ'שרי אויף קוליי-קולות: — ראַטעוועט זיך מענטשן,
עס קאָן שוין ווייטער מער נישט אַנגיין דאָס געוואַלד,
איר זעט, איר זעט, עס ברענט דער לעצטער פֿונדאַמענט שוין,
איר זעט, ווי אין די פֿייערן — ווי איר אַליין פֿאַרפֿאַלט!

איך שריי מיט לעצטע פּוחות, אויגן — בלוט עס שפּריצן,
ווערט פֿינצטערניש אין בראַנד געדיכטער וואָס אַ מאַל,
און אַלע מנעע יאוש-דונערן און אויפֿלויכט-בליצן
הילכט-איבער טיף אין מיר פֿון אױבן דער קול!

17

איך ווייס עס אויף גענוי — ס'איז זיכטיקייט נישט מערער —
 ס'איז דאָכטעניש: פֿון אַלע זינטן — יעדער האַריזאָנט!
 אזוי געלערנט האָט מיך איטלעכער מעת-לעת — מײַן לערער,
 און יעדער האַריזאָנט גערופֿן האָט, געמאַנט.

און פּלוצים — צוגערויבט מען האָט מײַן וויסן מיר — מײַן אָנטאָן,
 באַגנבעט און באַגזלט האָט מיך נאַקעטקייט פֿון ווילדער וועלט,
 און איינגעלייגט, און צוגענומען אַלע האַריזאָנטן,
 צי אַפֿשר זיי, צו אַלדי שוואַרצע יאָר, פֿאַרשטעלט.

טאָ וואָגל איך אין אומעטיקע וויסטענישן פֿון אין-סופֿן
 צו דעם אומענדלעכן, דעם טרייסטלאָזן געדאַנק,
 פֿון אויסגאַנגלאָזיקייט געטריבן, דעם היפּוך פֿונעם האַפֿן,
 און אַליץ אַרום קריגט שאַרף דעם חלפֿשן און שרעקגעבלאַנק.

ווי מערקווערדיק — די האַריזאָנטן ווערן איינס נאָך איינס פֿאַרשווינדן,
 און שטערן אָנצוהערן זעט מען נישט געצויגן און געגליט;
 ווי מערקווערדיק — אין איבערבינדן איינטערדיקע אַלטע ווינדן
 עס ווערט מגולגל מײַן איצטיק ייִדיש ליד!

18

ווער האָט עס אויסגעטראַכט אויף אונדז — עס חכם ונבון,
 ווער — אויסגעטראַכט? ווער האָט אַ שפּאַס אַזאָ געמאַכט?
 די וועלט — אַ גלגול פֿון אַ שרעקנדיקער סאָווע
 מיט אַ שגעוין־רעטעניש אַרויסגעלאַכט.

זי לאַכט אין אויגן אונדז און קיכט פֿאַר דעם געלעכטער;
 — עס חכם ונבון, איי, קלוג, גאָר די וועלט!
 דער פּוּעלי־יוצא פֿון דורות אַפּגעהיטענע געשלעכטער,
 אַליץ — איינגעשטעלט, און אַלעסדינג — קאַפּויער געשטעלט!

א פֿאלק אין טרוים און טאט ביו איבערגלויבן האַסטיק,
 א פֿאלק וואָס קאָן נישט און וואָס טאָר נישט בלייבן שטיין,
 א פֿאלק — אין ליבשאַפֿט אינגעגלויבט ביו טרויעריקער פֿאַנטאַסטיק,
 וואָס קיין שום אַנדער קאָן באַגריפֿן און דערגיין.

און כאַטש אויף רייטוואָגנס פֿון טויזנטער די פּלאַגן
 עס יאָגט די סאָווע אונדז מיט פֿינצטערניש, פֿאַרשטאַרט,
 זי וועט אונדז מיט די גרויל-געוואַלטן נישט דעריאָגן;
 מיר זינען עס געווען און בלייבן — אַוואַנגאַרד!

19

אין ביך־השמשות — ערפֿ דעם געבורט און ווערן —
 עס וויינט די שכינה אין איר הימלנעסט:
 ווערן אויסגעלאַשן, ווערן אָנגעצונדן שטערן
 אין צילבאַוויסטן קיום און אין אינפֿאַריקן פֿאַרמעסט.

פֿון וועלכן נעסט, צו וועלכן נעסט — א פֿלאַטערן, א שווימען?
 אין שפיגל-אַזערע, אין סאַמע שטילן מיט —
 איך הער דאָס שטומע ציטערן פֿון שתיקה־יפֿה־שטימען,
 פֿון אומעטיקן גוססדיקן שוואַנען־ליד.

און צו דער זעלבער צייט, — די חושים מננע גרויל באַנעמען —
 איך הער דעם יונגלדיקן קוויטש פֿון שווינען־ליד...
 פֿאַר וועמען זאָל דער קיילער און דער שווינן זיך שעמען,
 די יעניקע — מיט אומצוכט אין געוויסן און געמיט?!

אין בית־השמשות מיט דעם גרויל און מיט עינינים שווערע,
 עס קומען־אָן צו מיר פֿאַרגליווערט־טרויעריקע געסט,
 בעת ס'לעשן זיך און צינדן זיך די שטערן,
 און שוואַן מיט שווינן עס גייט אין לידערשן פֿאַרמעסט!

20

עס זענען אויס די שטעט איצט אַפֿט ווי די בית-עלמינס אַלטע, אויף וועלכע ס'וואַגלען-אום צעטומלט לעבעדיקע מתים, וואָס איטלעכן פֿון זיי זיין קפֿר האָט זיך אויסבאַהאַלטן — ווער ווייסט דען, וווּ ער איז — דער טיטול ווייס אים!

בני איטלעכן פֿון זיי פֿאַרגליווערט איז צום טויט דאָס חיות, אַ קרבֿן פֿון אַ וועלט — דורך זיך אַליין פֿאַרדאַרבן, ס'איז איטלעכער פֿון יענער וועלט און ווייסט נישט פֿאַרוואָס הי איז זיין שמיכל און געלעכטער אָפּגעשטאַרבן.

קיין איינער האָט פֿון זיי קיין קדיש און קיין גואל, פֿון איטלעכן פֿון זיי האָט זיך די זון פֿאַרבאַרגן, די זון — אַ טלענדיקער קנזיל אין הימלען — בלוי אייל, אַן נעכטן, אַן אַ הינט און אַ מאַרגן!

און טאַמער וויל איך טרייסטן זיי מיט טרייסט מיט עכטער, אַז אין פֿאַרגלעך מיט טויט איז ס'לעבן בלויז אַ באַוויל, שיש איך גאַר אַרויס מיט ווילד-אומזיניקן געלעכטער, איך אַליין — פֿון אַט-דער גאַנצער וועלט — אַן אַבֿל...

21

כ'בין שולדיק — זאָגט איר — כ'ווייס עס: איך בין שולדיק, און אַלע מאַסן זינד עס זינען איבערפֿולט. דער ערשטער חטא מנינער — איך בין געווען געדולדיק, דאָס איז אַן ספֿק, ס'איז געווען און איז מנין גרעסטע שולד.

געשוויגן האָב איך לאַנג, געשטומט אויף אַנער עוולה, די ציין פֿאַרביסן זיך, מנין פֿינן געגליט צו שטאַל, איך בין צו-לאַנג געווען דער קרבנדיקער סבלן, און אינעם שניטער-פֿינער געשריגן „שמע ישראל“.

צו־לאַנג האָב איך געוואַרט, און אַפֿשר, כ'ווייס, צו פֿרי גאָר.
ווען נביא אינעם צער עס האָט זיך מיר אַנטפלעקט;
איך האָב איך פֿאַר דער צינט, פֿון בנישפּילן נישט קליגער,
צו־פֿרי אין איך דעם גאָט — צו ליבשאַפֿט כ'האָב געוועקט.

דאָס שרעקט איך דאָך צום מיינסט, ווייל ס'איז פֿאַר איך פֿאַרבאַרגן,
און נישט נאָר פֿאַר נשמה, נאָר אויכעט — פֿאַרן גוף,
דער ווידערשטאַנד פֿון איך עס האָט מיך באַלד דערוואַרגן,
נאָר ווי אַמאָל אויך איצט — לאַ תּרצח איז מנן רוף!

22

די לעסטערונג פֿון אונדז, אויף חרובֿ־זינקענדיקע שיפֿן,
פֿאַרוואַנדלט אונדז אין פּינלעכער מיסטעריע און באַגריף,
מיר טויכן אומבאַוואַפֿנטע אין אויסטערלישע טיפֿן
און דורות פֿון מאַרטירערע — דאָס איז דער יחוס־בריות

באַגריף־געוואַרענע, ווי אייביקייט און ליבע,
מיר רופֿן די באַוונדערונג אַרויס און — שרעק,
ווען קללות, תּוכחהס באַהאַגלען אונדז אַן סיבה,
און נאָגלען אונדז צו נאַקעטקייטן אַן פֿאַרדעק —

צו אַנער שאַנד און שפּאַט, ווי לוט פֿאַרשיפורט,
צו קאַמפֿן אַנערע, פֿאַר הפּקר אין געוואַלט,
קיין איינער נישט פֿון שלאַכטפֿעלד זיך צוריק קערט,
און אין די אַרעמס פֿון חטאים אַנערע פֿאַרפֿאַלט.

אויב אַבער עמעצן פֿון איך פֿון הפּקר־גבֿול געלינגט אַנטלויפֿן,
און צו אַ ננעם דרך אייביקן ער ווענדט די טריט,
דעראַנט ער אויף אַ ווונדערלעכן אופֿן;
דרינאייניקייט־באַגריף — פֿון גאָט, פֿון ליבע און פֿון ייִדז

23

דורך רציחה, גנבה, גזילה — אין שווינדל פֿון פֿאַרראַטן
געשען דער גרויל איז אומדערזען און אומדערהערט:
מען האָט די זון פֿאַרוואַנדלט אין אַ געלע לאַטע
פֿאַר פֿיל מיליאָנען מענטשן אויף דער טרויעריקער ערד!

די געלע לאַטע האָט געפֿלאַמט פֿון הינטן און פֿון פֿאַרנט.
דאָס האַרץ און מאַרץ געברענט און אויסגעברענט.
די זון — די געלע לאַטע האָט געגרימט, געצאָרנט,
די זון האָט יעדן אונדזער טאָג מיט ליכט געשענדט!

ווי האָט זי צוקוקן געקאָנט די אַלע גרוילן?
ווי האָט זי צוהערן געקאָנט דעם בלוט־געשריי?
ווי האָט די זון געקאָנט ביי זיך עס פֿהעלן —
פֿאַרוואַנדלט ווערן אין אַ קוואַל פֿון צער און ווייז?

ווי האָט זי עס, די זון, די גאָב פֿון אַלע גאָבן,
פֿאַרוואַנדלט אין אַ געלע לאַטע אַל'איר גאַלדן טראַכט?
ווי האָט זי זיך נישט לעבעדיקערהייט באַגראָבן
פֿאַר חרפה גרויסער אין דער חשכות פֿון דער נאַכט?!

24

אַ, אויב צו אויסמישונג עס פֿירן אונדז די וועגן,
דורך אומפֿאַרמנדלעכקייט צו דעם מיר ווערן איצט געפֿירט,
טאָ ווער באַרעכענען וועט קאָנען דעם פֿאַרמעגן,
וואָס געטלעכקייט און מענטשלעכקייט ס'פֿאַרלירט!

ווי קאָן דער גורל, אין זײַן בלינדקייט דער פֿאַטאַלער,
דעם היוק מעסטן, לפנימדיק פֿאַרשלייערט און פֿאַרשטעלט?
וואָס ווייסן דען די מעסיאַנישע טעותים־חשבונדיקע פּראַלער, *
וואָס מיט מענטשנבלוט און פֿאַדלע ** באַמיסטיקן אַ וועלט?

* פֿלאַפּלערס. — ** (פּויליש) פּגירה.

ווען ווערן זאל דורך דעם דאָס מענטשנקינד געבעסערט —
 איז קנאַפּ ס'געוויין, מיט אייגנקייט פֿון איטלעך פֿאַלק — אין
 אַ פֿאַרגלייך;
 אוממעגלעכקייט מיט צוואַנג נישט איין מאָל האָבן זיך געמעסערט,
 כאַטש אויסגעמיטן זיך אין שטענדיקן געווייך.

און דאָך אַ יעדער טיפּ, געצוימט דורך זינע ברעגן,
 דעם סוף זינעם אין ברייטן, ווייטן ים פֿאַרלירט;
 אַ, אויב צו אויסמישונג עס טרייבן אונדז די וועגן
 און צו דער אומפֿאַרמינדלעכקייט מיר ווערן דאָך געפֿירט...

25

און אויב ס'האַט נישט געהאַלפֿן פֿון דעם וווּיל די ברכה,
 וואָס אונדזער וואַנדערטריט האָט אויף דער ערד געזיט,
 און אויב די ערשטלינג-זאַנגען שטורעם האָט געבראַכן,
 און בענטשונג און גענאָד האָט ווינד-און-וויי פֿאַרווייט —

און אויב ס'איז נישט געוואָרן פֿונעם גר זאב עס פֿבט,
 און שעפּס אַפֿילו האָט באַקומען וועלפֿישע ציין,
 און אויב נאָר אויפֿגעגאַנגען זינען ווילדגראָזן און פֿלעוועס,
 און הפֿקר איז געוואָרן מענטש און זיין געביין —

און אויב צעבראַכן זינען פֿונעם רעכט די וואַג און שאַלן,
 און וויזער וויזט דעם עיקר תּמיד פֿונקט פֿאַרקערט,
 און לעבנס-זוימען איז געוואָרן זרע לבטלה,
 נאָך ערגער — זוימען צו דעם שלאַכטונג-פֿלייש געמערט —

יָ, אויב ס'איז אַלץ באַשטימט — אויף שטויב און אַש צעמאַלן,
 און ס'איז אַ ברכה לבטלה אונדזער בענטשונג צו דער ערד —
 איז אפֿשר טאַקע גלייכער, ווען די וויסטע קללה
 אַט-דעם חורבן אונדזעריקן ביזן סוף צעשטערט!

26

און טרעפן טרעפט אזוי, אין יעמערלעכע מענטשן-תקופות, ווען פֿעלקער ווערן אומזיניק פֿאַרוואַנדלט אין צעווילדעוועטע הינט, אַ דעמאָלט איז בחינם יעדער מי, אומזיסט דאָן יעדער רוף איז, אומזיסט איז — אמת און דאָס שלמדערן פֿון תּפֿילות אויפֿן ווינט —

דאָן שטיי איך בלינד ביז אַ שגעון — אויגן אויסגעשטאַכן —
צו זינלן פֿון דעם וואַקלדיקן קיום עולם צוגעשמידט,
און איבער מיר נבֿלה-ראַבן מיט די פֿליגלען שווערע פֿאַכן,
און ווונדערלעך — עקשנות מַזנע ווערט נאָך מער געגליט —

איך פֿיל, ווי פֿון מַזן מידיקייט עס שטננט אַ בוח אומגעהויער,
ווי מיט אַ גבורה צאַרנדיקער עס ווערן פֿול די הענט —
אַט באַלד וועל איך די זינלן פֿון שגעון און פֿון טרויער
אויפֿטרייסלען — און חרובֿ וועלן ווערן ווענט און פֿונדאַמענט —

עס וואַקסט און בליט די קראַפֿט פֿון פֿינגלעכער נקמה,
וואָס אין דער יעמערלעכקייט וואַיעט חיהש, שטום,
און סוף-פֿל-סוף — איך לויב און בענטש דעם אייבערשטן,
וואָס איז מיט אונדזער אומגליקלעכער וועלט איך נעם-אַרום,
זיין ליבן נאַמען.

27

די שלאַנג פֿון דעם פֿאַרלוירענעם גן-עזן, זער נחש הקדמוני,
אַרויפֿגעקלעטערט האָט איצט אויף אַן אויסטערלישער הויך,
און ווונדער-איבער-ווונדער — ממש ט'איז צונן שטויבען,
ווי קלעטערן מען קאָן און דווקא אויף אַ בויך.

די שלאַנג האָט אזש צום אַדלערנעסט דערקלעטערט,
זי קרייזט מיט גיפֿטצונג און זי שפרעכט אַ שפרוה,
מיט קלאַפּער-קול,

און חוקט-אַפֿ פֿון אַלץ, און הויכקייט שמעטערט,
באותות ומופֿתים ווייזט זי: שמוציק איז קרישטאַל!

און אַט, אַרומגעשלאַנגט דעם קעניגלעכן אַדלער גופא
 מיט קריכנדיקער קלעפיקייט פֿון בלאַטע־גוף,
 הערט באַרג און טאָל איר יוֹבלען, איר נצחונ־רוֹפֿן,
 און שטייט אין הינערפלעט געפלעפֿט, און טיף געפרוּווט,
 עס ווערט געאַפֿט אויף נידערגאַנג פֿון „דרך־אֶרץ“,
 ווי ס'פרוּווט די שלאַנג אין פּישוף־קרניז פֿון שרעק
 דעם אַדלער, אונדזער שטאַלץ, פֿאַרוואַנדלען אין אַ שרץ
 מיט אוממאַכט גוואַלטיקן, ווען אַלץ האָט זיך געעקט.

28

איך שטיי אויף גרענעצן, פֿון יעדער זייט געטריבן,
 פֿון מזרח, און פֿון מערב, און פֿון צפֿון, און פֿון דרום,
 און אַרום מיר — קיין סימן ליכט איז אויסגעבליבן,
 ס'איז אויסגעשלאָסן אַלץ אין דעם שגעונות־לעפּראָזאָריום*.

ס'איז איטלעך וואָרט פֿון זיי — צרעת, פֿאַרניכטונג,
 און סיפּיליטיש פֿאַלן פּוילקייטן — פֿון גאַנצע תקופֿות שטיקער,
 און גרענעצן — אַרום, און קרעציקייט אין יעדער ריכטונג,
 קיין שום פֿאַרויס אין ערגעץ נישט, און קיין צוריקקער.

מיליאָנען גיין־אויס אויף אַט־די גרענעצן געזאַמלט
 מיט טויט פּאַמעלעכן פֿון דעם יסורימדיקן עלנט,
 בעת די מפּלומרשטע גוטהאַרציקייט דערשראַקן שטאַמלט
 און קריכט אין הינטישע קאַנורעס**, אויף די הינטער־פּיס זיך שטעלנד.

איך שטיי אויף גרענעצן, דעם הונגערטויט געשלינדערט
 צום פֿאַרצוקן,
 צעווישן גרענעצן איך שטיי, געבניטשט פֿון די צרעת־זאַוערוכעס.
 עס יאָגן צוגווינטן, וואָס טרניבן־אָן מבולבלידיקע צוגן
 פֿון גרענעצן מיט יעמערלעכן פֿליפֿן־גענעצן — צו אַלדי רוחות!

* לאַגער פֿון לעפּרע־קראַנקע, מצורעים. — ** בודעס.

29

די צינט האָט אָנגעהאַנגען מיר אויף האַרץ אַ שטיין, אַ שווערן
און איר באַפעל איז צו מנן אויסגאַנגלאָזן דור:
ווען ס'איז נישטאָ ווער האַרץ און מוח זאָל דערהערן —
טאָ וואַרף אין וואַסער טיף דאָס האַרץ, צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

עס זענען קיין דערקלערונגען נישט גילטיק, קיין תירוצים
מיט סברות און פאַרענטפערונגען פלומרשט קלוג,
דער שוואַרצער יאָר — צי אירץ * אים חניפֿהדיק, צי דוץ ** אים —
עס האָט דיך מיט דעין לייב און לעבן, מיט דעין האַרץ — גענוג!

אויף אויסבראָך פֿון רער פֿוריע איז נישטאָ קיין תירוף,
אויף פֿעלקישע שגענוות, ווען די אַלע, ווי איין מאָן,
פֿאַרוואַנדלט ווערן אין אַ מוקצה-מחמת-מיאוסן שרץ,
צי גאָר אין אויפֿגעקאַכטן שוועבל עיפושדיקן האַסוואַלקאָן.

ימנן אַרעם האַרץ מיט שווערן שטיין, וואָס אָנגעבונדן,
מיט וויי און קלעמעניש, וואָס האָט קיין גרענעץ און קיין שיעור —
ווען אין דער וואַסער-טילפֿעניש דו וועסט שוין זען פֿאַרשוונדן,
צי וועל איך אויף איין רגע קאַנען אויסקומען אָן דיר?!

30

ס'ווערט גאָר נישט דאָך פֿאַרפֿאַלן, גאָר נישט נעלם
אין אומאויפֿהערלעכן געשיכטע-גאַנג,
און כאַטש מיט פֿישוף-שפּרוכן און באַשווערונגען פֿאַרשטעל אים,
קומט-אָן צוריק דער ווייט-געצילטסטער בומעראַנג.

ס'קערט-אום זיך בליק און קלאַנג — דורך ווייטן עכאָ
צוריקקומט יעדער טאַט מיט עונש און מיט שכר,
די לעסטערונג צוריקטרעפֿט דעם פֿאַרשוועכער,
מיט נאַרשקייט עס ווערט באַצאַלט דעם נאָר.

* אירצן — זאָן „איר“. — ** דוצן — זאָן „דו“.

נאך נישט געווען דער פאל פון אומגערעכטער שוינונג,
 נאך נישט געווען דער פאל פון דורכגעהיפטער שטראף;
 צי פרי, צי שפעט — יא, צו דער צייט וועט קומען די באלייגונג!
 ס'איז נישט אמונה בלויז, בטחון און פארהאף.

דאס איז געזען — געזען פון קיום אלט און נייעם
 וואס שטארקער איז פון דעם מלחמה-שטאל,
 די עוולה באצאלט ווערן עס וועט כפל פפלים —
 צום לעצטן סוף — צום לעצטן מאל!

31

נישט איך האב אויפגעוועקט אין איך די חיה רעה,
 נישט איך האב איך צום וויסטן גורל אנערן דערפירט,
 נישט איך האב איך באשאנקען, נישט אויסגעצייכנט פאר דער
 גולאוואיע*.

נישט צוליב מיר איר וואיעט פונעם זין גערירט!
 נישט איך אויף איך געצייכנט האב דעם קין-צייכן,
 נישט איך געבראכט האב פעלקער אנערע צו שאנד,
 נישט איך געטאן האב מוחות אנערע פארווייכן,
 נישט איך געמאכט האב צום פארלירן איך ס'פארשטאנד!
 נישט איך געמאכט האב פוסטקייט אנערע צום רעשן,
 נישט איך פארקנעכט האב פעלקער צו איין מאן,
 נישט איך בכוח בין די חרפה פון דער תקופה אפצוואשן —
 נישט א ים אזא, אזא מין גרויסער אקעאן!

הינט ווי-זשע זאל איך האפן אין מנן טיף רחמנות,
 אז אַנקומען עס קאן אויף איך אן אויפלוויכט אויף דאס נב,
 אז כ'קאן שוין איך נישט העלפן, און בחינמדיק מנן טאן איז,
 ווען כ'וויל אפילו טאן אויף דער וועלט און זיך מיט בלוט א שפני!

* (פאלקסווארט קאמבינירט פון העברעישן ווארט מיט א דוטישער
 ענדונג). די מלאכה פון באגולגען.

32

אין טיר-אין-טויער קלאפט פֿאַרצווייפלט אַנזאָג פֿונעם קריג,
בעת קינדער ווערן אויסגעוויגט אין שנאה,
בעת די פֿאַרנופֿט געבראַכן האָט זיך האַלדו און דעם געניק,
און אַ פֿאַרגוואַלטיקטע איז זי אַוועק צו דעם געוון דינען.

מיט האַרץ און אויגן קוק איך אויפֿגעריסן,
ווי אונדזער ציטיקע, באַיאַרטע ציט
עס שפּילט זיך אין מטורף-שפּיל אין מיאוסן,
און ווי דעם מיטלאַטער שלעפט מען פֿון אַ יעדער זיט.

דער פּחד נעמט מיך אום, ווען כּיזע זיך אַפּגעזונדערט,
ווען כּיווער פֿון זיי, די אומגליקלעכע, אויסגעטיילט, —
אַ, ווען איך קאָן אַרנינוואַרפֿן צו אַנך די זין דאַרט,
אַז אויפֿרייסן זאָל האַס-געשוויר, און ווערן זאָלט איר אויסגעהיילט!

אַ, ווען איך קאָן עס טאָן — נישט בלויז אין חלומען און טראַכטן,
און זון פֿון שׂכֵל ברענגען אַנך פֿון לויטערן פֿון קוואַל —
ווען איך אַליין קאָן פּטור ווערן פֿון מַזן עקל און פֿאַראַכטונג,
אַ, ווען איר קאָנט אַנטלאַסטן מיך פֿון סם-המוות-גאַל!

33

באַוויזט דעם נס: יאָרטוויזנטער צו פּראַווען גלות,
אין וואַגלען צווישן פֿרעמדקייטן און נויט!
ס'איז נישט קיין מעשה'לע, וואָס הייבט זיך אָן מיט אַן „אַמאָל איז“,
נאָר שטענדיק און אויך איצט באַגלייט אונדז שאַטן פֿונעם טויט!

ער לאָזט נישט אָפּ און קוקט אונדז שטענדיק פֿון די אויגן,
דער פּחד גייט אונדז נאָך אין אונדזער דרך טריט נאָך טריט;
קאַשמאַר, דער בייזער חלום ווערט ביי אונדז — געשטויגן און
געפֿלויגן,

און פּיין און שרעק מגולגל ווערן אין דער תּפּילה און דעם ליד.

ווי איידעלן מעטאל איז פֿרעמד דאָס פֿרעסעניש פֿון זשאַווער,
 און אויף דעם פֿלאַם געגליט עס זוניקט זיך צו רייניקייט דאָס גאלד.
 אזוי מיר גליען נאַכאַנאַנד אין דער אַהבה-תּאווה,
 און ס'לעבן און די פֿרני מיר האָבן איבער אַלעם האַלט?
 צי וואָלט איר דען געוואָלט מיט אונדז אין גלות גיין, איר אַלע,
 און וואָגלען, וווּ די קדושה פֿון דעם מענטש באַפֿעלט?
 צי וואָלט איר דען געקאַנט אויך זען, ווי צו משיחות ווערן מיר נתגלה?
 צי וואָלט איר אַזאַ מזל אויסגעוויילט?!

34

מזין ברודער אַרעמער, באַבילט פֿון אַלע פֿלבים דולן
 מזין מידער ברודער, וואָס באַשפיגן ביסט מיט גיפֿט,
 מזין שטילער ברודער, וואָס פֿון האַרץ פֿון דינעם דעם יסורימפֿולן
 דאָס בלוט פֿון צער דיר אומאויפֿהערלעך טריפֿט. —
 צי האַסטו נישט געזען אַ וועלט — אין פֿישוף פֿון לבנה,
 ווען גאַט און מענטש און אַלץ פֿאַר דיר געווען איז פֿולו מדי,
 צי דאַרף איר דיר די ליבשאַפֿט דיין דערמאַנען,
 אַז דו געדענקסט זי גוט, און איצט זי לעבט נאָך סני-וויי-סני?
 און צי געדענקסטו נישט, אַז ווען אין נעצן פֿון די שטערן,
 אין תּכלת-ליכט פֿון נאַכט דו ביסט געהילט,
 דערהערסטו אַפֿט די שיפור-טריט, וואָס חלום בלוי צעשטערן,
 דערהערסטו אומווערדיקע שגאה, רוגזדיק צעבילט?
 דו גייסט מיט דער געליבטער דינער — מיט דער-וועלט געאַרעמט.
 בעת ס'טוט אַ מיאוסקייט דער שיפורער אין מיטן גאַס —
 צי קענסטו ביזי זיין אויף זיין אַרעמקייט געוואַרעמט,
 צי קאַנסטו זיך דערפֿון באַליידיקן און זיין אין פעס?!

35

אין שניטערהויפנס פון דער שרעק דערווידער וויין אונדזערן געווארפן,
געטריבן אין די פלאמען פון א יעדער מערדערישער שלאכט,
מיר ווייסן דאס, וואס וויסן אלע וואלטן עס באדארפן,
וואס האבן איבער גאנג פון אייביקייט מיט אויגן אפגעגען געוואכט.

אין שניטערהויפנס פונעם פנין, דורך שטורעם פונעם האס געטריבן,
פאר תמיד, תמיד, תמיד אומגערעכטער זאך,
וואס קאנען אויפטאן מיר, די אפשר איינציקע אין לעבן-ליבן?
וואס ווייסט פון ימים-טיף די אויפגעשטורעמטע די פלאך?

אין שניטערהויפנס פונעם צער מען וויל אונדז צו דעם אָס
פֿאַרוואַנדלען:

די אוממעכטיקע גליצע אונדז — צו זיער וויסטער שאַנד,
די בלינדקייט זיערע — ווי טרויעריק — ווערט מיסטעריעווע
האַנדלונג.

און מיט דער אוממאכט פֿירט די מערדערישע האַנט.

אין שניטערהויפנס די צעפלאַקערטע פֿון שְׁנֵאָה-תְּאוּוָה
עס ווערט דער אמת הייליקסטער פֿאַרקרימט און אומגערעכט —
ווי לויפֿן איצט פֿון זיך, ווען ס'יאַגט דער האַס, די פֿייער-לאַווע
פֿון דעם ווילקאָן, די אויפגעוועקטע רוחות-געכט!

36

איך הער גענוי און בולט איצט דאָס ציילן פֿון די רגעס,
דאָס קלאַפֿן דאָס מעכאַנישע, דאָס אָפּגעמאַסטענע אָן זיין —
איך ווייס עס נישט אויף קלאַר, נאָר כ'פֿיל אויף מינע טעג איז
אָוועקגעשטעלט אויף לוייער — אַ טיבולשע מאַשין.

איך זע עס נישט, אויף וועלכער שעה ס'איז אָנגעשטעלט דער זייגער,
נאָר כ'אָן, אַז אָנגעלאַדנט די מאַשין עס איז מיט גרויל,
אַזאַ איז פֿון טאַג-טעגלעכקייט דער גאַנג און שטייגער,
וואָס לאַזט קיין פֿאַרע נישט פֿאַר שרעק אַרויס פֿון מויל!

אַט באַלד וועט זי דאָך אויפֿרײַסן, מיט דעם שגעון עקספּלאַדירן,
ווער ווייסט — מיט גאַזן פֿון געיאָמער, צי גאָר געלעכטער־דינאַמיט,
אַט בלײַב איך שטיין און קאַן זיך פֿון דעם אַרט נישט רירן;
די טנוולשע מאַשין עס איז אין מיר שוין אין דער מיט.

באַלד קאַנ'ס געשען — בעת אויסגאַנגלאַזיקייט אַ יעדער וועג איז —
באַלד קאַנ'ס געשען — אין בלוט ט'צעשפּריצן זיך מײַן יעדער גליד —
איך הער גענוי און בולט ס'ציילן פֿון די רגעס:
צי ווייסט איר נישט, אַז פּונקט אין מיטן אַניך עס שטייט דער יוד?

37

נישט איטלעכער עס האָט געהערט אַודאי
די אויסטערלישע הייליקע באַלאַדע פֿון דער וואָר:
געווען איז'ס בעת אַ גיהנומדיקער קאַנאַנאַדע
אין איינעם, אַ פֿאַרשאַלטענעם, אַן אומגעקומענעם מלחמה־יאָר.

אין איינעם אַזאַ יאָר, וואָס חסר־דהדיקע זינגערס עס באַזינגען
אין האַרץ־געליימטקייט, אינעם אומזין און אין מענטשפֿאַרראַט,
געשטאַנען איז די שטאַט געקלעמט אין פֿייער־דינגען,
און ערד און הימל האָט געפֿלאַקערט אינעם חשד.

אין אַלע זײַטן האָבן טויט געזיט די אומשולדיקע תּמים־שונאים,
מיט בראַנד און פֿייער האָט געשפיגן קריג און נאַכט
דעם מלאַך־המוות אין זײַן גרויזאַם־ביינערדיקן פּנים —
האַט ביקס און קוילנוואַרפֿער און האַרמאַט שגעונדיק געלאַכט.

אַ, דעמאָלט — אין דער זעלבער צײַט — דעם האָס, וואָס נישט
פֿאַרענדיקט נאָך איז,

וואָס ס'ווייסט דער טנוול נאָך, ווי לאַנג עס איז זײַן שיעור —
עס האָבן זקנים, ווי להכעיס, געלערנט אין ס'בית־מדרשל
ס'מסכת צרכות —

זייט'ס מוחל אונדז: דאָס קאַנען דווקא — מיר !

38

צום אנהייב איז דאס וואָרט געווען וואָס טאַט עס איז געוואָרן,
די בריאַת-עולמדיקע, שעפּערישע, לעבעדיקע טאַט,
מיט פּלאַמען-פּייערן עס האָט אַרויסגעשלאָגן פּונעם דאָרן,
וון גאַט זיין הייליקייט און רו עס האָט געהאַט —

דערנאָך האָט וואָרט געפּרוּכפּערט זיך, געמערט זיך,
בהדרגהדיק געוואָרן אויסגעצערט און אָפּגעוועלקט און אויסגעבלאַסט,
און איצטער גוססן די שטאַרקסטע: לאַ תּגנוב און לאַ תּרצח,
די דיברות צען אַראָפּגעטערטע מיט פּייערהאַטט!

אַצינד אַ יעדער וואָרט דורך שקר באַלד איז אָפּגעריבן,
און זינקט אין הפּקרשן, אין אומברחמנותדיקן זנות,
ווען ס'זאָל און דאָרף באַדייטן אונדזער קדושה, אונדזער ליבע —
דאָס וואָרט פּאַרליגנערישטע אונטערגיין עס מוז!

און דאָן ערשט, אויף דאָס גני איבערגעשמידט, איבערגעבוירן,
עס וועט אַלפּעלקיש פּונעם כאַאָס דונערן אַ כאַר,
אַריבער אַלדי פּינצטערניש און עלנטקייט און מורא
אַ נישט-געוועזענעם און נישט-געזעענעם: יהי אור!

39

קאָן זיין דער משפּט איז גערעכט — ס'קומט אונטערגאַנג אונדז אַלע,
קאָן זיין — נישט איבערטריבן איז דער האַרבער איצטיקער גור-דין,
קאָן זיין — נישט העלפּן וועט קיין טענה און קיין יעלה,
דער לעצטער אורטייל איז — אַ טויט דעם מענטשן-מין!

נישטאַ קיין ווידערשטאַנד — אַזוי געפּסקנט איז — פּאַרפּאַלן,
דער אונטערגאַנג קומט-אַן מיט גניסטלעכן און תּליון —
האַנט בני האַנט,

אויף אַרבע מיתות בית-דין די ברוטאַלע
איז, דאַכט זיך, צוגעגרייט איצט פּאַלק און לאַנד.

נאָר אצבע אלקים עס שיקט נישט איצט קיין מבול,
און נישט דורך בליץ און דונער גענטערט זיך. דער פסק,
אויף וועלכן ס'איז דער חוטא אומשולדיקער גרייט. קאפאבל,
געהויבן איז אויף אונדז נישט שאַרף פֿון שווערד און האַק —

נאָר פֿון אַראַנגוטאַנג אַ האַנט, אַ האַריקע, אַ רויע —
זי ווערגט ביים האַלדז, מיט שטאַלן-נעגל אונדז די אויגן שטעכט.
וויי, דערטרונקען ווערן אין אַ זומפֿ פֿון אומצוכט און פֿון צואה —
אַ שטראַף אַזאַ די שריי-פּליטה פֿונעם מענטשן-מין פֿאַרשוועכט!

40

אין יאוש מניעם פֿאַר דער שפּלות, פֿאַר געפֿאַלנקייט פֿון מענטש-מחבל,
איך פֿאַל-אָוועק אין אומנחמהדיקייט פֿון די חושך-נעכט:
אַ ליבער גאַט, שיק דאָ אַראַפֿ אויף אַלעמען אַ מבול,
אויף אַפּצושווענקען אַלץ וואָס איז פֿאַרווילדעוועט און שלעכט!

אַ מבול זאָל איצט זיין — עולמות אַלע מעגן חרובֿ ווערן —
קיין תּבהה דאַרף מען נישט — אַפּילו פֿאַרן חלום און געדאַנק,
פֿאַרטרונקען ווערן מעגן זון, לבנה, שטערן —
זאָל קומען, טאַטע הימלדיקער, וויסטער אונטערגאַנג!

אַ דורכגעזאַפט איז ערד מיט שקרים, בלויזן ליגן,
אין בלוט געוויקט איז אַלדאָס לעבעדיקע אויף דער ערד:
אַזעלכע אומגעלומפּערטע מפּלות און נאָך גאַרישערע זיגן —
אַז אַלץ וואָס גלייך — איז האַפּענונגלאָז איבערגעקערט!

נאָר וועט דען מבול העלפֿן, טאַטע האַרציקער, דו, טאַטע-פֿאַטער?
און ווידער האַסטו צוגעזאַגט — אַ מבול וועט נישט זיין,
טאָ שיק אַראַפֿ דעם מענטש אין דאַרשטיקייט אין זינער טל-ומטר,
און צו דעם דיכטער ניכטערן — די טראַפּנס שיפרות-יוזנין!

41

דער גורל אונדזערער האָט אָנגעטאָן אייך גלויבן-ברילן;
— דורך דעם-אָ גלאָז געשליפענעם איר וועט דעם גאָט דערזען,
איר וועט דערמיט דעם דאָרשט פֿון מענטש און זיין באַשטימונג שטילן,
און ניסים — ניסים איבער ניסים וועט איר נאָנט לעם * זיך דערזען!

איר וועט אויף בערג אַרױפֿשטייגן פֿון טאָלן פֿלאַכע,
און הויך וועט איר באַגריפֿן, וואָס ס'איז גליק,
איר וועט געניסן פֿון דערט פֿרייד: וואָהבֿת לרעדן,
און דאָן פֿאַרגעסן צו דער חיה רעה אַנער וועג צוריק —

נאָר צו דער חיהשקייט צוריק עס ציט די שקלאַפֿן,
צום קלעטערן אויף פֿלאַך פֿון דר'ערד — אויף אַלע פֿיר —
און מיט די ברילן מאַכן נאָר אַן אַנשטעל בלויז צו אַפֿן **,
אין זייער בלינדער בלענדעניש, וואָס איז אַן שיעור!

זיי טראַגן זיי אויף בויך און הינטן און אויף שמאַלן שטערן,
און שמעטערן אויף פֿיצלעך זיי אויף שאַרף און טעמפֿ פֿון שטיין,
און אין די וועגן פֿונעם זען און הערן דרכים פֿון מזלות-שטערן,
בלויבן ווייטער מיר פֿאַראיינזאַמטע אַליין.

42

זיצן זיי, אַלכעמיקערס, און דרייען-איבער רעדער פֿון געשיכטע,
און שטויסן ציינער וועלפֿישע אין סטויפֿן פֿון דער שרעק,
און אמתן און שקרים די צעשטויסענע זיי מאַלן —
משלחתן, פֿאַרשלעפטע קרענק און קאַליקעס און שלעק.

זיצן זיי, אַלכעמיקערס, און דרייען-איבער רעדער פֿון געשיכטע,
און ברעכן אַקסן, לייגן שווערע שטיינער אויפֿן וועג,
פֿון מוחות זייערע עס הייבן שטויבן זיך געדיכטע,
וואָס יעדער סימן ליכט פֿאַרשיטן זיי אין אונדזערע די טעג.

* זעבן. — ** סאַלפּעס.

זיצן זיי — אַלכעמיקערס — און קאַכן סמען אין רעטאַרטן, *
 די צינדערס, אונטערצינדערס, פֿלעמלען שלאַנגענהאַס,
 און לייגן פֿאַר דער וועלט אַרויס געשפרענקלט-שולערישע** קאַרטן,
 און דראַען, קראַקען, וואַרענען: זינט וויסן — „אויב, און אז“...
 און אז אַמאָל-אַמאָל מען האָט גערודפֿט פישוף-שווינדל
 און די אַלכעמיקערס צו זייער שקר און צו חרפה צוגענאַלט —
 דאָן גילט הענט שטיין דער פֿילאַסאָפֿישער פֿון זיי און קינדלט
 מיט שפֿיכת-דמים, מענטשן-לעסטערונג, באַגילדט — מיט פֿאַלשן גאַלד!

43

זאָל נקמה זיין עס איצט — צוויי טויזנט-יאַריקע די ראַסטן***,
 וואָס פֿרעסן אויף די וואַרצלען פֿון דער ליבשאַפֿטבלום,
 דערפֿאַר וואָס שאול פֿון תרשיש — פּוילוס דער אַפּאַסטאַל
 האָט טראַציק אויסגערופֿן: „ציוויס ראַמאַנוס סום“****?

אַ, איצטער וואָלט עס זיכער נישט געקאַנט פּאַסירן
 אין שטאַט דער אייביקער, נאָך קנאַפּ צוויי טויזנט יאָר,
 אין שוואַרצן רוים, וווּ אויסגעשפּרייט האָט זיך די פֿפֿירה
 און פֿירט צו חרפה דעם פֿלעבעישן, דעם טיפּשות-דור!

ווען איצט פֿאַרהערט עס ווערט דער גאַטהייט-בירגער פּוילוס
 און ער דערקלערט ווי דעמאָלט: — בירגער כּיבין פֿון רוים,
 וואָלט חוזק אים דאָך אויסגעלאַכט אויף קולי-קולות
 און מיט אַ שטריק מען וואָלט געפֿירט אים צו אַ בוים —

טאָ זאָל'ס נקמה זיין נאָך יאָרן די צוויי טויזנט
 אין דעם פֿאַרמעסט פֿון וואָלף דעם רוימישן און גליל-לאָם,
 וואָס לעת-עתה קאַנען נישט אין רוים און צינט צוזאַמען הויזן,
 בעת ראַסטן פֿון יאַרטוויזנטער פֿאַרמעסטן זיך אויף פֿנער-פֿלאָם!

* כּלי פֿאַר כּעמישע עקספּערימענטן, צו קאַכן, דעסטילירן און אַרויס-
 טרייבן די גאַזן דורך אַ רערל. — ** גנבישע. — *** זשאַווערן. —
 **** „אַ רוימישער בירגער בין איך“.

44

יא, ברודער מײנער, גיב דיין האַנט -- איך וועל זי האַלטן
און מיט דער אַנדערער פֿאַרשטעלן וועל איך דיר דיין בליק,
פֿאַר קוקן אינעם גרויל דיין בליק איך וועל באַהאַלטן
דיין בליק, וואָס זומט ווי אין די שפּיגעלעך אַ פֿליג...

דיין בליק איז פֿון אַ לאַם, אַזוי דערשראָקן,
דיין פּחד אַ בהמהשנר: — וואָס איז דאָ וואָס געשען?
דו ווייסט עס נישט: פֿאַר וואָס, פֿאַר ווען עס שטומען די אַליאַרם-גלאַקן?
דאָס גיהנום פֿאַר דיין אויג — צום ערשטן מאַל דערזען.

ביסט בלינד און טויב געווען אויף אַלע עבֿר־זעונגען און קולות,
און ס'האַט דיין חיי־שעה פֿאַרשטעלט פֿאַר דיר דעם עתיד־וועג,
דעריבער — שרעק אוממענטשלעכע, דעריבער כּפּול־שמונהדיק
דער גרויל איז,

אין חיינע און ממילא דינע אפֿשר לעצטע טעג...

איך ווייס אָבער פֿאַרוואָס, פֿאַר ווען, און ווי ס'ט'זיך אויסגעשטאַלטן,
איך ווייס דעם סוף דעם אומפֿאַרמנדלעכן פֿון אַלדאָס ביז —
יא, ברודער מײנער, גיב דיין האַנט, איך וועל זי האַלטן,
ווען אומשולדיקע שולד פֿון דיר עס טרינקט זיך אינעם אַנגסטגשווייס.

45

עס מיט זיך איטלעכער אויף שטייגער אייגענעם דעם יאוש אַפּצווענדן;
טו איך עס דורך די שיפּברוך־רעשטלעך האַפּענינג און טרייסט.
און ער, מײן שוואַרצער ברודער, דערציילט זיך אַ לעגענדע
פֿון דעם, למשל, וואָס דער יושר זינער אים דערציילן הייסט:

— אַנומלט איז'ס געווען, אין ווייטער צייט פֿון מעשה בראשית —
דערציילט ער — אַדם וחוה, קין, הבל — אַלע זינען שוואַרץ געווען
אַזוי ווי איך אַצינד, מײן ווייטער פֿריינד, אויף זיכער כּווייס עס!
איך האָב עס אין דער זעעניש פֿון חלומען געזען...

און ס'איז געשען אזוי — אַז שוואַרצער קיזן האָט דערהרגעט
הבל שוואַרצן.

און גאָט ברוך-הוא, וווּ הבל איז, האָט אים געפֿרעגט,
איז מערדערבלוט אַנטרונען קינען פֿון קאַפּ און האַרצן,
און בלייך און ווייס האָט ער זיך מיט זיין חטא געקרעקט — *

פֿון דעמאָלט אָן די פּחד-בלאַסקייט טרעט נישט אָפּ פֿון דעם רוצח.
און די בני-קין זינען נאָך עדי-היום מערדער ווייס,
בעת מיר, די זין פֿון הבל, וויי — אַן אַך-און-וויי אַפֿך! —
מיר זינען די קרבנות, זיין ברודער-פֿרעסערישע שפּניז!

46

ס'גליט אומעטום די ערד אונטער מיינע טריט,
און אומעטום ברענט שריפֿהדיק דער הימל,
ס'איז הימל-און-ערד און דער פֿאַרפֿלוכטער ייד —
ס'איז קויט און אומצוכט, פֿוילעניש און שימל.

איך קוק זיך אָן — אַ ווילדע רעטעניש אַליין —
אַליין איך קוק זיך אָן אויף ביזן ווונדער:
צי בין איך גרויס אזוי, צי אפֿשר אזוי קליין,
איך — די רעטעניש פֿון דעם משוגענעם יאַרהונדערט?

אין מספר קליין, פֿון אומעטום פֿאַרלוירן,
זאָל איך דער הייוון זיין, וואָס טעמפֿקייטן עס ברויזט,
זאָל איך עס האָבן די נישט-דאָ-געדאַכטן אויפֿגעוירן,
און אַלע נישטיקייטן צו אַ יש געגרויסט?

זאָל איך עס זיין פֿון גיהנום-אומגליק דער פֿערמענט,
און טאַקע אָט דערפֿאַר, וואָס זיך אַליין פֿאַרגעס איך —
איך, וואָס קלאָפּ אין שערי-רחמים מיט די אומבלוטיקע הענט,
איך, וואָס שטיי ביים אויסלייזטיר, כּעני בפתח !?

47

מיר האָבן זיך אַנטקעגן קיינעם נישט פֿאַרשולדיקט, נישט פֿאַרזינדיקט!
ווער איז דער בױר דער, וואָס וואָרפֿן מעג אויף אונדז אַ שטיין?
האַט שקר כּוח דען אַראַפּצוברענגען אַ דערפֿינדונג,
וואָס זאָל דערװינזן, אַז גערעכט איז ער, נאָר ער אַליין?

אין וויפֿל נײַע שלייערן פֿון רעכט און יושר זאָל ער זיך נישט הילן
און וויפֿל טומאה־אויסברוכן דערקלערן — קדוש, טהור, ריין,
פֿאַרבלעבן מיר אַן עם קשי עורף, און אויף שדי־שפּילן
ענטפֿערן פֿאַרצװײפֿלט מיר, אַן צװײפֿל — ניין און ניין!

קיין אינקװיזיציע־שענדיקונג וועט קיינעם אַסור ברענגען נוצן:
נישטאַ אַ קראַפֿט אַזא, וואָס אַשפּה זאָל פֿאַרוואַנדלען אינעם גליק,
און אויב אַזוי — אומזיסט די טרחה, מיר — זינען נישט מרוצה,
דעם יאָך פֿון אונדז, די דברות צען, מיר וואָרפֿן נישט צוריק!

מיר האָבן נישט געזינדיקט קעגן שום עם ולשון,
ס'איז קלאַר — מיר האָבן גוטס געזייט אין זייער רױב,
נאָר זיך אַליין מיר האָבן ביז צום אומזין אויסגעלאָשן,
און אַט דערפֿאַר מיר קומען־אַפֿ פֿאַר אַלעמען די שטראַף.

48

ס'איז קלאַר — ווען זקנה־וועלעקעניש אַרײַן איז אינעם מענטשן־גלױבן
און ליבשאַפֿטטאַט געװאָרן — אַפּגעפֿאַלן טרוקן בלאַט,
האַט טריסות די אַלפֿעלקישע די פֿױסט דערהױבן,
און דברי הימים אונדזערע עם זינען — בלױז פֿאַרראַט!

דערהױבן איז די האַנט אַכזריותדיקע פֿונעם סריס,
די נוקם־ונטרדיקע, שרצדיקע מערדערהאַנט,
און אַלע סברות וועגן דעם, וואָס שקר און וואָס וואָר איז,
איז דער ערבּױבה — איז אַפּגעשפּילטער און פֿאַרלאַשענער פֿאַרשטאַנד.

שטרוימט לאַנד אויף לאַנד מיט דראַונגען פֿון אַרבע מיתות,
 איין מיתה פֿאַר דער אַנדערער איז מיאוסער אַלץ מער:
 אויף עובר־בטלדיקייט אויפֿגעהויבן איז די האַנט פֿון סריסות,
 און באַלד וועט זי אַראַפֿלאָזן דעם טויטקלאַפֿ שווער.

ווער וועט זי אַפּווענדן, די פֿויסט, די אומגעלומפּערטע ברוטאַלע,
 פֿון וועלכן הימל וועט אַ דונער אין פֿאַרמעסט אין פֿרוכטלאָזן אַרזן?
 קום, אומקום — אונטערגאַנג — אַ, בואי פֿלה —
 קום, אויפֿבלי, נאָך דער זקנה־וועלקעניש אין געטערשנין!

49

דאָס ווייסן מיר — און אפֿשר מיר אַליין עס ווייסן,
 אַז פֿל־זמן עס איז אין ערגעצן פֿאַראַן נאָך גרויל,
 אַז פֿל־זמן אין מי אין שווערער באַשלאָגן מענטשן קאַלטע שווייסן —
 קאַן קיין בן־אָדם נישט געניסן פֿון דעם גליק מיט פֿולן מויל.

דאָס ווייסן מיר: פֿל־זמן פֿאַראַן אויף ערד איז פֿיין און יאַמער
 און ס'רניסט זיך נאָך פֿון עמעצנס האַרץ אַרויס אַן אוי —
 עס קאַן קיין שלימותדיקער גליק נישט זיין — פֿה אַמר —
 אין זיין גרויסער מענטשלעכקייט — פֿה אַמר אַדאָ!

פֿל־זמן אַ קינד גייט־אויס פֿאַר הונגער בני אַ מאַמעס פּוסטע ברוסטן,
 וועט קיין גענוס טאַן קיין שום מענטש די פֿרעס צו זעט;
 עס וועלן קיין שום תיקון האָבן לינדנשאַפֿטן־לוסטן
 און פּוסטע רייד וועט קינדיקן דער נביא און פּאַעט!

דאָס ווייסן מיר — אַז ס'וועט נישט קומען קיין ישועה
 און קיין שום רו אין קיינעמס נישט געצעלט;
 מיר־ווייסן — אונדזער וועג עס איז אין שטענדיקן נישט רוען,
 ביז אויסלייז ברענגען וועלן אַלע גאַר דער וועלט!

50

נישט אויף אן אַניזעלע אַ וויסן אויף די וועגן פֿון בית-לחם,
 נישט אָנגעקוינדיקט דורך אַ שופֿר, צי אַ גלאַק,
 נישט דורך לויבגעזאַנגען, צי דורך לעסטערן און דורך פֿאַרשוועכונג,
 נישט דורך מלחמות אומזיניק־אומוירדיקע פֿון גיג־ומגוג —

נישט דורך תורות די פֿאַרפֿלאַנטערטע און אויסגעשעפֿטע,
 נישט דורך געפֿאַלנקייט, דורך יאוש און דורך נויט,
 נישט דורך אומברענגען נבֿיא־ישקר די געקעפֿטע,
 נישט דורך קניקלען זיך אין דר'ערד שוין נאָכן טויט —

נישט דורך אויסקליגלונג, דורך כּולו זפּאי, כּולו חייב,
 נישט דורך פֿאַרנאַרישונג פֿון זעלבסט־מאַרטירער־ —
 עס גייט אויף גאַרער וועלט אַ ליכט אַ נני אויף,
 אַ זון און אויסגעלייטערטע, אַ לעבן נני —

און קומען וועט ער אין אַיעדנס טראַכטונגען און אַנען,
 פֿון דורכזיכטיקייט לויטערער געהייליקט און געבענטשט,
 ער וועט צעשמייכלען זיך אויף אַלע פּנימער: פֿאַרשטאַנען —
 פֿאַרשטאַנען וועט מען האַבן, ס'אַראַ נס עס איז דער גאַט און מענטש!

כ'ויל אנסלויפן פונעם גדיל ...

וויי צו זיי!

אַ חיה רעה ווער האָט לעבעדיקערהייט באַגראָבן,
ווי זיי מיט אונדו געטאָן דאָס האָבן —
וויי צו זיי!

פֿון שאָף און רינדער ווער האָט לעבעדיקערהייט געשניטן גלידער,
ווי זיי געטאָן האָבן מיט מנינע קינדער, מנינע שוועסטער, מנינע
ברידער —
וויי צו זיי!

אַ חיה רעה ווער האָט לעבעדיקערהייט אויף צוויי צעריסן,
ווי זיי, די פֿלבים־ריטער, האָבן עס געטאָן מיט רויקן געוויסן —
וויי צו זיי!

קיין שלאַנג אָפֿילו האָט מען לעבעדיקערהייט קיין אויגן ניט געשטאָכן,
ביי זיי איז עס געווען אַ שפּיל — אַ יום־טובֿ אינדערוואַכן —
וויי צו זיי!

און ווער האָט מענטשלעך אין חלב, אויף צו מאַכן זיף, געשמאַלצן,
אין בלוט פֿון עופֿהלעך באַשיינט, באַחנט דאָס רויבער־מאַלצייט —
וויי צו זיי!

און מיטן וואַרצל אויסראַטן אַ פֿאַלק אַ גאַנצם ווער נאָך האָט זיך
געקוואַפעט

להשמיד, להרוג ולאבד? —
וויי צו זיי!

מיר וועלן אַט דאָס אַלץ אויף דורות־דורות פֿאַרגעדענקען
און ניט שענקען —
וויי צו זיי!

ווי אנטלויפן?

נאָכן אָפּזיצן 7 יאָר
אין טאָוועטישע טורמעס

ווייל איך עפֿענען דאָס מויל,
עפעס וויל איך זאָגן,
כיוויל אַנטלויפֿן פֿונעם גרויל,
ווי די אויגן טראָגן —
ווערט דאָס מויל פֿאַרקרימט מיר באַלד,
שטאַר די ווערטער ווערן,
חיהש וואַיע איך אין וואַלד
ווי אַ וואַלף אויף שטערן.
ווייל איך עפֿענען דאָס מויל,
עפעס וויל איך זאָגן,
כיוויל אַנטלויפֿן פֿונעם גרויל,
ווי די אויגן טראָגן —
טראָגט מיך יעדער וויסטער ווינט,
האַלט אין איינעם יאָגן,
ווייל מיך נישט — אוי, וויי און ווינד —
ווייל די ערד נישט טראָגן...
ווייל איך עפֿענען דאָס מויל,
עפעס וויל איך זאָגן,
כיוויל אַנטלויפֿן פֿונעם גרויל,
ווי די אויגן טראָגן —
שטומט דאָס וואַרט, פֿאַרגליווערט, שטאַר,
אויף אַ טויטן אופֿן —
ווי זאָל איך פֿאַר פֿינן און צער
און פֿון זיך אַנטלויפֿן??

ווער ווייסט?

ס'איז גרויס די חרפה גוואלדיק,
 ס'איז דער פארברעכן שווער,
 ווען מענטש איז חיהש, וואלדיק
 ווער ווייסט — ווער שולדיק מער?

די פראגע דארף מען שטעלן,
 ווער מער אין זינד איז גרויס:
 צי דער, וואס גיט באפעלן,
 צי דער, וואס פירט זיי אויס?

איין זאך — דער שונא ביטער
 האט אפן זיך דערקענט:
 בעת פניניקונג געציטערט,
 געשוידערט האבן ווענט!

עס האבן אט די בריאות
 נאך מענטשנבלוט געלעכצט,
 געסקריפעט האבן תליות,
 זיי האבן שווער געקרעכצט...

עס האט זיך בלוט געצונדן
 און פראסט און שניי געגליט —
 אויף לעבעדיקע ווונדן,
 און זאלץ מען האט געשיט!

ס'איז גרויס די חרפה גוואלדיק,
 ס'איז דער פארברעכן שווער,
 ווען מענטש ווערט חיהש וואלדיק,
 ווער ווייסט: ווער שולדיק מער?!

מײן פּאַלק

מײן פּאַלק דאָס בין — אײך!
 אויפֿן האַלדז ליגט מיר שטענדיק פֿון שונא דער מעסער,
 פֿאַר חרפה פֿון פֿעלקער כ׳באַהאַלט מײן געזיכט,
 אי דערפֿאַר וואָס מײן פֿינן איז פֿון אַלעמענס גרעסער,
 אי דערפֿאַר וואָס פֿון זיי בין איך בעסער!

די שרעק

מיט טויט איך פֿיר אַן אייביקן, אַ שווערן קריג,
 ער גייט אויף מיר פֿון אַלע זײַטן, אַלע עקן.
 אין קאַמף מיט אים איך ווייס נישט פֿון קיין טריט צוריק —
 כ׳האַב מורא נאָר — דאָס לעבן זאָל מיך נישט דערשרעקן;
 כ׳האַב מורא זיך דערשרעקן פֿאַר דעם גרויזאַם און דעם גרויל,
 וואָס ס׳לעבן ברענגט פֿאַרשטעלטערהייט און אָפֿן:
 דאָס לעבן שיקט אין מיר פֿאַרסמטע קויל נאָך קויל —
 כ׳האַב מורא ס׳לעבן זאָל מיך נישט אַנטוואָפֿן ...

ווענדונג

מײן יונגער ברודער, דו מײן ברודער, יונגער ייד,
 מעג ס׳לעבן זײַן ווי האַרב צו דיר און ווי דערווידער —
 דײַן נפֿש רײַס־אַרויס פֿון קאַטערינקע־ליד
 און קוק נישט דורך דער בריל פֿון מענדעלע האַרמידער ...
 ס׳איז קורצזיכטיק זײַן בליק און מוטנע איז זײַן בריל,
 ווען ראיז אָפֿילו אָפֿט באַגליקט, אַנטציקט און הײַטער,
 ווען ער צעקלימפּערט זיך, צעטענצלט מיט געפֿיל —
 זײַן תּכּלית פֿון זײַן נאָז עס איז קיין סך נישט ווײַטער.
 פֿאַרקוק זיך נישט אויף וועלט מיט קעגנוואַרט, וואָס בלינד,

אין שרעק אין פאנישער נישט לויף מיט סטאדע־רייען,
 זיי לויפֿן מיטן ווינט, פֿארלויפֿן מיטן ווינט —
 קוק בעסער מיטן בליק פֿון נביא פֿון ישעיה!
 ס'איז בעסער פֿיל אַזוי, ס'איז תכליתדיקער מער
 נישט פֿיניקן זיך סתם אַנטקעגן שכל־שטראָמען,
 וואָס קומען מוז אַהער, און ס'גייט אין גרויס צעשטער —
 והיה — און ס'וועט זיין... און ס'קומט דער אחרית הימים!

באַרויִקונג

באַרויִק זיך, אַ מוח מַזְנֵנער, נו, באַרויִק זיך אַ ווייל,
 ווענד־אַפֿ געדאַנקען דינע ווילד און ווילדער:
 נישט וואָר איז עס, וואָס זען זעסטו ווינט אויף טויזנט מַזְנֵל
 אין אַלע זעענישן און אין בילדער.
 דאָס איז נישט וואָר: ס'איז אַלץ נישט מער — אַ ביזער חלום.
 ס'וועט אַלץ אַדורך... ס'וועט זיכער גליקלעך מינען...
 דער ביזער חלום אין דער וועלט — אַ חלום וועט אַדורך בשלום...
 באַרויִק זיך, אַ מוח מַזְנֵנער... ביסט פֿון זינען!
 באַרויִק זיך, אַ האַרץ מַזְנֵנס! נו, באַרויִק זיך אַ ווייל.
 דער גאַנצער גרויל פֿון מענטשן־טיפשות איז — לעגענדע!
 באַרויִק זיך... שטעל־אַפֿ ס'געיעג, דאָס גרויס געאַנל...
 באַרויִק זיך... עס נעמט דאָך סוף־פֿל־סוף אַן ענדען...
 באַרויִק זיך, אַ האַרץ מַזְנֵנס! נישט געשטויגן, נישט געפֿלויגן
 איז אַלץ אַרומעט — אומעט, צער — דאָס טויטן־טאַנצן,
 פֿאַר גוזמאַס די — די אויערן פֿאַרשטעק, מאַך־צו די אויגן...
 באַרויִק זיך, אַ האַרץ מַזְנֵנס... נישט שטעל זיך אַפֿ אין גאַנצן!

דראמאלעסן

אויסא-דא-פע

אין ליטאבאָג, אין מיטן 18טן יאָרהונדערט, אויף דעם זעלביקן אָרט וווּ עס געפינט זיך איצט דאָס טעאָטער־פּלאַץ און עס מאַניפעסטירט שטום דער דענקמאָל פונעם רומפולן פּאָעט און דראַמאַטורג אַנטאַניאַ דע סילוואַ — גער נויער: אין יאָר 1742. — איז אויף אַ שייטערהויפן פון דער פּאַרטוגעזישער אינקוויזיציע פּאַרברענט געוואָרן דער זעלביקער אַנטאַניאַ דע סילוואַ ווי אַ באַשולדיקטער אין געהיימער איבערגעגעבנקייט צום יידנטום.

באַלד וועט פּאַרקומטן די עקזעקוציע און די טייוולאָנישע פּלאַמען פון דער היליקער אינקוויזיציע שליידערן אויפן גאַנצן שטח זייערע תּאָוהדיקע, זשענדע צינגער, הינטער די פּלאַמען רוישט דאָס בלינדע, טעמפע פעבל־פּאַלק, אינעם פּאַרנט פונעם שייטערהויפן, אויף אַ דערהייבונג, שטייט דער קעניג פון פּאַרטוגאַל אינעם געזעמל פון די אינקוויזיטאָרן. אונטן — אַנטאַניאַ דע סילוואַ. ביי אים, פון ביידע זייטן — תּלינים.

דער קעניג — צום לעצטן מאָל איך בעט דיך,

איך, פֿון פּאַרטוגאַל דער קעניג,

דיין הערשער, דיין געביטער —

אַ קעניג, וויסטו, בעט נישט, נאָר באַפֿעלט,

און איך — איך בעט דיך,

זאָלסט חרטה האָבן —

דע סילוואַ — איך האָב נישט וואָס חרטה האָבן,

כּיבין אין גאַרנישט — קיינעם גאָר נישט שולדיק.

דער קעניג — זאָלסט תּשובּה טאָן אויף דיין געפֿיל־וואַן!

עס אין דאָך משוגעת.

אז דאָס, וואָס ס'איז פֿאַר אונדז אַ ווינציקייט, אַ שפּאַס,
זאָל אָפּנעמען בני דיר דאָס לעבן —
אַנטאַניאַ דע סילוואַ!

דע סילוואַ — ס'איז נישט געפֿילוואַן,
נישט שגעזן בלינדער, נישט באַטויבונג,
ס'איז נישט קיין טראַציקייט און נישט קיין האָס,
ס'איז, מאַיעסטעט ... ס'איז גלויבן!

אַ תּליון — אַ גלויבן אינעם טיטול,
אין זינע נעצן אינגעשפונען —
איז נישט קיין סימן פֿון אמונה!

דע סילוואַ — אַט זעסטו, קעניג, גוטער, פֿיל-געדיקער,
אַט זעסטו, הערסטו, מאַיעסטעט,
ווי ס'ווערט דער תּליון פּלוצים פּריידיקער,
און ווי ער רעדט — ער רעדט!
דער נישט-דערגאַנגענער שלימזל —
מיין פּלומרשטער פּאַעזיע-קאַנקורענט —
די פֿייערן פון קנאה זינער כּוואַליען!
נו, מילא, איז דערווייל געוואָרן ער אַ תּליון
און מיך און בוך מינעם ער ברענט ...
דער נאָך דעם איז ער זיכער,
וועט אומעטום

זיין נאַמען קריגן רום,
און קומען וועט גערעטעניש אויף זינע ביכער!
אַבער, מאַיעסטעט ...

דער קעניג — וואָס ווילסטו זאָגן נאָך, אַנטאַניאַ?
דע סילוואַ — ס'איז אַך-און-וויי צום פֿאַלק אין לאַנד,
ווי תּליון ווערט צום טאַט באַרופֿן!
ס'איז אַך-און-וויי נאָך מער צום גלויבן,
אין וועלכן הענקער פֿירן-אין האַרמאַניע!
אַ, מאַיעסטעט —

עס וועלן אויסגעלאָשן ווערן
פֿונעם גניסט די זון, לבנה און די שטערן
אין יענעם לאַנד, אין יענער תקופה,
עס וועלן אויסגיין אלע ליכטער —
געלערנטע, דענקערס, קינסטלערס, דיכטערס,
אין יענער צייט ווען די תּלינים וועלן ווערן ריכטערס!
דער קעניג — דעריבער זאָג איך דיר

און וואָרן דיר,
דו, ריטער איידעלער פֿון גניסט,
דו זאלסט זיך עפֿנטלעך דאָ אַפּזאָגן:
פֿאַר מיר, דעם קעניג און געביטער דינעם,
פֿאַר אַנגעזיכט פֿון אינקוויזיציע־ריכטערס,
פֿאַר אויערן פֿון גאַנצן פֿאַלק,
און פֿאַר די אויגן שרעקלעך פֿונעם טויט —
דו זאלסט זיך אַפּזאָגן פֿון ס'אַפּיקורסות,
פֿון גלויבן פֿונעם פֿאַלשן.
און כּוועל דיר דאָן צו העכסטער הייך דערהייבן,
וואָס העכער וואָלסטו גאַר נישט זיין געוואָלט.
דע טילוואָ — אַן אַרעם גלייבן, נעבעך, אַ בעטלער־גלייבן,
וואָס ווערן קאָן דורך מענטש באַצאַלט!
דער קעניג — ונעסט גיין אין זילבער און אין גאָלד — — !

און טאַמער נישט,
וועט פרעגלען באַלד דיין הויט,
אויף פֿייערן מיט בלוט געמישט,
דער גרויזאַמער פֿון אלע גרויזאַמסטע,
דער פֿייערדיקער טויט!
דע טילוואָ — פֿאַר דעם־אָ האָב איך נישט קיין מורא,
פֿאַר פֿייערטויט !
כּיבין פּטור פֿון דער שרעק בירושה:
זינט ווען אין אַנער שנאה און אין טומאה

עס זינען אבות מנינע און אבות-אבות
 אין פלאמען-פניקונגען,
 אין שניטערהויפנס גרויסע,
 אין יסורים און עינויים קשים אומגעקומען ...
 זינט ווען די מוטער מנינע
 די שטילסטע טויב, לארענצא.
 געשלינדערט איז געווארן אין די קעלערן פון פה-קלע.
 דורך איער ווילדקייט אומבאגרענעצטער —
 דורך איער בלוטיקן דעם שזאה-טריבונאל!
 ערשטער אינקוויזיטאר — גענוג דערמיט, פארשאלטענער,
 עקשנותדיקער ייד!

דער קעניג — דע סילווא,
 פריינד מנינער, אנטאניא,
 דו ווייסט דאך, ווי כ'האב ליב דיין ליד,
 דו ווייסט דאך, ווי כ'אכפער און איך שעץ עס!
 דו ווייסט איך רעכט, וואס כ'קאן נישט. —
 וואס איך קאן יא.
 און דיר באקאנט אויך, אלס יוריסט ס'געזעץ איז ...
 טא ענטפער מיר, נאך מנינע אויפריכטיקע פרווון —
 וואס גיסטו פאר א תשובה?

(דע סילווא שווייגט פארביטן. קורצע פויזע. דער קעניג טרעט אפ,
 אועקמאכנדיק מיט דער האנט. באלד דערהערט זיך א פארשווינן
 דנדיק קלאפן פון פערדישע פאדקאוועס)

צווייטער אינקוויזיטאר — אנטאניא דע סילווא,
 דעם אורטייל ווייסטו דינעם —
 דיין טויט איז אומפארמזדלעך ...
 בחינם איז צו לעסטערן די מי דיין!
 ביסט דו אין טויפֿוואסער געטובלט,
 צום גלויבן פֿונעם אויסלייזער באקערט —
 ביסט דו זיך מודה, אז דיין גלויבן און דיין הארץ געהערט
 צו יידן?

דע סילוואַ — כ'בין זיך מודה,

כ'בין זיך מודה, —

הָרַיַּי מאַל מודה!

נרשטער אינקוויריטאָר — הינטט ווי אזוי דען

וועט דיין זינדיקע נשמה,

אין זשאַווער און אין שימל,

ווי-אזוי אין פֿלאַקער פֿונעם סנה,

דורך אונדזער הייליקן אויטאָ-דאָ-פֿע —

אַ וויסע טויב אַרײַן אין הימל?

ווי אזוי אַן ערד?...

דע סילוואַ — איד בעט אַיך, לעסטערט נישט

די אומשולדיקע געטלעכקייט אין קלעם —

דורך קידוש-השם

וועט מיין נשמה, די זינדיקע, פֿאַרראַסטע —

פֿאַרלאַזט זיך —

האַבן קפיצת-הדרך!

צווייטער אינקוויריטאָר — דע סילוואַ! אַנטאַניאַ דע סילוואַ!

אויף זיך רחמנות האַב:

באַזין זיך פֿאַרט,

און פֿאַר דיין לעצטן שוידער,

נישט זיי זיך מודה!

נישט זיי זיך מודה

כאַטש איצטער, ווען באַקומסט דאָס לעצטע וואַרט!

דע סילוואַ — כ'באַקום דאָס לעצטע וואַרט —

נון גוט!

טאָ קודם ווייסט, אַז קיין מאַל שווינגט נישט

דאָס אומזיסט-פֿאַרגאַסן בלוט!

עס שווינגט נישט, ניין...

נאָר ס'שרינגט, עס רינגט, עס ציטערט-אויף

די הימלען און די ערד!

אויפֿסנני, דורך תוהו־וּבוהו,
 ווערן ערד און הימל דאָן איבערגעקערט!
 און דער וואָס איז פֿון דעם בטחון אַ באַהערשטער
 און דער וואָס אויערן פֿאַר עתיד האָט — דער הערט,
 און דער וואָס פֿאַר דעם עתיד אויגן האָט — דער זעט,
 ווי עס געשעט,
 אַז יענער, וואָס אַצינד פֿאַר גאָט און ליט
 האָט ס'לעצטע וואָרט,
 וואָס פיין און מאַטער ער פֿאַרשריט —
 באַקומען וועט דאָס וואָרט דאָס ערשטע!
 דערווילע, מנינע האַרץ, האַרכט:
 דורך מנינע לינדן אָן אַ שיער און ערד
 איך, אַנטאַניאָ דע סילוואַ, איך דערקלער אַיך,
 אין טיפֿן גלויבן מנינעם און אין ערע־פֿאַרכט,
 אַז כ'בין זיך מודה
 אין דער אַנגעהעריקייט און טרייקייט צו מנין גאָט און פֿאַלק;
 אַ, איר אַליין — איר, מנינע האַרץ און געביטערס,
 דאָס זאָגט איר דאָך אַליין,
 אַז ס'איז די דאָזיקע אמונה מנינע
 געגעבן מיר פֿון גאָט!
 דאָס זאָגט איר גופֿא דאָך,
 אַז ליב געהאַט האָט גאָט זי —
 טאָ, ווי אַ שטייגער, האָט ער, כביכול,
 געקאָנט זיך מיינונג בניטן,
 און פּלוצים אָנהייבן זי האָסן?
 כ'פֿאַרשטיי עס נישט —
 מיר לייגט זיך עפעס גאָר נישט אויפֿן שכל,
 אַז ס'קאָן אַזוינס בנים אייבערשטן געמאַלט זיך,
 ער זאָל די מיינונגען ווען טוישן!
 דערקעגן, בין איך זיכער,

און אפילו איבערגעצניגט בין איך,
 אַז גאָט איז טרעב דער ליבע זינער,
 אַז טוישן טוישט ער נישט אויף קליינגעלט
 זיין מחשבה, זינע מעשי-בראשית —
 אַז ר'האַט להיפוך גאָר אַן אַנדער פיוון,
 און אַן אַנדער דעה,
 וואָס איז נישט אין רשות פֿון מענטשן-משפטי
 יא, האָרן מײנע, כ'בין זיך מודה —
 כ'בין זיך מודה ומתודה,
 אַז כ'פֿאַרשטיי עס נישט — דאָס אויכעט,
 ווי אַזוי מען קאָן עס — אַהבה —
 די ליבשאַפֿט צו דעם נאָענטן,
 דעם וואָהבת את רעך
 אַזוי דורך זינד פֿאַרפֿלאַכן
 און פֿאַרשפּרייטן עס
 דורך פֿייער פֿון די שניטערהויפֿנס!
 געדענקט איר: די רדיפות פֿון די ערשטע קריסטן?
 אַ, זיכער — איר געדענקט זיי, די עינויים שווערע,
 די פֿיניקונגען אין די וויסטע קעלערן און לעכער,
 דאָס זיין צו שפּאַט און שאַנד
 פֿאַר געצנדינערישקייט חיהשער און פֿרעכער,
 דאָס זיין פֿאַרמשפּט צו פֿאַרצוקונג פֿון די ווילדסטע ברואים,
 דאָס אויסגעשטעלט זיין אויף דעם אימהדיקסטן הפֿקר — !
 איר געדענקט עס גוט!
 און איצט, אין נאָמען פֿון דער גרויסער הימל-ליבשאַפֿט
 האַנדלט איר אַזוי מיט אונדז!!!
 אַ, האָרן מײנע —
 אויב פֿאַרמאָגן איר פֿאַרמאָגט נישט
 אייגנשאַפֿטן גוטע,
 וואָס דאָס גלייבן אַנערסט, מיינט איר, האָט זיי,

טאָ, האַלט זיך כאַטש ביים פראַסטן אמת.
 אַז — ס'באַדאַרף אַ חילוק זיין
 צווישן מענטש און צווישן חיה,
 ווייל לכל הדעות —
 איז דאָך דער בן־אדם —
 אויסגעטרוימט בצלם אלקים,
 אַ, מײנע האַרן! ריכטערס מײנע;
 איר האַלט זיך פֿאַר די קינדער
 אויסדערוויילטע און באַליבטע
 פֿון דעם אייבערשטן — פֿון האַר איבער די האַרן,
 פֿון ריכטערס איבער ריכטערס,
 וואָס האָט באַגליקט אײַך מיט וואַרן גלויבן,
 טאָ, ווי זשע שיקעוועט און פאַסט זיך עס פֿאַר קינדער,
 וואָס באַקומענדיק אַזאַ ירושה,
 מאַטערן און פּלאַגן זיי די ברידער,
 ברידער זייערע, וואָס האָבן די ירושה נישט באַקומען?
 בלויז דער אמת — ריכטערס מײנע
 קאָן באַהערשן די נשמה פֿון אַ מענטשן,
 דער אמת, וואָס די גוטסקייט איז זיין אָנהייב!
 און אויב איר העלפֿט־אויס אַנער אמת
 מיט נבלה און מיט שקר,
 מיט פּיניקונג־געצייג,
 מיט שווערד און פֿניער,
 איז'ס אַ סימן: אַז איר גלייבט נישט אַנער אמת,
 אַז זינען זינט איר געצנדינער ווינטער,
 און פֿונעם אומגלייבן —
 פֿון גאַטלאַזיקייט לינדט איר?
 ביידע אינקוויזיטאָרן — שוויגן!
 — פֿאַרפּלוקטער לעסטערער?
 — גענוג וועט זיין!

(גיבן אַ צייכן די חלינים. יענע לויפן צו מיט די פייניקומג־מכשירים צו דע טילוואַ און רייסן אים די הויט און נעגל פון די הענט. דער קרבן פאַרקלעמט די ציין)

דע טילוואַ — אַ, גאַט,

ווי שענדלעך ס'איז אַזוי צו טאָן.

צו לאָזן טאָן אַזוינס אַ מענטשן.

וואָס איז ממוכן־גרייט צו שטאַרבן

פֿאַר דיין נאַמען — אמת!

(אַנטאַניאַ דע טילוואַ, איינער פון די לעצטע בראַנדאַפּפער פון דער אינקוויזיציע, גייט־אַרויף אויפן שייטערהויפן און פרוווט לכתחילה אַפּטרייבן פון זיך דעם רויך מיט אַ טיכל, וואָס ער האַלט אין דער פאַרבלוטיקטער האַנט. דאָס פייער כאַפט אים גלייך אַרום אין זיינע מעכטיקע קלעמען און פאַרשלינגט דעם מאַר־טירערס געשטאַלט. בלויז אַ וואַנזיניקער געלעכטער, און די פּאַלגנדיקע פּראַזע שיסט־אַרויס פון די צעיושעטע פּלאַמען):

כאַ־כאַ... אַצינדער ווייס איד,

ווי אַזוי ס'באַנוצן־יידן — בלוט אויף פּסח!

(דאָס פייער גייט־אויס אין אַ פינצטערניש, פון זעלכער עס שילט זיך אויס אַ פאַרוואַנדלונג: דאָס טעאַטער־פּלאַץ אין ליסאַבאָן — ביינאַכט — מיטן דענק־מאַל פון דע טילוואַ)

דער דענק־מאַל — מעמענטאַ!

געדענקט־זשע איר, פֿון צוואַנציקסטן יאַרהונדערט:

אויב ס'וועלן שפּעטערדיקע, קומענדיקע דורות פרווון זאָגן,

אַז ס'זינגען שוין אין אונדזער צייט

די פֿעלקער פֿון אייראָפּע ווינט אַוועק פֿאַרויס

אין הלכות שעפּערישער מענטשקולטור,

די ציוויליזאַציע —

דאָן זאָל עס אַנך נישט אַרן,

ווען אַנווייזן מ'וועט אויף אַנך

ווי אויף אַ בנישפּיל,

אַז ס'זינגען אייראָפּיער

אין אונדזער צייט געווען נאָד

ווילדע, פֿינצטערע באַרבאַרן!

שׂוֹרֵק לֵאמֹר

(אין דעם גארדעראב פון גרויסן ענגלישן טראגיקער טדמונד קין. דער ארטיסט איז גרימירט פאר שוילאק, גרייט ארויסצוגיין שפילן דעם לעצטן אַקט — אין געריכט. דער סופלער, דער פריינד זיינער, מאַכט אים אין ארדענונג די מלבושים. קין איז איבערגעשפאָנט און גערוועזן. דער גרויסער גארדעראב־צימער איז ווייס געקאַלכט, אַזוי אַז דער הינטער־גרונט ווערט באלד, ווי די ליכט לעשן זיך אויס. פאָרוואַנדלט אין אַן עקראַן. אויף אים באַוועגן זיך שפעטער אין לאַנגע געשפענסטיקע שאַטנס די שוילאָק־געשטאַלטן, פאַר וועלכע קין־שוילאָק האַלט זיין מאַנאַלאָג.)

סופלער — וואָס האַסטו ווידער מורא, אַלטער נאַר?

ק י ן — כ׳האַב מורא מינסטער!

וואַלסט בעסער אויפֿגעעפֿנט דאָ דערווייל אַ פֿענצטער —

אַ מאַדנע ענגשאַפֿט, זעסט דאָך, אין דער לופֿט,

און שווערער צער...

סופלער — דערפֿאַר־אַ טאַקע האָב איך מורא —

ק י ן — פֿאַרוואָס — דערפֿאַר?

סופלער — פֿאַר דעם פֿאַרשאַלטענעם, דעם משפֿט־אַקט

פֿון דער פֿאַרפֿלוקטער ייִדן־דראַמע...

ק י ן — נישט ייִדן־דראַמע, פֿריינד מינער,

נישט ייִדן־דראַמע, נאַר אַ קריסטלעכע קאַמעדיע,

אַ בנישטנער צום עוואַנגעליום

פֿון אַלטן גוטן וויליאַם!

און, איבעריקנס, זעסטו דאָך פֿון אַלע דאָ — די לייט

איז אפֿשר דער איינציקער, דער שוילאָק,

וואָס אין זײַן צאָרן איז גערעכט און הייליק —

אין דער מיאוסקייט פֿון גאַר דער וועלט

פֿון שעקספירן איז ער אָוועקגעשטעלט,
אַלס שענסטער...
עפֿן אויף אַ וויבל דאָס פֿענצטער!

(דער סופלער עפנט אַ פענצטער, רייסט זיך אַריין אַ ווינט און לעשט
אויס די ליכט. אויף דער בינע ווערט טונקל, און קיין־שיילאָקס מאַנאַלאָג
ווערט פֿון צייט צו צייט איבערגעריסן דורך בליץ, ווייטן דונער און
האַנט־פֿאַטשעריי פֿונעם אומגעדולדיקן עולם אין דעם אימאַגינירטן צור
שויער־זאַל. אויף דער הינטערגרונט־וואַנט ריסעווען זיך פֿאַמעלעך אויס
די שאַטנס, וואָס קיין־שיילאָק זעט זיי אין דעם געריכט־אַקט).

סופלער — (צייט זיך צוריק) — איד גיין נאָך פֿינער!

ק י ן — גיין גיין

גיט אַלע צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

(בליצן און גאַענטער דונער)

גיט אַלע אויפֿן פֿינער!

וואָס ווילט איר?

וואָס פֿאַרלאַנגט איר?

וואָס האָט איר אָנגעזעצט זיך אויף מײַן לײַב און לעבן?

וואָס פֿלאַגט איר מיר מײַן האַרץ און מײַן נשמה?

גיט אַלע, גיט נאָך פֿינער —

צו ברענגען מיך אויף שײַטערהויפֿנס פֿונעם שקר,

וואָס אָנגעלייגט איר האָט,

נעמענדיק אַלס עדות אַנער אומשולדיקן גאַט,

אין משך פֿון יאָרהונדערטער דורך אײַך פֿאַרשאַלטן...

ס'איז יעדער טאַט פֿון אײַך

אַ פֿאַטש צוגלייך

אין אויסגעבלוטיקטן אין וואַקסן פֿנים זינעם,

באַליידיקונג און לעסטערונג צוגלייך —

אַז אין זײַן נאַמען האָט איר מענטשן פֿינט,

איר טוט גאַטס קינד פֿאַרלעצן,

און יעדער חטא און ביטערע עבירה

באזוימט איר מיט דעם נעפל פֿון געזעצן.
 און אים פֿארשלייערן — אַט-דאָס-אַ קאַנט איר,
 אין אַנער העסלעכקייט און פּלאַנטער!
 כע-כע! ר'מוז אַנער גאַט
 אַנערטוועגן זיין אַ פּאַטריאַט!

(בליץ און דונער)

טראַמפלען מוז ער אין בלאַטעס און זאָווייען
 מיט אַנערע די קעלבערנע אַרמייען,
 און דער עיקר —
 צערניסט איר אים אויף שטיקער,
 מחמת גרויסער ליבשאַפֿט,
 מחמת גרויסער טריישאַפֿט
 מן הסתם —

יעדער וויל פֿאַר זיך אַ גרעסער גאַטשטיק,
 בכדי אין גיהנום-פֿלאַם
 פֿון אומזיניקן קריג
 באַקומען אַ וואָס פֿעטער, שמאַליק שטיק,
 אַ זינטל ביילאַק!
 אויף פֿרומע,
 קרומע,
 טומאה —
 שרייט איר: הייליק! הייליק! הייליק!

(שטאַרקער בליץ און דונער, און אין דער טונקלקייט שניידן זיך בולטער אַרויס
 די שיילאַק-געשטאַלטן פֿון דער געריכט-סצענע. נאָך אַ קורצער פּויזע)

ק י ן — יא, איר, שנילאַק —

וואָס האָב איר דען געטאַן אַנך שלעכטס?
 וואָס האָב איר דען ביי אַנך אַוועקגענומען,
 וואָס-דען צוגערויבט?

צי האָב איר דען פֿאַרטריבן אַנך אויף וואַגל און אויף עלנט?

צי האָב איך צוגענומען אנער היים און ערד?
 צי האָב איך אַנך מיט וואָס פֿאַראַטן?
 צי אַנך געצווונגען,
 אַדער אַפֿשר גאַר געשטערט
 צו שאַפֿן אַניערע געבאַטן און געזעצן?
 צי האָב איך דען מיט וואָס באַליידיקט, צי געשעדיקט
 די אויסגעצייכנטע מאַראַל פֿון פּרעכטיקן ווענעדיק?
 פֿאַרקערט —
 איך האָב געטאָן אַלץ און געהאַנדלט
 לויט מַנן געוויסן און לויט אַניער דין
 פֿון מענטש אין אַ מאַשין
 פֿאַרוואַנדלט,
 זיך אָפּגעשטעלט און זיך גערעכנט
 ביז צו לעצט
 מיט יעדן אות פֿון אַניער יושר און געזעץ,
 ביז איר האָט מיר מַנן איינציק קינד,
 מַנן אויג אין קאַפּ,
 די טאַכטער מַינע —
 מַנן דזשעסיקאַ
 אַוועקגעגנבעט,
 אומנישט — אומזיסט,
 און מיך אין אויגן אירע ביז עקל און פֿאַראַכטונג טיף פֿאַרמיאוסט,
 ביז מעיז פֿנים —
 איר האָט אַוועקגערויבט מיר מַנן פֿאַרמעגן:
 דאַס גאַלד און זילבער
 דאַס איינציקע געווער,
 וואָס קאַז מיך שיצן
 אינעם ווילד־וואַלד פֿון אַניערע צדיקים און גולנים!
 איר האָט מיך אויסגעטאָן פֿון אַלץ,
 פֿון ווירדיקייט, פֿון שטאַלץ, פֿון פֿבֿוד —

און כ'שטיי אין גאָר דער וועלט,
 געקלעמט, געוואָרגן און געקאָוועט
 מיט שטריק אויף האַלדז!
 זאָל איך אַנך איבערחזרן דעם גאונס ווערטער:
 אַז יעדער וויי עס טוט מיר וויי, ווי אַנך,
 אַז ס'אונטערליגט מײַן גוף און מײַן נשמה
 די פּללים וואָס אַ יעדערנס בן-אדם,
 אַז כ'בין קיין אויסנאָם נישט,
 קיין יוצא מין הפּללז!

(בליץ און דונער)

וויי-וויי, אַ גרויסער דאָזש פֿון ווענעדיק דער שטאָט!
 דו זע נאָר, וואָס ס'דערלויבט אַנך דאָס געזעץ:
 מײַן טאַכטער, מײַן דזשעסיקאַ,
 אַ נאַרישע, פֿאַרפֿירטע מיידל,
 און פֿאַרציאַ —
 מײַן טיפֿסטער נויג... און דרך-אַרץ...
 און סימפּאַטיע...
 פֿאַר הויך-וויילגעבוירענער אַריסטאָקראַטיע...
 און פֿאַרציאַ — אַ כיטרע,
 שפּעקולאַטיווע בתולה...
 די ביידע
 האָבן זיך פֿאַרשטעלט,
 פֿאַרקליידט אין מענער-קליידער —
 און זינען מײַנע ריכטער!
 זיי משפּטן מיך איצטער,
 מיט שפיצל איבערשפיצטן,
 דערפֿאַר וואָס כ'פֿאַדער מײַנס —
 ס'גערעכט זײַן מײַנס דערוואַזן!
 איר פֿרעגט: דערוואַזן וויל איך — וואָס?
 דערוואַזן וויל איך נעמלעך דאָס,

אָן בלינד איז דאָס געזעץ פֿון אַינך,
 נישטאָ אין אים דער געטלעכער — דער אות,
 דאָס אצבע אלוקים...
 איך וויל באַוויזן.
 אָו האַרץ און גניסט
 עס קאָנען נישט און וועלן קיין מאָל רעגולירן
 שטאַל און אַינז...
 דאָס מעסער אָט, וואָס אויסגעאַרבעט איז דורך אַינך צום שעכטן
 דאָס רויב און מערסטנטייל —
 דעם גלייכן און גערעכטן!

(דער סופלער, וועלכער זעט אַגב אויס, ווי שעקספיר, גייט אייליק אַריין
 מיט אַ ליכט אַנגעצונדן)

ווער איז דאָ, ווער?
 איר, מיסטער שעקספיר?
סופלער — וואָס רעדט איר, מניסטער?
 כ'בין אינער פֿרנינד —
 דאָס בין איך... דער סופלער...
 ק י ן — ווער ווידער?
 דער טיטול האָט אים דאָ געבראַכט צו טראַגן!
 געמאַך לאָז
 מיט דעם ליכט — דעם תכלית...
 איך דאַרף נישט איצט
 מען זאל מיר אונטערזאָגן!

(ווינט לעשט ווידער אויב די ליכט. שווערע פויזע)

ק י ן — איך ברויך נישט ס'אונטערזאָגן —
 כ'קאָן און וועל אַליין!
 כע-כע...
 ס'געפֿעלט מיר, פֿרנילן...
 ס'געפֿעלט מיר — טאַכטער מנינע!

מיס פאַרציאָ,
 מיס גערעכטיקייט,
 מיט אויגן וואָס איר האָט פֿאַרבונדן
 מיט אַ דורכזיכטיקן שפינוועבס!
 איר זאָגט,
 אַז אויספֿירן איך מעג לויטן געזעץ
 און לויטן אָפּמאָך
 מײַן נקמה!
 אָבער — מיס פֿאַרציאָ, גערעכטיקייט!
 איך בין נישט אויסן קיין נקמה,
 מיט בלוט פֿאַרשמירן מײַנע הענט —
 כ׳בין אויסן בלויז עקספּערימענט!
 אַלזאָ,
 איך מעג, זאָגט איר, ווי אָפּגעמאַכט
 פֿון שונא מײַנעם
 אַ פֿונט פֿון האַרצפֿלייש שנײַדן —
 דאָס, זאָגט איר, איז דערלויבט
 דורך ווענעציאַנישן געזעץ!
 נאָר פֿאַר מיר —
 אין דעם געזעץ פֿאַראַן איז אַ קלויזלע
 פֿאַר מיר, דעם ייִדן שנילאַק,
 נאָר דערפֿאַר, ווײַל כ׳בין אַ ייִד — —
 איך מעג אויך, לויטן יושר שנײַדן,
 אָבער ס׳טאָר נישט זײַן
 נישט מער און אויך נישט ווינציקער:
 איין פֿונט נאָר אויסגעשניטן!
 און נאָך אַ זאָך —
 קיין טראָפֿן בלוט עס טאָר נישט זײַן דערבײַ
 כע־כע, ס׳איז גאַרנישט שלעכט!
 ס׳איז אויסגעצייכנט צוגעטראַכט,

ווי פֿאַר אַ חוצפהדיקן ייד, וואָס פֿאַדערט דווקא אומבאַדינגט
זיין רעכט?

און —

(שפּרינגט צו צו זיין בלוט־שונא אַנטאַניא און שניידט)

כאַ-כאַ-כאַ —

איר זעט אַליין! —

איר זעט!... איר זעט!...

נישטאַ קיין סימן פֿון אַ שטיקל האַרץ —

נישטאַ!...

אוי, כאַ-כאַ-כאַ;

און זעט!

און זעסט, דו נאַרישע... דו, טאַכטער מיינע...

בני מיר איז — דאַ!

(שטעכט זיך אַריין דעם מעסער אין ברוסט אַריין און פֿאַלט צו דר'ערד.
דער סופּלער לויפּט־אַרויס מיטן געשריי: „אַ דאַקטער!“ און קומט אָן
פֿאַרן געפֿאַלענעם פֿאַרהאַנג).

סופּלער — הויכווילגעבוירענער און פֿינער עולם.

אַן אומגליק גרויס פֿאַסירט האָט מיטן מייסטער עדמונד קין.

עס האָט אַרומגענומען היינט דער גרויל אים.

איז ער, נישט פֿאַר אייך געדאַכט, אַצינד — פֿון זין.

נו, על פֿון, ממילא וועט ער נישט צו אַניער דיספּאַזיציע

סקאַנדירן מער פֿון וויליאַם שעקספּיר די געטלעכע מליצה!

בני די טויערן פון ירושלים

(אין בלוט־אונטערגאנג אין איינגעטונקען געווען די ערד און די שטאָט פון אלע שטעט, ירושלים, ווען עס האָט געשלאָגן די לעצטע שעה פון דעם „שטערן פון זיין תקופה“, פון ר' יהודה הלוי, וועלכער אין על־פי היינען „א ריזיקער עמוד האש — פארן קאראָואַן פון זיינע באַטרויערטע ברידער מיט אַ ליד געגאַנגען איבערן פינצטערן מדבר פון גלות“. אין יענעם פאַר־נאַכט האָט זיך ר' יהודה הלוי פאַר די טויערן פון ירושלים, פון וועלכע ער איז אַרויס — אָפגעשטעלט. שטיל איז ער געזונקען אויף אַ שטיין, מיד און צעבראַכן און מיט אים איז בלויז זיין שאַטן געווען — זיין צווייטער „איך“ — אַבול־כאַסאַן אַל־לאָווי, יא, אַ פאַרנאַכט האָט נאָך אפשר קיין מאָל נישט געשפילט אַזאַ ממעקימדיקן ניגון פון אַנטוישונג און יאוש, ווי דאָס איז געווען אַט אין יענעם פאַרנאַכט).

אַבול־כאַסאַן — אַקערשט אַרויס —

נאָך נישט אַדורך קיין הונדערט שריט...
און — מיד.

ר' יהודה הלוי — יא, מיד, אַבול־כאַסאַן:

די שווערסטע מידיקייט איז נישט פֿון גיין,
פֿון שפּאַנען מנלל,

פֿון אַקערן די ימים און מדבריות;

די שווערסטע מידיקייט עס קומט,

אַז ס'איז נישטאָ צו גיין אַווי.

נישטאָ די פֿוסטריט וווּ צו ווענדן

און ס'ווייזט זיך אויס אין אויסגאַנגלאַזיקייט געקוועלט,

אַז אויך אין לאַנד פֿון אדני —

האַט גאַט פאַרפעלט! —

אַבול־כאַסאַן — מנין גאַט! מנין גאַט!

דאָ האָט געוווינט די שכינה
און דער נביא!

ר' יהודה הלוי — צוריק אַוועקגיין אין מנן צווייטער היים,
טאַלעדאָ צי קאַרדאַוואַ,
וואָס האָט געבוירן מיד,
מיד אויסגעוויגט און אויסגעכאַוועט,
וואָס האָט דאָס ליד אין מיר פאַרזייט,
ווי ס'איז די טאַכטער מנינע
אין דער האַפּענונג דערפֿרייט,
ווי ס'זינען נאַנטע מנינע,
מנינע פריינד,

אין שטענדיקער דערוואַרטונג אויף באַשייד?
ווי זאָל איך גיין?
ווי זאָל איך זוכן איצט אַ וועג אַ נייעם?

אַבול-כאַסאַן — צוריקגיין, ווי ס'איז נאַנט —
ירושלים!

ר' יהודה הלוי — צוריקגיין קיין ירושלים,
וואָס ס'איז נישטאָ —
וואָס אין דער ווירקלעכקייט איז נישט פֿאַראַן?
וואָס איז אַ דמיון בלויז,
אַ חלום גאָר,
אַ שאַטן — אַט ווי דו,
אַבול-כאַסאַן!

אַבול-כאַסאַן — מיר זינען דאָך אַקערשט אַרויס פֿון דאַרטן!
אַט זינען זיי די טויערן,
די בערג,
דער מגדל דוד,
אַט איז ירושלים-הימל —
מיר זינען דאָך אַקערשט אַרויס פֿון דאַרטן!

ר' יהודה הלוי — ס'איז שאַטנס, שאַטנס נאָר —
געשפענסטער-גאָרטן!

נישט דאָס ירושלים האָב איך אין מין טריט
און ליד

געאַנט —

נישט דאָס איז דאָס געבענטשטע לאַנד,

וואָס ס'איז פֿאַר וועלט געבאַטן.

ווי דו איז עס — אַצינד

בלויז צער-און-טרויער דורכגעזאַפּטער שאַטן.

פֿון קבר-אַבות-וואַנדערערס באַטראַטן!

אַבול-כאַסאַן — קיין טוי עס פֿאַלט נישט אויף דיין האַרץ,

יהודה —

קיין לינדערונג עס קומט נישט צו דעם דאַרשט פֿון דינע ווערק,

עס ליגט נישט איצטער אויף יהודה-בערג

קיין ראַסע...

ר' יהודה הלוי — אַדני... נגדך פֿל תּאַוותי —

און וווּ ביסט איצטער, גאַט,

דאָס ווייס איך נישט!

איז וועלכן ביסטו עיר המקלט,

וווּ ביסטו וווּ דען אַננגעהילט.

איז וועלכן סוד,

איז וועלכע שלייערן און הייליקע געווענדער —

אַז בינען-בינסטו * נישט

איז אַרט וווּ ס'איז געוועזן דיין יסוד,

איז האַרץ פֿון אַלע לענדער??

אַבול-כאַסאַן, דער שאַטן מנינער

קאַן זיין ווייסט —

* (פֿאַלקסטימלעך) זיין — ביסטו. פֿון איך בין געשאַפֿן אַן אינפֿיניטיוו

בינטן.

אכולי-כאסאן — יהודה, זני געטרייסט:

די טרייסט-לייטזעליקייט

וועט ברענגען דיך צום וויסן!

ר' יהודה הלוי — אזוי אין דורות אפלעבן

און בלויז פֿון טרייסט געניסן,

מיט נחמו־נחמו

אויף געזאטלטן בטחון,

אויף אַט־דעם אינזעלע דעם אלטן

אַרומרייטן מיט אָפּגעשאַכטענע חלומות,

מיט האַפּענונגען אָפּגעשטאַרבן,

אויף שטענדיק איינגעפאַקט

אין אַרעמער, אין בעטלער־טאַרבע,

און אויסקוקן אויף צוגעוואַרפֿן ביין,

וואָס איז גאַר אַפֿט — אַ שטיין —

אַ שטיין וואָס האָט אונדז קיין מאָל אויסגעמיטן,

און שטענדיק אין דעם מיטן האַרץ געטראַפֿן,

און שטענדיק דאָרט געבליבן ליגן, ווי אַ לאַסט

אין ווונד, וואָס אייביק וועט זי בלייבן אַפֿן

און פֿון אַכזריותן פֿאַרהאַסט —

אכולי-כאסאן — איז קיין גואל און קיין רופֿא דען נישטאָ.

די ווונד צו היילן?

ר' יהודה הלוי — דאָס האַרץ דאָס גרויסע פֿון דער וועלט —

מיטן אומגליקלעך, ביז משוגעת־געהאַסטעס פֿאַלק,

וואָס אַפֿן איז פֿאַר יעדן לייַד און נויט,

קאַן אפֿשר אויסהיילן דער טויט —

אַ קבֿר פֿון פֿיר איילן!

די אורקראַפֿט רויע פֿון די פֿעלקער,

ווען ס'איז אַפֿילו מיטן מוח שטאַרק באַוואַפֿנט,

פֿירט אומאויפֿהערלעך דעם פֿאַרמעסט

אַנטקעגן האַרץ, וואָס — אַלע וויל אַרײַננעמען,

וואָס פֿאַר אַלעמען, אין גרויס רחמנות צו דעם קיום,
איז עס אַפֿן...

צי וואָלט נישט בעסער דען געווען דער טויט,
וואָס וואָלט אונדז פֿון די גורל־גרוילן אויסבאַהאַלטן,
ווי אויסבאַהאַלטן האָט עס
אונטער קנאַפע קבֿרים און מצבֿות
אין דער געשיכטע, קונסט און די לעגענדן,
די אין פֿאַרגעסנקייט אַוועקגעאַנגענע,
די פֿעלקער אַלטע?

צי וואָלט נישט בעסער דען געווען אַנטרינונג,
ס'פֿאַרשווינדן פֿון דער אויבער־פֿלאַך פֿון דר'ערד —
צי וואָלטן מיר אין טויט די אויסלייזונג געפֿונען?
איז אָבער נישט באַשערט
פֿאַר אונדז דער טויט —

ווייל מיטן אויסגיין פֿונעם האַרץ,
מוז אומקומען דער גאַנצער גוף;
עס וועלן אַפּשטאַרבן די אבֿרים די אַלע
און אויסהויכן עס וועט די זינדיקע נשמה
פֿון דער גאַרער וועלט!

„א, ניין! מיר זיינען נישט אין מעלה פֿון אַ מת!
מיר זיינען נאָר אין מעלה פֿון אַ פֿיבערדיקן חולה.
פֿון וועלכן רופֿאים אַלע
עס האָבן זיך שוין אַפּגעזאַגט!
דערוואָרט דער חולה הילף זיינע
אין ווינדער —

ער וואָרט זיין תּשועה דורך אַ מופֿת,
דורך אַ שיבוּי,

דורך אַן ענדערונג אין די נאַטור־געזעצן?

אַבֿליכאַמאַן — ענדערונג פֿון טבע מענטשלעכער?
איז לאַנג צו וואָרטן נאָך?

ר' יהודה הלוי — אפשר אייביק —

ביז סוף פֿון מענטשן-מין,

עד סוף הדורות!

אַבול־כאַסאַן — ווי שוואַרץ! ווי פֿינצטער!

ר' יהודה הלוי — יא, שוואַרץ און פֿינצטער אַט אזוי,

אַז אַפֿטערס דוכט זיך מיר,

דאָס איז בעת בריאַת עולם

דעם אייבערשטנס באַפֿעל

„יהי אור“ — אַוועק אין ניוועץ —

נישט דערהערט געוואָרן...

דו זעסט דאָך, זעסט, אַבול־כאַסאַן,

ווי ס'זעט איצט אויס

דער בענקשאַפֿט אַנגעזעטיקטער בן ששים,

דער פֿון דער קלוגשאַפֿט אינגעבוֹיגטער מאַן —

ווי כ'זע איצט אויס,

וואָס ס'האַט אויף מיר געזאָגט

אין די בר מצווה-יאָרן

ר' משה אַבן-עזראַ,

אַז פֿון קאַסטיליע האָט אויפֿגעשטראַלט אַ ליכט,

וואָס וועט באַשנינען גאָר די גאַנצע וועלט!

צי ווייסטו, ווי ס'איז חושך אין דעם ליכט,

וואָס האָט געזאָלט די וועלט באַשנינען?

אַבול־כאַסאַן — יהודה —

מיר האָבן זיי געגעבן ס'ליכט פֿון לידער,

פֿון לידער, וועלכע זינען אויך אַ שנין

פֿון אַהבה און פֿון תּפֿילה!

ר' יהודה הלוי — און ווען אַפֿילו —

און ווען אַפֿילו אין די יונגע יאָרן מינע,

וואָס איז געווען מער זינלעכקייט ווי זין,

פֿון שטערן און באַגערן

די דורכגעפלאַנטערטע באַווינקט,
און ווען עס האָט אַפֿילו
די שירות ותשבחות געזונגען נאָר — אינסטינקט,
און כ'האַב פֿאַרכלינעט זיך אין הימנען
צו וונק, נאַטור, צו פֿרויען־שיינקייט,
צו אַהבה ווונדערלעכער — צו דער ליבע
מעומקא דליבא —
האַב איך דאָך שנעל דעראַנט
מיט אַלע אַברים און אַלע חושים,
אַז באַשטימונג איז — דאָס גליק פֿאַר אַלע,
אַז פֿאַר אַלעמען באַשערט איז אַלדאָס וואָס ס'איז שייך,
און אַז פֿאַרברעך איז יעדע גרענעץ
און באַגענוגענונג פֿון זיך, ווי אויך פֿאַר זיך אַליין!
אַבול־כאַסאַן — ס'איז מעשי־בראשית־דיקע פשטות —
ר' יהודה הלוי — יא, פשטות, און דערמיט איז'ס אמת,
וואָס גילטן וועט עס
טראַץ פֿאַרקריפֿלונגען לעולם ועד!
יא, יא, אַבול־כאַסאַן,
יא, ווען איד קאָן איצט אויסטאָן
לבוש פֿון דעם מהות,
ס'באַווסטזיין — מענטש און יד,
ווען כ'בלעב בלויז בני דער תמימות פֿון געמיט
פֿון פֿייגלשע פֿאַעטן,
אַ, דעמאָלט וואָלט איך אויך אַודאי
געצווייטשערט סתם
אַ פֿריילעכע צי פֿינצטערע באַלאַדע,
אַ מיר־נישט־דיר־נישט־דאָ־געדאַכט־געדיכט,
אַ שיינעם, פֿערלדיקן,
בלומענדיקן,
ריטערלעכן שיר —

אכול־כאמאן — פרוביר אַזוי, ווי פֿרי'ר!

ר' יהודה הלוי — נאַר וויי איז מיר:

איך בין אַ תהום — אַ ים

מיט כוואַליעס אויפֿגעשטורעמט.

מיט לינד אויף לינד, וואָס אויפֿגעטורעמט

און אינעם כאָאָס —

אינעם תוהו ובוהו.

עד היום נאָך

צו די בראשית-אמתן נאָך-נישט דערפֿורעמט...

איך ווער געשלינדערט אין דער אויסטערלישער

כישוף-שיף —

צי גאַר איך האַלט זיך מיט די לעצטע כוחות

אויף שטרוי איבערגעבראַכן —

אויף בטחון

און — בלית ברירה!

אַ גאַט, מיין גאַט.

צי ביסטו נעבן מיר?

„פֿאַרגעסן דיך עס הייסט דאָך —

זיך פֿאַרגעסן.

אדני, נגדך כל תאַוותי.

ווי קאָן איך אַדורכלעבן אַ טאַג אָן דיר

אין מורא פֿונעם זיין אַליין.

מיט אַנגסטן פֿון פֿאַרצווייפֿלונג און פֿון שרעק באַגאַסן.

מיט צער און ווייטיק.

וועלכע האָבן איבערפֿולט שוין אַלע ברעגן, אַלע מאָסן.

אין אייביקער פֿאַרצווייפֿלונג פֿון יסורים.

דורך אַלעמען — פֿאַר אַלעמען

אַ הפֿקרדיקער יתום?!

„אַז ס'איז קיין אָפּשטעל, קיין מנוחה,

נישט אויף מערבֿ, נישט אויף מזרח —

ווי די רוב דערגרייכן!
 צי זיגן וועט ישמעאל,
 צי אדום ווערן וועט דער בעל־נצחון —
 בלייבט ליידן ווייטער אונדזער צייכן.
 און ס'האט מיין האַרץ געריסן זיך צום מזרח,
 בעת צוגעשמידט איך בין געווען צום מערב...
 אַ פראַכט פֿון אַלע לענדער,
 די פֿרייד די גרעסטע פֿון דער וועלט,
 ווי ס'האט געצויגן מיך צו דיר;
 ווי גרויס דער צער געווען איז ביי דערמאָנונג
 פֿון וועגן דער געוועזענער דער גרויסקייט דייןער,
 און וועגן אַט־דיין איצטיקער פֿאַרזויסטונג!
 פֿון וואָנען נעמען האָב איך דען געזאָלט
 דעם אַדלער־פֿליג,
 אוס־פֿדי מיט טרערן מיניע צו באַגיסן
 טאָלן דייןע?
 איך האָב געלעכצט נאָך דיר,
 כאַטש חרובֿ איצט איז דיין מלוכה,
 און אויפֿן אָרט פֿון חייל־באַלזאַמען
 עס ווידמענען זיך דאָ בלויז שלאַנגען, סקאַרפֿיאַנען!
 אַ ווי געוואָלט האָב איך
 די שטיינער דייןע קושן —
 פֿון האַניג זיסער זיינען דייןע חורבות
 מיר געווען!
 נישט די ליבשאַפֿט מנינע צו דער בת־יחידה
 און צו קינדער אירע,
 נישט די צוגעבונדנקייט צו פֿריינד די פֿילע
 פֿון מיין היימלאַנד,
 נישט דער ווילטאַג און די זיבן זונען
 פֿונעם היימלאַנד גופֿא.

פֿון מײַן צווייטן,
 האָבן מיר געקאָנט פֿאַרהאַלטן,
 ווייל שטענדיק איז געשטאַנען מיר פֿאַר אויגן —
 אויג אויף אויג:
 „די טויב פֿאַרטריבן פֿון איר נעסט —
 וואָס איז געבליבן הענגען אויפֿן ברעג פֿון תּהום“,
 ווייל קיינער קאָן נישט לייקענען אין מײַנע ווערטער,
 אַז — „אין שלעיר כּיבין פֿאַרוואַגלט,
 אין קדר כּיבין פֿאַריאַגט,
 אין יוון כּיווער געבראַטן,
 אין מדי כּיווער געפּלאַגט!
 אַ, אויב ווי דו, נישטאַ איז
 קיין רעטער — באַרכאַשעט *,
 איז אויך נישטאַ אַ מענטש נאָך,
 ווי איד — אין האַפֿענונג־קלעם!
 טאַ גיב־זשע מיר דיין פּוח,
 דיין קראַפֿט וואָס אָן אַ שיר,
 ווי איד האָב עס די ליבשאַפֿט
 אַוועקגעגעבן דיר!“

אַבלי־כאַמאַן —

(צוזאַמען מיט אַן עכאַ בכל תּפּוצות ישׂראל):

אין שלעיר כּיבין פֿאַרוואַגלט אַאזױו.
 ר' יהודה הלוי — און נישט פֿון וועגן דעם איד האָב
 מײַן חלום אויסגעחלומט,
 בלויז נאָר אַז דאָס פֿאַלק זאָל זעטיקן זיך פֿרײַ.
 אַז זיצן זאָלן מיר און קילן זיך אין שאַטן
 אַיעדערער דאָ אונטער פֿניגנבוים און וויינישטאַק זינעם.
 באַפֿאַכן זיך מיט פֿאַרמעט־בלעטער פֿון געשיכטע.

• ברוך השם.

און קוויקן ס'נפֿש מיט רעכטפֿארטיקייט פֿון אַבֿות —
 מיט מעשׂי־העלדנמוט פֿון די אַמאָליקע גיבורים —
 נישט וועגן דעם האָט עס געבענקט
 און אויך געדענקט מײַן האָרץ
 פֿון וועגן, האָרץ פֿון אַלע לענדער!
 א. נישט פֿון וועגן דעם מײַן מידער גוף און מידע זעל
 איז, פֿורעים דאָ געפֿאלן —
 אַז אַנטרעפֿן איך זאָל
 די עקדישן, די שלאַנגען, סקאַרפּיאַנען און שאַקאַלן,
 דורך בייזע ווינטן פֿון די אַרבע פּינות עולם,
 אַרײַנגעטריבן אין דעם מענטש,
 אין בני אָדם יושְׁבֵי חוּשׁך וצלמות!!!
 איך האָב דאָ גאָט געזוכט,
 און אַנגעטראָפֿן —
 שרצישן, מיט סמים בניסנדיקן, יעמערלעכן,
 טיזולאַנישן קאַטאַוועס!
 דער ברודער מײַנער, פֿון איין פֿאַטער,
 האָט שטאַט מיר שלום אַפּפּוגעבן,
 שטאַט אַרעמען און האַלדזן,
 שטאַט מיר מיט זון אַנטקעגן גיין —
 דעם שטיין באַהאַלטן אין זײַן טראַכט,
 און טעמפּער מעסער לאַכט אין זײַנע ציין;
 אַבול־כאַסאַן — טאָ וווּ איצט גיין
 אין וווּ די הענט צו אַ געבעט
 און אויגן נאָך דעם רחמים ריכטן?
 ר' יהודה הלוי — אין עולמות פֿון העכסטן פּאַטאַס —
 אין שטילקייט פֿונעם טויט, אַבול־כאַסאַן,
 וווּ אַנצוקומען קיין מאָל איז ניט שפּעט!
 עס מאַלן אומגליק נאָך די מילשטיינער פֿון דער געשיכטע,
 און ס'מוזן נאָך אַדורך, ווייזט אויס, אין העלישן שלהבת

די תקופות פון דער גרויסער זעלבסטפארניכטונג,
 ביז טוועלן שטורעמווינטן פון דער צייט
 אין ווייט און ווייט פארטראגן אלע פלעוועס,
 דאן קומען וועט דאס גרויסע ליכט
 פון ירושלים של מעלה,
 וואס קאן זיין און גאר אויפלויכטן עס וועט
 אין א לאנד — א קאלטער דארף פון טרויער,
 ווו משיח וועט געבוירן ווערן
 מיט צייכן פון א רויטן שטערן,
 און אין געשטאלט
 פון תמימותדיקן פויער!
 גיי, גיי, אבול-כאטאן
 אין אונטערגאנג אין שטילן,
 און איך וועל בלייבן דא;
 לעגענדע אייביקע און תפילה,
 צעשפרייט, געפאלן אויפן דרך מלך,
 אויפן ברייטן וועג
 פון אומזוכן די שפורן פון מנין גאט אין לעצטע שעהן,
 צעטראטן פון דער פֿעלקער־שנאה,
 פון חיהשע, פון פֿערדישע די קלאַען!

(דער שאַטן — אַבול־כאַטאַן נידערט איבער דעם דיכטער־קעניג, וועל־
 כער פֿאַלט־צו צו דער ערד און קושט זי. אין דעם טיפן פֿאַרנאַכט וואַקסט
 אויס אַ ריזן־געשפּענסט פון אַ בעדיין. אַ רייטער, וואָס דאַס יאָגן פון זיין
 פערד שטאַרקט זיך, ווי אַ דונער־אַנקום, טראַגט זיך אַריבער איבער דעם
 אויסגעשפּרייטן גוף פון ר' יהודה הלוי, און פֿאַרפֿאַלט מיט אַן עכאָ אין
 די בערג. די לעצטע ווערטער פון דעם דיכטער זיינען: ביים פֿאַרבייגיין פון
 אַן איינגעבויענער מוטער־געשטאַלט)

אַפּגעטאַן זיך אַליץ...

און אַפּגעווענדט זיך אַלע...

מאַמע —

ציון, הלא תשאלי...

זײַן הױסער...

(ביי גוגענהיימען אין שטוב, דער באלעבאס, ה' גוגענהיים, און משה מענדעלסאָן ביים שאַך)

מענדעלסאָן — דער קעניג... ה' גוגענהיים, גיט אַכטונג:
עס איז דער קעניג אין געפאַר...

ה' גוגענהיים — יאָואָל... און מיר דערמאָנט עס, ראַבי...
אַז איר, ה' מאָזעס, זינט געוועזן אין ספּנה
בני אונדזער מלכות, פֿרידריך, ירום הודו...

מענדעלסאָן — געווען... נאָר נישט געפֿערלעך —
ווי ס'זאָל נישט זיין —

אַ קעניג האָט נאָך מורא פֿאַר דעם שכל
און קריגט דעם אָפּשני...

צום שכל איז מען נישט געווינט —
און ס'שרעקט אַ ביסל...

ה' גוגענהיים — ווי איז עס דען געשען?

מענדעלסאָן — גאַנץ געווינטלעך:

דער גרויסער קעניג אונדזערער און דער געביטער
איז אויך — פֿאַר קיין שום ייד געדאַכט — אַ שלעכטער שרייבער,

ער דאַרף עס נישט צו דער פּרנסה,

ער דאַרף עס נישט צו וואַכער

עס פֿעלט אים נישט צו פּאַליטיק

און נישט צום גליק,

און דאָך ער שרייבט געמיינע, זייער־שלעכטע פֿערזן —

כע־כע, אָט סתּם אַ פֿרינזויליקער הויקער...

נו, האַב איך שריפֿטלעך אַט־די קעניגלעכע שוואַכקייט זינע

שטאַרק געטאַדלט...

ה' גוגענהיים — אז! עפנטלעך?...

ווי קאן מען דעז?

מענרעלסאָן — יא, עפנטלעך! איך האָב געזאָגט דעם אמת —

ה' גוגענהיים — שרעקלעך... נו, ווינטער, ראבי?

מענרעלסאָן — ווינטער — האָט מען מיך געמסרט:

*„Als Jude die Ehrfurcht gegen
des Koenig's allerhoechste geheiligte
Person im frechen Urteil ueber
dessen Poesie hinauszusetzen”...*

ה' גוגענהיים — נו, ווינטער... ווינטער?...

מענרעלסאָן — געמסרט — און געשיקט מיך רופֿן

פֿונעם שלאָט

פֿון סאַנסוסי —

און אויך, ווי איר, מיין גנדיקער ה' גוגענהיים,

מען האָט מיך דאָרט געפֿרעגט,

ווי האָב איך עס געוואָגט

באָליידיקן דעם קעניגלעכן דיכטער?

מען האָט געפֿרעגט מיך שאַרף און מיט אַ בייזער,

אויף וואָס איך האָב זיי, ווי געזאָגט, געענטפֿערט:

*„Wer Verse macht— schiebt Kegel,
Und wer Kegel schiebt,
Sei er Koenig oder Bauer,
Muss sich gefallen lassen,
Das der Kegeljunge sagt,
Wie er schiebt”... ***

* ווי דער ייד וואָס האָט דעם ידאַת־הכבוד קעגן דעם קעניגס פֿאַר־
הייליקטער אַלהעכסטער פֿערזאָן אַרויסצוקומען מיט אַ חוצפּהדיקן פּסק. וועגן
זיין פֿאַעזיע. ** ווער עס שרייבט פֿערזאָן — שפּילט אין אַ ראַד, אין ווער עס
שפּילט אין אַ ראַד, זאל ער זיין מלך אָדער פּויער, מוז ביי זיך פּוועלן, אַז
דאָס יינגל, וואָס איז מיט אים אין רעדלי, זאל מעגן זאָגן ווי ער שפּילט...

ה' גוגענהיים — גלענצנד... וויטער?
 מענדעלסאָן — און וויטער — גארנישט!
 מען האָט מיר אַט — איר זעט? —
 דעם הויקער נישט אַראָפּגענומען...
 איך האָלט אים פֿעסט בני זיד...
 און שרעקט זיך נישט...
 א. גיכער שרעקט מען זיך פֿאַר מיר...
 ה' גוגענהיים — דאָס וויל איך, אמת, זאָגן, ראַבי...
 מענדעלסאָן — וואָס ווילט איר זאָגן, גנעדיקער ה' גוגענהיים?
 ס'איז מיין פֿאַרלאַנג צו הערן,
 וואָס האָט אַיך געזאָגט
 די פֿיל-געשעצטע טאַכטער אַנערע,
 די צנועהדיקע פֿרומעט בת אַברהם שתחיה...
 אויך זי, ה' גוגענהיים...
 ה' גוגענהיים — יא, פֿאַרערטער ראַבי...
 זאָל איך ערלעך זאָגן?
 מענדעלסאָן — נאַטירלעך.
 ה' גוגענהיים — כ'האַב עגמת-נפֿש.
 מענדעלסאָן — עס שאַדט נישט...
 דעם עגמת-נפֿש לייגט-אַרויף אויף מיר...
 איך וועל אַריבערטראַגן...
 מיר זיינען קינדער פֿון אַ פֿאַלק,
 ה' גוגענהיים.
 וואָס גאָט באַשאַנקען האָט אין מדבר נאָך
 מיט אַ באַרג —
 אַ הויקער פֿון געדולד,
 דער הר סיני און דאָס עם קשי עורף
 זיינען ווערט זיך איינס דאָס צווייטע,
 און קיין שום לאַסט און צער עס קאָן אונדז נישט דערדריקן —
 ה' גוגענהיים... וואָס האָט געזאָגט דאָס פֿרייליך פֿרומעט?

ה' גוגענהיים — א, ראבי מאזעס...

געדענקט איר, אין דעם באַד פירמאָנט

איך האָב איך אַנפאַרטרויט:

— „ראבי מאזעס, מיר פאַרערן איך...

צום מערסטן אָבער איז באַגניסטערט

פֿון דער קלוגשאַפֿט אנערער מין טאַכטער...

געדענקט איר — כ'האָב געזאָגט:

עס וואָלט געווען פֿאַר מיר דאָס העכסטע גליק

צו האָבן איך, ר' מאזעס, פֿאַר אַן איידעם...

מין טאַכטער פֿרומעט וועט זיך פֿרייען איך צו זען —

איך האָב איר פֿיל דערציילט פֿון איך..."

אזוי האָב איך געזאָגט!

מענדעלסאָן — איך האָב איר געכטן אויך דערציילט אַ סך —

פֿון אַלץ וואָס פֿרויען קאָן צום מערסטן אימפּאַנירן:

פֿון פּילאָסאָפֿיע און מעטאָפּיזיק פֿון די דאַמען־מאָדעס...

ה' גוגענהיים — נו, זינט איר דאָך, געשעצטער ראבי,

אַ דענקער — דער „ידישער סאַקראַטעס“.

אַ גרויסער מאַן,

אַ קלוגער מוח...

מענדעלסאָן — יא, אָבער כ'וויל וויסן, געדיקער

ה' גוגענהיים, וואָס זיי..

וואָס זיי געזאָגט האָט וועגן מיר...

ה' גוגענהיים — אַ גרויסער חכם זינט איר —

וועט איר נישט דעם קינד פֿאַראיבל געמען...

מענדעלסאָן — אַך, זאָגט שוין!

ה' גוגענהיים — זיי האָט געזאָגט —

אַ שרעק האָט זיי אַרומגענומען,

ווי נאָר זיי האָט דערזען איך...

וויב... איר...

מענדעלסאָן — וויבל כ'האָב אַ הויקערזי...

ה' גוגענהיים — ליידער...
 מענדעלסאָן — יא... ליידער...
 פרומעט — (איר שטימע פון יענער זייט טיר)
 פאפא! מען קאן אַרײַן?...
 מענדעלסאָן — ליידער... איך האָב עס אויך אזוי געטראַכט...
 ביטע... קומט אַרײַן!
 (פרומעט און איר חברטע רויזליין קומען אַרײַן)
 פרומעט — אַך, ס'אַראַ גאַסט... פאפא!...
 פֿאַרוואָס'טו נישט געזאָגט?...
 (שטעלט פֿאַר)
 ה' מאַזעס מענדעלסאָן פֿון דעסאָ —
 דער „דיטשער פּלאַטאַ“
 דער „ידישער סאַקראַטעס“...
 מיין פֿרײַנדן — רויזליין...
 מענדעלסאָן — (פאַרנייגט זיך)
 איך האָב עס אויך אזוי געטראַכט —
 הם... אַ רויז!...
 און איך — אַ דאַרן...
 רויזליין — אַך, הער מענדעלסאָן...
 דער פֿרײַנד פֿון אונדזער דיכטער לעטינג...
 מענדעלסאָן — אַן אַנגעשטעלטער פֿון דער פֿירמע בערנאַרד
 אויס בערלין —
 יא, איך אליין — דער מיסטער פֿון די מוסטערן פֿון דאַמען-שטאַפֿן...
 בוכהאַלטער פֿון באַרוף
 און דאָך „געטויפֿט“ אויף חכמת פֿילאָסאָפֿיע.
 וואָס זוכט די אַלע אומרעכט אין די רעכט
 פֿון גוט און שלעכט
 באַרעכטיקן פֿאַר אַלע...
 פרומעט — די רעכט באַרעכטיקן... אַ הערלעך?
 וואָס זאָגסטו, רויזליין?

רויזליין — הערלעך!

ה' גוגענהיים — איר וועט מיר מוחל זיין אַ ווילע.
ראַבי מאַזעס.

וואָס כ'וועל דאָ איבערלאָזן אַיך.
אין דער געזעלשאַפֿט פֿון די ראַמען!

(צו די מיידלעך)

כ'גיין אָגן דער מאַמאָ.

זי זאל מכבֿד זיין דעם גרויסן גאַסט.

דעם גאַסט דעם טבערן מיט פיבֿוד —

ווי עס פאַסט!

פרומעט — פאַפּאָ מיר וועלן ביידע

געבן זיך די מי.

פֿאַרוויילן זיך מיט רייד

פֿון פֿרייד-פֿיליסאָפֿי!

רויזליין — כ'כי, פֿילאַסאָפֿי...

פֿילאַסאָפֿי פֿון פֿרויען איז פֿאַרוויילונג —

נישט וואָר, ה' מענדעלסאָן?

פרומעט — נישט וואָר, ה' מענדעלסאָן?

מענדעלסאָן — יא, די שיינקייט פֿרידיקע עס איז די טוגנט

פֿון די פֿרויען...

פרומעט — אַך, זאָ, ה' מענדעלסאָן —

כ'האַב דע-ציילט פֿאַר רויזליין.

ווי ס'האַט אַ גלח פֿאַרגעלייגט אַיך.

איר זאַלט זיך שמדן.

און וואָס איר האָט דערויף געענטפֿערט.

רויזליין — זי קאָן זיך נישט דערמאַנען, ווי עס קלינגט

דער פֿערז...

פרומעט — ווי קלינגט עס?

רויזליין — זאָגט עס אונדז?

מענדעלסאָן — איך בין בוכהאַלטער, ווי באַקאַנט,
 און קויפּמאַן —
 אַז כּיגײב עפעס — דאַן מוז איך וואָס באַקומען...
 וואָס קריג איך, אַז כּיוועל זאַגן?
 פּרומעט — איר וועט שוין זען, ה' מענדעלסאָן...
 רויזליין — מיר האָבן שוין באַשלאָסן...
 מענדעלסאָן — קריג איך, הייסט עס?
 ביידע מיידלעך — איר וועט זען...
 מענדעלסאָן — ס'וועט זיין אַ ריזיג וועלע...
 צי אפּשר אַ פּאַרלוסט גאַר —
 ווי ווונדערבאַר,
 צווישן פּרויען — ווערט דער פּילאַסאָף אַ נאַר...
 רויזליין — מיר האָבנ'ס גוט געהערט, ה' מענדעלסאָן...
 פּרומעט — און... לוסט דערפּאַר עס ווערט זיין שכר...
 מענדעלסאָן — אַלזאַ, געוועזן איז'ס אַזוי:
 ס'האַט דער גלח, טעלער איז זיין נאַמען,
 געשריבן צו מיר אַן אַינלאַדונג,
 איך זאַל זיך טויפּן —
 געשריבן העכסט־פּאַעטיש — אַרויסגעזונגען,
 און ס'האַט די אַינלאַדונג אַזוי געקלונגען:

*„An Gott, den Vater, glaubt Ihr
 schon,
 So glaubt doch auch an seinen
 Sohn,
 Ihr pflegt doch sonst bei Vaters
 Leben
 Dem Sohne gern Kredit zu geben” — **

* אין רבוני של עולם, טאַטע־פּאַטער, גלייבט איר שוין, מענט איר בכּן שוין אויך גלייבן אין זיין זון — איר פּלעגט דאַך במירוש, בשעת דער טאַטע האָט געלעבט, מיט חשק געבן דעם זון קרעדיט.

דאָס האָט ער מיר אַזוי געשריבן,
 דער גלח טעלער,
 און כ'האָב אים אויך געענטפֿערט —
 אַרויסגעלייגט אים אויפֿן טעלער,
 ווי מײַן שטייגער — „סוחריש“,
 נאָר אין גראַמען:

*„Wie koennten wir Kredit ihm geben?
 Der Vater wird ja ewig leben!“ **

ביידע מיידלעך — ווּנדערבאַר!
 פרומעט — נו, רויזלין?!
 רויזלין — ווּנדערבאַר!... געטלעך!
 פרומעט — וואָס האָב איך דיר געזאָגט?
 מענרעלסאָן — יא, וואָס האָט איר צוגעזאָגט?
 פרומעט — מיר געדענקען?
 רויזלין וועט אונדז עפעס זינגען.
 מענרעלסאָן — מיר וועלן הערן...
 רויזלין — גוט, כיוועל זינגען:
 אין אַ וועג אַ ווייטן, זייער ווייטן,
 האָט אַ יונגער ריטער זיך פֿאַרמאַסטן — ווייט...
 ס'איז געווען אין אַלטע, אַלטע צייטן,
 האָט דער יונגער ריטער זייער לאַנג גערייט...
 — ריטער, ריטער, ביסט אַ נאָר,
 דו פֿאַרשטייסט נישט דיין פֿאַרלאַנג,
 איז דיין האַנט דען האַרט און עטאַר,
 שטרעק דיין האַנט אויס און דערלאַנג.

* ווי קענען מיר אים געבן קרעדיט? דער טאַטע וועט דאך אייביק

לעבן!

ריטער, ריטער, קוק זיך אום,
 רייט נישט ריטער, רייט נישט ווייט,
 נעם דיין פלה, האלדו־אָרום,
 דאָ איז זי דאָך — ביי דיין זייט!
 אַט־דער יונגער ריטער, שטאַלץ און איידל,
 אויסגעפּוצט אין סאַמעט, אויסגעצירט אין זייד,
 האָט געזוכט זיין זיווג, סײַפּלה־מידל,
 סײַהאַט דער יונגער ריטער סײַליבן לאַנג גערייט.

— ריטער, ריטער אַאַזיוו.

און נאָך איצט דער ריטער — אָט דער ריטער,
 קלאַגט זיך — ער געפֿינט נישט סײַגליק אין ווייטן וועג,
 אים איז טאַקע, נעבען, זייער ביטער,
 און ער קאָן נאָך שטאַרבן יונג, ווי זײַנע טעגו.

— ריטער, ריטער אַאַזיוו.

(ביידע מיידלעך טאַנצן אַ מענועט. מענדעלסאָן מישט זיך אַרײַן אין
 טאַנץ — מאַכט עטלעכע פּאַס * . פרומעט טאַנצט ווייטער. רויזליין בלייבט
 שטיין, קוקט אים אָן און לויפט אַרויס מיט אַ געלעכטער. פּויער. פרומעט
 — אַרונטערגעלאָזט די אויגן)

מענדעלסאָן — סײַפֿרייליכן רויזליין האָט מיר שוין באַצאָלט —
 סײַ איז זייער שיין געווען דאָס ליד
 און דאָס געלעכטער — אויך...
פרומעט — אַנטשולדיקט —
 מסתם איז עפעס איר געשען...
 כּוועל גיין אַ קוק טאָן...
מענדעלסאָן — גיין, בלייבט —
 איר חוב זי האָט דערליידיקט שוין;
 זי איז אַנטשולדיקט...

* (פּראַנצ) טריט (ביים טאַנצן).

נאָר איר, געשעצטע, ליבע פֿרומעט,
 איר זינט נאָך שולדיק...
 איר זינט מיר... גאָט... מיין גאָט —
 די נשמה שולדיק!
 (לענגערע פֿויזע)

פֿרומעט — ה' מענדעלסאָן,
 כ'האָב געוואָלט איך פֿרעגן...

מענדעלסאָן — פֿרעגט!

פֿרומעט — איז עס וואָר, ה' מענדעלסאָן,
 צי גלייבט איר —

מענדעלסאָן — גלייבן גלייב איך שטענדיק...

פֿרומעט — צי גלייבט איר דען, אָן גאָט אין הימל

איז מזווג־זווגים?...

מענדעלסאָן — געוויס, געשעצטע פֿרייליך פֿרומעט,

אויף הימל און אויף דר'עדד...

די גמרא זאָגט:

אַרבעים יום קודם יצירת הולד —

מיט פֿערציק טעג נאָך איידער

עס ווערט דאָס קינד געבוירן,

רופֿט מען אויס אין הימל:

„בת פֿלוני לפֿלוני“...

און איידער כ'בין געקומען אויף דער וועלט,

איז אויך געוואָרן אויסגערופֿן דאָרט... מיין זיווג...

פֿרומעט — ה' מענדעלסאָן...

מענדעלסאָן — יא, פֿרייליך גוגענהיים...

כ'האָב אָבער דעמאָלט גלייכצייטיק פֿאַרנומען,

אָן מיין באַשערטער איז באַשערט...

פֿרומעט — ה' מענדעלסאָן...

מענדעלסאָן — אָן מיין באַשערטער פֿלה איז באַשטימט

צו האָבן אויפֿן רוקן גאָר אַ גרויסן הויקער...

נו, האָב איך זיך צעוויינט
פֿאַר אונדזער אַבֿ הרחמים
אין טרערן — אין אַ טינד — צעוויינט זיך,
און גאָט געבעטן:
— גיב, ליבער, הימלדיקער פֿאַטער
מיר דעם הויקער,
און זאָל די פֿלה מנינע זיין מיט ליבטן גלינד.
ווי פֿריילינד פֿרומעט, ווי איר, ווי דו...

(פרומעט שטרעקט אים אויס די האַנט, צו וועלכער ער פֿאַלט צו מיט
הייסע קושן. עכאָ פֿונעם מענועט־ניגון. פֿרוי גוגענהייט גייט פֿאַמעלעך
אַריין מיט אַ טעלער אויבסט. ס'פֿאַלט־אַרויס פֿון איר האַנט און צעברעכט
זיך. פרומעט לויפט צו איר צו, באַהאַלט דאָס פֿנים אויף דער מאַמעס ברוסט)

פֿרוי גוגענהיים — מזל טובֿ דיר, טאַכטער!

מזל טובֿ אונך, ראַבי מענדעלסאָן!

(ס'קומען אָן: ה' גוגענהיים און רייזליין. מען קושט זיך. מען גיט

זיך אַפֿ מול־טובֿ)

מענדעלסאָן — מן השמים איז עס אַפֿט אַזוי:

ווער ס'איז דעם דאָזיגן דורש וחקר —

דער ווייסט, אָו ס'קומט דער הויקער גאָר דער פֿרוי...

און דאָך — דער מאָן נעמט פֿרייזליק אויף זיך דעם הויקער!

די קוקאוווקע...

דער דאזיקער חזיקאלישער טקעטש ווערט געשטאלטיקט אין נאָכט־בלוי
און לבנה־זילבער, וועלכע שטראָמען־אריין דורכן גרויסן פענצטער.

פֿיגורל — טיק־טאַק, טיק־טאַק, טיק־טאַק, טאַק־טיק,

איז דעם אַלטן זייגערס טאַקטיק.

טיקט ער, טאַקט ער: טיק־טאַק, טאַק־טיק.

גייט ער, גייט ער — האָט ער פראַקטיק.

אויף דעם ציפֿערבלאַט שפּאַצירן

שטיל די וונזערס, קוים זיך רירן:

טיק־טאַק, טיק־טאַק... זיי פרובירן

זאַפֿט אַ חלום־שמועס פֿירן...

טיק־טאַק, טיק־טאַק, טיק־טאַק, טאַק־טיק,

ס'איז אַ שפּיל מיליאָסן־אַקטיק!

טיקט עס, טאַקט עס: טאַק־טיק, טיק־טאַק,

הוידעט טרוים זיך אין אַ וויגטאַקט!

טיק־טאַק־טאַקטיק איז זיין שטייגער...

און אַז ס'וועזט שוין צוועלף דער זייגער,

און — ביינאַכט, אין טונקל דווקא,

קומט־אַרויס באלד די קוקאוווקע,

קומט־אַרויס באלד די קוקאוווקע,

וואָס אין קוקן איז זי בקי...

קוקאוווקע — קוקוק — קוקו — קוקו — קוקו —

קוקוק — קוקו — קוקו — קוקו —

קוקוק — קוקו — קוקו — קוקו —

פֿיגורל — און אַז ס'שפּילט-אויף דאָס מוזיקי
טיף אין זייגער אַט-דאָס שטיקל...

ס'מוזיקל — (קלאַוויר — אויף דער העכסטער אַקטאַווע)

פֿיגורל — און אַז אָפּגעשפּילט דעם ניגון,

הייבט זיך אָן דאָס אַלטע קריגן

צווישן אַט-די אַלטע ביידע,

צווישן באַבע, צווישן זיידע:

זיידע — ווידער צערעוועסטו, זלאַטע,

אויף דער זאַק אַ נניע לאַטע?

ס'נעמט דאָך אָן אַ שרעק, אָן אימה...

באַבע — ס'איז דיין שקאַרפעטקע, בהמה!

זיידע — נאָר בהמות האָסט אין זינען...

קאַנסט קיין בעסערס נישט געפֿינען...

ניין, ס'געפֿעלט מיר נישט דיין מינע...

באַבע — וואָס, שוין ווידער קנאה-שנאה?

זיידע — קנאה-שמינע... געלע-גרינע...

ס'איז מיר נישט קיין נפקא מינא...

אַלץ די זעלבע מעשה הער איך...

באַבע — שווינג שוין... שווינג, דו אַלטער תּרח!!!

זיידע — טערעדן-שמערעדן... טראַכט איך, קלער איך:

אוי, ווי דינער פּטור ווער איך...

ס'איז מיר ביטער — אַ ספּנה...

באַבע — אוי, ווי ווער איך אָן אַלמנה!!!

פֿיגורל — טיק-טאַק, טאַק-טיק, טיק-טאַק, טאַק-טיק,

גיט אַזוי די לעבנס-פּראַקטיק.

תּמיד קריגט זיך באַבע-זיידע,

כאָטש שוין ביידע — אין גן-עדן!

ס'טרעפֿט אַמאָל — אָן אויסנאַם טאַקע,

טיק-טאַק, טאַק-טיק, טיק-טאַק, טאַקע,

ס'טרעפֿט אמאל, ווען נאָכט און רו איז,
הערט מען גאָר אַן אַנדער שמועס
ס'שפּילט ס'מוזיקל ניט אַ שטיקל,
אַזאָ ניגון — אַן אַנטיקל!

ס'מוזיקל — (שפּילט אַן אַנדער ניגון)
קוקאַזוקע — קוקוק — קוקו — קוקוק — קוקו —
ז י י ד ע — זלאַטע, קוקו זלאַטע, קוקו
ב אַ ב ע — ס'אַראַ קוק? וואָסער קוקו??
ז י י ד ע — אפֿשר מאַכסטו אַ העסקה?
ב אַ ב ע — וואָס עפעס אין מיטן דרינען?
ז י י ד ע — כ'זויס... עס קומט מיר אויפֿן זינען...
ב אַ ב ע — וואָס, למשל? וואָס — אַ שטייגער?
ז י י ד ע — טו אַ קוק נאָר אויפֿן זייגער!...
ב אַ ב ע — דאַכט זיך: צוועלף שוין... מיט מינוטן...
ז י י ד ע — זאָג דער שקאַרפעטקע: „אַ גוטן“...
ב אַ ב ע — ס'איז אַ חכמה נישט קיין קלוגע...
פֿריש, געזונט און סתם משוגע...
ז י י ד ע — כ'מיין... זיך צולענען אַ ביסל...
ב אַ ב ע — זע נאָר ס'חזיר-כשר-פּיסל...
ז י י ד ע — ס'איז שוין איינס... עס איז באַלד צוויי שוין...
ב אַ ב ע — בעל עבירהניק, איך ווייס שוין...
פּיגורל — טיק-טאַק, טיק-טאַק, טיק-טאַק, טאַק-טיק...
און לויט דער אַלטער פּראַקטיק:
ז י י ד ע — כ'זאָל זיך אפֿשר פֿאַר דיר נייגונג
ב אַ ב ע — גוט שוין... שרני נישט... כ'גי זיך לייגן...
פּיגורל — און כאַטש לאַנג, כאַטש לאַנג מיר האַבן,
סני דעם זיידן, סני דער באַבען
דאַרט, אויף יענער וועלט — זיי בידן,
איז דעם ליכטיקן גן-עזן —

ווילן זיי אין פונקט געוויסן
 עולם-הוהדיקס געניסן...
 וואַרעם טיק-טאַק, וואַרעם טאַק-טיק,
 ס'איז פֿון אייביק אַזאָ טאַקטיק...
 טיק-טאַק, טאַק-טיק, טיק-טאַק, טאַק-טיק —
 אַזאָ שטייגער זייגער-פּראַקטיק!
 מ'מוזיקל — (שפּילט אויף אַ וויגטאַנץ)

אוי, עס מרעכט, עס מרעכט א מאל

געשהלעך פאר קינדער

מיט אילוסטראציעס פון ארטור שיק

באבע יאכנע

פֿול לבנה, פֿול מיט שמערן,
און די שמילקייט לאַזט זיך הערן.
און די נאַכט איז בלוי און גרויס —
מכשפה גייט-אַרויס.

פֿון איר איינגעבויגן היזל
שליכט-אַרויס אַ פלינקע מיזל,
שמעקט-אַרום די לופט אַרום:
ס'איז אין דרויסן שמיל און שטום.

איז אין דרויסן שמיל און שמילער,
איז אין דרויסן קיל און קילער —
שפּרינגט די מויז צוריק אַרײַן,
און פֿאַרנייגט זיך שײַן און פֿײַן.

דריי מאַל דריי זיך איינגעבויגן,
און געפינטלט מיט די אויגן,
זאָגט זי: ס'איז די רעכטע צײַט
פֿאַר די אונדזערקע לײַט!

פאַמישט די קראַ מיט שוואַרצע פֿליגל,
מאַכט אַ ראַד — אַ גלײַכן עיגול *
און זי פֿרייט זיך: ס'קומט די שעה
פֿון די שוואַרצע — נאַכט און קראַ.

* קרייז, אַרום-אָן-אַרום.

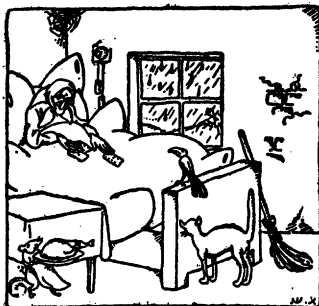
קאטערל מיט גרינע אויגן
מאכט פֿון עק אַ פֿיילנבוֿיגן,
און די אלטע ער באַלעקט,
און די אלטע ער באַשמעקט.

יעמאַלט ערשט אין זיבן מיכער,
בניצושטיין דעם שמורעס-וויכער,
וויקלט זיך די אלטע אַיִן
און זי קריכט אין שטויס אַרײַן.

און אין שטויס אַרײַנגעקראַכן,
רוקלענד זיך שיער געבראַכן —
פֿאַרט זי מיט אַ טרייסלערייַ
צו דער נאַכט און אויף דער פֿרײַ.

פֿליען פֿייגעלעך אַ מחנה —
יאַגט זיי נאָך די באַכע יאַכנע
אויף דעם טרייסלדיקן שטויס
מיט אַ רעש און טומל גרויס.

מיט העוויות, פֿילדערייען,
מיט אַ היזעריקן שרייען.

און מיט פֿייער, און מיט פֿלאַם,
און מיט פֿישוף-מאָראַראַם.

פֿליען פֿייגעלעך אַ מחנה —
יאָגט זיי נאָך די באַבע יאָכנע,
יאָגן זיי צו אַ פֿרעמדן לאַנד
מיט דעם מעכזשער * אין דער האַנט.

און אַ פֿאַרטיק מיט די פֿייגל,
צינדט זיך אָן איר בלינדע אייגל —
ווערט איר שוֹפֿר-נאָז פֿאַרשפיצט,
און עס דונערט, און עס בליצט.

און — אַז דונערן און בליצן —
קאָן זי ניט אין שטויסל זיצן,
הייבט עס איר אין לופֿטן הויך
צו אַ וואַלקנדיקן רויך.

הייבט דער שטויס זיך אָן צו הייבן
ביז צו סאַמע טיפֿן אויבן —
און געקומען וווּ מען דאַרף,
ניט ער זי פֿון זיך אַ וואַרף.

און אַ שליידער און אַ טרייסל
מיטן אייבערשטן פֿון שטויסל,
און אַ שיט פֿון זיך אַראָפּ
מיט די פֿיס און מיטן קאַפּ.

כאַפּט אַ בליץ דער באַבען אונטער —
ווערט די באַבע רויט, ווי צונטער,
און אין וואַלקנס מען שפּאַצירט
פֿעך און שוועבל, ווי דערשפּירט!

* שטויסל (מערזשער), ס'רוב פון בראַנדז.

פֿירט מיט בלייז אַ שטומען שמועס,
מאַכט העוויהלעך און תנועות,
און מען פֿליט, מען ברויעט*—אום —
ביז אַ דונער טוט אַ ברום.

ווערט אַ שמורעם, אַ געטומל —
בעזימט באַבע אויס דעם הימל,
בעזימט-אויס, און רוימט, און קערט —
וואַלקן ווערט איבערגעקערט.

איבערגעקערט און איבערפֿאַרבן
ליגן וואַלקנס — אַפגעשטאַרבן,
אויפֿגעבויטעט** גרוי און גרעל*** —
שוין געמאַכט פֿון זיי אַ תל!

און די באַבע פֿליט פֿאַרהאוועט,
און דעם אַנהייב האַרבסט זי פראַוועט,
געל ווי זאַפֿרען און פֿאַרוועלקט —
מעלקט זי וואַלקן-זאַפֿט און מעלקט.

* מען טומלט, קאַמאַנדעוועט. ** (סטיל פֿון בויען) צונויפגעמישט.
— *** שרייענדיק, שאַקירנדיק.

מעלקט זי רעגן אויף די פֿעלדער,
 אויף די פֿעלדער, אויף די וועלדער,
 אויף די דערפֿער, אויף די שטעט,
 און צו זיך, צו זיך זי רעדט.

שפרעכט א שפרוך * פֿון האַרבסט און רעגן,
 פֿון דעם קאַלטן נאַדל-רעגן,
 און פֿון רעגן, און פֿון ווינט,
 און פֿון קרענק אויף קייט און קינד.

אַלע קעלטן אויפֿגעריזלט,
 וועכט זי גרויקייט און זי שפּיזלט,
 און צו זיך אַליין גערעדט —
 אַט אַזוי פֿון פֿרי ביז שפעט.

אַט אַזוי ביז שפעט און שפעטער —
 פֿאַלן פֿון די ביימער בלעטער,
 אויסגעווייקטע און פֿאַרגעלט,
 אַפּגעחלשמע פֿאַר קעלט.

און דער הימל גרוי און שטאַר איו,
 דיק פֿאַרצויגן מיט די כמאַרעס,
 און דער רעגן כליאַפעט, גיסט —
 הוסט די באַבע און זי גיסט.

יעמאַלט ערשט אויף רעכט פֿאַרקאַטערט,
 אינגעבויגן, אינגעמאַטערט,
 גייט זי פֿון דער קעלט אַרויס,
 און זי לאַזט זיך צו איר הויז,

צו איר הינער-פֿיסל-היזל.
 עפֿנט איר די טיר דאַס מיזל

* אַ כישוף-פראָזע.

מיט א שמחה, מיט א פֿרייד,
פישטשענדיק די מיזנפֿרייד.

און דערפֿרייט איז קראַ און קאַטער,
וואָס פֿון אַרבעט איז שוין פֿטור
באַבעשי, און איז צוריק --
אַט, א שמחה, אַן אַנטיק!

קאַכט מען פֿאַר דער באַבען יאַיכלעך,
בראַט מען גענדז מיט פֿעמע בייכלעך,
און מען קעכלט זי צו זעט,
און מען לייגט זי איין אין בעט.

און פֿדי די צייט פֿאַרברענגען --
לאַזט מען זיך די קאַרטן ברענגען,
לייגט זי זיי און טאַשט און טאַשט,
הייסע זויערמילך מען נאַשט.

און מען שפּילט ביינאַנד אַן אַקע*,
עמען קוואַקעט ווי אַ קוואַקע --
אין דער באַבע יאַכנעם הויז:
באַבע, קאַטער, קראַ און מויו.

* קאַרטנשפּיל.

בוש 5

אויף א בוים און אויף א דארן,
אויף א דארן, אויף א הויכן,
אז ס'איז שווער אהין צו קומען
צו דער הויכקייט אַנצושפּאַרן,
אויף א בוים און אויף א דארן
האַט דער בושל לאַנגער שנאָבל
אויסגעבויט זיין נעסט.

און די נעסט — א גרויסער טעלער,
קיילעכדיק אַרומגענומען,
פּעסט אַריינגעזעצט אין צווייגן,
ווינט ניט קאַנען זאַל גאַר קומען
צו דער נעסט, צום גרויסן טעלער,
און ניט ווערן אויפגענומען
זאַלן פּרעמדע געסט.

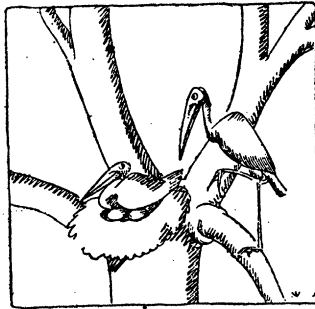
זיצט זיך בושל, בושעליכע
זאַלבאַנאַנד — מען האַלט אין ריידן,
און מען שמועסט זיך געלאסן
פּונעם גיהנום און גן-עדן,
און מען וואַרעמט-אויס די אייער,
אויסגעהאַלטן און באַשיידן,
ווי ס'באַדאַרף צו זיין!

בושל איז א קנאַפער ריידער,
שטייט ער שעהן לאַנג, פּסדר,
און ער הערט זיין ווייבלס שמועס

וועגן פֿעדערן און קליידער,
וועגן יחוס, וועגן אירן —
בושל איז אַ קנאָפּער ריידער,
טראַכט ער נאָר אַרײַן!

ראַכט ער, טראַכט ער, און פֿאַרטראַכט
פֿון געמויזעכין, שאַלעמויזן,
פֿון דער סאַדזלקע דער מיפֿער,
פֿון איר רוגזהדיקן ברױזן...
און פֿון שנייען פֿאַרצײַערן,
און פֿון זײַנע קורצע הויזן
אויף די לאַנגע פֿיס.

און עס ווערט אים וואָס ניט נײַחא,
אַן אַ תּכּלײַת אַלץ — נישט נײַחא,
הײבט ער אָן די פֿיס צו בײַטן —
טרעט ער אויף זײַן בושעליכע
און פֿאַרענטפֿערט זיך פֿאַר ווייבל
אויף העברעיִש: „סליחה! סליחה!“
לאַקריצדיק און זים.

שמייכלט בושעליכע: „ס'טרעפט זיך...
 זאל עס זיך אזוי ניט טרעפן!“
 און זי גענעצט זאט און ברייטלעך,
 און דעם שנאבל טוט אן עפן:
 „נעם זיך ניט אזוי צום הארצן!...“
 „זאל עס זיך אזוי ניט טרעפן,
 „ווי עס טרעפט צומאל!...“

בעט דער בושל לאנג זי איבער:
 „פלי זיך, פלי שפאצירן ליבער! —
 „דו ביסט מיד... און איך בין — גארניט...
 „אויף די אייער לאז מיך איבער!
 „איך וועל שוין מיין חוב דערפילן...“ —
 בעט דער בושל לאנג זיך איבער
 מיט א מילדן קול.

הייבט זיך בושעליכע אויפֿעט *
 פֿון געזעס, פֿון נעסט פֿון אירן,
 ציט זי האלדן, און פֿיס, און שנאבל.
 און זי הייבט זיך אן צו רירן
 אינעם וועג אַרײַן צום טײַכל,
 אינעם וואַסער צו שפּאַצירן,
 אינעם שפּיגלנעץ.

טוט א זעץ זיך תיכף בושל
 אויף די אייער היים און וואַרעם,
 מיט א פֿלינקייט, מיט אן אימפעט —
 נאָט אין הימל זיך דערבאַרעם! —
 און פֿאַרטרוימט זיך, און פֿאַרטראַכט זיך.

טוט א זעץ זיך — ס'איז נאך ווארעם
אבער ס'ארט זעץ!

אונטער זיך געמאכט א חורבן!
בושל ווייסט נאך גאר ניט אבער
ס'ארט גאב ער וועט באקומען
פון דער פלוניתטע דער גראבער,
ס'ארט גאב זי וועט אים געבן,
בושל ווייסט נאך גאר ניט אבער,
און ער זיצט, און טראכט.

טראכט ער טראכטונגען פארשיידן,
וועגן לייטערלעך און דראבעס,*
וועגן אייביקן גן-עדן,
און מאכלים נאר פון זשאבעס
לעבעדיק און צוגעפרעגלט,
און פון יום-טוב — פול-שבת —
אויגאנעס ** פארמאכט...

און אז צוגעמאכט די אויגן —
ווייסט שוין גאר ניט, ווייסט שוין קנאפער
ווי ער האלט איצט, ווי ער איז עס,
עפנט ער זיין שנאבל-קלאפער,
אויף איין פוס ער שטייט געצויגן,
און די לופט עס טוט א כאפ ער,
און ער קלאפט און זינגט.

זינגט מיט אים דער גאנצער אויך... ***
און א קראט טוט זיך באמוען
אים צו העלפן אין נגינה,
און די קולות שטארק צו ציען.

* פרימיטיוו-געמאכטע לייטערס, וועלכע מ'באניצט פאר פויערשע ווע-
געלעך. — ** גרויס-ארויסגעשטארצטע אויגן. — *** לופט.

קראקען מיט די גאנצע פוחות —
און אויף קלאפערני צו פליען
בושעליכע קומט.

קומט מיט זשאבעלע אין שנאבל...
און צופרידן אן אן ערד,
און — — דערזען, וואס פארגעקומען,
מאכט זי גוואלדן: „אלטער תרח!
„וויי איז מיר, צו מאמעס יארן!
„אוי, וואס זע איך! אוי, וואס הער איך!“
בושל, נעבעך שטומט —

קומט צו זיך און קוקט זיך אומעט**,
אומעטיק און פול מיט טרערן,
און עס עפנט זיך ניט שנאבל
עפעס פרווון צו דערקלערן,
און מיט הארצן, און מיט שווערן
וויל ער גיט דער וועלט געהערן —
פאלט פון בוים אראפ...

און די בושעליכע, נעבעך,
קלאפט זיך קאפ אן בוים פאר ווייטיק,
יאמערט אויפן קול און קלאגט זיך:
„וועמען איז מיין לעבן נייטיק?!“
און אויף טויט דערגייט זיך יארן
פאר דעם בושלדיקן ווייטיק
און צעקלאפט דעם קאפ...

אט אזוי ווערט עס א חורבן
קומט צו זיך, און קוקט זיך אומעט*.

* אום, ארום.

ווי ניט לייכט איז צוצוקומען,
 צו דער הויכקייט אַנצושפּאַרן,
 אויף אַ בוים, און אויף אַ דאַרן,
 ווי דער בושל, שנאַבל-קלאַפּער,
 האָט געהאַט זײַן נעסט.

און די נעסט — אַ גרויסער מעלער,
 קיילעכדיק אַרומגענומען,
 פֿעסט־אַרײַנגעשטופּט אין צווייגן —
 ווינט נישט קאַנען זאַל גאַר קומען
 צו דער נעסט, צום אייער-מעלער,
 און ניט ווערן אויפֿגענומען
 זאַלן פֿרעמדע נעסט...

לעקעשל דער בער

אין א וואלד, אין ווילדן וואלד,
האט געלעבט שוין יארן לאנג
לעקעשל, דער אלטער בער —
יארן לאנג, אוי, יארן לאנג.

האט געלעבט זיך הויך שטיל,
האט געלעבט זיך גומ און פרום,
גייט זיך אויף די הינטערפיים
באלעבאמיש שיין ארום.

אט אזוי זיך לינטיש שיין
וואנדלט ער אהין, אהער.
קאפ פארריסן אין דער הייד,
לעקעשל דער ברוינער בער.

גייט ער, קאנטשאפט פירט ער נאר
מיט יחסנים, גרויסע לייט.
גייט-ארום זיך אינעם וואלד,
גייט-ארום און בייסט און קייט.

ווארעם האט דען א באדייט
נאך א ביסל האניק זיס?
גייט ר' לעקעשל אן זארג,
פלאנטערט זיך אויף הינטערפיים.

און שפאצירנדיק אזוי,
טרעפט מען אנעמט וועם מען דארף.

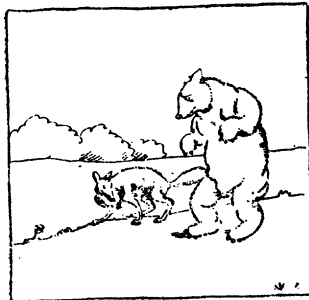
טרעפֿט מען אויף דאָס פֿיקסל אָן
מיטן צינגל שפיציק שאַרף.

און דאָס פֿיקסל, ווייסט מען דאָך,
רעדט בנעימות, שמילערהייט,
און במבּע האָט ער נאָך
פונקט געציילטע ניין מאָס רייד.

האָט מען זיך אַ קאָפּ צערעדט,
האָט מען זיך צעשמועסט נעט,
און דאָס פֿיקסל האָט דעם בער
קודס־פֿל מיט רייד געגלעט:

אַט אַזוי און אַט אַזוי,
איר זייט איידל, פֿיין און שוין,
און די אויגן זיינען מילד,
און זיי האָבן טויזנט הן.

און אויך דאָס, אויך דאָס איז גוט,
וואָס איר האָט קיין סימן עק:
ס'איז אַ סימן — ווילדעניש
איז פֿון אייך געוויס אַוועק!

שמועסט מען און סתם מען רעדט —
 בוידעם, ציבעלע און קלאץ
 (אז מען רעדט, דעררעדט מען זיך
 אויך צו מעשים טובים גאטם).

פֿאלט דעם פיקסל פלוצלינג איין:
 — איי, ווי שייין! און איי, ווי פֿיין!
 ווען איר טוט א מלבוש אן,
 איי, ווי טייער וואלט עס זיין!

איי, ווי שייין, און איי, ווי פֿיין!
 און א שוץ פֿון קעלט און היץ,
 און ס'וואלט קומען אייך צו ניץ,
 אייך א פֿארטוכל פֿון צייץ!

איי, ווי שייין! און איי, ווי פֿיין
 וואלט עס קליידן אייך געוויס,
 אויף משיקאוועס פֿאלגט מיך נאר:
 זיין וועט איר ווי האַניק זיס!

איז עס לעקעשלען אַרײַן
 ווי אַ שרײַפֿל אינעם קאַפּ,
 און ער טראַכט פֿון פיקסלס רייד,
 און עס לאַזט אים שוין ניט אַפּ.

ווי ער גייט און ווי ער שטייט,
 סײַ אויף צוויי און סײַ אויף פֿיר —
 טראַכט ער תמיד וועגן דעם,
 ווי מען ווערט עס אַ גביר.

און מען האַנדלט איין פֿאַר זיך,
 און מען האַט אין דעם באַזײַץ —

אינ, א פארטוכל פֿון ציין!
אינ, א מלבושל א פראכט,

וואלט ער אבער נאר פארמאגט
אט-דאס פארטוכל — דער בער,
ווער געגליכן וואלט צו אים
דעמאלט וואלט געוועזן, ווער?

ווער, איך בעט איך, דעמאלט וואלט
זיין געבענמשטן שטאלץ געהאט,
און זיין הילוך און זיין שמעל,
און זיין קעניגלעכן שטאמ?

עלעהיי — ס'איז טאקע שווער
צוצופאסן זיך א קלייד!
וואס-זשע טויגן פֿיקסלס רייד,
ניין מאס האניק-זיסע רייד?

אז עס ווערט דער קאפ פֿארדרייט,
אז נישט ניהא ווערט דער וואלד,
אז די מרה-שחורה ווילד
לעקעשלען אין וואלד באפאלט!?

גייט-ארום אין וואלד דער בער,
מרה-שחורהדיק און שווער,
ניט דערפֿילט איז זיין פֿארלאנג,
ניט דערפֿילט איז זיין באגער.

און זיין טרויערן איז גרויס
און עס וואקסט אין אים א שרעק,
אז אן אנהייב, אז א סוף,
אז א סוף, און אז אן עק.

לעבט אזוי דער וואלד אין בער,
 לעבט אזוי דער בער אין וואלד.
 פֿינצמער ווערט פֿון מאַג צו מאַג,
 פֿינצמער ווערט אים זײַן געשטאַלט.

און ס'פֿאַרלויפֿט אזא מין זאַך.
 זומער איז די זאַך געשען.
 בער איז מאַגער נאָך געווען,
 בער איז הונגעריק געווען.

איז ער זיך אַוועק אין דאַרף,
 וואָס פֿון וואַלד — אויף יענער זײַט,
 וואָס איז גאַרניט אזוי ווייט,
 הונדערט טריט אויף יענער זײַט.

גייט ער, גייט ער, און ער זוכט --
 שטוב צו שטיבל איינציקווייז:
 טאַמער וועט זיך מאַכן אים
 עפעס צו דעם מאַגן שפּײַז.

טאַמער מאַכט זיך אים אַ שעפּס,
 טאַמער מאַכט זיך אים אַ לאַם,
 טאַמער דאַס ניט און ניט יענץ —
 איז באַדאַי * אַ הינטל סתּם!

און אזוי ווי לעקעשל
 טרעט פֿאַמעלעכן און טרעט —
 זעט ער — זע נאַר! זע נאַר! זע!
 אויף אַ פֿלאַנצן ** הענגט זיך גרעט!
 אויף אַ פֿלאַנקן ** הענגט זיך גרעט!

* (פּויל'ז) זאַל כאַטש זײַן. — ** פּלויט.

און אז גרעט, און ס'טרויקנט זיך,
איז בכז, איז וואָס דער רעש,
אז צו קניען טויג עס ניט,
און עס טויג ניט אויף אַ נאַש.

וואָלט עס ווינציק אים געאַרט,
וואָלט ער ניט פֿון דעם געדענקט —
זעט ער ס'הענגט אַ פֿאַרטוכל,
זעט אַ רויטער פֿאַרטוך הענגט.

האַט ער זיך אזוי דערפֿרייט,
איז די פֿרייד אים צו צום האַלדז,
אז פֿאַרגעסן אַן דעם בויך,
אז פֿאַרגעסן גאַר פֿון אַליץ.

האַט ער זיך אזוי דערפֿרייט,
און געכאַפט דעם פֿאַרטוך באַלד
אונטער פֿאַכוועי*, און אַוועק
טויג **-צוריק אין ווילדן וואַלד.

און געקומען, און אין וואַלד,
און געקומען אין זיין הייל,
האַט ער אויסגעמאַסטן אים
פונקט געטראַפֿן: אייל אויף אייל!

האַט זיך לעקעש צוגעפּוצט,
האַט זיך לעקעש צוגעקעמט,
און דאַס רויטע פֿאַרטוכל
אַנגעטאַן אויף זיך פֿאַרשעמט...

* אַרעם. — ** (אויסרוף, דינאַמיש) פּוץ! טוץ! איינס און צוויי, אייַדער
מ'קוקט זיך אום...

אנגעטאן און גוט פֿארקניפט,
 מיט אַ שלייפֿעלע געמאַכט,
 און אין וואַסערל געקוקט,
 ווי עס ליגט אויף אים — אַ פֿראַכט!

איצמער — קלערט ער — איז שוין גוט,
 איצמער וועט דער נס געשען,
 איצמער וועט שוין קיינער ניט
 לעקעשן אַן עק דערזען.

און אזוי, און פֿלוצלינג גאַר,
 קוים געהאַפֿט און אויסגעקלערט,
 האַט ער ס'פֿאַרטוכל ביי זיך,
 ס'פֿאַרטוכל אזוי באַגערט.

און פֿון דעמאָלט, און פֿון דאָן
 האַט אים לעקעש אַנגעטאָן
 פֿאַרנט, פֿאַרנט וווּ מען דאַרף.
 צוגעבונדן אויבנאָן!

טראַמפֿלט ער, און קלעטערט-אום,
 און ער פֿילט זיך שטאַרק און שטאַליך —
 אַז עס קנאַקט דאָך אונטער אים
 וואַלד און בוים, און צווייג, און האַליץ.

און ווען טרעפֿן טרעפֿט ער אַן
 פֿיקסלען גיין זיך שטילערהייט —
 לאַזט ער זיך שוין ניט אַרײַן
 מיט דעם פֿוקס אין לאַנגע רייד.

נאַר מיט אויגן ווינקט ער אַן
 אויף דעם פֿאַרטוכלם אַ ברעג.

און עם שמייכלט לעקעשל:
קיינער ווייסט ניט פֿון מיין עק.

קיינער ווייסט עם ניט צומאל,
צי איך האב ניט, צי איך האב —
פטור — פֿארטיק — ס'פֿארטוכל —
און מען דרייט מיר ניט קיין קאפּ.

לעבט ער ווייטער גוט און פֿרום,
ווייטער לעבט ער רוזיק שמיל,
און ער ווייס — ער האט דערגרייכט
צו דעם אויסגעבענקטן ציל!

אט אזוי זיך, ליטיש, שיין,
וואַנדלט ער אַהין, אַהער,
קאָפּ פֿאַרריסן צו דער הויך —
לעקעשל דער ברוינער בער.

גייט, און קאַנטשאַפּט פֿירט ער נאָר
מיט יחסנים, גרויסע ליט, ווייסט
וואָס פֿאַרגעניגן איז —
און פֿון האַניק דעם באַדניט.

דאס ציגן-בערדל

ניט א מעשה פֿון א רייטער,
ניט פֿון זיינס א פֿערדל:
כ׳ועל א מעשה אייך דערציילן
מיט א ציגן-בערדל.

— ובכן — אמאל מיט יארן —
בני מיין רבינס לעבן,
האט געלעבט בכבוד גדול
ציגעלע ביים רבין.

האט דאס ציגעלע דאס ווייסע,
מיט זיין ווייסן פֿעלכל,
זיס, געשמאק זיין ליד געזונגען
אויף זיין קאזע-קולכל.

אינעם שטעלכל זיך געציקלט,
וואַלעכלעך געזונגען,
און פֿון פֿרי ביז שפעט אין אַוונט
„קדוש“ נאר געשפרונגען.

און פֿון זינגען, און פֿון שפּרינגען
ווערן דאר די קנאכן —
האט געלעבט די ציג די ווייסע
לאנגע טעג און וואַכן.

דארף זיך טרעפֿן, גראַדע טרעפֿן —
טרעפֿט אַזאָ מין מעשה,

אז דערזען בני זיך דאס בערדל
האט די ציג די ווייסע.

און דערזען, און טיף פארטראכט זיך,
און פון דעם פארטרויערט —
האט איר טרויער לאנגע וואכן,
וואכן לאנג געדויערט.

און דערזען, און פונעם טראכטן
מוז זיך געבראכן.
און פון שמערן האבן האר איר
ביסלעכווייז געקראכן.

אלץ פון טראכטן, אלץ פון קלערן
קריכן האר און קריכן!
אלץ פון טראכטן, אלץ פון קלערן
ווערן גרויסע פליכן!

מילא — קריכט, איז דאך פארפאלן,
קריכט — מסתמא נייטיק!
בערדל נאר פון ארט ניט רירט זיך —
הערל אזא מין ווייטיק!

א פארדראס, אן עגמת-נפש
ניט צום חזק מאכן!
אזא חרפה, אזא בושה —
שלעכטע נאר צום לאכן!

וואס-זשע מאכט מען דא, א שטייגער,
ס'איז דאך שווער צו וויסן.
וואס קאן ציגעלע דא, נעבער,
טראכטן און באשליסן?

וויינט עס אויף זיין זיסן קולכל,
 טרערן גיסן, פֿליסן.
 וואָלט עס אַנטאָן זיך אַ פּוח —
 בערדל אויסגעריסן!

דרייט עס מיטן וויידל פּזרס —
 סימן טיפֿער טראַכטן.
 ציגן-ניגעלעך אין גאַרגל
 ווערן זיך און שמאַכטן.

און געמראַכט אַזוי ביז וואַנען
 אויסגעדאַרט — אַ ריטל.
 און אַן עצה זיך געגעבן,
 אויסגעזוכט אַ מיטל.

ציגן-טראַט און ציגן-טריטל,
 גייט עס זיך געלאַסן
 איבער גאַסן, איבער געסלעך,
 איבער לאַנגע גאַסן.

גייט עס, גייט עס — כאַלד דערגייט עס
 מיט זיין לאַסט דער שווערער,
 מיט זיין טרייסל-בערדל גייט עס
 צו דעם שמעטל-שערער.

און געקומען, און דערגאַנגען
 צו דעם שערער-געסל.
 און געזעצט זיך, ברייט פֿאַרנומען,
 אין דעם ווייך געזעסל.

האַט שוין שערערל פֿאַרשטאַנען
 ציג נאָך וואָס געקומען:

פינדזל, גאלמעסער און האנטוך
אין די הענט גענומען.

און גענומען רייבן, פינדזלען,
בערדל צו באמאלן,
און מיט גאלמעסער דעם שארפן
בערדל אפצוגאלן.

און געקראצט, געשפריצט, געריבן,
אן א שיער געריבן,
ביו קיין הערל אויף א זכר
איז פון בארד געבליבן.

און מיט בארד באצאלט דעם שערער.
דאנקען אנגעפאנגען,
און מיט גאמבעלע מיט גלאטער —
איז אוועקגעגאנגען.

שטאלץ פון זיך, און פון דער קלוגשאפט,
וואס זי האט פארשטאנען
הילף פון וואנען אויסצוזוכן,
און איר טרייסט פון וואנען.

הייסט עם שוין — עם איז די ענדע,
שוין א סוף צו מעשה.
עט, עם איז פֿון סוף נאָך ווייטער,
ציגעלע, דו ווייסע!

איצט ערשט האָט עם זיך צעלאָזן,
וואַקסן אַנגעהויבן —
און עם וואַקסט ערשט אָן אַן אַפּשטעל,
גאָר ניט, ווי צום גלייבן.

שוין אַריבער קני דאָס בערדל,
פּלאַנטערט זיך צופֿוסן.
ס'וואַקסט דאָס בערדל, ווי אויף הייוון —
גאָר ניט, ווי צום שמותן.

וואַקסט און וואַקסט אזוי פּסדר,
ס'העלפֿט ניט זיך צו קליגן —
אַנבֿ לוינט זיך ניט מיט מול
סתם אַרומצוקריגן.

צוגעקומען איז דער ציג נאָר
נאָך אַ נייער ניגון —
אַז טרויעריקן מול
האַבן, נעבעך, ציגן!

הייזעלע - ברייזעלע

אין ערגעץ שמייט א הייזעלע,
דאס הייזעלע — א ברייזעלע,
א ברייזעלע פֿון ביר,
מיט פֿענצטער און מיט מיר.

אין ברייזעלע — א וועכטערל
צוזאמען מיט זיין טעכטערל,
אין ברייזעלע דארט וווינט,
פֿון עמעצן באַלוינט.

דאס טעכטערל, א זינגערקע,
א טענצערקע, א שפּרינגערקע,
נאר זינגען, מאַנצן בלויז —
איז לעבעדיק אין הויז!

און קיינער קומט צו זיי אַהין:
אין יעדן ווינקל וווינט א שפּין,
און קלערט זיין שפּינענקלער,
און ווייטער — קיינער מער!

אן אלמערל — א שרעקעלע,
צוויי בעטן און א בענקעלע,
א טיש און שטולן צוויי —
אט דאס פֿאַרמאַגן זיי.

* א סאַבריקל פֿון בראַנסן, ביר.

אַט-דאָס איז גאַר! אַ שטיבעלע
פֿיר איילן קוים — אַ גריבעלע,
אַ דעכעלע אויף ווענט,
אויף ווענטעלעך געלענט.

און אונטער שטרויען-דעכעלע,
און אונטער שטרויען-סטערעכעלע —
אַ בוידעמל גאַר קליין,
דאָס בוידעמל אליין.

און אויפֿן בוידעמל פֿאַרשפּאַרט,
פֿון טעכטערל אַריינגענאַרט,
אַ שדעלע דאַרט וווינט
אַ קליינינקער, וואָס שטוינט —

און שטוינט, און טראַכט און ווונדערט זיך,
פֿון אלע אָפּגעזונדערט זיך
שוין נישט די ערשטע וואָך —
און לעבעדיק איז דאָך.

פֿאַרשלאָסן אויף אַ שלעסעלע
זיצט שדעלע פֿאַרגעסעלע
און גענעצט מיטן טראָפּ,
און שאַקלט מיטן קאָפּ.

אויף בוידעם אין אַ פֿעסעלע
ער האָט דאַרט זיין געזעסעלע,
אין מינדעלע * — וואָס לער
און ער — און קיינער מער.

אַ שדעלע — אַ לצעלע,
אַ קיילעבדיקער פלעצעלע,

* פעסעלע.

וואָס ס'וואַקסט אויף אים דאָס שמאַלין,
וואָס דיקער ווערט ער אליין.

— „מיין שעצעלע, מיין קעצעלע,
„מיין לאַקריץ-זיסער פּלעצעלע!“
רופט טעכטערל אים מילד:
— „מיין פּלעצעלע געפּילט!“ ...

און טראַגט אים אויף אַ טעצעלע,
און שפּילט זיך מיט דעם לצעלע
דאָס טעכטערל, און לאַכט
פֿון פֿרי ביז שפעט ביינאַכט...

פֿאַרט וועכטערל אין געסעלעך,
מיט ביר מיט פֿולע פֿעסעלעך,
פֿאַרמאַטערט און פֿאַרשמאַכט,
פֿון טעכטערל פֿאַרטראַכט.

ער פֿאַרט אַהין, ער פֿאַרט אַהער,
און פּלוצלינג ווערט אים שווערער שווער,
און ס'פֿאַלט אים פּלוצלינג אַהין:
מיט טעכטערל וואָס מ'זינד?

מיט מעכטערל וואָס ווערן וועט?
 צו וועמען אלץ געהערן וועט,
 ווען ווערן וועט ער אויס?
 ווען ווערן וועט זי גרויס?

אויף הייוון אַ געקנאַמענע,
 זי וואַקסט דאָך אַ געראַמענע —
 אויף הייוון פֿונעם ברויז
 פֿון שוים פֿון ביר אַרויס!

וואָס מ'זיין, וואָס מ'זיין מיט מעכטערל?
 פֿאַרטרוערט ווערט דאָס וועכטערל,
 פֿאַרחושט זיך אין דער מיט,
 און פֿאַרט מיט שווער געמיט —

אין קרומע, לאַמע געסעלעך
 מיט טומלדיקע פֿעסעלעך —
 ער פֿלאַנטערט זיך אַרום,
 אַנטשווינגן שטיל און שטום.

און אַפּגעפֿאַרטיקט מיטן ביר,
 ער איילט צו מעכטערל, צו איר,
 פֿאַרדאַגהט און פֿאַרקלערט,
 און פֿינצמער, ווי די ערד —

צוריק, צוריק צום הייזעלע,
 צום הייזעלע — צום ברייזעלע,
 מיט פֿענצמער און מיט טיר,
 צום ברייזעלע פֿון ביר!

אַ מידער, אַ געבויגענער,
 מיט שטיכע אַ צעצויגענער —

ער קומט אין שטוב אַרײַן
מיט ווערטער: װאַס װעט זײַן?"

און מער אַ פּיפּס ניט, און פֿאַרקלערט,
און מער ניט, װאַס אַ האָר איז ווערט,
און מרה-שחורהדיק און שווער,
און אין דעם בערדעלע אַ טרער,

און זעצט זיך לער און אָפּגעלאָזט,
דעם קאַפּ צו דר'ערד אַראָפּגעלאָזט,
און װאַרט פֿאַרשטאַרטערהייט
אויף טעכטערלס די רייד.

און יענע װײַסט שוין װאַס ער מײַנט,
צעשמײכלט זיך אַזוי באַחנט,
און טוט דאָס אירע, טוט,
און ענטפֿערט: „זײַער גוט!"

און טוט אַ שפרונג ביז דעכעלע,
ביז דעכעלע מיט סטרעכעלע,
ביז בוידעמל אַרויף,
ביז בוידעמל אַרויף!

און דאַרט — גלייך צום פֿעסעלע,
צום שדעלעם געזעסעלע.
אַ שאַקל מיטן קאַפּ:
און פֿעסעלע — אַראָפּ.

— „אַראָפּ, אַראָפּ דו, קייקעלע,
„דו אַנגעבלאַזן פּײַקעלע!
„אַראָפּ, אַראָפּ צו אונדז,
און װײַז אַ נײַעס קונץ!"

און פֿעסעלע, און שדעלע,
געטריבן, ווי א רעדעלע,
געיאַגט און ניט געשמערט
זיי פֿאַלן צו דער ערד.

און שדעלע אויף דילעכל *
צעיאַגט זיך, ווי א מילעכל,
און היפערט אויף איין פֿוס —
אַן אמתער גענוס!

ווי א צעשטיפֿטער יינגעלע,
ער ווייזט א רויטן צינגעלע,
צעפֿלאַקערט און צעברענט,
און שמעלט זיך אויף די הענט.

און קרימט די שרעק און שרעקעלעך,
און קנייפט זיך אין די בעקעלעך,
די רויטע פֿאַרב זאַל שטיין,
און קניכט מיט א געוויין.

און שלאַגט זיך אין זיין ברוסטעלע,
און הוסט מיט דראַבנעס הוסטעלע,
און הוסט און ניסט און זינגט,
און מיט אַן אייגל ווינקט —

און אַז שוין גוט צעהוליעט זיך,
ער ברעכט זיך, און ער קוליעט זיך,
און ווונדער-קונצן מאַכט —
ווערט שטיבעלע צעלאַכט:

און פֿריילעך איז דאָס וועכטערל,
און לעבעדיק דאָס מעכטערל,

* דיל — פֿאַל, פֿאַדלאַגע.

און שפינעלעך — צעטאנצט
 אין שפינעכצן געגלאנצט — —

יא, יא — עם שמיט א הייזעלע,
 אין ערגעץ שמיט א ברייזעלע,
 צופרידן אן א שיער —
 א ברייזעלע פֿון ביר.

אין ברייזעלע א וועכטערל
 צוזאמען מיט זיין טעכטערל
 אין ברייזעלע דארט וויינט,
 פֿון עמעצן באַלוינט!

א ברייזל, ווי א ברייזעלע!
 אזא אין בישוף-קרייזעלע
 נעמט ס'ברייזעלע ארום
 פֿון אומעט אומעטום...

און דארטן אין א פֿעסעלע
 וויינט לצעלע פֿאָרגעסעלע,
 פֿאָרגעסעלע מיט זיי,
 ביז פֿאלן וועט א שניי!

משה בראָדערזאָן מיט זיין פרוי, שוישפילערין
שיינע־מרים, און טאַכטער, אין 1934

צו דער כאראקטעריסטיק

פון געה בראדערזאנס לעבן און שאפן

בלעטער פֿון געשיכטע, שפראַכפֿאַרשונג, קריטיק און זכרונות

משה בראדערזאן אין דער ספערע פון לאדזש *

לאדזש איז געווען די טעריטאריע צו כאפן שטערן פון דער לופטן און צו לויפן אויף די גרויסע געווינסן. זי איז עס געווען פון קדמונים. לאדזשער יידן האבן אין זיך געהאט א סך פון די לעגענדארישע רויטע יידעלעך און פון שלום עליכם מנחם-מענדל. לאדזשער יידן זיינען פון תמיד געווען בעלנים אויף ווילדע גליקן. דווקא האבן זיי געוואלט גיין אויף די גליטשיקע וועגן. אין דער נייער צייט, ווען די ברונעמער פון די אויסטערלישסטע מעגלעכ-קייטן האבן זיך געעפנט מיט ווילדער שפע, זיינען לאדזשער יידן געשטאנען צעיאכמערטע און מיט פארקאטשעטע פאלעס. זיי האבן געשעפט און גע-שעפט מיט פולע און מיט געלעכערטע שעפן.

...עס איז אקערשט געווען נאך דער דייטשער אקופאציע. פוילן איז געווען אויסגעליידיקט פון רוישטאפן. מיטן גארנישט אין די הענט האבן לאדזשער יידן זיך גאר פלוצים מיישב געווען און געלאזט אין גאנג אלע רעדער און קוימענס פון די לאדזשער פאבריקן. בוימוואל און וואל האט מען געשאפן פון דער לופטן. לאדזש האט אנגעהויבן צו קלאפן און צו רויכערן גלייך עס וואלטן געווען די אמאליקע צייטן — די צייטן ווען די רוסישע מרחקים זיינען געשטאנען מיט אפענע מיילער און איינגעשלונגען דאס, מיט וואס לאדזש האט זיי געפאשעט.

...דאס געמלעכע איז געשען אין דער יידישער ליטעראטור. אויך דא האט לאדזש זיך פלוצים מיט גרויס טראסק א נעם געטאן צו רוקן פארויס און צו ווארפן די אלטע געטער. לאדזש האט אנגעהויבן צו ווייזן ציינער דער אלטער ווארשע און צוכאפן די בכורה. לאדזש האט פארמאגט דעם פארשייטן אימפעט פון אויפגעקומענקייט און פון נייע מענטשן. איז דאך פון תמיד לאדזש געווען די שטאט פון די אויפגעקומענע — און זי האט אויך אק דער יידישער ליטעראטור געוואלט ווייזן ווער עס איז עלטער. ווארשע האט אין דער מלחמה כמעט אלצדינג פארלוירן. די שענסטע יידישע גביר-

רישע משפחות אירע זיינען געווארן יורדים און פארלוירן זייער גלאַנץ. די יידישע ליטעראַרישע משפחה אין וואַרשע האָט פאַרלוירן פּרצן. וואַרשע איז מיטאַמאַל געבליבן שטיין אָן אַ קרוין אויפן קאַפּ. לאַדזש האָט געוואַלט פאַר-כאַפּן די קרוין... דער לאַדזשער יידישער דיכטונג האָט נאָר געפּעלט דער גרויסמייסטער... און... מען האָט נישט לאַנג באַדאַרפט וואַרטן. דער גרויס-מייסטער צו דער יידישער דיכטונג אין לאַדזש איז געקומען אין דער פּערזאָן פון משה בראַדערזאָן.

...אויף משה בראַדערזאָנען איז אויסגעפאַלן דער גורל צו זיין די זון און דער גרויסטשעמפּיאַן פון דער עקספּערימענטירנדיקער דיכטונג אין לאַדזש. אַ דיכטונג וואָס האָט אַלעמען פאַרבליפט און דערשראַקן ווי אַ געוויסער וואָס איז פּלוצים אַרונטערגעפאַלן פון די הימלען. דאָס פּרצלאַזע וואַרשע איז אויך געבליבן שטיין פּריטשמעליעט און אַרונטערגענומען דאָס היטל. אויף זיינע דיכטערישע פאַרנאַסן איז משה בראַדערזאָן אַרויפגעטראָגן געוואָרן פון לאַדזשער מזל דווקא פון די באַשיידנסטע טאַלן פון דער יידי-שער ליטעראַטור. עס האָט פּולשטענדיק געשטימט מיט דער לאַדזשער טבע. ...בראַדערזאָן האָט באַלאַנגט צו דער ליטעראַרישער משפחה אין לאַדזש נאָך פאַר דער מלחמה. זיין אַכט אין איר איז געווען גאָר אַ שטילס און אַן גרויסע פּרעטענזיעס. ער האָט דעמאָלט געשריבן לייכטע דערציילונגען אין דער לאַדזשער יידישער פּרעסע... גיכער געהערט צו דער פּרעסע ווי צו דער ליטעראַטור. האָרט פאַר דער ערשטער וועלט-מלחמה האָט משה בראַדערזאָן אַרויסגעגעבן אַ ביכל לידער — „שוואַרצע פּליטערלעך“. עס איז אַרויס כמעט ווי אומבאַמערקט און קיינער האָט עס נישט גענומען ערנסט. אפילו אין באַפּליגלטן לאַדזש איז משה בראַדערזאָן געבליבן אַן פּליגלען.

...פּלוצים האָט אַייסגעבראַכן די מלחמה. די רוסן האָבן פאַרלאָזן פּוילן. אַ סך יידן זיינען ווי פּליטים פאַרוואַגלט געוואָרן קיין רוסלאַנד. אויך משה בראַדערזאָן איז געווען פון די פאַרוואַגלטע.

...משה בראַדערזאָן איז געווען אין מאַסקווע, ווען די שטורעמדיקע וואַסערן פון דער רוסישער דיכטונג האָבן זיך געפאַליעוועט אין דער הויך, און ער האָט געזען וואָס עס לאָזט זיך מאַכן מיט פּערזאָן און מיט גראַמען. וועט מען די רעוואַלוציע אין דער רוסישער דיכטונג אַריבערפירן ווי זי שטייט און גייט אין דער יידישער דיכטונג — קאָן מען באמת אַלעמען אין פּוילן, סיי די לייענערס, סיי די פּאַעטן, געבן דעם קנאַק איבערן קאַפּ. זיי וועלן ווערן פּריטשמעליעט, זיך רייבן די אויגן, זיך ווונדערן און טראַכטן: אַטראַדער משה בראַדערזאָן וואָס איז אַוועקגעפאַרן פון לאַדזש אַזוי שטיל און באַשיידן — אים האָט זיך אויך אין ווייטן מאַסקווע דאָס רעדעלע געטאָן אַ דריי... עס איז היינט אַ צייט אַזא. מען ווייסט נישט וועמען עס

שפילט־אויף דאָס מזל און זועמען. די פייגעלעך אויף די ביימער וועלן אַרויסציען דאָס גרויסע געווינס. „הכל צריכים מזל אפילו ספר־תורה שבהיכל“. אומעטום דאַרף עס גאָר אָפּגילטן — אַפילו אין דער ליטעראַטור. משה בראַדערזאָן איז באַלד גאָר דער מלחמה צוריקגעקומען פון מאַסקווע קיין לאַדזש מיט אַלע אויסערלעכע און אינערלעכע רעקוויזיטן פון אַ גרויסן, אפּשר דעם גרעסטן יידישן פּאָעט. ער האָט געוויסט, אַז אין רעוואַלוציאָנערע צייטן ווערט מען מיט באַשיידנקייט צערעטן אינטער די פיס ווי אַ ווינציק שטויבעלע. ער האָט טאַקע זיינע אַמאָליקע באַשיידנקייטן אַריינגעוואָרפן אין דעם גאַנצן אַלטן ברוכזאָרג פון פאַר דער מלחמה. שוין אין זיין אויסערלעכער פיזיאָגאָמיע האָט זיך משה בראַדערזאָן אָנגעהויבן צו באַווייזן אין לאַדזש ווי דער ליבלינג פון די מוזעס. ער האָט ווי אַ דיכטערישער לייב געטראָגן אַ קאַפּ פול מיט שוואַרצע האָר, ווי אויך שוואַרצע באַקנבערד אַ לאַ פּושקין. פון דער רוסישער רעוואַלוציע האָט ער מיטגעבראַכט דאָס שוואַרצע רוסישע אַרבעטער־העמד, וואָס האָט פון משה בראַדערזאָנען אַראָפּגעשריגן אויף די לאַדזשער גאַסן ווי אַ פאַרניכטדיקע דראָנג. אויף דעם דאָזיקן שוואַרצן פּראַלעטאַרישן העמד האָט ער געטראָגן אַלערליי קייטלעך פון בורשטין און קאַראַלן. עס זיי גען געווען ווי די דרשה־געשאַנקען פון די מוזעס וואָס זיינען אין אים פאַרליבט. בראַדערזאָנס לייבישע און דיכטערישע מאַנסבילקייט האָבן אַט די תּכשיטים גאָר צוגעגעבן קאַקעטישע ווייבערישע חנען... אויף זיינע לאַנגע אויסגעצויגענע פינגער — ערשט איצט האָט לאַדזש דערזען אַז משה בראַדערזאָן האָט לאַנגע פאַרחלומטע פינגער ווי אַ שאַפּען — האָט ער געטראָגן אַלערליי איינגערעמטע געשניטענע שטיינער און קמיעות. מען האָט געזען באַשיינפּערלעך, אַז ווען די דאָזיקע פינגער נעמען גאָר די פען אין דער האַנט, קאָן זי באַמת באַווייזן כּישוף.

לאַדזש האָט באַלד אַראָפּגעלאָזט דעם קאַפּ. משה בראַדערזאָנס נאָמען האָט אָנגעהויבן צו שאַלן באַגלייך די באַרימטקייטן אויף אַנדערע געביטן פון לאַדזשער הרהאָ.

די תקופה פון יונג-יידיש און משה בראדערזאן *

„אלע נייע שטרעבונגען און פרווהן צו באשיינען און פארשענערן די ירושה-אוצרות פון אונדזער אייגנארטיק, אייביק פאלק וועלן מיר מיט אונדז דזער גאנצער התלהבות און יונגער הארציקייט אויפנעמען. קום צו אונדז און מיט אונדז, וואגנדיקע יונגט. אונדזערע וועגן פירן צו דער זון“ — אט דעם זייער כאראקטעריסטישן אויפרוף געפינען מיר אינעם 2טן-3טן בויגן יונג-יידיש, וואס איז ארויסגעגעבן געווארן אין לאדזש פון א גרופע יונגע פויליש-יידישע דיכטער און פלאסטישע קינסטלער אין אנהייב פון די צוואנציקער יארן.

כזויס גישט צי ס'איז צופעליק אדער נישט, נאר אונדזערע ליטעראַ-טור-קריטיקערס און ליטעראַטור-היסטאָריקערס האָבן זיך ס'רוב באַשעפטיקט מיט יחידים — מיט אונדזערע עלטערע און נייערע קלאַסיקערס, מיט די איינצלנע פראַמינענטע יידישע דיכטערס און פראַזאַיקערס, און אזוי זעלטן און ווייניק מיט די פאַרשיידענע יידישע ליטעראַריש-קינסטלערישע גרין פירונגען.

*

...יונג-יידיש איז געווען איינע פון די אינטערעסאַנטסטע אויסגאַבעס פון דעם מין, וואָס זיינען ביי אונדז דערשינען אין אנהייב פון די צוואַנ-ציקער יארן.

פאַר מיר ליגן עטלעכע העפטן אַדער גומערן (זיי האָבן זיך אַנגערופן „בויגנס“) פון יונג-יידיש, געדרוקט אויף ברוינעם דיקן פאַפיר. דווקא אויף ברוינעם דיקן פאַק-פאַפיר, הגם יונג-יידיש, גלייב איך, איז געווען די מיינסט-אילוסטרירטע יידישע פעריאָדישע אויסגאַבע, וואָס מיר האָבן ווען געהאַט, און האָט אַוודאי פאַרדינט געדרוקט צו זיין אויפן בעסטן פאַפיר. אָבער וווּ האָבן נאָך אין יענע יארן יונגע יידישע דיכטערס און קינסטלערס

געקענט קריגן א מעצענאט פאר אַזעלכע דרייטע, דעמאלט רעוואלוציאָ-
נערע, מאַדערנע, „לידער אין וואָרט און צייכענונג“ ווי זייערעז איז שוין
בעסער און עסטעטישער געווען צו דרוקן זייערע אויפופנדיקע און אַרויס-
רופנדיקע שאַפונגען אויף ברוינע בויגנס פאַקפאַפּיר, ווי אויף דעם גע-
וויינטלעכן באַלעבאַטיש־שיינעם און גלאַטן פאַפּיר.

אין דעם ערשטן נומער יונג־יידיש זיינען פאַרטראַטן מיט „לידער אין
וואָרט און צייכענונג“ — יעקב אַדלער (דער פראַכטפולער קינסטלער האָט
זיך נאָך אַ פנים דעמאלט נישט גערופן מיטן נאָמען יאַנקל, מיט וועלכן ער
איז שפּעטער באַקאַנט געוואָרן אין דער גרויסער קינסטלערישער וועלט),
הנוך באַרטשינסקי, משה בראַדערוואָן, יצחק ברוינער, יצחק קאַצענעלסאָן
און מאַרק (שפּעטער מאַרעק) שוואַרץ.

אין 2טן־3טן בויגן געפינען מיר אַ חוץ די פריערדיקע דיכטערס אויך
די נעמען: הערשעלע, ה. ל. זשיטניצקי, י. מ. ניימאַן און אלימלך שמולאַוויטש.
אין 4טן־5טן־6טן בויגן (אין איין אויסגאַבע) קומען נאָך צו די נעמען
פון נייע מיטאַרבעטערס, דיכטערס און גראַפיקערס: ש. בלאַט, א. צ. גרינ-
בערג, דניאל, ק. היינעקע, ר. טיומאַן, פ. לינדפּעלד, משה נאַדיר, חיים
קרול, מלך ראַוויטש, ה. ל. פּוקס, מאַרק שאַגאַל, י. שטורעם און ישראל
שטערן.

...ס'איז קיין ספק נישט, אַז די יונג־יידיש־שרייבערס און קינסטלערס
זיינען שטאַרק געווען אונטער דער השפּעה פון י. ל. פּרץ — פּוּך זיין חסי-
דיש־קינסטלערישן טעמפּעראַמענט און פון זיין אידעאָלאָגיע „צו באַשיינען
און פאַרשענערן די ירושה־אוצרות פון אונדזער אייגנאַרטיק, אייביק פּאַלק“.
ס'איז געווען די צייט, ווען אין דער ליטעראַריש־קינסטלערישער איי-
ראַפּע האָט געהערשט אַ רעאַקציע קעגן דעם „טרוקענעם“ רעאַליזם און נאָ-
טוראַליזם פון זאָלאַגאַנקור אין דער ליטעראַטור און קעגן די רעאַליסטן
און אימפרעסיאָניסטן אין דער מאַלעריי. י. ל. פּרץ איז געווען דער ער-
שטער אין אונדזער ליטעראַטור, וואָס איז באַוווּסטיגיק גאַנץ אַוועק פון
דעם טרוקענעם רעאַליזם; אָבער די דיכטערס און קינסטלערס פון יונג־יידיש
זיינען נאָך ווייטער אַוועק: אין זייערע צייכענונגען און קאַמפּאָזיציעס זעט
מען שוין די השפּעה פון די פראַנצייזישע פּוטוריסטן און פון די דייטשע
עקספּרעסיאָניסטן; און אין דער דיכטונג — פון די רוסישע „שיפּאַחניקעס“,
פון די פראַנצייזישע פאַרנאַס־דיכטערס, פון באַדלער, רילקע, עלזע לאַסקער-
שילער א"א.

אָבער דאָס כאַראַקטעריסטישע און אפשר ווערטפּילסטע, וואָס זיי האָבן
געירשנט פון פּרצן איז געווען דאָס דינען דער גאַנצער ליטעראַטור און נישט
נאָר איין געביט פון דער ליטעראַטור. אַלץ, וואָס פּרץ האָט געשריבן, איז

געווען פאר דער גאנצער ליטעראטור: די ליטעראטור האט געדארפט פאלקס-טימלעכע און חסידישע דערציילונגען — האט ער זיי געשאפן. די ליטעראטור האט געדארפט אזא מאדערנע און סימבאלישע פיעסע ווי די גאלדענע קייט, האט ער זי אנגעשריבן; די ליטעראטור האט געדארפט גוטע פובליציסטיק, גוטע ליטערארישע פעליעטאנען אאז"וו — האט ער עס געגעבן. פרוץ איז ניט געווען בלויז פאכקינסטלער ווי אונדזערע אנדערע גרויסע שרייבערס; ער איז געווען אידעאליסטישער, אזוי צו זאגן: ער האט געדינט דער גאנצער ליטעראטור.

און אט'דעם אידעאליזם פרצעט — דאס דינען דער גאנצער ליטעראטור — האבן געירשנט די דיכטערס און גראפיקערס פון יונג-יידיש. די יונגע האבן זיך באטראכט ווי יונגע כותנים אין א גייעם מישכן, וואס זיי גייען אויפשטעלן, א מאדערנער מישכן מיט בארייכערטע ירושה-אוצרות, וואס וועט וואנדערן מיטן אייביקן פאלק; זיי וועלן בשותפות מאלן וויספאזשן פארן מאדערנעם מישכן; זיי וועלן שרייבן נייע קאפיטלעך תהילים. זיי וועלן באנייען און ייגערן דאס אלטע פאלק ישראל. דאס דינען דער גאנצער ליטעראטור, דאס בשותפותדיקע שאפן, האט אויסגעצייכנט יונג-יידיש פון די אנדערע אפשר מער ליטערארישע יונגע אויסגאבעס פון יענער צייט.

...ער איז געבליבן יונג-יידיש דאס גאנצע לעבן, ביזן סוף פון זיינע טראגישע טעג.

משה בראדערזאן האט זיך נישט ספעציאליזירט נאר אלס דיכטער אדער נאר אלס קליין-טעאטעריקנסטלער אדער נאר אלס דערציילער צי עסייסט; ער איז געווען און איז געבליבן יונג-יידיש, איבערהויפט אין זיין פילפאכיקייט און פילזייטיקייט: ער האט געשריבן לידער, האט עקספערימענטירט מיט טעאטער, אויפגעפירט פיעסן, געשאפן א מאריאנעטן-טעאטער, אנגעשריבן א ביבלישע אפערע בת-שבע. געווען שטענדיק אין א חברי-שעפערישן קאנטאקט מיט די יידישע מאלערס, מוזיקערס און יונגע שוישפילערס. ווייל זיין ציל אין לעבן איז געווען צו דינען דעם מאדערנעם יידישן שאפן, אין אלע פארמען.

...בראדערזאן איז געווען אן עכטער, שיינער רעפרעזענטאנט פון דער טראגיש-קורצער רענעסאנס-תקופה אין דער יידישער ליטעראטור פון די צוואנציקער יארן.

און ער איז געבליבן א טראגיש-איינזאמע רענעסאנס-פיגור אויך אין די שרעקלעכע יארן פון סאציאלע און גאציאנאלע קאטאסטראפס, וועלכע זיינען שיער נישט געווארן פאטאל פארן קיום פון יידישן פאלק, זיין פאלק.

משה בראדערזאנס ברויזנדיקע יוגנטלעכקייט *

...אז איך האב זיך געטראפן מיט אים אין מאסקווע, ווו ער איז געווארן פארבאפט פון דעם האלבראפנירטן, האלברוילדן רוסישן „פוטור ריום“, איז יעדעס ליד זיינס, וואס איך פלעג ליינען, געווען א קנול „פארברעכנס“ קעגן דעם אנגענומענעם גוטס און געשמאק, אבער יעדעס ליד איז, מיט אלע זיינע פעלערן, געווען אן אויפטו און אן אקט פון דרייסט קייט. אן אויפטו אין דעם טושעט, אין דעם געפיל, איך דער שטימונג, אין דעם ריטעם, אין דער שפראך און אין דעם גאנצן אייגנארטיקן כישופדיקן געמיש פון אלטער, פאלקסטימלעכער יידישעלעכקייט מיט דעם „נייסטן ווארט“ פון דער מאסקווער פאעטישער באהעמע.

איך האב דאן נאך נישט געזען קראפט (קראפט — אין קונסט — איז אינעווייניקסטע דורכזוכטיקייט, געלייטערטקייט — דאס האט אפשר נאך געפעלט), אבער איך האב געפילט אין אים א גרויסן און אן עכטן פאעטישן אימפעט: אן אומרו און א שטורעמדיקייט וואס זאגט עדות אויף א ברויזן פון גישט־ארויסגעבראכטע יוגנטלעכע כוחות. א פארבארגענער קוואל וואס רייסט זיך ארויף און קאן זיך נאך נישט ארויסרייסן — און איז איבער פול. אזוי איז ער געטריבן געווארן פון זיין יוגנטלעכן אימפעט, אז ער האט זיך נישט געקאנט איינהאלטן און אפשטעלן זיך, ווען ער פלעגט נעמען די פען אין האנט. די בילדער און די קלאנגען פלעגן יאגן איינע די אנדערע, גיסן זיך ווי א שטראם און אפט זיך צוגיפגיסן ריטמיש, רוישיק און שפריצג־דיק אין אלע זייטן ווי א קליינער וואסערפאל.

ער האט געשריבן נאך לאנגע און צעשפריצטע לידער. ער האט נישט געהאט נישט קיין געדולד און נישט קיין רויקייט אריינצושמירן זיין געדאנק אין א קליינער צאל פערזן. אפילו די קורצע, קאנצענטרירטע יאפאנישע

* פון יידישע שרייבער אין טאווענטרוסלאַנד, אר' פון ש. ניגער בוך־קאמיטעט ביים אלון ייד קולטור־קאנגרעס, ניריאַרק, 1958, ז' 262—264 און 263—268.

טאנקעס (טאָנקר איז אַ ליד וואָס באַשטייט פֿון פינף שורות, וועלכע גראַמען זיך די 1טע מיט דער 3טער, די 2טע מיט דער 4טער און 5טער שורה). האָט ער אונדז געגעבן אין זיין ביכעלע טוי (מאָסקווע, 1919) — שונוו, ציקל לען גאַנצע, צו אַ פינף און צוואַנציק אין יעדערן. ער האָט זיך נישט גער קאַנט אַנזעטיקן מיט דער שטילער, שלויער שיינקייט פֿון דער נייער, פּרעמד דער כּישופּדיקער פּאַרעם. און אַזוי ווי זי זעצט פּאַרויס זייער אַ צונויפגענור מענעם און געדיכטן אינהאַלט (זי וויל איינשליסן אַ ליד, אַ וועלט אַ גאַנצע, אין פינף שטרענגגעבונדענע פּערזן!) און זי איז באַשאַפֿן גאַר פּאַר גרויסע מייסטערס מיט אַן אַלטער קונסט־געניטקייט, איז זי, פּאַרשטייט זיך, אין פּיר פּאַלן פֿון פינף, אויב נישט אַפּטער גאַר, נישט געלונגען בראַדערזאָנען. אָבער נישט דאָס אינטערעסירט מיך דאָ, גאַר די אייליקייט און די דאַרש־טיקייט, מיט וועלכער ער כאַפּט זיך אַן פּאַר יעדער נייער פּאַעטישער אידיע. אַטדי אימפּעדיקע דאַרשטיקייט, גישט־אַנזעזטיקטקייט און ברעגענדיקע גילוטענג צו שעפֿן פֿון אַלע קוואַלן, און דאָס געשעפטע צו צעשפּריצן, איז דער כאַראַקטער־שטריך פֿון דעם גאַנצן איצטיקן, נישט רייפֿן, אָבער רייכן באַזיס פֿון בראַדערזאָנס צוואַנדיקער אַנטוויקלונג.

און ווען פעלערן און גרייזן וואַלטן נישט געווען אַזוי מענטשלעך און אומפּאַרמיידלעך אין דעם שאַפֿן פֿון אַ יונגן אַריגינעלן דיכטער, וואַלט איר פּריער פֿון אַלץ אפּשר געדאַרפֿט רייזן וועגן זיינע פעלערן און גרייזן. זיי זיינען דאָך פּונקט אַזוי כאַראַקטעריסטיש פּאַר אים ווי זיינע מעלן. אָבער וואָס איז יונגט אַן פעלערן און געפּאַרן? אַלץ, גאַר נישט קיין יונגט. און מיר געפעלט דווקא אין בראַדערזאָנען זיין פּרישע, ברויזנדיקע יונגטלעכקייט; ער איז דאָך אַליין אַזוי פּאַרשיכורט פֿון איר —

אויב איך בין יונג,
וועל איך גאַר מער זיך יינגערן;
אַן אויפגעפלאַמטער פֿון יעטוועדן פּונק,
פּאַרליבט אין יעדן שטערן ווונק,
פּאַרטיבט אין יעדן ווערטער־קלונג,
אין יעדער סודי־סודות־זינגערן...

פּאַרליבטקייט — דאָס איז דער איצטיקער צושטאַנד זיינער; נישט מענטשלעכע ליבע, גאַר יונגטלעכע פּאַרליבטקייט. ליבע ברענט, פּאַרליבט־קייט צינדט זיך אַן — און פּאַרלעשט זיך. וואָס מאַכט עס אויס, אַז עס פּאַרלעשט זיך? עס וועט זיך ווידער אַנצינדן — און ווידער זיך פּאַרלעשן? — און ווידער זיך אַנצינדן — — —

*

...ער האט גענומען ביי פרעמדשפראכיקע (דערהויפט רוסישע) מאָר-
דערנע דיכטערס געוויסע פאַרמען און פרינציפן און פריער ווי אַלץ — דעם
פרינציפ פון דיכטערישער פרייהייט, דעם פרינציפ, וואָס איז „קעגן יעדן
צוגאַנג פון דינים“, אָבער ער האָט אַליין, אויף זיין אייגענעם אופן, אָנגע-
ווענדט די אַלע נייע מעטאָדן פון פרינציפן. ער האָט גישט באַנוצט קיין
פאַרטיקע, פרעמדע מוסטערן. ער איז גישט געוואָרן קיין נאַכמאַכער.

*

דאָס זעט מען דערהויפּט אין דער נייער, פרישער און לעבעדיקער
אויסטייטשונג, וואָס ער האָט, באַווסט אָבער אומבאַווסט פאַר אים אַליין,
געגעבן דעם פרינציפ פון מאָדערניטעט אין דער פּאַעזיע. ביי אַ געוויסן
מין „מאָדערניסטן“ אונדזערע איז די „מאָדערניטעט“ — אַ מעכאַנישע, אַ
טויטע, און דערפאַר אַן אומפרוכטבאַרע. אַזוי ווי זי וואַלט אויף זיי געווען
אַרויפצונונגען פון דרויסן. אַזוי ווי זיי וואַלטן, נעבעך, געמוזט מקיים זיין
די מצווה פון „צוהערן זיך צו די שטימען פון דער צייט“, כאָטש זיי קריכן
זיי גאַר גישט אין די אויערן. די דאָזיקע מעכאַנישע אָדער, אויף פּראַסט
יידיש, געמלאַכהטע „מאָדערניסטן“ זיינען אין דער אמתן גישט קיין קאַמפּ-
ליצירטע מאָדערנע מענטשן, גאַר, נעבעך, פשוטע מענטשן פון היינט,
מענטשן אַן וואַרצלען, אַן טראַדיציעס. אַזוי ווי זיי וואַלטן ערשט היינט גע-
בוירן געוואָרן. קוקט זיך צו צו זייער לשון, וועט איר זען, אַז ער באַ-
שטייט בלויז פון קאַלטע, פרעמדע, אַן ירושהדיקע ווערטער.
בראַדערזאָן איז ווייט פון זיי און זייער שרייעדיקער, מיט פרישער

פאַרב שמעקנדיקער נייקייט.
ער איז גישט קיין „אויפגעקומענער“, ער קומט צו אונדז ווי אַ נייער,
אָבער גישט ווי אַ פרעמדער: ער קומט מאַנען זיין חלק ירושה; ער וויל
מיט אים באַהעפטן זיין פאַרמעג; זיינע נייע רינגען וויל ער אין די אַלטע
קייטן אַריינפלעכטן. ער זוכט אַ סינטעזע צווישן דעם אַלטן, פאַלקסטימלעכן
נוסח און דעם נייעם, אינדיווידועלן און ראַפּינירטן סטיל.

אין דער לאַבאָראַטאָריע פון יידישע דורות *

וואָס פאַר אַ ווונדערלעכע ראָסן־מישונגען האָבן דאָס אין דער לאַבאָראַטאָריע פון יידישע דורות אויסגעאַרבעט אַזאָ פערפעקט־אומיידישן פראָדוקט, אַזאָ איבערראַסישע פּיזיק ווי די פּיזיק פון דעם דיכטער משה בראַדער־זאָן און וואָס פאַר אַ וויץ איז דאָס ווידער געווען דווקא אין דעם מענטש. מיט דעם פנים, וואָס אַלץ איז אין אים איבערמעסיק גרויס, אַ גרויס מויל, אַ גרויסע נאָז, גרויסע אויגן — אַ גרויסער שטערן — און דאָס פנים אַליין איז פראָפאָרציאָנעל און זייער עסטעטיש — נישט שייך, נאָר עסטעטיש, ווי אַ קונסטווערק איז — יא, וואָס פאַר אַ וויץ איז דאָס געווען דווקא דעם ראָסן־לאָזן מענטש, וואָס דערמאָנט אַ ביסל אָן אַמעריקאַנישן אינדיאַנער גאַר — צו געבן אַזוי פיל יידישע שפראַך? דערצו די קלאַנגיקע, אַרגלדיקע, צוגרויסע שטימע (פאַרגעסט נישט, אַז אַלץ אין בראַדערזאָנס פנים איז צו גרויס), וואָס קען דעם גאַנצן אַרקעסטער פון זיין שפראַך אויסשפּילן.

דאָס איז אַן אומגליק צו האָבן אַזוי פיל שפראַך. דאָס איז עפעס פונקט ווי צו פאַרמאַגן אַן אויטאָמאָביל, וואָס אַז מען זעצט זיך אין אים אַריין, הייבט עס אָן אַליין צו פאַרן. אין אַזאָ אויטאָ קען מען נישט אַלע מאל פאַר־פאַרן ווזהין מען וויל. דאָס איז עפעס פונקט ווי מען האָט אַ קלאַוויר אין שטוב, וואָס קוים מען זעצט זיך צו צו דעם, הייבט עס אָן אַליין צו שפּילן, רוקט דיר אויטער מעלאָדיעס, לאַשטשעט זיך, קוים רירסטו אָן איין קלאַוויש האָבן געענטפערט צוועלף — אויף אַזאָ קלאַוויר איז שווער אויסצושפּילן וואָס מען וויל.

...ווי אַ סך אין אונדזער ליטעראַטור, איז אויך דער ענין בראַדערזאָן, שפראַך, פאַרעם, סטיל, ריטעם, קלאַנג, אינהאַלט, גראַם, אַליטעראַציע און אַלע אַנדערע עסטעטישע צוגעהערענישן נישט געהעריק אויסגעפאַרשט געוואָרן ביז איצט. דאָ איז נייטיק אַ שטודיע פון אַ ספעציאַליסט. זי וואָלט גרויסע און אינטערעסאַנטע רעזולטאַטן געגעבן. עס וואָלט זיך אַרויסגעוויזן,

* פון מיין לעקטיקאָן, באַנד 1, מאָנטרעאַל 1945, ז"ל 49—51.

אן דער דיכטער האָט באַרייכערט דעם אוצר פון דער יידישער שפראַך — נישט געטאָן די גרויסע און הייליקע אַרבעט פון קאָנסערוואַציע, ווי די קלאַ-סיקערס — נאָר טאַקע באַרייכערט, ניי געשאַפן, ווייל עס איז שוין צייט געווען, ווייל די אַרבעט פון דער קאָנסערוואַציע איז שוין געווען דורכגע-פירט, און מען קען שוין גיין ווייטער. אַגב, געהערט די אַרבעט פון שפראַך-באַרייכערונג דווקא צו פּאַעטן און נישט צו פּראָזאַיקערס. און בראַדערזאָן איז פון קאַפּ ביז פּיס, פון זיין טאַלאַנטאַלער קראַואַטן-נאָדל ביז זיין איבער-מענסיאַנאַלן פינגער-רינג אָן עסטעטישער דיכטער.

ביי בראַדערזאָנען איז פּאַראַנען צופיל פּאַרעם — שווימט-אַרעם דער אינהאַלט אָפּט ווי אַ קינד איך טאַטנס קליידער, אָבער ניי, דאָס איז אַ נישט-עסטעטישער פּאַרגלייך — און בראַדערזאָן איז דאָך עסטעטיק, נאָר די פּאַ-רעם איז פּאַרט צורגרויס ביי אים פּאַר דעם אינהאַלט און דאָס איז פונקט אַזוי נישט גוט ווי ווען די פּאַרעם איז צורקליין און זי פּלאַצט און עס זעט זיך אַרויס דער — נאַקעטער אינהאַלט. אָבער אויך דאָס איז נישט עסטעטיש — און מען טאָר נישט אַזוי זיין, ווען מען רעדט וועגן בראַדערזאָנען.

בראַדערזאָן האָט געשאַפן דאָס וואָרט יונג-יידיש, דאָס וואָרט כאַלאַט-טרע ווי אַ נאַמען פון אַ ליטעראַרישער גרופּע, אָן אייגענעם זיכטערסטיל, וואָס כאַטש ער איז נישט געוואָרן שול, אַ סטיל איז ער דאָך געבליבן. דעם ערשטן באַנייטן יידישן מאַריאַנעטן-טעאַטער, די ערשטע הויך-קינסטלערישע יידישע רעוויבינע.

...ווען אונדזער ליטעראַטור וואָלט זיך געקענט אויף מער לוקסוס פּאַר-גינען און ווען עס וואָלט בכלל געווען אַן אַנדערע צייט אין דער וועלט, וואָלט מען דעם דורכזיסיקן עסטעט-פּאַעט משה בראַדערזאָן, דעם שוין אַזוי עסטע-טיש געבוירענעם — אין מאַסקווע, נישט געדאַרפט דרייען אַ קאַפּ מיט עטיק, און פונקט ווי מען זיצט אין אַ גאַרטן אין אַ זומערנאַכט און משעפּט נחת פון זונפאַרגאַנג און פּייגלגעזאַנג און עס איז זייער עטיש... פונקט אַזוי וואָלט מען געקענט זיצן איך אָן אַוונט אין אַ פּיינער פּאַעטישער רעווי און הערן די ווונדערלעכע אַרגלדיקע שטימע — אַגב אַ מייסטער-רעציטאַטאָר — און זען דעם דיכטער משה בראַדערזאָן אויף דער פּאַן פון זינע אייגן-גע-צייכנטע דעקאָראַציעס און שעפּן נחת פון דעם ווערטערשפּיל און געדאַנקען טאַגן.

משה בראַדערזאָנס ליריש-מוזיקאַלישע שפילעוודיקייט *

פאַראַן ביים רומענישן פּאַלק אַ שיינע און טרויעריקע לעגענדע אין גראַמען. די לעגענדע דערציילט פון דעם מייסטער מאַנאַלע, וואָס האָט זיך פאַרמאַסטן אויפצובויען אַ מאַנאַסטיר. און מערקווערדיק: וואָס ער האָט אין משך פון טאָג אויפגעבויט, איז אין משך פון דער נאַכט צוזאַמענגעפאַלן. אַזוי לאַנג האָט זיך דאָס געצויגן, ביז דער מייסטער מאַנאַלע איז געווויר געוואָרן. און דער בנין וועט זיך נישט האַלטן, כל-זמן מען וועט נישט אַריינ-מויערן אַ לעבעדיקן מענטש אין זיינע ווענט. און כך הוה: און דער מייסטער מאַנאַלע האָט דורך אַן אומגליקלעכן צופאַל אַריינגעמויערט דאָס אייגענע ווייב, האָט דער בנין באַקומען אַ תיקון און ער שטייט נאָך ביז צום היינ-טיקן טאָג.

דער פּערזענלעכער גורל און די אייגענע טראַגיק פונעם מייסטער מאַנאַלע קען, מוז און וועט זיכער אינטערעסירן דעם דראַמאַטורג. פאַר אונדז איז איצטער וויכטיק דער סימבאָלישער רמז, וואָס ליגט באַהאַלטן אין דער דאָזיקער טיפער און שיינער לעגענדע. דאָס מוזן אַריינמויערן אַ לעבעדיקן מענטש, כדי די פאַרמען זאָלן זיך האַלטן, כדי די פאַרעם זאָל באַקומען אַ תיקון.

דער קינסטלער פון אַלע צייטן האָט כסדר געבראַכט דעם דאָזיקן גרויסן קרבן. אַריינגעמויערט דעם לעבעדיקסטן מענטש, טאַקע זיך אַליין אין זיינע ווערק, כדי די פאַרעם זאָל באַקומען אַ תיקון. ... בראַדערזאָנס ליריק איז שפיל, דאָס הייסט — מזויק. מזויק שפילט מען. בראַדערזאָן שפילט זיין ליד און אַפט, אַפילו גאַר-אַפט, פאַרשפילט ער זיין ליד. איז וועמען אַרט עס? בראַדערזאָנען אַודאי נישט. ער ווייסט, אַז ווער עס שפילט, מוז קענען פאַרשפילן, און דאָס פאַרשפילן אַליין — אויב מען קען, פאַרשטייט זיך — האָט אויך דעם זיבעטן זין. פון אַט-דער ליריש-מוזיקאַלישער שפילעוודיקייט אַרויס לאַזט זיך

* פון אַ רעדע אויף דער יוביליי-אַקאַדעמיע אין לאַדזש, ל"ב, ג' 505.

פארשטיין בראדערזאָנס גיין און קומען צום טעאטער־שפּיל. דראַמאַלעט און נישט דראַמע. זיינע דראַמאַלעטן האָבן אַן אַרגאַנישע שייכות מיט זיין ליי־ריק, דער פּליוס איז — דאָס געווינען דעם דיאַלאָג. נישט דעם דראַמאַטישן דיאַלאָג, נאָר דעם מוזיקאַלישן. אַט, למשל, ווי דער דיאַלאָג צווישן דער ערשטער פּידל און צווייטער אָדער צווישן פּידל און פּלייט.

ס'וואָלט געווען אַן עוולה, ווען מיר דערמאָנען נישט איצט בראַדער־זאָנס אַ פּאַרגייער, דעם יונג־פּאַרשטאַרבּענעם דיכטער לייב ניידוס.

און דערמאָנען דאַרפן מיר לייב ניידוסן צוליב צוויי טעמים. ערשטנס, ווייל לייב ניידוס האָט דער ערשטער אין אונדזער ליריק אויפגעשריבן פאַר אַ מאַטאָ צו זיין שאַפן דעם ווערלענישן דעוויז *Musique, Musique, avant tout chose*. און צווייטנס, נו, צווייטנס, כדי ציענדיק די ליניע פון ניידוסן צו בראַדערזאָנען, זאָלן מיר דערקענען דעם מהלך — דעם מהלך, וואָס די פּאַרמיסטישע שיטה אין אונדזער ליריק האָט דורכגעמאַכט.

... דער גראַם איז ביי ביידע ליריקערס נישט קיין צופעליקער אַטרי־בוט, נאָר אַ גרונט־רעקוויזיט, אַ וועזנטלעכער, פון זייער „מוזיק, מוזיק פאַר אַלעמען“־דעוויז.

דער ניידוסישער גראַם „וויאַלעט־שאַנטאַנעט“ איז כאַראַקטעריסטיש פאַר דער ליריק פון דעם דאָזיקן דיכטער.

דער פּיאַנער פונעם פּאַרמיום ביי אונדז, וואָס האָט געזאָלט און גע־וואָלט געפינען דאָס מוזיקאַלישע פונעם ייִדישן וואָרט, האָט 99 פּראָצענט פון זיין גראַמען־באַגאָזש געבראַכט פון דער פרעמד. גענומען מיט ביידע הענט פונעם פרעמדן ווערטעוואָלד. איך בין בשום אופן נישט אויסן צו מינערן דעם ווערט פון לייב ניידוסן ווי אַ דיכטער. אַדראַבא, איך האָלט, אַז מען האָט נאָך נישט דערשאַצט ביי אונדז דעם דאָזיקן פּאַעטישן יונג־לינג מיט דער לאַנגער גריווע. זיין אויפטו איז אַ פּיאַנערישער, אַבער דער רעזולטאַט — אַ פּראַגמענטאַרישער.

דער בראַדערזאָנישער גראַם „הערנער — סוד־סודות לערנער“ איז נישט קיין צופעליקער אין בראַדערזאָנס גראַמען־רעקוויזיט, נאָר אַ כאַראַק־טעריסטישער. ער איז ייִדיש, אַזוי ייִדיש, ווי דער בערל בראַדערישער גראַם „מענטשן — בענטשן“.. בייִ בראַדערזאָנען איז דאָס ייִדישע וואָרט געוואָרן שפּיל. און דער שפּיל — טעאַקער, און דאָס טעאַטער ווידער אַ מאָל וואָרטשפּיל.

דער עקספּאַנענט פון וועלטלעכער יידישקייט *

עס איז ביז איצט נאך גישט אויפגעשריבן געווארן קיין רעגיאָנאַלע מאַגאַראַפיע איבער אונדזערע שריפטשטעלער. און אַ שאַד. יעדע שטאַט לייגט אַרויף אַ חותם אויף אירע שרייבערס. עס איז דאָ אַ נוסח ווילנע, אַ נוסח ניו־יאָרק און אַ נוסח מאַסקווע. ווי אַ לאַדזשער וויל איך פּרוּוון אויפֿ־ צייכענען דעם נוסח גאַדזש אין אונדזער ליטעראַטור.

כמעט אַלע שריפטשטעלערס וואָס שטאַמען פון לאַדזש האָבן איין גרונטשטריק: עס זיינען שווערמוטיקע מענטשן, וואָס רייסן זיך צו לייכט־ קייט. אַזוי פּרישמאַן, אַזוי קאַצענעלאַסאָן, אַזוי בראַדערזאָן, אַזוי סעגאַלאַוויטש, ביז דעם יינגסטן: ישראל ראַבאַן. מען קען, נעמלעך, ניט זיין קיין לאַדזשער אין גישט ליב האָבן געלעכטער. עס איז אַ שווערע, גרויע שטאַט און די מענטשן רייסן זיך צו פאַרביקייט און פּרייד. משה בראַדערזאָן האָט דעם דאָזיקן אומבאַווסטן דראַנג דערהויבן צו אַ פּרינציפּ. ער האָט פּראַקלאַמירט די „פּריילעכע קאַליאַסטערע“ און ער פירט עס אַדורך אין לעבן. פון מאַריאַ־ בעטן־טעאַטער „חד־גדיאַ“ ביז „אַראַראַט“. דער לאַדזשער האָט געהייסן פּריילעך זיין.

*

דער לאַדזשער איז וואַך און עפּינדלעך אויף אַלע נייקייטן אין דער וועלט און ער איילט זיך אַריבער צופּלאַנצן דעם נייעם פאַרבליפּנדיקן פּרעמדן מוסטער אין זיין היים. פון מאַנאָפּאַקטור־סוחר ביזן דיכטער און מאַלער. פּרישמאַן האָט איינגטלעך אַ גאַנץ לעבן זיך באַמיט צו געבן אונדזער ליטע־ ראַטור אַ ריי מוסטערן מיט אַ ווערט. משה בראַדערזאָן איז אַ טיפּישער גאַכפּאַלגער פון דער דאָזיקער ליניע. ער האָט אַרומגעשפּאַצירט אין אַלע היכלות פון דער פּאַעזיע, און אויג און אויער אויפגעריסן, וואָס פאַר אַ רחבות! וואָס פאַר אַ מעגלעכקייט! און בראַדערזאָן פירט אונדז אַריין, דער ערשטער, די יאַפּאַנישע טאַנקעס און די טריאַלעטן און דאָמאַלעטן. מיט

* פון ליטעראַרישע בלעטער, נ' 505, וואַרשע, יאָנ' 1934.

זיין שפראך־מייסטערשאפט, מאַטיו־רייכקייט און מנויקאלישקייט מאַכט ער דעם ענדגילטיקן שטריק איבערן מאַנישפּערז: „אַנדערש וואָלט מײַן ליד געקלונגען, ווען כװאַלט פאַר גוים גויש זינגען“... בראַדערזאָן האָט באַ־וווּזן, אַז דער שפראַך־אינסטרומענט איז שוין דאָ. ער איז נישט געקומען פון דער לופט. לייב גיידוס איז געווען זיין פאַרגייער. בראַדערזאָן האָט עס פאַרפּילפאַכט, פאַרפּולקומט.

*

געקומען, נאָך דער רעוואָלוציע פון מאַסקווע, האָט בראַדערזאָן גע־ווירקט, ווי די גרעסטע איבערראַשונג אין אונדזער דיכטונג. נישט ווייניק מיטגעווירקט האָט זיין ווונדערבאַרער אופן פון רעציטאַציע. ווען איר הערט משה בראַדערזאָנען ליינגען, ווערט איר פאַרכאַפט פונעם ריטם און פון דער קראַפט, ווי פון אַ שפּריצנדיקן און שויםענדיקן וואַסערפאַל. און דער בלויער קלאַנג און דער פּריידיקער שטרוים רייסט־מיט... מיר האָבן שוין אַ ריי דיכטערס, וואָס זיינען צוגלייך מאַדערן און טיף און וואַגיק. איצט איז די מוויקאלישע אימפרעסיע נישט דאָס וויכטיקסטע. אַפילו אין ליד דאַמינירט די נייע זאַכלעכקייט. בראַדערזאָן האָט אָבער אין דער דיכטונג גערייצט דעם אַפעטיט. אַ פאַרבליפּנדיקע רייכקייט פון מאַטיוון און פאַר־מען. דער דערפאַלג איז געווען געוואַלדיק. איין קריטיקער, דער פאַרשטאַר־בענער סענאַטאָר בינענשטאַק, אַן ערנסטער קענער פון ליטעראַטור, איז אַרומגעפאַרן איבער דער פּוילישער פּראָווינץ און געהאַלטן רעפּעראַטן איבער בראַדערזאָנס שאַפונג.

*

... בראַדערזאָן איז דער עקספּאַנענט פון וועלטלעכער יידישקייט און דאָס איז כמעט נישט צום לייזן, ווי די פּלאַבלעם פון דער קוואַדראַטור פון קרייז.

די הויפט־שטרעמונגען, וואָס נורטעווען אין יידישן לעבן, זיינען: רע־ליגיאויעט, ארץ־ישראל און קאַמוניזם. יעדער דיכטער מוז צוגלייך זיין דער אויסדריקער פון קאַלעקטיוו. משה בראַדערזאָן איז אידעאָלאָגיש נישט אויסגעשפּראַכן. ער נעצט־איינ אַ פינגער אין אַ קוואַל, אָבער עס פעלט אים דער מוט זיך אַפּצוטובלען אין גאַנצן.. עס איז נישט בלוז זיין גורל. עס איז דער גורל פון אַ סך אונדזערע דיכטער, וואָס זייער פאַרעם־געפיל שטייגט־איבער דעם אינהאַלט. פּלאַטערן זיי, שוואַרץ פּליטערן זיי ביזן היינטיקן טאַג. איז דאָ לייכטער פּלירט, אַנשטאַט אַ שטאַרק געפיל, וואָס איז באַפּרובפּערנדיק. איך באַשולדיק נישט, איך קאַנסטאַטיר. זוכט מען אַ תּיקון אין פּאַלקסטימלעכקייט, וואָס דאַרף זיין אַ סינטעז פון אַלעם. איז

עס, געשעפט גישט פון דער ערשטער קוועלע, נאָר סעקונדער, דורך דער פריזמע פון קונסט.

עס איז נישט בלויז די טראַגיק פון משה בראַדערזאָן. עס איז די טראַגיק פון אַ דור. פון אַן איבערגאַנגס־דור. אָבער אויך דער דראַנג נאָך פאַלקסטימלעכקייט ביי אַ משה בראַדערזאָן האָט אַ חן. עס איז אַ זוגיקער רעפּלעקס. עס מאַכט די פראַדוקציע פאַרביקער. אויב מען איז נישט וויזאַ־גער, איז מען ווייניקסטנס אילוזיאַגער.

*

... אָפט מאל פלעגט מען זיצן, אין די צייטן פון „יונג־יידיש“, אויף היימישע קערמעשלעך, חסידיש־צערקאָסטעטע און באַהעמיש־גויישע. און מען פלעגט אימפּראַווירן. בראַדערזאָן האָט אַזוי, היפּ־טראַף, אַנגעוואַרפן אַ פאַר גראַמען, און הענעך קאַן, דער מוזיקער, אָדער גלאַטשטיין האָט אימפּראַווירט די מעלאָדיע, און דאָס ליד האָט זיך געשאַפן, און שפעטער שוין געוואַנדערט אין טעאַטער־אַרײַן און צום עולם.

„וויינט די קליינע ציפּעלע“...

עס איז אַ געמיש פון נאַיוון פאַלקסליד, ראַפּינירטן מאַדערנעם פּערז און קיפּלעט. אָבער דער קאַקטייל האָט זיך אַנגענומען, אין ווייטע קרייזן אַרײַנגעדורנגען. קיינער פון די מאַדערנע דיכטערס ווערט נישט אַזוי פיל געזונגען, ווי משה בראַדערזאָן. ער איז נישט בלויז בוכדיכטער; ער איז אַ זינגער. און פון די דאָזיקע אימפּראַווירטע „יונג־יידישע“־קערמעשלעך איז אויסגעוואַקסן בראַדערזאָן דער טעאַטראַל.

*

ער איז נישט בלויז „בוכדיכטער“. ער איז געקומען אין באַהעפטונג מיטן לעבן, מיט די מאַסן.

זינט גאַלדפּאַדען איז משה בראַדערזאָן דער ערשטער דיכטער וואָס האָט זיך אַרײַנגעטאַן בראַשו ורובו אין טעאַטער. און אַז די פאַרבינדונג פון אַ דיכטער מיטן טעאַטער איז אַ געווינס, דאַרפן מיר נישט ערשט אַנצווווייזן. בלויז דער פּרץ הירשבייַן־עפּיואַד, ווען אַ דיכטער האָט אויף אַ קורצער צייט זיך צוגערירט צום טעאַטער, האָט געשאַפן אַן עפּאַכע, און שוישפּיר לער יחסענען זיך, מיט שטאַלץ: „געשפּילט אין הירשבייַן־טעאַטער“.

משה בראַדערזאָן איז — נאָך גאַלדפּאַדען — דער איינציקער דיכטער וואָס לעבט און פּיכערט מיט טעאַטער. וואָס פאַר אַ דאַנקבאַרע־אומדאַנק־באַרע אַרבעט!

משה בראדערזאן - ביבליאגראפיע

וועגן משה בראדערזאנען אין יידישע ביכער

- אָבטשוק, א. 1 שטריכן און מאַטעריאַלן, כאָר-קאָוו, 1943.
- באַטאַשאַנסקי, יעקב. 2 משה בראדערזאן, פארטרעטן פון יידישע שרייבער, וואַרשע 1933, ז' 72-76.
- באַסטאַמסקי, ש., חנימסאָן מ. 3 לעבעדיקע קלאַנגען, כרעסטאַ-מאַטיע פאַרן דריטן לערניאַר, וויל-נע 1922, ז' 3.
- ביאַלאַסטאַצקי, ב. י. 4 אַנטזויקלונג פון יידישן גראַם-לידער און עסייען, ב' 2, נ"י 1932, ז' 121.
- געלבאַרט, מיכל. 5 קלינגען גלעקער, מוזיק ישר-אל גלאַטשטיין, זינגט מיט חיל, נ"י 1945, ז' 112-113. — ציפּעלע, ד"ר, ז' 148-149.
- האַרן, י. 6 מלחמה-פּליטים און עוואַקואַ-ציע-לידער, אין אונדזער דור, ב"א 1949, ז' 65-66.
- ווייכערט, מיכאַל. 7 דראַמאַלעטן, „אַ חתונה קע" פון משה בראדערזאן, טעאַטער און דראַמע, ב' 1, וואַרשע 1922, ז' 171-177. — פראַמעטידן, ד"ר, ז' 178-184. אַטמאָספּער, „דוד און בת שבע", ליבערעטאַ משה בראדערזאן, ד"ר, ב' 2, ווילנע-וואַרשע 1926, ז' 63-66.
- זאַק, אַברהם. 8 קנעכט זיינען מיר געווען, ב' 1, ב"א 1956, ז' 18, 122.
- 9 אויף שליכטן פון הפקר, ב' 2, ב"א 1958, ז' 141, 159, 244, 245, 246, 307, 311, 312, 313, 314.
- טורקאוו, יאַנאַס. 10 דאַרץ פאַקעל, פאַרלאַשענע שטערן, ב' 1, ב"א 1953, ז' 219.

- קומען צוריק פון באַלשעוויסטשן
רוסלאַנד, ז' 103, 104.
- מאַרק, יודל
14 טענדענצן אין דער נייסטער
ייִד־ליט, די געשיכטע פון דער ייִדיִשער
שער ליטעראַטור, נ"י 1943, ז' 53.
- מוקדוני, ד"ר א.
15 לאַדזש, אין וואַרשע און אין
לאַדזש, ב' 2, ב"א 1955, ז' 77.
- מיזיל, נחמן
16 צען יאָר, נאָענטע און ווייטע,
ב' 1, וואַרשע 1924, ז' 22. — אויף
נייע וועגן, ז' 195.
- 16 א' דער קאַמף פאַר העגעמאַ-
ניע, אויף אונדזער קולטור־פּראָגנאָס,
וואַרשע 1936, ז' 27, 33.
- 17 דורות און תקופות אין דער
ייִדישער ליטעראַטור, נ"י 1942, ז' 17, 77.
- 18 האַסטיקער וווקס פּונעם קול-
טור־ליגע־פּאַרלאַג, געווען אַמאָל אַ
לעבען, ב"א 1951, ז' 40. — נייע
פייגל — נייע געזאַנגען, ד"ז, ז' 90.
ניגער, ש.
- 19 די רעוואָלוציע — און דער
פּאַעט, לעזער, דיכטער, קריטיקער,
ב' 1, נ"י 1928, ז' 257—270.
- 20 משה בראַדערזאָן, ייִדישע
שרייבער אין סאָוועט־רוסלאַנד, נ"י
1958, ז' 28—262. — נייע סאָווע-
טיש־ייִדישע לידער, "היימלאַנד",
מאַסקווע 1943, ד"ז, ז' 442. — פאַ-
מעראַנגן אַלעקסאַנדער: ביאָ־ביאָגראַף
פישע נאַטיצן, משה בראַדערזאָן, ד"ז,
ז' 471.

- יולי וויינטרויב און א. אַסטשזשענאַ,
ד"ז, ז' 101. — אַדאַם דאַמב און סאַ-
ניאַ אַלטבוים, ז' 153. — יואל בערג
מאַן, ד"ז, ז' 273. — דוד בייגעל-
מאַן, ז' 45—46. — יצחק ברוינער,
ז' 279.
- טורקאוו־גרו־בערג, יצחק
11 אַ טעאַטער־מאַזאַיק, ייִדיש
טעאַטער אין פּוילן, וואַרשע 1951,
ז' 86, 89.
- טענענבוים, ש.
12 ז. סעגאַלאַוויטש, שניט פון
היין פעלד, נ"י 1949, ז' 428, 429.
- טרונוק, י. י.
13 קיינער ווייסט נישט וועמען די
זייגעלעך אויף די ביימער ציען אַרויס
דאָס גרויסע געווינס, פּוילן, בוך 6,
נ"י 1951, ז' 101, 102, 103. — די
מוזעס זיינען פאַרט ווייבער און פירן
זיך אויף מיט זייערע ליבלינגען גאַר
און גאַר קאַקעטיש, ד"ז, ז' 105,
106, 107. — די געשיכטע פון אַ גוטן
רעזשיסאָר, ז' 109. — דיכטער און
מאַלער, ז' 115. — מיט גאַלדענע
האַרפעס און מיט שטאַלענע שווערדן,
ז' 131, 132. — די ייִדישע ליטע-
ראַטור אויף די ווייטענישן פון ייִדיִש
שער געשיכטע, ז' 136. — אַ גע-
שפּענסט פון משכילישן פאַרצייטנס,
ז' 153. — ליטעראַרישע פּרייטיקצור-
נאַכטן אין פּרוסאַקס פּאַלאַצן, ז' 205.
— די לאַדזשער "יונג־ייִדישיסטן"
ווערן אַראַפּגערוקט צו דער טיר פון
דעם באַרג אַלימפּוס, בוך 7, נ"י 1953,
ז' 61. — ייִדישע שריפטשטעלער

- סעגאלאָוויטש, ו. 21 סלאַמאַצקע 13, ב"א 1946, זז' 114, 158, 220, 16
- קאַרמאַן, ע. 22 ביאָ-ביבליאָגראַפיע, ברענענ' ד קע בריקן, בערלין 1923, ז' 149.

אין לעקסיקאָנען און ענציקלאָפּעדיעס

- זילבערצווינג, זלמן 23 משה בראַדערזאָן, לעקסי- קאָן פון יידישן טעאַטער, ב' 1, ג' 1931, קאָל' 215-216.
- מוקדוני, א. 24 דער מאַדערנער יידישער טע- אַטער, אַלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע, יידן-ג', ג' 1942, קאָל' 433.
- ניגער, ש. 25 יידישע ליטעראַטור פון 1900 ביז 1942 אין דער פּוילישער רעפּוּב- ליק, אַלגעמיינע ענציקלאָפּעדיע, יידן-ג', ג' 1942, קאָל' 165.
- פּלאַקסער, מ[נחם] 26 משה בראַדערזאָן, לעקסיקאָן
- פּון דער גייער יידישער ליטעראַטור, ב' 1, ג' 1956, קאָל' 429-432.
- ראַוויטש, מלך 27 משה בראַדערזאָן, מיין לעק- טיקאָן, מאַנטרעאַל 1945, זז' 49-51.
- 28 און 29 פרעמדשפּראַכיק!
- NIGER, SAMUEL**
28. Yiddish Literature from 1900 to the First World War, Poland, Vol. III, Jewish Encyclo- pedic Hand Books, N.Y., 1952, P. 213.
- THE UNIVERSAL JEWISH ENCYCLOPEDIA**
29. Moses Broderson, Vol 2, N.Y. 1940, P. 539.

אין העברעישע ביכער און צייטונגען

- אלישיב, שמואל 30 הספרות יהודית ברוסיה הלוח- מת, הספרות הטובייטית החדשה, ת"א 1953, ז' 206, 207. — עברות שבלב, ז' 218.
- גלבוץ, יהושע 31 אלמנתו של משה ברודרזון מספרת, הדואר, ג' פעב' 1, 1957, זז' 250-251.
- ד. ל. 32 משה ברודרזון, מעריב, ת"א, 24 אויג' 1956.
- מלצר, שמשון 33 משה ברודרזון, על נהרות, ירושלים 1956, זז' 88-89.
- שטאַרקמן, משה 34 משה ברודרזון, רשימות ביר גראַפיות, על נהרות, ירושלים 1956, זז' 428-429.
- דבר, 35 „שיחת חולין" למ. ברודרזון, ת"א 18 אָקט' 1957.

אַרטיקלען וועגן משה בראַדערזאָן

- א. ב.**
 36 צום אַנדענק פון משה בראַדערזאָן, פּאָלקס־שטימע, וואַרשע 30 אויג' 1958.
- אידיעם**
 37 משה בראַדערזאָן האָט גע-שיקט אַ בריוו... פּרץ מאַרקיש לעבט... ש. האַלקין האָט זיך באַוווּזן, אונזער שטימע, פאַריז, 7 אָקט' 1959.
- איינהאַרן, דוד**
 38 וועגן עטלעכע ייד' שרייבער וואָס זיינען „פאַרשוונדן געוואָרן“ אין סאָוועט־רוסלאַנד, פּאַרווערטס, 20 אויג' 1949.
- 39 מיין ערשטע באַגעגעניש מיט בראַדערזאָנען, פּאַרווערטס 18 אויג' 1957.
- אַלפּערין, א.**
 40 משה בראַדערזאָן, ליט' בלעטער, 105, 106, וואַרשע 1926.
- אַלקוויט, ב.**
 41 בראַדערזאָנס „פאַרשטעלינגען“, אינוויד, 1, 39, 1937, ז' 86—89.
- אַראָנסאָן, גריגאָרי**
 42 אַ פּאַרטרעט פון אַ יידישן סאַציאַליסט, די צוקונפּט, 191 נאָו' 1951, 445.
- ב., י.**
 43 משה בראַדערזאָן און שייגע מרים אין מאַסקווע... דער נייער מאַמענט, סאַן פּאַולאַ, 23 סעפט' 1955.
- באַטשאַנסקי, יעקב**
 44 דער מאַרגנשטערן און דער מגן דוד, די פרעסע, ב"א, 31 מאַרץ 1947.
- 45 צום מאַרגנדיקן אַזכרה־אַקט נאָך משה בראַדערזאָן אין שרייבער־פאַראיין ה. ד. נאַמבערג, די פרעסע, 23 סעפט' 1956.
- 46 דאָס יידישע לעבן אין יאָר ה'תשי"ז (5717), דער באַפרייטער דיכטער, וואָס איז דערהרגעט געוואָרן אין סיביר און איז געשטאַרבן אין וואַרשע, די פרעסע, 25 סעפט' 1957.
- 47 די ייד' ליטעראַטור אין משך פֿון די לעצטע 40 יאָר, די פרעסע, 31 דעצ' 1957.
- באַשעוויס, י.**
 48 אַרום דער יידישער ליטעראַטור, די צוקונפּט, אויג' 1943, ז' 468, 475.
- באַכראַך, שלמה**
 49 משה בראַדערזאָנס לעצטע טעג אין פּוילן, דאָס יידישע וואָרט, סאַנטיאַגאָ, 14 סעפט' 1956.
- באַרענשטיין, יצחק**
 50 נישטאָ מער משה בראַדערזאָן, דער נייער מאַמענט, ס"פ, 24 אויג' 1956.
- ביילין, י. ב.**
 51 נאַענטע און אייגענע דאַרפן אונדז ווערן אייגן און נאַענט, זאָמער־לאַגען, 14, ווינטער 1958, ז' 76.

צייטונג, ריג דע זשאניראָ, 8 פעבר 1957.

61 משה בראָדערזאָנס טראַגישע יארן אין סאָוועטלאַנד, טאַג־מאַרגען־זשורנאַל, 1, 20 יאָנ' 1957. — ווי משה בראָדערזאָן און זיין פרוי זיי נען אַנטלאָפן קיין רוסלאַנד, 8 פעב'. — בראָדערזאָנס ערשטע דערפאַרונג מיט סאָוועטישער געהיים־פּאָליציי, 9 פעב. — ווען בראָדערזאָן איז אַרויסגערופן געוואָרן קיין מאַסקווע, האָט זיך קיין ייִדישער שרייבער מיט אים ניט געחברט, 10 פעב'. — פאַר־וואָס בראָדערזאָן האָט ניט געוואַלט צוריקקומען קיין פּוילן, 3 מאַרץ. — ווען מאַסקווע איז געוואָרן צו־ענג פאַר די בראָדערזאָנס, 10 מאַרץ. — ווען די סאָוועט־רעגירונג האָט אַרעסטירט ייִדישע שרייבער, 9 אַפר'. — מאַסקווער טורמע וווּ בראָדערזאָן איז געפּיניקט געוואָרן, 26 מיי. — משה בראָדערזאָן, „אַרעסטאַנט נומער 427“, שרייבט פון קאַטאַרגע, 30 יוני. — באַפרייטע פון סאָוועטישע לאַגערן דערצייילן איבערלעבונגען, 18 אויג'. — ענדלעך זיך דערוואַרט משה בראָדערזאָנס באַפרייאַונג, 1 סעפט'. — בראָדערזאָן קומט אַ קראַנקער פון קאַטאַרגע, 15 סעפט'. — בראָדער־זאָנס פּאַטעטישער בריוו צו סאָוועטישע שרייבער, 20 דעצ' 1957. — משה בראָדערזאָן גרייט זיך צו פאַר־לאָזן סאָוועטישן גיהנום, 7 פעב' 1958.

בראַון, פ.

62 צו גאַסט ביי אַ פאַרוואַלטן

ביעלענקי, מ.

52 אַן אַקטיאָר אַ דענקער [ש. מיכאַעלס], ייִדישע שריפטן, וואַרשע, יאָנ' 1957, ז' 7.
בלומענטאַל, נ.
53 משה בראָדערזאָנס ניי ווערק [„פאַרשטעלונגען“], ליט' בלעטער, 1, 651, 30 אַקט' 1936.

בן־יעקב, י.

54 דער דיכטער־מאַרטירער משה בראָדערזאָן, די שטימע, מעקסיקע, 10 אַקט' 1956.

בעלייקין, מ.

55 דער לימוד פון געזאַנג, 20 יאָר פּאַלקשול, יאָהאַנעסבורג, אויג' 1957, ז' 17.

בערג, מ. ג.

56 זכרונות וועגען משה בראָדערזאָן, די אידישע צייטונג, ב"א, 5 סעפט' 1956.

בערגער, ה.

57 דער שטורעם־און־דראַנג־פּעריאָד, אויפּבלי, מעלבורן, מיי 1946, ז' 12—16.

בערלינסקי, ש.

58 משה בראָדערזאָן, אילוסט־רירטע וועלט, ת"א, 27 פעב' 1957.

בראַדערזאָן, שיינע מרים

59 שיינע מרים בראָדערזאָן דער־ציילט..., לעצטע נייעס, ת"א, 9, 25 יאָנ', 1, 8 פעב' 1957.

60 מיין ליידנסוועג מיט משה בראָדערזאָן, די פרעסע, 27 יאָנ' 10 און 24 פעב', 3 מאַרץ. — אידישע

סעפט' 1956, ז' 11—12. — די איד צייט, ב"א, 4 אקט' 1956.
 גלאנץ־לעיעלעס, א.
 72 25 יאר אידישע פאָעזיע, טאָג, נ"י, 26 נאָר' 1939.
 73 משה בראדערזאן, טאָג־מאָרגן זשורנאַל, נ"י, 11 אויג' 1956.
 74 יונג־ישראל, נ' צוויי, טמ"זש, 18 אויג' 1956.
 75 דער יונגער משה בראדערזאן (צו זיין טראַגישן טויט), די צוקונפט, נ"י, אקט' 1956, ז' 373—374.
 76 אַ יידישע פאָעמע פון אורי צבי גרינבערג, טאָג־מאָרגן־זשורנאַל, 22 יוני 1957.
 גראַבאַרד, ב.
 77 אויף ביידע זייטן ים (דאָס יידישע ליד), ניי־אידיש, נ"י, אקט' נאָר' 1922, ז' 26.
 78 "שועלן" צוויי נומערן, די פּעדער, נ"י, יולי 1924, ז' 31.
 גראַסמאַן, משה
 79 דאָס לעצטע בילד פון משה בראדערזאן איז יא אַנגעקומען קיין ישראל, די איד' צייטונג, ב"א, 29 אויג' 1956.
 דאָמאַנקעוויטש, ל.
 80 לעקסיקאן פון דער נייער ייד' ליטעראַטור, אונדזער וואָרט, פאָריז, 6 אָפּר' 1957.
 81 קאָמענטאַרן צו לידער און די פּאַקטן, א"ו, 20 אָפּר' 1957.
 דינגאַל, ס.
 82 אַן אַן אַוונט מיט משה בראַדערזאן, טמ"זשורנאַל, 18 אויג' 1956.

דיכטער, לעצטע נייעס, ח"א, 2 דעצ' 1955.
 בראַנשטיין, י.
 63 משה בראדערזאן, פּראָלעט, מאַרץ־אַפּריל 1930.
 גאַטפּאַרשטיין, י.
 64 ערבי־חורבן און ערבי־חשבון הנפש, קיום, פאָריז, אקט'־דעצ' 1954, ז' 54—55.
 גאַלד, וו.
 65 אַ מצבה אויפן קבר פון דעם דיכטער משה בראדערזאן, פּאַלקס' שטימע, וואַרשע, 21 פעב' 1957.
 גאַלדין, מ.
 66 פּאַריזער צייטשריפט, נ' 14, נייע פרעסע, פאָריז, 2־1 דעצ' 1956.
 גאַלדשטיין, יוסף שמעון
 67 מיינע באַגעגענישן מיט קלאַר ראַ יאַנג, פּאַרווערטס, נ"י, 9 סעפט' 1955. — מיינע באַגעגענישן מיט פרץ מאַרקיש אין סאָועט־רוסלאַנד פון 1940 ביז 1946, 10 פעב'.
 גוטערמאַן, י.
 68 מיר בייגן די קעפּ ביי דיין קבר, רעדע פון י. גוטערמאַן, פּאַלקס' שטימע, וואַרשע, 22 אויג' 1956.
 גינזבורג, מ.
 69 זכרונות וועגן משה בראדערזאן זאן ע"ה, קענטער, אַדלער, מאַנטרע' אַל, 23 אויג' 1956.
 גלאַטשטיין, יעקב
 70 בראדערזאן, אידישער קעמ' פער, נ"י, 14 אויג' 1953, ז' 12—13.
 71 משה בראדערזאן, א"ק, 28

[מצד ה. ד. נאמבערג], די פעדער, 1924, ז' 2.

93 משה בראדערזאן, ייד' קול-טור, 1956, ז' 49.

ווייסמאן, י. א.

94 דאָס וואָרט און דאָס ליד, עפאָכע, 1943, ז' 224-226.

זאָק, אַברהם

95 משה בראדערזאן אין ליכט פון זיינע בריוו, די איד' צייטונג, ב"א, 30 סעפט 1956.

זאָראַמב, ש.

96 משה בראדערזאן: „פארשטער-לונגען“, שריפט, ווארשע, יוני 1937, ז' 43-44.

זילבערצווינג, זלמן

97 ישעיה אונגער, לאדזשער יד-כורבן, 1943, ז' 113.

זינגער, ש. ד.

98 „שנייטאגן“, גראטעסקי-פאר-שטעלונג פון משה בראדערזאן, די פעדער, אפריל 1924, ז' 31-32.

99 י. י. טרונקס לעצטע ביכער „פוילן“, די צוקונפט, סעפט 1953, ז' 384.

טורקא, יוסף

100 בראדערזאן אין צייטווייט-קן, ליט' בלעטער, 1934, ז' 505, ווארשע, 12 יאנ' 1934.

טורקאוו, מאָרק

101 מיט שלום אשן אין ווארשע, די איד' צייטונג, 30 יולי 1957.

דלושנאווסקי, משה

83 דאָס אַמאָליקע יידיש-ליטע-ראַרישע לאַדזש, פרייע אַרב' שטימע, 1958, יולי 1.

ה[ארן], י.

84 אין לויף פון דער טראגעדיע, ביים פרישן קבר פון דיכטער משה בראדערזאן, אונדזער געדאנק, ב"א, 1 סעפט 1956.

85 די טאכטער האָט געהאַפט, די איד' צייטונג, 4 סעפט 1956.

וואלדמאן, מ.

86 משה בראדערזאן (צו די שלוש-שנים), אַרבעטער-וואָרט, פּאַריז, 21 סעפט 1956.

87 טרויער נאָך אַ חבּר, פּאַרוּיס, מעקסיקע, 1 יאנ' 1957.

וואָלף, יוסף

88 וועגן משה בראדערזאנס „י“, אונדזער וואָרט, פּאַריז, 5 יולי 1952.

וואַסערמאַן, י.

89 דער עקספערמענט פון אַ קאַ-מערשפיל, ליט' בלעטער, 1924, ז' 3, וואָרט-שע 1924.

וויכערט, מיכאל

90 דראַמאַלעטען („אַ חתונה-קע“ פון משה בראדערזאן), רינגען, וואָרט-שע, יאנ' 1921, ז' 16-21.

ווייניג, ג.

91 אין די טריט פון אַ נייצעס יידישן סטיל, קריטיק, העפט ט', ווין, 25 מאַרץ 1921, ז' 19, 22, 25.

ווינפער, ז.

92 אַן אומפאַראַנטוואָרטלעכקייט

- טײַך, נח 102 מױשע בראַדערזאן, לאַנדס־מאַנשאַפֿטן, ב״א, 5 סעפּט' 1956.
- טענענבוים, ש. 103 יוליאַן טובים, די טױמע, מעקסיקע, 18 מאַרץ 1954. — אין אַ שרייבערס שטוב, די שטימע, מעק־סיקע, 28 יאָנ' 1956.
- טרייסטמאַן, שלום 104 אַ שעה מיט משה בראַדער־זאן אין מאַסקױע, לעצטע נייעס, ת״א, 24 אויג' 1956.
- טשאַרני, דניאל 105 דעם יובילאַר משה בראַדער־זאן, נייער פּאָלקסבלאַט, לאַדזש, 15 דעצ' 1933.
- 106 בראַדערזאָגען — דעם יר־בילאַר, ליט' בלעטער, נ' 505, וואַר־שע, 12 יאָנ' 1934, ז' 28.
- 107 רעליגיעזע מאַטיון אין דער מאַדערנער ייִדישער דיכטונג, אויפֿן שיידוועג, זאַמלבוך 1, פּאַריז, אַפּריל 1939, ז' 183, 184.
- 108 צוויי באַקאַנטע שרייבער שיקן מיר אַ גאַר פּיינעם שלח־מנות, טאַג־מאַרגן־שורנאַל, נ״י, 20 מאַרץ 1954.
- 109 בראַדערזאָנס ליד פון פּער־ציק יאַר צוריק, טמ״זש, 25 אויג' 1956.
- 110 ביי אַ ליטעראַרישן סדר אין מאַסקױע מיט פּערציק יאַר צוריק, טמ״זש, 13 אַפּר' 1957. — די פרעסע, ב״א, 12 יוני 1957.
- י. ה. 111 צום אַנדענק פון משה בראַדערזאן, פּאָלקס־שטימע, וואַרשע, 29 סעפּט' 1956.
- יאַנאַסאָוויטש, יצחק 112 יעקב שטערנבערג, אילוסט־רירטע ליטעראַרישע בלעטער, ב״א, נאָו־דעצ' 1953, ז' 11.
- 113 משה בראַדערזאן, די פרעסע, ב״א, 24 און 28 אָקט' 1953. — דער נייער מאַמענט, 20 און 27 נאָו־1953. — פּאָלקסבלאַט, מאַנטעווידעאַ, 27 אָקט' 1954.
- 114 פּאַטאַגראַפיעס פון פּאַרן מבול... די פרעסע, 4 און 7 אויג' 1954.
- 115 אַ גרויס פון דעם קאַלטן גיה־נום... די פרעסע, 26 נאָו' 1955.
- 116 די טראַגעדיע פון אַ דאַפּלִי רעטעניש... די פרעסע, 5 דעצ' 1956.
- 117 די סודות פון דער פּאַר־שטומטער שרייבמאַשין, די פרעסע, 20 יאָנ' 1957.
- יאַסני, א. וואַלף 118 זער פּאַרפּיניקטער דיכטער, לעצטע נייעס, ת״א, 14 סעפּט' 1956.
- יאַקובאָוויטש, מאַרקוס 119 משה בראַדערזאן, וווּ ביסטו דאַס ייִדישע וואַרט, סאַנטיאַגא, 27 יולי 1957.
- י. קלסאָן, ר. 120 אַ באַגעגעניש מיט משה בראַדערזאָגען, מאַרגן־פּרייהייט, נ״י, 23 אויג' 1956.

- כץ, משה
121 משה בראדערזאן 1890-1956,
ח"פ, 26 אויג' 1956.
כצנלסון, רבקה
122 א שליסל צו א סיר... (מיט
משה בראדערזאנס אלמנה אין ישר-
אל), די פיאנערן פרוי, נ"י, מיינוני
1957.
L.
123 לאדזשער יידישע טעאטער-
סטודיע, רעזש' י. לעווי, לייטונג מ.
בראדערזאן, נייע טאגבלאט, 2 מארץ,
1926.
לאַנדוי, ז[ישא]
124 דער קרויזס אין דער יידי-
שער פאעזיע, דער אינזל, נ"י, אקט'
1925, ז' 40.
לודען, יצחק
125 מיט משה בראדערזאן אין
שטעטל טורקול, לעצטע נייעס, ת"א
5 סעפט' 1956.
126 משה בראדערזאנס „וויי-
געשווייג" אין בריוו, לעצטע נייעס,
14 סעפט' 1956.
ליכטענשטיין, יצחק
127 משה בראדערזאן — דער
לאדזשער (צו זיין 20 יארדיקן יובל),
ליט' בלעטער, נ' 502, ווארשע, 22
דעצ' 1933.
ליט, א.
128 משה בראדערזאן, לעבנס-
פראגן, ת"א, נאוו' דעצ' 1956.
לעדער, יצחק
129 שיינע-מרים בראדערזאן, די
פרוי פון „פארפייניקטן יידישן דיכ-
- טער", אַנגעקומען קיין ישראל, אי
לוסטריטע וועלט, ת"א, 15 יול
1957.
לעבעמאן, ל.
130 לעאן קרישטאלס טרויערי
קער גרוס וועגן דעם גורל פון די
„פארשוונדענע" יידישע שרייבער
אין רוסלאַנד, קענעדער אַדלער,
מאָנטרעאַל, 14 מאָרץ 1956.
131 ווי אזוי משה בראדערזאן
ז"ל איז נישט געוואָרן מיין נאָכ-
פאלגער אַלס ייטאָקארעספּאָנדענט
אין מאָסקווע, די ציוניסטישע שטימע,
פאַריוו, 5 סעפט' 1956. — קענעדער
אַדלער, 14, 18 און 19 סעפט' 1956.
— לעצטע נייעס, ת"א, 21 סעפט'
1956. — אַפּריקאַנער ייד' צייטונג,
יאָהאַגעסבורג, 26 סעפט' 1956.
מאָנגער, איציק
132 וועגן משה בראדערזאנס
ליד, ליט' בלעטער, נ' 504, ווארשע.
5 יאָנ' 1934.
133 „געצייילטע ווערטער", דער
וועקער, נ"י, 1 נאָו' 1955.
134 מאָני לייב, דער וועקער, 1
דעצ' 1955.
מאָסטבוים, יואל
135 אינהאַלט און פאַרעם, ליט'
בלעטער, נ' 42, 20 פעב' 1925.
מאָרק, ב.
136 משה בראדערזאן (1890—
1956) יידישע שריפטן, נ' 9 (113),
ווארשע, סעפט' 1956, ז' 1—2.
137 ער האָט געדינט דער ייד'
קולטור, דעם ייד' פאלק מיט אַלע

- מעיערסאן-בעקער, צעלינא
 148 משה בראדערזאן, ליט' בל'
 ג' 505, 12 יאג' 1934, ז' 22—24.
 מעסטל, יעקב
 149 דער איקוף אויפן טעאטער-
 געביט, י"ק, דעצ' 1957, ז' 17.
 150 נחמן מייזלס מעטאד און
 זיין באציונג צו שרייבער, י"ק,
 אפר' 1958, ז' 38.
 נאטאוויטש, מ.
 151 די היינטיקע יידישע סאווע-
 טישע ליטעראטור, אין דינסט פון
 פאלק, אלמאנאך פון יידישן פאלקס-
 ארץ, ג"י 1947, ז' 392.
 גיגער, ש.
 152 די רעוואלוציאן און דער
 פאעט [איבערזעצונג פון דער פאעמע
 „צוועלף" פון אלעקסאנדער בלאק].
 משה בראדערזאן, די צוקונפט, נאוו'
 1919, ז' 657—661.
 153 לירישע סילועטען, [משה
 בראדערזאן], די צוקונפט, אויג'
 1920, ז' 485—491.
 154 נייע לידער פאר קינדער,
 פריינד, ג"י, יולי 1922, ז' 7—8.
 155 קינדער-ליטעראטור, ביכער-
 וועלט, ווארשע, ג' 4—5, יולי-אקט'
 1922, ז' 425—428.
 156 יידישע דיכטונג, טאג, ג"י,
 18 פעב' 1923.
 157 געלייטעט און געשריבן, טאג,
 24 אויג' 1947.
 158 סאוועטיש - יידישע לידער,
 טאג, 27 אויג' 1944.
 159 משה בראדערזאן און זייגע

- סיבערן פון זיין איידעלער נשמה,
 רעדע ביים אפענעם קבר פון משה
 בראדערזאן, פאלקס-שטימע, ווארשע,
 22 אויג' 1956.
 מוס, ע.
 138 בייניש מיכאלעוויטש, אונ'
 זער שטימע, פאריז, 29 מיי 1951.
 מוקדוני, ד"ר א.
 139 ווי שרייבער זעען פוילן,
 מארגן-זשורנאל, ג"י, 2 דעצ' 1951.
 מנדיל, נחמן
 140 משה בראדערזאן דער דיכ'
 טער, ליט' בל' ג' 505, 12 יאג' 1934.
 141 צוואנציק יאר יידיש טעא-
 טער אין פוילן, פון נאענטן עבר, וו,
 ווארשע, 1937, ז' 164.
 142 פרילינג און שחיטה, יידישע
 קולטור, ג"י, יולי-אויג' 1941, ז' 13.
 143 די יידישע ווארשע י"ק,
 מיי 1944, ז' 25.
 144 ברוך אליצקי, וואכנבלאט,
 טראנסאט, 2 אויג' 1951.
 145 אנטאלאגיעס פון ייד' פאע-
 זיע, י"ק, אקט' 1954, ז' 36. — ד"ר,
 דעצ' ז' 19 און פעב' 1955, ז' 8,
 9, 12.
 146 משה בראדערזאן, צום טויט
 פון דיכטער, פאריזער צייטשריפט,
 14, פאריז 1956, ז' 67, 74. — ייד'
 קולטור, ג"י, אקט' 1956, ז' 7—13.
 מלאטעק, משה
 147 משה בראדערזאן, קולטור
 און דערציונג, ג"י, אקט' 1956, ז' 11—12.

- עהרענרייך, חיים
 170 שיינע-מרים בראדערזאן
 וואס איז געקומען אהער נאך יארן
 אין סאוועט-רוסלאנד פארווערטס,
 28 נאו' 1957.
 עלבוים, משה
 171 משה בראדערזאן, פאר-
 ווערטס, 24 סעפט' 1955.
 172 משה בראדערזאן, זיין לעבן,
 זיינע לידן און טראגישער טויט,
 פארווערטס, 21 אויג' 1956. — נייע
 ייד' צייטונג, מינכען, 19 סעפט' 1956.
 173 משה בראדערזאן, דער דיכ-
 טער פון דעם שפילעווויקן יידישן
 ווארט, פארווערטס, 2 סעפט' 1956.
 עמיאט, י.
 174 משה בראדערזאן, פאלקס-
 שטימע, ווארשע, 17 אויג' 1957. —
 מארגן-פרייהייט, 28 אויג' 1957.
 — וואכנבלאט, טארנאטא, 29 אויג'
 1957.
 פאמעראנץ, אל.
 175 חיים גראדע טוט זיי אפ סא-
 וועטיש, מארגן-פרייהייט, 23 פעב'
 1941.
 176 קאמוניסטישע „פרייהייט“
 טאנצט אויף די קברים פון סאוועט-
 יידישע שרייבער, פארווערטס, 10
 אפר' 1956.
 פוקס, חיים לייב
 177 די דערציילונגען פון אברהם
 ווייץ, ארבעטער-ווארט פאריז, 11
 יולי 1952.
 178 משה בראדערזאן, דער
 מענטש און דער דיכטער, פאלק און
 ערשטע לידער, טח"זש, 23 סעפט'
 1956.
 160 בראדערזאן האט זיך אנט-
 פלעקט אלס דיכטער טח"זש, 30
 סעפט' 1956.
 161 משה בראדערזאן, ליט' בל',
 ג' 505, ווארשע, 12 יאנ' 1934. —
 משה ברוודזון, דבר, ת"א, 14
 סעפט' 1956.
 162 בראדערזאן לערנט פון די
 צייטגעשעענישן, טח"זש, 7 אקט'
 1956.
 גימאן י. מ.
 163 דער דיכטער און זיין וועלט,
 לעצטע נייעס, ת"א, 24 אויג' 1956.
 גימארק, ד.
 164 בייניש מיכאלעוויטש, פאר-
 ווערטס, נ"י, 28 דעצ' 1952.
 סאקציער, מאטל
 165 משה בראדערזאן [ליד], יד'
 שריפט, ווארשע, נאו' 1956, ז' 5.
 סוסקאוויטש, שלמה
 166 בייניש מיכאלעוויטש, גע-
 דענק-בוך, דווקא, ג' 7, ב"א, 1951.
 סמאליאר, הערש
 167 אזוי מוראדיק אומגעריכט,
 אזוי פינלעך אומגעריכט, פאלקס-
 שטימע, ווארשע, 25 אויג' 1956.
 סעגאלאוויטש, ז.
 168 בראדערזאן משה... [ליד],
 רינגען, קאנאס 1940, ז' 8.
 ספארד, ד.
 169 צום צוריקער פון אונזערע
 שרייבער, ייד' שריפט, לאדוש 1946.
 ז' 56.

- וועלט, נ"י, אָקט' 1956, ז' 8—13. —
 דער יידישער זשורנאַל, טאַראַנטאַ, 28 אָקט' 1956. — קענעדער אַדלער מאַנטרעאַל, 5 נאָו' 1956.
- 179 לאַדזשער טאַג־צייטונגען און זייערע מיטאַרבעטערס: ישעיה אונ' גער — דער רעדאַקטאָר, פון נאַענטן עבר, ב' 3, נ"י 1957, ז' 198, 203. — רעדאַקטאָר לאַזאַר קאַהאַן און זיי נע מיטאַרבעטערס, ד"ז, ז' 206. — מרים אולינאָוער און איר שרייבער־סביבה, ד"ז, ז' 216. — יצחק קאַצע' נעלסאָנס ליטעראַרישע שטוב, ד"ז, ז' 220. — משה בראַדערזאן און די לאַדזשער דיכטער־גרופע, ד"ז, ז' 223—225. — לאַדזשער ליטעראַטור און זשורנאַליסטן־פאַראיינ, ד"ז, ז' 226, 227, 228, 229, 244, 249. — לאַדזשער ליטעראַרישע אומגעגנט, ד"ז, ז' 262, 267.
- 180 די לעצטע גרויסע באַגעגער' גיש מיט משה בראַדערזאן, וואַכנ' בלאַט, טאַראַנטאַ, 30 אויג' 1956.
- פּוּקס, א. מ.
 181 דער עסטעט פאַר עקסעלאַנץ [זישאַ לאַנדוי], ליט' בל', וואַרשע, 20 יוני 1924.
- P. G.
 182 „די נשמות ריינע פון דייע אומגעבראַכטע ברידער און שוועס'־טער“, אונזער שטימע, פאַריז, 11 סעפט' 1956.
- צ.
 183 משה בראַדערזאן האָט דער־צייילט, די צוקונפּט, נאָו' 1956, ז' 441.
- צאַנזין, מ.
 184 משה בראַדערזאן ז"ל, לעצ'־טע נייעט, ת"א, 20 אויג' 1956.
- [צאַנזין, מ.], מצן
 185 דאָס געשפּענסט קעגן בראַ־דערזאן, ל"ג, 24 אויג' 1956.
- קאַגאַנאָוסקי, אפרים
 186 צו דער קבורה פון משה בראַדערזאן, נייע פרעסע, פאַריז, 25 26 אויג' 1956.
- 187 אַ טויט — אַ סימבאָל, צו דער קבורה פון משה בראַדערזאן, מאַרגן־פרייהייט, נ"י, 1 סעפט' 1956.
- קאַמיענסקאַ, אַנאַ
 188 אַ טרויער־צוג [ליד], איב' אַ פּרומקין, דעם אַנדענק פון משה בראַדערזאן, יידישע שריפט, סעפט', וואַרשע 1958.
- קאַן, הענעך
 189 משה בראַדערזאן, ליט' בל', נ' 505, וואַרשע 1934, ז' 28.
- 190 משה בראַדערזאן, טאַג־מאַרגן זשורנאַל, 3 יאָנ' 1957.
- 191 שיינע - מרים בראַדערזאן, טמ"זש, 5 דעצ' 1957.
- קאַנץ, ש.
 192 דער מענטש פון גרויסן לעבן, פּאַלקס־שטימע, וואַרשע, 20 אויג' 1956.
- קאַפּע, רבקה
 193 אַ יאָר פאַרגייט [ליד], צו דער יאַרצייט פון משה בראַדערזאן, אונזער וואַרט, פאַריז, 21 סעפט' 1957.

- מאסקווע, די צוקונפט, יאָג' 1959, ז' 35—33.
 קנאַפּהייט, משה
 202 דער כּוח פון אַחריות פונעם
 וואָרט, די פרעסע, ב"א, 29 יולי 1953.
 קעניג, לעאָ
 203 די תקופה פון יונגריידיש און
 משה בראַדערזאָן, די גאַלדענע קייט,
 ג' 26, ת"א, 1956, ז' 92—102.
 קרול, חננח
 204 ווי אַזוי איך בין באַקאַנט
 געוואָרן מיט ברוך גלאַזמאַנען, ליטע
 ראַדישע העפטן, ג"י, מיי-אויג' 1946,
 ז' 50.
 קרישטאַל, לעאָן
 205 די אויפדעקונג העגן די אומ'
 געבראַכטע יידישע שרייבערס און
 סאַוועט-רוסלאַנד, פאַרווערטס, 10
 מאַרץ 1956.
 Krem
 206 רינגען, נייע הימלען, וואָרט
 שעה-ג"י, 1921, ז' 108.
 ר—פ
 207 משה בראַדערזאָן, פאַלקס-
 שטימע פאַר אונדזערע קינדער, וואָרט
 שעה, ג' 141 (1419), ז' 1.
 ר[אַבינאַוויטש] י.
 208 צוריק פון יענער וועלט,
 קענעדער אַדלער, מאַנטרעאַל, 8
 אויג' 1956.
 ראַבינער, א.
 209 אַן אינטערנאַציאָנאַלע אינס-
 טאַנץ דאַרף אויספאַרשן די אומ'
 שטאַנדן פון משה בראַדערזאָנס טראַ-
 קאַציונע, אַלטער
 194 די אַפערע דוד און בת-שבע,
 ליט' בל, ג' 3, וואָרשע 1924.
 קאַצנעלסאָן, י.
 195 יידישע שרייבערס אין סאָ-
 וועטן-פאַרבאַנד פירן ברייטע טעטי-
 קייט; נייע ביכער אַרויסגעגעבן,
 מאַרגן-פרייהייט, ג"י, 11 מאַרץ 1956.
 — וואַכנבלאַט, טאַראַנטאַ, 15 מערץ,
 1956.
 196 די נייע גרוסן פון יידישע
 שרייבערס אין סאָוועטן-פאַרבאַנד,
 ח"פ, 14 מאַרץ, 1956.
 קוטשינסקי, מאיר
 197 אַ פּאַעט איז געוואָרן 85
 יאָר... דער שפּיגל, ב"א, יולי 1957.
 קופערשמיד, לייב
 198 משה בראַדערזאָן, דער זיכ'
 טער און חבר, מאַרגן-פרייהייט, 28
 אויג' 1956.
 קוואַטערקאַ אַברהם
 199 היסטאָרישער צוזאַמענטרעף
 אין וואָרשע מיטן שרייבער משה
 בראַדערזאָן, וואַכנבלאַט, טאַראַנטאַ,
 16 אויג' 1956.
 200 דער מאַנומענט אויפן קבר
 פון משה בראַדערזאָן, מאַרגן-פריי-
 הייט, ג"י, 28 פעב' 1957. — נייע
 פרעסע, פאַריו, 3^ר מאַרץ. — וואַכנ-
 בלאַט, טאַראַנטאַ, 7 מאַרץ. — מעק-
 טיקאַטער לעבן, 23 מאַרץ 1957.
 קוויאַטקאָווסקי-פּנחסיק, רבקה
 201 דער לעבעדיקער משה בראַ-
 דערזאָן אין לאַדזשער געטאַ און דער
 שווייגנדיקער משה בראַדערזאָן אין

בראָדערזאָנס צוריקקומען קיין פּוילן).
די איד' צייט', 12 אויג' 1956.

220 משה בראָדערזאָך, די איד'
צייט', 21 אויג' 1956.

221 יידישע אָפּערע, צום אַנדענק
פון משה בראָדערזאָך, די איד' צייט',
22 אויג' 1956.

222 אַ יקר המציאות («שיחות
הולין»), די איד' צייט', 26 אויג' 1956.

223 שלום אַשס לעצטער עפנט'
לעכער אויפטרײט, די צוקונפט, נ"י,
סעפט' 1957, ז' 310—311.

רובין, רבקה

224 אונדזער ליטעראַטור, אויף
נייע וועגן, אַלמאַנאַך, נ"י 1949, ז'
14.

רייזען, אַברהם

225 דיאַלאָגן פון משה בראָדער'
זאָך, די פעדער, נ"י 1937.

226 ליטעראַרישע רעווי, משה
בראָדערזאָך — «פאַרשטעלונג», די
פעדער, 1937, ז' 116.

227 «יוד», לידער־זאַמלונג פון
משה בראָדערזאָך, די פעדער, זאַמל'
בוך, 1939.

רימון, יצחק

228 שיינע מרים בראָדערזאָך
רערציילט... די פרעסע, ב"א, 20 יאָנ'
1957.

229 שיחות הולין — אַ זעלטענע
אויסגאַבע פון משה בראָדערזאָנס
יוגנט־ווערק, די פרעסע, ב"א, 27
אָקט' 1957.

גישן טײט, אונזער וואָרט, פאַרײן, 29
אויג' 1956.

ראַוויטש, מלך

210 פּראָצעס פון דער «כאָ-
ליאַסטרע» גאָך צוואַנציק יאָר, דער
וועג. מעקסיקע, 24 אָקט' 1942.

211 אויך משה בראָדערזאָך שוין
ז"ל, אונזער וואָרט, פאַרײן, 25 אויג'
1956. — די פרעסע, ב"א, 31 אויג'
— לעצטע נייעס, ת"א, 14 סעפט'
1956. — אויסטראַלישע ייד' נייעס,
מעלבורן, 5 אָקט' 1956.

212 «כאַליאַסטרע», איד' קעמפּער,
נ"י, 20 סעפט' 1957, ז' 79.

213 אַ בריוו פון משה בראָדער'
זאָך, קענטענער אַדלער, מאָנטרעאַל, 14
אָקט' 1957.

ראַזענפעלד, שלום

214 וואָס די אַלמנה פון משה
בראָדערזאָך דערציילט אין ישראל,
פאַרווערטס, 19 יאָנ' 1957.

ראַזשאַנסקי, שמואל

215 10 יאָר יידישע ליטעראַטור
אין פּוילן, 5 יאָר — אַן עפאַכע, 5
יאָר — אויף נייע וועגן, די איד' ציי'
טונג, ב"א, 21 און 26 דעצ' 1928.

216 משה בראָדערזאָך אויף נייע
וועגן, די ייד' צייט', 9 אַפּריל 1937.

217 יידישע שרייבערס אין ראַטנ'
פאַרבאַנד, די איד' צייט', 19 פעב'
1950.

218 «די אידישע באַנדע» האָט
געלאָזן ירושה; די איד' צייט', 20
אָקט' 1954.

219 געראַטעוועט... (צו משה

- ש. מ. 230 דער לעצטער וועג פון משה
בראדערזאן, פאלקס־שטימע, ווארשע,
22 אויג' 1956.
- 231 וועגן משה בראדערזאגען
אויפן פוילישן שרייבער־צוזאמענפאר,
פ"ש, ווארשע, 20 דעצ' 1956.
- 232 א פייערלעכער קבלת־פנים
— און א לעצטע באגעעניש... די
גרויסע אויפנאמע פאר משה בראַד־
דערזאן אין ווארשעווער יידישן טעאַ־
אַטער, עטלעכע טעג פאר זיין פלור־
צימדיקן טויט, מאַרגן־פרייהייט ג"י,
30 אויג' 1956.
- ש. פ. 233 די לעצטע געזעגענונג מיט
משה בראדערזאן, ח"פ, 3 סעפט'
1956.
- ש—ג, א. 334 בראדערזאן־אונט אק סאַס־
נאוויץ, פ"ש, ווארשע, 17 נאו' 1956.
- שלעוויק, ב. 235 ביים פרישן קבר פון משה
בראדערזאן, נייע פרעסע, פאריז, 21־
סעפט' 1956.
- שמעלצינגער, ל. 236 די שטומע פארשוועכונג,
אונדזער בייטראַג, ריא דע זשאניי־
ראַ, 1956, ז' 189.
- שנאפער, בער 237 משה בראדערזאן — דער
פאָעט און טעאַטראַל, ליט' בל' וואַר־
שע, 9 דעצ' 1938, זז' 725—726.
- שעפנער, ב. 238 מיין היימשטאַט לאַדוש,
פאַרווערטס, 28 אויג' 1954.
- 239 טלאַמאַצקע דרייצן, פאַר־
ווערטס, 30 אויג' 1955.
- 240 מיין געראַטעוועטער פריינד
משה בראדערזאן. — פאַרוואַס בע־
ריאַ האָט אים „פאַרשעמט“, פאַרוו־
11 אויג' 1956.
- 241 דער פלוצלינגער טויט פון
משה בראדערזאן, פאַרוו־ 25 אויג'
1956.
- שפיגעל, שמעון 242 שטריכן צו דער בראדערזאן
געשטאַלט, ליט' בל', ווארשע, ג' 509,
9 פעב' 1934, זז' 87—88.
- 243 שטריכן צו דער בראדערזאן
געשטאַלט, לעצטע נייעס, ח"א, 24
אויג' 1956.
- 244 געזעגענונג מיט אַ דיכטער,
לעצטע נייעס, ח"א, 21 אָקט' 1955.
- שקליאַר, משה 245 רעמאַנענטן, רעמאַנענטן...
פאלקס־שטימע, ווארשע, 31 דעצ'
1958.

לייטארטיקלען און נאטיצן אין צייטונגען
און זשורנאלן

- אונזער וואָרט, 31 אויג' 1956
פאָריו, 22 אויג' 1956
246 משה בראדערזאן ז"ל. —
ד"ר: צום טויט פון דיכטער-מאַר-
טירער.
11 סעפט' 1956
247 בראדערזאן האָט געהאַפט צו
זען די יידישע מדינה.
אונזער שטימע,
פאָריו, אָקט' 2-1 1955
248 משה בראדערזאן האָט גע-
שריבן אַ בריוו צו זיין טאָכטער אין
אַמעריקע.
26 אָקט' 1956
249 משה בראדערזאן.
27-26 אויג' 1956
250 דער טויט פון משה בראַ-
דערזאן.
11 יאָנ' 1957
251 שיינע - מרים בראדערזאן
דערציילט ...
אידישע צייטונג,
ב"א, 20 אויג' 1956
252 גישטאָ שוין מער משה בראַ-
דערזאן.
20 אויג' 1956
253 געשטארבן משה בראדערזאן.
אידישע שטימע,
לאַנדאָן, 10 אויג' 1956
254 משה בראדערזאן און זיין
פרוי קערן זיך אום פון רוסלאַנד
קיין פּוילן.
255 משה בראדערזאן ע"ה.
אילוסטרירטע פאָלקס-שטימע,
בילאָגע צום נומער 137 (1415),
וואַרשע, 25 אויג' 1956
256 משה בראדערזאן.
היננטיקע גנצעס,
ת"א, 7 אויג' 1956
257 משה בראדערזאן דערציילט
וועגן טויט פון יידישע שרייבערס
אין רוסלאַנד.
17 יאָנ' 1957
258 קבלת-פנים פאַר שיינע -
מרים בראדערזאן.
ד. א.
259 קבלת-פנים פאַר שיינע-מרים
בראדערזאן אין זשורנאַליסטן-קלוב
אין תל-אביב, ה"נ, ת"א, 22 יאָנ'
1957.
וואַכנבלאַט,
טאַראַנטאָ, 23 אויג' 1956
260 פּלוצימדיקער טויט פון באַ-
רימטן יידישן דיכטער משה בראַ-
דערזאן רופּט-אַרויס טיפּן טרויער
אומעטום.
זעגלען,
ב"א, אויג' 1924
261 זיגזאַגן, ז' 1-3.
טאַג-מאַרגן-זשורנאַל,
ג"י, 7 אויג' 1956
262 משה בראדערזאנס טאָכטער

- גליקלעך, ווען זי הערט פון עלטערן
אין וואַרשע.
13 אויג' 1956
- 263 משה בראַדערזאָן און זיין
פרוי מרים [פּאַטאַגראַפיע].
20 אויג' 1956
- 264 משה בראַדערזאָן פּלוצים גע-
שטאַרבן.
24 אויג' 1956
- 265 וואָס משה בראַדערזאָן האָט
דערציילט וועגן זיינע לייזן אין סאַ-
וועטרוסלאַנד.
13 סעפט' 1956
- 266 בראַדערזאָנס טראַגישער טויט
דאַרף אויסגעפאַרשט ווערן, שרייבט
פאַרזענער „אונזער וואַרט“.
19 יאָנ' 1957
- 267 משה בראַדערזאָנס טראַגישע
יאָרן אין סאַוועטרוסלאַנד הייבן זיך
מאַרגן אָן צו דרוקן אין „טאַג-מאַרגן“
זשורנאַל“.
27 יאָנ' 1957
- 268 משה בראַדערזאָנס אַלמנה
דרוקט אין „טאַג-מאַרגן-זשורנאַל“
דעראינערונגען וועגן סאַוועטיש-יידי-
שער טראַגעדיע.
יידישע קולטור,
ג'י, אָקט' 1956
- 269 ביכער און ביכלעך פון משה
בראַדערזאָן.
יידישע שריפטן,
וואַרשע, אָקט' 1956
- 270 קולטור - געזעלשאַפּטלעכע
כראַניק. — פון אויסלאַנד.
- דעצ' 1956
- 271 בריוו פון משה בראַדערזאָן.
יאָנ' 1957
- 272 אַ בריוו פון משה בראַדער-
זאָן.
מאַרץ, 1957
- 273 קולטור - געזעלשאַפּטלעכע
כראַניק.
היימיש,
ת"א, אויג' 1956
- 274 צו משה בראַדערזאָנס באַ-
פרייט ווערן פון דער סאַוועטישער
טורמע און קומען קיין פּוילן.
ישראל-שטימע,
ת"א, 15 אויג' 1957
- 275 אין דער ערשטער יאַרצייט
נאָך משה בראַדערזאָן ז"ל.
29 אויג' 1957
- 276 משה בראַדערזאָנס „שיחת חר-
לין“ דערשיינט אין ישראל.
לעבנס-פּראַגן,
ת"א, אָקט' 1956
- 277 משה בראַדערזאָן.
לשון און לעבן,
לאַנדאָן, סעפט' 1956
- 278 משה בראַדערזאָן ע"ה.
מאַרגן-פּרנעהייט,
ג'י, 3 אויג' 1956
- 279 משה בראַדערזאָן און פרוי
האַבן זיך צוריקגעקערט קיין פּוילן.
19 אויג' 1956
- 280 משה בראַדערזאָן פּלוצים גע-
שטאַרבן אין וואַרשע.

- „פאראויס“
 281 משה בראדערזאן־אויסטשער
 לונג אין ווארשע־לאדזש.
 16 סעפט' 1956
 282 בראדערזאן־אונט ווערט אר־
 גאניזירט אין מאסקווע.
 גניע יידישע צניטונג,
 מינכען, 17 אויג' 1956
 283 משה בראדערזאן אין וואר־
 שע.
 5 סעפט' 1956
 284 משה בראדערזאן.
 דער גניער מאמענט,
 סאן פאולא, 10 אויג' 1956
 285 דער באקאנטער דיכטער משה
 בראדערזאן איז אנגעקומען קיין
 ווארשע.
 24 אויג' 1956
 286 געשטארבן משה בראדערזאן.
 רי פרעסע,
 ב"א, 8 אויג' 1956
 287 דער דיכטער משה בראדער־
 זאן צוריק אין ווארשע.
 26 סעפט' 1956
 288 ריהנדיקער בראדערזאן־שולר
 שים־אונט אין שרייבער־פאראיין
 „ה. ד. גאבערג“.
 14 אויג' 1958
 289 משה בראדערזאן.
 פאלקס־שטימע,
 ווארשע, 13 סעפט' 1956
 290 לכבוד דעם אנדענק פון
 גרויסן יידישן דיכטער משה ברא־
 דערזאן.
- 291 משה בראדערזאן געשטארבן.
 פארווערטס,
 נ"י, 21 סעפט' 1955
 292 דיכטער משה בראדערזאן
 פריי פון שקלאפן־לאגער אין סיביר.
 7 אויג' 1956
 293 טאכטער פון משה בראדער־
 זאן האפט, אז אירע עלטערן וועלן
 קומען קיין אמעריקע.
 22 אויג' 1956
 294 טרויער אין יידישער וועלט
 איבער דעם טויט פון דיכטער משה
 בראדערזאן.
 ביבליאגראפישע יארביכער
 פון יודא,
 ב' 1, ווארשע 1926—1928
 295 זי' 60, 140, 155, 171, 210,
 221, 226, 259, 265, 292, 327.
 פון גאענטן עבר,
 ב' 2, ו"י 1956.
 296 רשימה פון די „מאמענט־
 מיטארבעטערס, ד' 298.
 די ציוניסטישע שטימע,
 פאריז, 5 אקט' 1956
 297 משה בראדערזאן האט גע־
 וויינט בעת זיין ערשטער באגעגנ־
 ניש מיט א ישראל־ייד ...
 דער שפיגל,
 ב"א, אויג'־סעפט', 1956
 298 משה בראדערזאן איז גישט
 געשטארבן — אים האט מען אומ־
 געבראכט.
 N.Y. 1940, P. 539.
 29. Moses Broderson, Vol. 2,

אין פרעמדע שפראכן

BAYON, L.

299. *La Literatura Idish, Vida de México*, 29 Nov. 1958.

GRUSON, SYDNEY

300. Jewish Poet Ends Ordeal in Soviet, *N. Y. Times*, 6 Aug. 1956.

KREPPPEL, J.

301. Sprachen und Literaturen, *Juden und Judentum von Heute*, Amalthea - Verlag, Zürich - Wien - Leipzig, 1925, S. 849.

LENEMAN, LEON

302. Vingt-Six Écrivains Yiddish..., *Evidences*, N° 56, Paris, Avril 1956.

RESNICK, SALOMON

303. La Poesía, *La Literatura Judía de la Post-Guerra*, Bs. As. 1931, P. 42.

304. La Poesía, *Esquema de la Literatura Judía*, Bs. As., 1933, P. 141.

ROBACK, A. A.

305. Di Yunge Abroad, *The Story of Yiddish Literature*, N. Y. Yiddish Scientific Institute, 1940, P. 272. — "Di Yunge", Broderzon and Ravitch, P. 273.

306. First Revolt, *Contemporary Yiddish Literature*, London 1957, Pp. 25, 27.

SALISBURY, HARRISON E.

307. Jewish Writers in Soviet Active, *N. Y. Times*, 26 July 1956.

SENDEREY, ALFRED

308. Vocal Music - Yiddish, M. Broderson, *Bibliography of Jewish Music*, Columbia University Press, N.Y. 1951, P. 288.

THE CALIFORNIA**JEWISH VOICE**

Los Angeles, 10 Aug. 1956.

309. Soviet Prisons Release Noted Yiddish Poet.

DIARIO ISRAELITA,

Río de Janeiro, 24 Ag. 1956.

310. Faleceu o Poeta Moshe Broderson.

МАРГОЛИН, ЮЛИИ

311. Смерть, поэма Бродерзона, *Новое Русское Слово*, Нью-Йорк, 1 окт. 1956.

MORNING FREIHEIT.

N..Y., 26 Aug. 1956.

312. Moishe Broderzon.

NEW YORK TIMES.

21 Aug. 1956.

313. Moishe Broderzon, Yiddish Dramatist.

נאכבאמער קונגען

- ◆ דער דאזיקער באַנד דערשיינט מיט דער **דערלויבעניש** פון פי שיינע מרים באַדערזאָן.
- ◆ נישטאָ, דאָכט זיך, נאָך איז פראַמינענטער יידישער דיכטער, וואָס פון זיינע שריפטן זאָלן האַבן אַזוי ווייניק איינסן איבערגעבליבן אויף דער נאַנט צער וועלט. אַפילו אין אַ סך באַקאַנטע געזעלשאַפטלעכע ביבליאָטעקן פון די רויקע אַמעריקעס געפינט זיך נישט, ביז 1959, קיין איין **עקועמפליאַר** פון באַדערזאָנס 18 ביכער און ביכלעך.
- ◆ דאַרפן שוין נישט חידושן די אומצייליקע טעותים: פרעמדע לידער האָט מען אָנגעגעבן ווי משה באַדערזאָנס און — פאַרקערט. דאָס חזרט זיך ספעציעל איבער אין טעאַטער־פראַגראַמען. אין „דורות זינגען“ פון שמואל בוגאַטש (נ״י 1951, ד׳ 130), לְהַשִּׁיל, ווערט **מאַרשִׁילִי** (צעפּיצלט) אָנגעגעבן. ווי באַדערזאָנס, בעת דאָס ליד איז גאַר פון יצחק קאַצענעלסאָן... אין דער זאַמלונג „זינג מיט מיר“ פון מיכל געלבאַרט (3טע אויפלאַגע, נ״י 1945, ז׳ 148) איז באַדערזאָנס פאַפולער קינדערליד **ציפּעלע** אָפּגעדרוקט מיט די גאַטן (און ווערטער) פון אַן אַנדערן ליד...
- ◆ די רעדאַקציע פון דעם בוך האָט זיך, בכּו, אָפּגעזאָגט אַריינצונעמען טעקסטן, אויב זיי זיינען נישט געווען פון ערשטן קוואַל. כדי פאַרצושטעלן די אייגנאַרטיקייט פון **פּערזון־ווירטואַן**, זיינען דאָ אויפּגעהיט געוואָרן היפּש שטעלן, הגם זיי ווייכראַפּ פון די נייסטע שפראַך־ווענדונגען, ספעציעל אין בייגונגען פון הויפּטווערטער און צייטווערטער, ווי למשל: „גייט אַ בוגד איינגעביגט“ אָדער „בוימער“ אַנטשטאַט **בימער** (צוליב גראַם טהוימער), „לויכטן“ אַנטשטאַט **לייכטן**, „צעווישן“ אָדער „שטעלנד“. די רעד׳ האָט זיך דערלויבט צו פאַרמינערן די צאָל אויסרופּן, מיט וועלכע דער דיכטער האָט ערטערווייז פאַרפלייצט זיינע פּערזן. אַנטשטאַט די שפּאַצירטע (צעוואַרפּענע) ווערטער געגעבן אַן אַנדערן טיפּ שריפט, קורסיוו.
- ◆ אויף אונדזער ווענדונג האָט די קינסטלערן פעליציע פאַצאָנאָווקי צו געשיקט פון פאַריז די הויל־צייכענונג, וואָס פירט־אַריין אין דעם בוך, און דערביי **באַמערקט**: „די DE FACE האָב איך געצייכנט נאָך משה באַדער־זאָנס טויש אויפן גרונט פון דאָקומענטן און סקיצן, וואָס איך האָב פון אים געמאַכט צווישן 1935—1937; אַזוי האָב איך, מיר אים פאַרגעשטעלט נאָך די טרויעריקע איבערלעבונגען.“ דאָס בילד איז אַ פיינער צושטייער פאַרן בוך.
- ◆ האַרציקע דאַנקען — וועמען פאַר עזות, רעקאַמענדאַציעס, שאלות ותשובות און וועמען פאַר אַרויסהעלפּן מיט טעקסטן, מאַטעריאַלן — די קאָלעגן און פריינד **מלך ראַוויטש** (סאַנטרעאַל), **יעקב גלאַטשטיין**, **דבורה ראַזנבליום** און **נחום מעלניק** (ניו־יאָרק). דיריגענט **סימאָן טענאָווסקי**, קאַמפּאָזיטאָר **לעאַן וויינער**, **צביהירש ראַבינאָוויטש**, **שרה פישער**, **טויבע האַכבערג**, **ליני געלבלום־ביבליאָטעק** און באַזונדער דער **צענטראַלער ביבליאָטעק פון יוואָ** (בוועגט־איירעס).

Joseph Lifshitz Fund

ביו איצט דערשינען פֿאַר דער ביבליאָטעק
מוסטער־ווערק פֿון דער ייִדישער ליטעראַטור
אונטער דער רעדאַקציע פֿון שמואל ראָזשאַנסקי

- (1) שלמה עטינגער — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (2) מאַרק וואַרשאַווסקי — ייִד' פֿאַלקסלידער, 2טע אויפלאַגע (216 זיטן)
- (3) ה. ד. נאַמבערג — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (4) מענדעלע — מסעות בנימין השלישי, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (5) לייב נייִדוס — אויסגעקליבענע שריפֿטן (208 זיטן)
- (6) יעקב דינעזאָן — יאַסעלע, קריזיס, 3טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (7) מנזה בראַדערוואַן — אויסגעקליבענע שריפֿטן (272 זיטן)
- (8) אליהו בזור — בכאָבֿוך 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (9) דוד פּינסקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (352 זיטן)
- (10) שמעון פֿרוג — אויסגעקליבענע שריפֿטן (216 זיטן)
- (11) י. ל. פּרץ — אין 19טן יאָרהונדערט, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (12) י. ל. פּרץ — אין 20סטן יאָרהונדערט, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (13) מאַריס ראָזענפֿעלד — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (240 זיטן)
- (14) דוד האַפֿשטייג, איזי כאַריק, איציק פֿעפֿער — שריפֿטן (272 זיטן)
- (15) מרדכי ספּעקטאָר — דער ייִדישער מוזשיק, ראַמאַן (272 זיטן)
- (16) ה. לייזויק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (352 זיטן)
- (17) שלום עליכם — מנחם־מענדל, 2טע אויפלאַגע (272 זיטן)
- (18) אַבֿרהם גאַלדפֿאַדען — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (256 זיטן)
- (19) י. י. שוואַרץ — קענטאַקי, א. ראַבאָי — הער גאַלדענבאַרג
(פּיאַנערן אין אַמעריקע), 2טע אויפלאַגע (312 זיטן)
- (20) חיים־נחמן ביאַליק — אויסגעקליבענע שריפֿטן (384 זיטן)
- (21) ש. אַנ־סקי — אויסגעקליבענע שריפֿטן (296 זיטן)
- (22) מענדעלע מוכר־ספֿרים — פֿישקע דער קרומער (256 זיטן)
- (23) יוסף אַפֿאַטאַשו — אין פּוילישע וועלדער (416 זיטן)
- (24) זלמן רייזען — אויסגעקליבענע שריפֿטן (304 זיטן)
- (25) יהושע — אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זיטן)

- (26 גליקל האַמיל — זכרונות (352 זמטן)
- (27 שלום עליכם — טביה דער מילכיקער 2טע אויפלאַגע (288 זמטן)
- (28 אַברהם רייזען — אויסג' שריפֿטן, 2טע אויפלאַגע (320 זמטן)
- (29 אַנטאַלאַגיע — די פֿרוי אין דער ייִדישער פּאָעזיע (416 זמטן)
- (30 ר' נחמן בראַצעווער — סיפורי-מעשיות (224 זמטן)
- (31 מרדכי אַלפערטאָן — אין אַרגענטינע (320 זמטן)
- (32 פרץ הירשביין — אויסגעקליבענע שריפֿטן (336 זמטן)
- (33 אַנטאַלאַגיע — ייִדיש אין ליד (264 זמטן)
- (34 מנחם באַרייאַע — דער פֿרעמדער, זאָול רימער (320 זמטן)
- (35 אַנטאַלאַגיע — ווען אַ פֿאַלק דערוואַכט (464 זמטן)
- (36 אַנטאַלאַגיע — נוסח השפּלה (272 זמטן)
- (37 ז. סעגאַלזאָויטש — לידער, דערציילונגען, זכרונות (352 זמטן)
- (38 מעשה-בוך, פֿון 1602 (368 זמטן)
- (39 אונטער אַקופּאַציע: עוזר וואַרשאַווסקי / שמוגלערס. (328 זמטן)
- (40 ערבֿ חורבן: מ. בורשטיין / בייִ די טייַכן פֿון מאַזאַויע און 14 פּאָעטן (256 זמטן)
- (41 חורבן: אַנטאַלאַגיע / פּאָעזיע, פּראָזע און דראַמע (432 זמטן)
- (42 ווידערשטאַנד און אויפֿשטאַנד/פּאָעזיע, פּראָזע, דראַמע (336 זמטן)
- (43 איציק מאַנגער / לידער, פּראָזע, עסייען (384 זמטן)
- (44 דוד בערגעלסאָן / אויסגעקליבענע שריפֿטן (320 זמטן)
- (45 משה נאָדיר / הומאַר, קריטיק, ליריק (288 זמטן)
- (46 אַנטאַלאַגיע/דאָס קינד אין ייִד' פּאָעזיע און פּראָזע (320 זמטן)
- (47 י. אַקסנפֿעלד/שטערן-טיכל, ערשטער ייִד' רעקרוט (288 זמטן)
- (48 פּליטים צווישן פֿאַרן, אַנטאַלאַגיע (304 זמטן)
- (49 אויסגעוואַרצלטע און אַנגעוואַרצלטע, אַנטאַלאַגיע (272 זמטן)
- (50 דרום-אַפֿריקאַניש, אַנטאַלאַגיע (360 זמטן).

אין 1972 דערשינען די 4 בענד :

- (51 שלום אַש / פֿון שטעטל צו דער גרויסער וועלט.
- (52 דער אַרבעטער-דור אין אַמעריקע.
- (53 אין עברֿי-טעקסט / צאינה וראינה.
- (54 אַנטאַלאַגיע / טשילעניש.

MOISHE BRODERZON

POESIA - TEATRO

**Y ESTUDIOS LITERARIOS
SOBRE SU APORTE A LA LITERATURA IDISH**

2ª edición

Director: SAMUEL ROLLANSKY

1972

ATENEO LITERARIO EN EL INSTITUTO CIENTIFICO IWO
Pasteur 633 - 3º Buenos Aires

PARA UNA POESIA